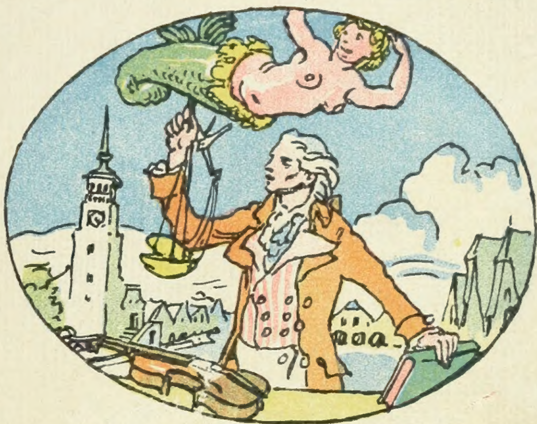

ALOIS JIRÁSEK:

F. L. VĚK

Díl 1.

AL. JIRÁSEK:

F. L. VĚK.

OBRAZ Z DOB NAŠEHO NÁRODNÍHO PROBUZENÍ.

DÍL I.

DRUHÉ VYDÁNÍ

NAKLADATEL J. OTTO V PRAZE.
1919.

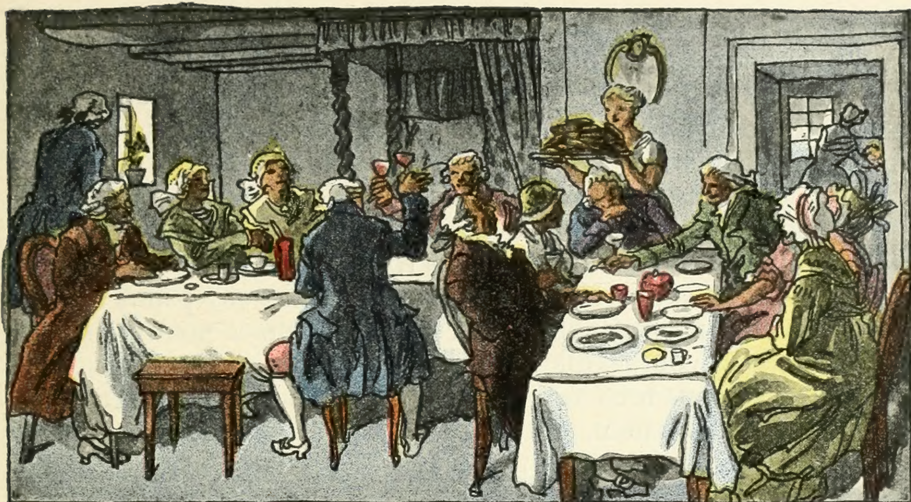

PSÁNO R. 1888.

TISKEM „UNIE“ V PRAZE.

PAMÁTCE

MÉ MATKY.

I. POČÍNÁ SE OD ADAMA.

Náš hrdina narodil se šestého roku po skončení války sedmileté, a to dne 11. měsíce dubna, jak lze doložiti sežloutlým latinským listem křestním, opatřeným třikrejcarovým černým kolkem, v jehož poli se ještě pěkně na zadní nohy staví náš český lev.

V témže listě křestním, podepsaném čestným kanovníkem a děkanem Josefem Janem Řehákem i jeho pečetí opatřeném, lze se dočísti, že kmotrem byl František Havránek, »Chori et Scholarum rector«. Tak po latinsku plně a

zvučně zní; obecně tenkráte »kantor« říkali. Po tomto svém kmotrovi byl novorozený klouček, nejmladší dítě Josefa Věka, kramáře a souseda města Dobrušky v kraji Hradeckém, nazván Františkem. Proč potom, když dospěl, psával za F. ještě také L., vysvětlí se teprve skoro až na samém konci.

Když se s ním ode křtu vrátili a vedle velké světnice v sedničce, kdež odpočívala matka šestinedělka, sňali pokřtěnému klloučku, silně plačtivému, zlatou křestní karkulku a rozbalili růžovou peřinku, nalezli ve květovaném, vyšívaném vínku uměle složený papír, tuhý a jadrný, a v tom papíře dvourenčník jako nový, právě ražený, čistě se lesknoucí. Na dvourenčník ten pak záhy došlo, a jen papírek zůstal a dochoval se až na toto naše pokolení. To ať zví, co »chori et scholarum rector« tenkráte na něj napsal a jak si zaveršoval:

Z lásky k tobě w každé době,
můj maličký kmotříčku,
obětuji tobě co w tom psaníčku,
ač wím, že jest maličko.
Awšak přijmi předcy
tento dárek malý
od twého upřímného kmotra
Františka Hawránka
dne 13. dubna 1769.

Po křtinách byla pravá traktace, neboť hody křestní tenkráte slavně odbývány. Byl na té trachtě rozumí se pan kmotr s kmotrou, přizvaní příbuzní a také sousedé někteří. I starý, chromý Tlaskal, jemuž v bitvě u Kolína silně levou nohu zohavili, přiživil se, jak on se uměl všude za takových příležitostí přitočiti.

Jen nejbližší soused starý Žalman nepřišel. Kramář Věk ho nepozval, třeba že s ním měl jinak dobrou vůli a nikda si neřekli ani špinavého slůvka. Ale Věk byl přísný u víře, a ten tu soused nebyl dobrým katolíkem. Říkaliť o něm, že je tajný nevěrec, takový »Per

linčan«. A také starý Věk věděl, kdyby ho i pozval, že by Žalman nepřišel. —

Dobře, že se počestnému kramáři synek zrovna v ten čas narodil. Nebo kdyby byl o dvě leta později spatřil světlo světa, zle by bylo i kloučkovi snad, a mlsné sousedky nezasedly by k žádné traktaci. Na podzim toho roku 1769, kterého se František narodil, byl korec pšenice za 2 zl., žita za 1 zl. 30 kr., ječmene za zl. a ovsa za 40 kr.

Když příštího jara dali hochovi »kozu«, tu on nedbaje lesku a zvuku stříbrných penízů, velikých i malých, kolem krčku zavěšených, plakal celý den i celou noc. Tenkráte strhla se zrovna taková chumelenice, jakoby před vánocemi. Chumelilo se na sv. Josefa i po něm ještě dlouho, tak že byly závěje na mnoho loket vysoké. Snih pak dlouho zůstal, skoro až do samého máje měsíce, vyležel ozim a všechno jarní setí se opozdilo. Co na polích zůstalo a co vzešlo, to zničily deště, jež v létě řinouti se nepřestávaly. Hubená žeň dala zrno vzrostlé nebo dokonce zalklé. Nastala drahota toho roku, a příštího roku, 1771 ještě větší, nebo byl jako jeho předchůdce neúrodný. Tenkráte stál korec žita 12 zl. a pšenice 15 zl., oves pak, jenž byl přede dvěma lety za 40 kr., stál nyní zlatých sedm!

Tenkráte zmizely v přítruhle u Věků všechny stříbrňáky, veliké i malé, jež se naposledy leskly na prsíčkách malého Františka. Zmizely ty i jiné, a zmizel tenkráte také onen vínkový dvourenčník. Bylotˇ zle a »dvanáctizlatová drahota« dokročila také na Věka kramáře. Nic se netržilo, nevelká role k jeho stavení přislušná nic nedala, a tak co bylo zašetřeno, všechno se přisadilo. Pak už ani to nikam nestačilo. A třeba že u Věků nebylo tak zle jako jinde, aby ze zoufalství stavení opustili, jako se tenkráte zhusta dělo, třeba že nepekli chléb z otrub, kůry a kořínků a nepařili kopřiv a pýřavky, přece bylo u nich hodně zle. Chléb, jehož bývalo jindy do syta, stal se ve stavení vzácným a přihodilo se nejednou, že děti pro něj plakaly a nebylo ho.

Ze všech nejlépe se měl ještě dvouletý František, t. j. on hladu zkusil nejméně. Staraltˇ se Věk a ovšem žena jeho nejvíce, aby malé

klouče do syta se najedlo, třeba že se tak nemělo jako starší dva bratři a sestra, když bývali jeho věku. Z toho ze všeho si František, když dospěl, nic nepamatoval a také v mysli mu neutkvělo, jak za obecným hladem přišel jiný hořký host — mor, jenž jako po všem kraji tak i v městě Dobrušce zle řádil. Také i to vymizelo z mladistvé paměti, jak v ten čas, kdy bylo nejhůře, kdy již ani jemu, nejmladšímu a mazánkovi, nemohli doma dáti do syta, jak jednou za stavením na dvorku z hladu plakal, a jak tu za plotem pojednou se ukázal starý Žalman, vysoký, nahrbený, holého temene, kolem něhož povívaly bílé vlasy, muž vážné, až zachmuřené tváře, a jak na něj zavolal:

»Chce se ti jíst, viď?« a v tom skrze plot mu podal skyvu černého chleba.

Na to chlapec ovšem zapomněl, i na to, s jakou chutí tenkráte skyvu černého, těžkého chleba shltal, jako by z mandlí byla, tenkráte i pak ještě několikráte. Později však mu to matka častěji vypravovala, i to, jak starý Žalman ihned ze své zahrady zašel do stavení, když ona zpozorovavši, jak přilepšuje jejímu nejmladšímu pískleti, jala se mu děkovat, aby ho Pán Bůh pozdravil. Nechtělť soused o tom ani slyšeti. Z toho však bylo, že se pak František starého, zamračeného Žalmana tak nebál jako bratři, sestra a děti ze sousedství, že neutekl, když soused přesvědčiv se dobře, že ho nikdo od Věků nevidí, přistoupil ku plotu, dělícímu jeho zahrádku ovocnou ode dvora Věkova, a dal se s klučinou do hovoru. Lidí se jinak, jak mohl, stranil, tak že mu i »bubák« říkali. Přezdívka tato zobecněla zvláště u dětí, vedle »Perlinčana«. Starý Věk tuze rád o tom neslyšel, jak se má k jeho nejmladšímu, žena však mu to vždycky vymluvila, poněvadž Žalmanovi nemohla zapomenouti, jak za té drahoty jejího Františka sytil, sám nemaje do syta, a jak s hochem vždycky pěkně mluvil a jednal. Také měla s Žalmanem útrpnost proto, co ho už na tom světě stihlo. Přesvědčení náboženské jí nevadilo, a to pro ten soucit s ním a také pro to, že nezapomněla, z jakých knížek ještě její dědeček se modlíval i zpíval, a že Žalman často u něho býval. —

První, nač se nejmladší Věk sám pamatoval, bylo, že měl novou zelenou kamizolku a zelenou čepici, a tak vystrojen, že šel s matkou přes pole, bez pochyby že do sousední vesnice k nějakému známému na posvícení. To už dobře nevěděl, a jen to mu z veškeré té cesty v paměti utkvělo, že slunce krásně svítilo a že bylo na podzim. Šli loukou a tu pojednou se matka s ním zastavila u nějaké tmavé tůně vodní, nad níž staré olše rozkládaly husté své koruny. Pamatoval, jak se držel matčiny sukně a jak se k temné hladině vodní nachyloval a jak matka zdrževši ho řekla:

»Vidíš, Františku, tadyhle bych se byla před čtyřmi lety utopila. Hledala jsem tu koření, sklouzla jsem a už jsem byla v tůni. Topila jsem se, a už jsem myslila, že bude po mně, nebo nikde nebylo ani človíčka. Ale jak jsem k Pánu Bohu volala, přiběhl nějaký člověk, byl cizí a šel kolem, a ten mne vytáhl. Za tři neděle potom jsi se ty narodil. A tak si to pamatuj, jak mne Pán Bůh zachránil; a teď se tu na poděkování jemu pomodlíme.«

I klekla před olšemi u tůně, a František sepjal také své drobné ruce a říkal otčenáš i zdrávas, což už dobře uměl.

Druhé, nač se nejmladší Věk sám, a to dobře pamatoval, bylo, jak jednoho dne, záhy na jaře, všecko město bylo poplašeno, jak lidé ze stavení vybíhali na ulici, jak otec na rychlo zavřel krám i dveře domovní, jak z náměstí ozýval se pustý ryk a hluk a jak pak jejich, Novoměstskou ulicí, hnal se veliký zástup sedláků.

U Věků se dívali na ně z okna, a František si dobře pamatoval, jak rozzuření ti sedláci v kožiších dlouhých i krátkých, ve vysokých beranicích s pentličkami hrozivě křičeli a mávali obušky, mezi nimiž se také probleskovaly šavle i kosy a také sem tam puška se mihla. Také si František dobře pamatoval, jak se pojednou před jejich stavením zarazili, jak se matka i otec lekli, ale jak otec nahlas zahuboval, když poznal příčinu toho.

Vyšelť vedle soused, starý Žalman, tak jak byl doma, nic na hlavě, a ten sedláky zastavil a něco se jich dotazoval. Co, to rozuměti ne-

bylo, aniž to, co Žalman ku pobouřeným sedlákům promlouval, jako by kázal.

»Nemá toho dost, co už mu dali!« opakoval Věk kramář ve své světnici. »Chce ještě na šibenici nebo na kolo, jako tu ti všichni —«

Ale v tom hromový křik zarazil všechno jeho horlení, křik, jenž okny zatřásl, a jímž zbouření sedláci odpověděli starému Žalmanovi. Pak se dali zase do kroku a hnali se dále k Novému Městu jako bouřící mračno. Ješte za dobrou chvíli bylo slyšeti jejich hulákání, křik i zpěv, jenž vyzníval divoce.

A to si nejmladší Věk také dobře pamatoval, jak večer toho dne vyběhli všichni od nich ze stavení jako sousedé, jak se všichni skupili u sochy sv. Jana Nepomuckého, jež stála na malém travnatém prostranství přes cestu zrovna proti Věkovým, a jak tu všichni pozorovali noční nebe, po němž se rozlila veliká, strašná záplava ohňová.

Všichni byli jedné mysli, že to sedláci zapálili, že jistě hoří nějaký panský dvůr, jenž jistě není poslední, a že bude boží dopuštění, povstanou-li všude sedláci a budou-li se tak všude mstíti na svých vrchnostech. Staří si také při tom vzpomněli, aby Pán Bůh nedopouštěl, aby tato rebellie nebyla taková jako ta, o níž od svých dědů slýchali a která skoro zrovna před sto lety po Čechách zuřila.

Dlouho stáli u statue, záplavu pozorujíce, a když se pak domů ubírali, řekl Věk své ženě:

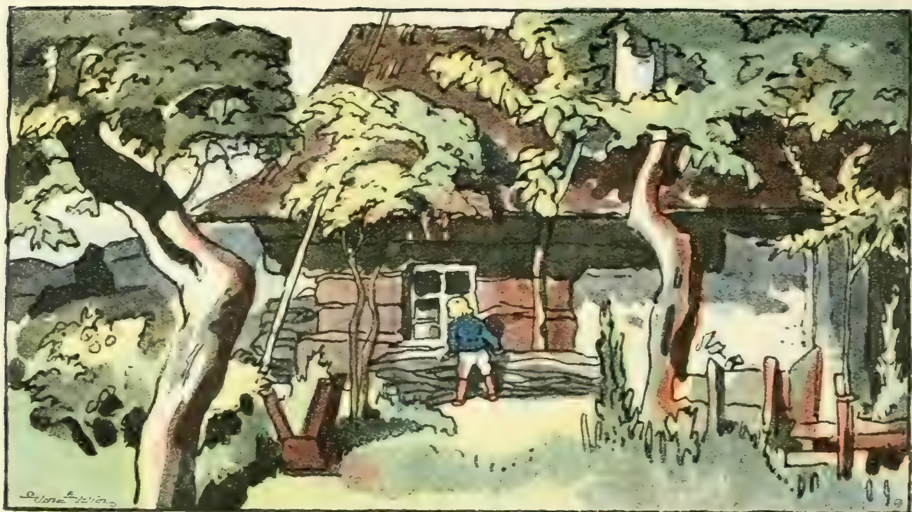
»Proč pak teď Žalman ze stavení ani nekročil, aby se podíval, co sedláci dělají? Bez toho je štval a pobízel. Jsem rád, že jsem z toho, co k sedlákům mluvil, neslyšel ani slovíčka.«

U souseda bylo v oknech tma. Ale on nespal. Byl venku za stavením na zahrádce, svažující se zvolna ku potoku, kolem jeho a kolem Věkova stavení v zadu tekoucímu. Stál pod starou hruškou a upíral zraky své na nebesa, na nichž míhala se a třásla děsivá zář, slábnouc a zase na novo vyšlehujíc a po nebi se rozlévajíc.

Věková ho v tu chvíli viděla. Šla se na dvorek ještě podívat, je-li chlívek dobře zavřen, a tu zahlédla souseda nehnutě stojícího, záplavu pozorujícího. Do tváře mu neviděla. Chvilku jej pozorovala.

»Ten jistě pánů nelituje,« pomyslila si. »A jak by také. Nalili mu dost hořkosti do srdce a zármutku ještě více. Kam by se dělo!«

II. O STARÉ KNIZE S OBRÁZKY.

František Věkův, jemuž tou dobou bylo bez malička šest let, častěji se zatoulal do sousedství; vlastně vplížil, vkradl. Mezi jejich dvorečkem a sousedovou zahrádkou u stavení byl plot, jenž neměl žádné branky. Klučina však našel dvě latky dole uvolněné a tudy, nadzdvihnuv je, proklouzl jako lasička na zahrádku do sousedství. Starý Žalman o těch volných latích dobře věděl, ale nepřibil jich, dávaje tak mlčky chlapci své svolení.

Nejprve ovocná zahrada sousedova vábila chlapce, jehož rodiče podobné neměli. Zvláště na jaře, když trávník se na ní bujně zazelenal, když pokryl se žlutými pampeliškami, František tuze rád sem zaběhl, aby se tu jako zajíček proskočil. V létě pak a na podzim táhly ho zase ovocné stromy: stará třešně, hrušky dvě, ranní marketka a ovesnice, a pak zase jabloně. Také na kraji u potoka se mu dobře líbilo, lépe nežli u nich doma. Trvalo však dlouho, nežli také souseda samého navštívil vůbec a ve světnici jeho zvláště.

Třeba že starý Žalman hochovi přál a si ho naklonil, hochovi přece nevyšlo zcela z mysli, co o něm slýchal od dětí a doma. Nejprve jen na zahrádku se odvážil, pak až k malému oknu, jež bylo skoro při samé zemi a hledělo do zahrádky mezi stromy a k potoku. A to ještě se tam František přikradl, když věděl, že starý Žalman odjel do lesa na roští.

Z počátku jen plaše se podíval okénkem do světnice, pak už, vida, že je za ním prázdno, přitlačil čelo a nos a díval se upřeně, dychtivě. Uviděl světnici nevelkou; v pozadí, v temnu poznal tkalcovský stav, opodál stála tmavozelená kamna, v koutě nevelký stůl s vyřezávanými trnoži, truhla, nějaká židle s lenochem a na zašlých, zčernalých stěnách nic, nic, ani obrázku. Všecko bylo tam tmavé, zanedbané a takové ticho, a jen se ozývaly staré, zčernalé hodinky dřevěné, zašlé věkem, špinou a mušinou. Lítaloť krátké jejich kyvadlo velmi rychle, jako divoké.

Najednou Františka jako by strach pojal — dalť se z ničeho nic na útěk, ku plotu, pod něj a domů, ač se ve světnici nic nehnulo. Ale hoch přišel zas a zase, když myslil, že je soused pryč. Než jak se ulekl, když jednou přitlačiv čelo k oknu zahledl v šeré jizbici souseda u stolu sedícího. Viděl mu jen bílou jeho hlavu lysého temene, schýlenou ke tlusté knize s jakýmisi obrázky, opřenou o dlaň mozolovité, žilovaté ruky. Starý Žalman byl do čtení zabrán tak, že hocha sousedova ani nepozoroval. Ten stál a upíral v dětské své zvědavosti oči na čtoucího starce, na knihu, až pak sebou trhl jako zajíc, když Žalman se hnul, aby naslinil prst a obrátil list. Nežli se však stalo, byl už František za plotem.

Pak se dostal do tajemné jizby sousedovy mimo nadání. Bylo na jaře po tom selském pozdvižení. František si zašel zase do sousedovy zahrádky v čas, kdy věděl, že ho tatík neuvidí; a tu se mimo nadání otevřelo okénko, soused vystrčil bílou hlavu a začal hovořit; pak si hocha pozval i do světnice. Bylo to dost vzácné, neboť on nezval ni-

koho, a Věková, když se jí synek svěřil, řekla, že to div divoucí, ale že ho, Františka, nepozve, jen co bude trochu větší.

Od té návštěvy stalo se, že František častěji si zašel do sousedství, a čím dále tím jistěji a směleji. Někdy zůstal na zahrádce nebo u potoka pod olšemi, nebo u okénka, jež za parného léta Žalman otvíral, někdy také obešel stavení, a tmavou síní pěkně do světnice. Hochovi se to líbilo. Žalman, měl-li pokdy, nebo bylo-li mu po chuti, vypravoval, co hocha těšilo, nějakou povídačku divnou, pohádku, ledacos, aneb odpovídal na četné a divné otázky čiperného hošíka. Nad jednou se však zamračil a nic mu na ni neodpověděl. František totiž nezapomněl na onu tlustou knihu a její obrázky, jež byl zahlédl. Po každé si na ni vzpomněl, když přišel k Žalmanovi, a po očku pátral, neshlédne-li ji někde. Ptáti se přímo, toho se nemohl nějak odvážiti, neboť vzpomněl si po každé na matku, co mu řekla. Ale jednou zvědavost přece zvítězila. Zeptal se na tu tlustou knihu, vlastně se podřekl pro její obrázky... A tu již bylo pozdě, že si vzpomněl, že mu matka, kteréž tenkráte pověděl, jak viděl Žalmana čtoucího, nařídila, aby mlčel, aby se o knize té nikde ani nezmiňoval. Tenkráte nevěděl proč, a nerozuměl matce, že tak činí z útrpnosti se starým sousedem, aby nebyl uveden do nových nesnází a trampot, kterých už dost užil pro knihy.

Jak se podřekl a na matku si vzpomněl, zarazil se, zarděl, ale již také Žalman upřel na něj zapadlé své oči, a nezbylo, nežli s pravdou ven. Hoch pověděl, že ho viděl u tlusté, staré knihy s obrázky.

»A cos více viděl?« ptal se přísně Žalman.

»Nic, nic —«

»Jak jsem ji schoval?«

»Já nevím, já jsem od okna utekl —«

»Jak jsem ji dával do truhly, viď, nezapírej,« zkoumal staroch.

»Já nevím —«

»Ale doma's pověděl —« vyslýchal dále Žalman.

»Mamince —«

Frantíkovi bylo nějak úzko. Žalman mlčel, hleděl zamyšlen, pak zase na něj oči upřel, chtěl něco říci, ale zamlčel se. Toho dne nejmladší Věkův divně odcházel od starého Žalmana. Cítil, že je soused rozmrzen, že se stal z něho takový bubák, jaký byl k jiným. A také ani neřekl »přijď zas«, jako jindy vždycky říkával. Doma se však Frantík matce nepochlubil.

Druhého dne se ani na zahrádku neodvážil. Jen u plotu stál a civěl a čekal, zahledne-li ho Žalman a řekne-li co. A Žalman, jda s konví k potoku (neboť bydlil sám a sám, a všecko si sám udělal, uvařil, vypral, poklidil) nejspíše ho nezahledl, protože na něj nezavolal, jako jindy. Nebo nechtěl.

A více se pak František k sousedovi nedostal. Bůh milý ví, jak se stalo, ale stalo se, druhého dne viděli od Věků jíti k sousedu Žalmanovi pány, komisi; byl v ní pan páter, kaplan, a nějaký cizí kněz, povídali, že z Prahy, a dva konšelé s drábem, a ti zrovna k Žalmanovi nic netušícímu do světnice.

Kramářovi Věkovi nebylo to nic divného; před lety takové komise byly tu v sousedství každou chvíli.

„Jdou si pro knihy," prohodil Věk, »dostali bezpochyby vítr, že má zase nějaké z Perlína.«

Františka zrovna bodlo, když uslyšel o knihách. Vzpomněl hned na tu tlustou, starou s obrázky. Svědomí se v něm hnulo. Když matka vyšla ven, plížil se za ní a vyznal se jí, co vyvedl u Žalmana.

»Nešťastný hochu!« zvolala matka. »Najdou-li co, bude to na tobě, na nás. Žalman bude myslit, že skrze tebe, že my snad — Žes nemlčel!«

Jak se pak pokřižovala, ale jen stranou, aby muž neslyšel, když se na večer k nim doneslo, že komise u Žalmana nenašla žádných českých knih z Berlína propašovaných, ale starou bibli.

„To byla ta —" řekla matka Františkovi a dodala: „Jaký on je, on sotva uvěří —"

„Bible! Bibli mu vzali, starou bibli!“ znělo hochovi, a od kamarádů uslyšel, jak vypadala, neboť ji viděli u drába, jenž ji odnášel.

Také mu znělo, jak matka, uslyševši o tom řekla: „Ten bude mít zármutek.“ Tížilo jej to, i to, že se bude starý Žalman třeba na něj zlobiti, že ho již více k sobě nepustí. Ještě toho večera dostal se k sousedovu stavení, až k jeho dveřím, dále však nikoliv. Matka totiž, jak se setmělo, vyklouzla ze stavení a zadem, aby ji nikdo na ulici nepotkal nebo nespatřil, protáhla se plotem, jak jí ukázal František, kterému tajně pokynula, aby šel s ní. Nikdo z domu o jejich výpravě nevěděl.

Přešli zahrádkou pod stromy, kolem Žalmanova stavení, až se zastavili na jeho druhé straně u dveří. Branka i hořejší půle byly zavřeny. Věková přistoupila tiše, nepozorovaně k oknu a opatrně jím nahlédla. Frantikovi bylo úzko, a zvláště když se také podíval. V černém skřipci železném do zdi zaraženém dohořívala louč. V jejím světle spatřili starého Žalmana stranou u stolu sedícího. Ruce mu ležely na tabuli volně sepjaty. Ale jistě se nemodlil. Tvář jeho vypadala tuze přísně, zamračeně, rty byly pevně sevřeny a oči hleděly pochmurně před se, do prázdna. Bylo tam ticho, jen kvapný tikot zčernalých hodin se ozýval.

Škubl sebou, jak Věková zlehka zaťukala na okno; škubl sebou a rychle vstav, vytrhl oharek ze svícnu a šlápnuv na něj zhasil. Ve světnici nastala tma. Věková klepala na novo.

„Kdo je to? ozval se Žalmanův hlas.

»Já, sousedka Věková —«

Žalman se hned neozval. Byl zajisté překvapen, až pak se otázal:

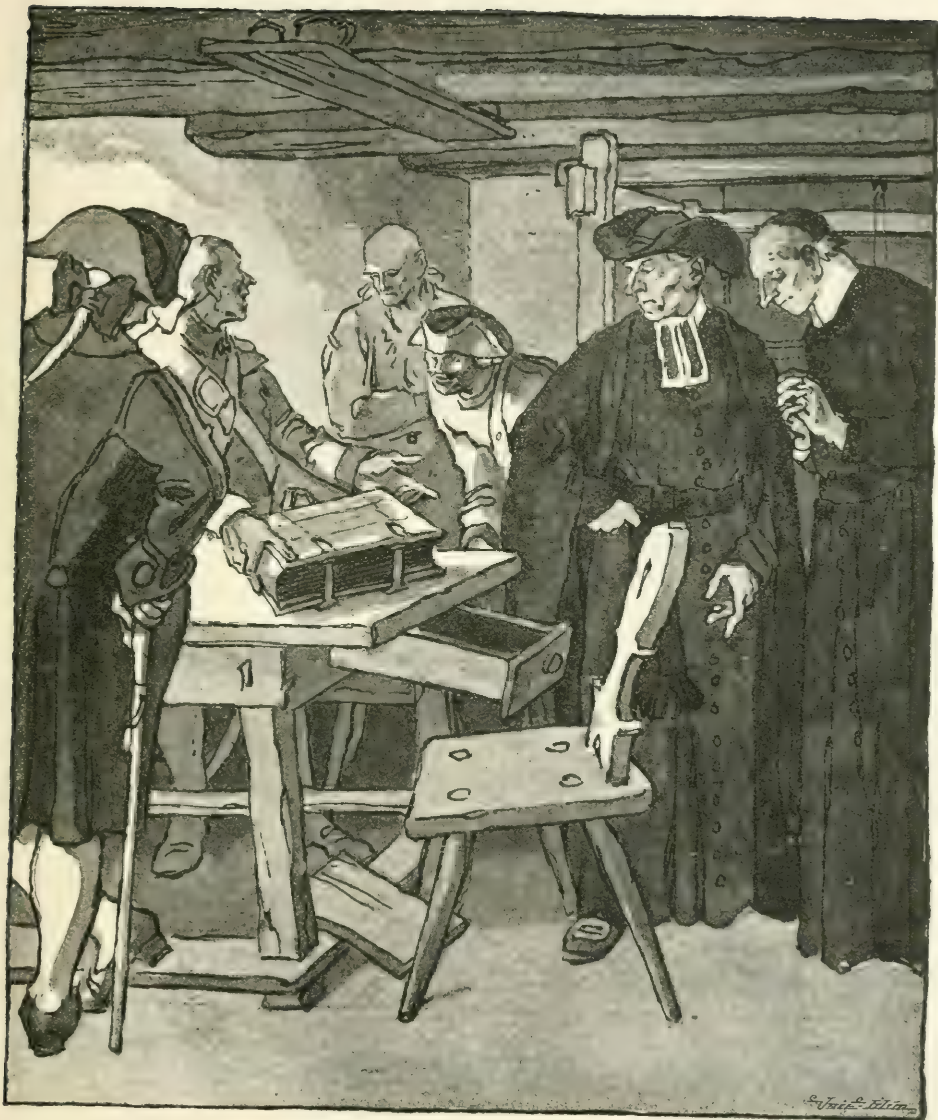
»Co chcete?«

»Ráda bych s vámi mluvila.«

„O bibli?“ ozvalo se uvnitř trpce s výčitkou.

»Ano, právě proto jsem přišla —«

»Jen si jděte na faru, se mnou už nemusíte o tom mluvit; a cestou se zastavte na hřbitově, u hrobu nebožtíka děda vašeho, a řekněte

mu, že ta bible, co z ní tak rád čítal, když si ji od nás vypůjčil, bude upálena jako všecky knížky jeho i mé — a povězte mu, kdo teď vyzradil tu bibli — jen mu to povězte, a dědek váš se v hrobě obrátí.«

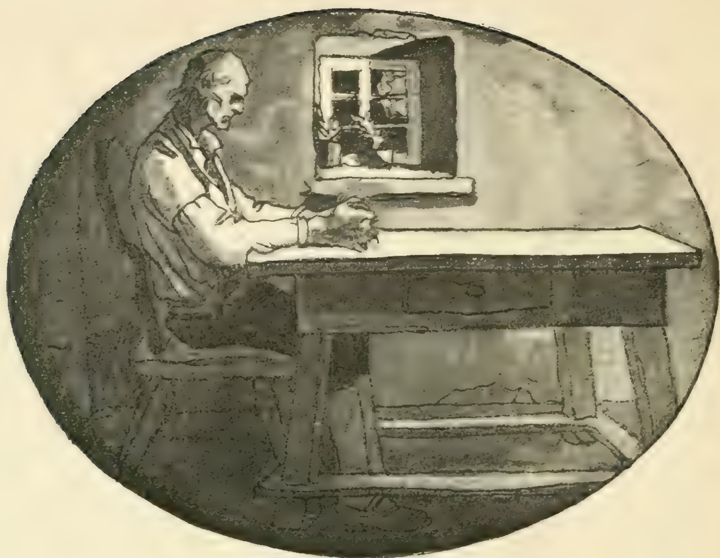
»Sousede!« zvolala Věková. »Pro Boha, otevřte a poslyšte —«

»Nepotřebuju nic slyšet. Vím dost. Vzali mně to poslední, mou jedinou útěchu. A proč —« ozval se hlas nějak prudčeji, jako by zlostně, »proč jste sem přišla? Proč se omýváte, když vás nikdo neviní a nešpiní? Jen si jděte.«

Všecko bylo marno. Nadarmo Věková ještě znovu žádala, aby ji vyslechl, nadarmo znovu ťukala, nadarmo se dovolávala chlapce, kterého s sebou přivedla. Ustala pak, když starý Žalman se už neozval, když poznala, jak bouchl dveřmi, že vyšel ze světnice, bez pochyby na půdu, aby jí nemusil slyšeti.

Vrátila se domů s nepořízenou, nakázavši synkovi, aby se ani slovem nezmiňoval, kde byli a jak pořídili. Té noci nemohla kramářka dlouho usnouti. Hnětlo ji, v jakém ji má soused podezření. Sic se mu nedivila, nebo zajisté nikdo nevěděl o jeho bibli, které si uhájil, když všechny jiné knihy mu vzali, leda malý Františk. A od toho zvěděl, že doma o té knize povídal jí, matce své. Té nešťastné náhody! Komise přišla v zápětí, v nešťastnou chvíli. Jindy by si té komise sousedka tak tuze nepovšimla, nebo Žalman byl ustavičně v podezření a pozorován, třeba že se ku katolické víře přihlásil. Vědělit o něm, že má divná spojení s těmi, kteří pro víru za hranice, do Slezska nebo do Berlína utekli, a že tajní kazatelé a knih roznášeči mívali v něm podporu, ba i přechovatele. Proto se mu dostalo přezdívky »Perlinčan«.

Ale že dnes upadla u souseda v takové podezření, jako by ho byla zradila, to ji hnětlo, i to, jak jí děda vyčetl a řekl, že se dnes v hrobě obrátí. Byltě její děd také tajným nekatolíkem, a ještě její matka, jakkoliv si vzala přísného katolíka, ráda si zazpívala, jak jen mohla, zbožné písně starobratrské, které také ona po ní zdědila a ráda zpí-

vala. Tak se stalo, že Věková jako její matka nikdy tak nesoudila o tajných nekatolících jako většina ve městě, a že zvláště měla soucit se starým Žalmanem, jenž k jejímu dědu chodíval, a jenž po té — to už děd Věkové byl na pravdě boží — tolik zkusil, když ho vzali na kancelář, tam ho pro víru vyslýchali, i jeho dospělého syna Václava, když ho u apelačního soudu odsoudili k jednoroční těžké práci obecní a syna z trestu na vojnu odvedli.

Tenkráte byl už Žalman vdovcem a od těch časů zůstal sám a sám. Nebo syn se z vojny nevrátil a už několik let nebylo po něm potuchy. Jistě že zhynul za té sedmileté vojny.

Od těch časů, kdy tolik neštěstí přišlo do sousedství, Žalman na lidi zanevřel; zvláště po tom krutém potrestání, že nechtěl hned odříci se své tajné víry, chodily přes tu chvíly k němu komise, že mu pobraly všechny jeho knížky, a ty s jinými jinde, hlavně po vsích

pobranými, spálily veřejně na ohni před sv. Janem Křtitelem, když pálily čarodějnice a zlé moci.

Věková vždycky měla s ním účastenství a upřímně ho litovala i pro to neštěstí, i pro to, že býval známým jejího děda i že sama pocházela z rodiny, měvší takové přesvědčení náboženské jako Žalman. Ovšem že nemohla tohoto svého účastenství mu dávati na jevo, jednak k vůli lidem, jednak k vůli muži svému, jenž měl jednání sousedovo za nerozumný vzdor a zbytečnou tvrdošijnost.

A nyní ten staroch opuštěný, jemuž vzali to poslední, nebo Věková přece ještě cítila a trochu rozuměla, čím mu byla bible, myslí si, že ona ho zradila!

Snažila se pak ještě dvakrát, aby s ním promluvila, ale staroch, jenž roztrpčen pronásledováním kolikaletým, nikomu již nevěřil, nechtěl ani jí ani jejímu chlapci věřiti. A neuvěřil. Kdykoliv se mu přibližovala, vzdálil se ihned nebo ukryl.

Františka to také všecko mrzelo, nejvíce ovšem proto, že bylo po toulkách ke starému sousedovi, jež se mu staly velmi milými. Zvláště se mu do mysli zarylo, jak starochovi tu hrubou starou knihu odnášeli a jak večer byl u něho s matkou. Dlouho mu zněl přísný Žalmanův hlas ze tmy matce jeho odpovídající; mnoho se jí vyptával na starou knihu, pro kterou se dály takové věci, i uvažoval dětským svým rozumem, co že je ta bible, pro kterou páni trestají a pro kterou starý Žalman tak vyváděl a se zlobil.

III. DO DESATÉHO ROKU.

Za nedlouho po té přestal míti František sousedovo stavení na očích, neboť se přestěhovali. Věk kramář, zdědiv toho času něco a prodav výhodně neveliký svůj domek, stojící před bývalou branou, koupil neméně výhodně dům v městě samém na náměstí.

Nežli se tam odstěhovali, pokusila se Věková na novo promluviti se starým Žalmanem, aby mu dala jako mnoholetému sousedovi s Pánem Bohem. Nezastala ho však nikdy doma, a právě toho dne, kdy se stěhovali, odešel někam přes pole. Věkové to bylo líto.

Nově koupený dům nebyl sice prostorný, ale přece větší nežli dosavadní Věkovo stavení. Měl podsíňku jako všechny domy na náměstí. Sloupy, divnými zářezy ozdobené, byly dřevěné, jako všecko stavení až na krám, lomenice velmi řemeslně řezbou i malováním okrášlena. Nad lomenicí na temeni trčela dřevěná makovice, jejíž

zakončení hrubě kalichu se podobalo, a staří o ní říkávali, tu ta makovice že je prastará, poslední toho způsobu, že za starodávna měla všechna tato stavení kalich nad lomenicí, to jako tenkráte, když se ještě z kalicha přijímalo.

Nejmladšímu Věkovi se nejvíce líbilo spodní prkno přístřešku neboli kabřince, vyčnívajícího pod makovicí a kryjícího temeno lomenice. Na tom prkně bíle natřeném byl namalován pěkný věnec červených růží a v tom věnci černala se švabachová písmena s rudou začáteční. Stálo tam:

»Dejž, Bože, ať jsme tak živi, jak se tobě
samému líbí, abychom vezdejší práci a
starosti přežili sobě k věčné radosti.«
L. P. 1690.

Co se chlapcovi ještě líbilo, byl klenutý krám, značně vyšší než jejich dosavadní. Už dvéře měl onačejší, růžencem dřevěných limounů a pomerančů vyzdobené. U dveří stál sud syrobu a veliký, železný hmoždíř. Nad pudlem pak vznášely se dvě mořské panny, půl ryby barvy zelené, půl panny inkarnace náramně živé, očí černých, vyvalených a tmavých, lesklých vlasů. Tak jak se ve výši v šerém krámu vznášely nesouce lesklé, žluté váhy, klubíčka provázků a šňůrek a j. zajímaly živě chlapcovu mysl. Také regály plné zelených škatul (zásuvek tehdy nebylo) zeleně natřených s latinskými nápisy byly onačejší nežli ve starém krámci.

To všecko bylo jinačí, i byt za krámem, ale ostatně se u Věků málo co změnilo. Věk zůstal, jak byl, vážným, přičinlivým kupcem, jenž od rána do noci se lopotil, počítal a sháněl, jen že nyní ještě více, aby nedoplatek na domě co nejdříve zapravil. Ten dluh ho tížil jako smrtelný hřích. V rodině byl zrovna tak přísným jako dříve, honil děti do práce a do učení, ráno a večer do modlení, dbaje, aby ve všem a vždy zachovávaly pořádek.

Jejich záštitou, orodovnicí a útěchou byla matka, mírná, veselejší, ráda si zpívající. Zpívala mnoho, většinou samé pobožné. O samotě, aby muž neslyšel, zanotovala si často některou z těch, které matka a dědeček zpívávali, a pro kterou by se nyní muž jistě s ní pomrzel. František, její nejmladší a nejmilejší, jenž se skoro od ní nehnul, všecky ty písně znal a mnohé z nich i uměl zpaměti do slova. Nápěvy pak všech. Měltě na to neobyčejnou paměť i dobrý, jemný sluch a čistý, zvučný hlas, tak že kmotříček, kantor Havránek, říkával, že z toho hocha by mohlo něco býti.

Také se sám počal o to přičiňovati, neboť brzo po té, když se Věkovi do náměstí přistěhovali, přivedla Věková, muž neměl kdy, Františka do školy. Nastávající žáček nesl si bukovou tabulku s červeným kohoutkem a znamenitě obstál, když se maminka pochlubila, že už ho napřed sama naučila písmenkám.

Tak se s ním udála veliká změna. Přestala volnost, přestalo držeti se jen maminky. První starosti přišly. Frantík vstoupil do školy právě toho času, když se s ní dály veliké změny. Nad těmi se »chori et scholae rector« František Havránek tuze kormoutil i zlobil, a s ním přemnozí. Pan děkan, pán učený a rozumný, kroutil hlavou a soukromí řekl jednomu z pánů bratří ze sousedství:

»Kam to vede? Kam se poděje naše řeč? Co z ní bude, když ji vyhánějí i ze škol? Víte-li, pane bratře, co chtějí tam nahoře?« A nečekaje ani odpovědi sám odpověděl: »Aby z nás nebo vlastně z mladých pokolení nadělali Němců!«

A ještě trpčeji si naříkal učitel Havránek. Jednou také u Věkových.

»Tak dlouho to chodilo bez němčiny ve školách, tolik pokolení vyrostlo bez ní, tolik znamenitých mužů prošlo školami bez ní jen s latinou, a nyní pojednou ne. Toť abych se na stará kolena pustil do němčiny a šel do Němec na handl.« Trpce se zasmál a pak děl: »Nyní bude míti přednost každý, kdo umí německy, kdyby i jako kantor nestál ani za zlámanou grešli. Praktikus starý všude ustoupí

holobrádkovi. Nás staré nechají jen do vymření, z milosti, za tolikaletou službu! A věřte, kdyby měli dost učitelů, kteří umějí německy, poručili by, aby se učilo nejen na latinských a hlavních školách, ale také v triviálních našich po německu. To pak si vychovávají mudrců, to bude soužení i kantoru i dětem, které mu nebudou chudáci nic rozumět!«

Tenkráte, když se kmotříček takto prudce rozhovořil, bylo by to zle dopadlo, nebo kupec Věk se němčině tuze nebránil a neměl nařízení o ní za tak nerozumné. Ukazovalť pořád na to, že jest obchodníku němčina tuze dobrá a že také v úřadech panuje.

Byl by se s kmotříčkem kantorem o to pošermoval, kdyby nebylo obratné Věkové, která bouřku rozumně zažehnala.

Františk tu půtku také vyslechl; později se přidával víc a více na stranu kmotříčkovu, a to tenkráte, když po vůli otcově chodil na německý »privát«. — V Dobrušce na škole, jelikož triviální, učilo se ještě česky, ale po škole mladší učitel, mládenec, vyučoval němčině. Uměl německy, nebo přišel z Prahy ze vzorné školy, semeniska to němčiny mezi tehdejším učitelstvem.

Na ten německý privát staral se František po každé, a kdy odpolední učení docházelo a německá hodina se blížila, to tam bylo všechno veselí čiperného žáčka. Zvláště času zimního mu připadaly ty hodiny nadobyčej smutny. Když všichni, chlapci i děvčata, nebo tenkráte pohromadě se učívali, ze školy odešli, zůstal on sám. Učitel na chvilku odběhl, v školské jizbě bylo po ztichlém hluku ticho ještě nějak hlubší a temnější, smrákalo se, a šerem tím černala se tabule na stojaně a druhá s krasopisným vzorcem na stěně.

Venku se ozývaly veselé hlasy chlapců i děvčat, na sáňkách se vozících. Hlasy ty zněly tak vábně, Františka zrovna ven táhly, a nebýti pomyšlení na přísného otce, jistě by nejednou byl uprchl. Ale hoch byl příliš zvyklý přísné kázni a tak zůstal ve škamně skrčený, smutně čekaje, až učitel přijde. Když pak uslyšel jeho kroky, když vstoupil s lojovou planoucí svíčkou v ruce (byl táhlý a hubený, což bylo nej-

lépe viděti na tenkých lýtkách v černých punčochách, a měl dlouhý, tenký nos a dlouhý cop), a volal Františka, tu hoch jako odsouzenec lezl ze škamny a volným krokem bral se k černému stolku, u něhož si »mládenec« Peliňka zasedl.

Před ním ležela německá kniha, papír, brková péra, zakančený kalamář a rákoska. Ta v hodině privátu odpočívala, vykonavši svou povinnost za dne; za to nejednou ucítil Frantík, jak vedle učitele u stolku stál, a to vždycky celou hodinu, klouby kostnaté jeho pravice, nebo prsty téže pravice, jak vjely mu do vlasů a přebravše je pěkně u kořínků, zatřepaly jimi, až se hlava zatřásla a oči zakalily.

To bývalo, když Frantík zapomněl nějaké německé slovíčko nebo nevěděl si s něčím rady v překladu, nebo nemohl si pamatovati nějakou větu, jíž ostatně zhola nic nerozuměl. Co se tu chlapec napřešlapoval, nemoha se dočekati konce hodiny; kolikráte si pomyslil: »Teď! Teď už musí býti konec!« a po očku přehlédl si světnici školskou, v jejíchž koutech houstly černé stíny, a po oknech mrkl. Za těmi už byla tma, a Peliňka pořád nic. Pořád jen slinil hubené, dlouhé prsty a utíral jimi svíčku, a zase jimi sevřel u kořínků Frantíkovu kštici, cože pořád lelkuje.

Jak po té hoch ze školy vyrazil, jak zimním podvečerem domů uháněl! U maminky se mu uvolnilo. Otec byl v krámě, matka sama při louči chystala večeři. Chodil s ní ven přikládat, nebo tenkráte všude z venčí se zatápělo, díval se na ni, jak strká do nístěje *) hrnce, zabravše je za ucho obratně vidlicí, opřenou o »vozíček« na kraji nístěje postavený, aby lépe svládla těžkými hrnci, díval se do praskajících plamenů, vyptával se nebo jí povídal, jak bylo ve škole, postěžoval si, potoužil, a maminka ho zase chlácholila, těšila ho, připomínajíc mu, aby jen před tatínkem nic neříkal. Hochovi se uvolnilo a líbilo se mu doma za těch podvečerních chvílí, že často ani nepomyslil, aby si vyběhl do sousedství. Za takových chvílí slýchal ty mat-

*) Pec v kamnech.

činy starodávné písně, lecjakou zkazku o dědovi, o starých časích, které mu pak nikdy nevyšly z paměti, jakož i tak mnohé matčino napomenutí a poučení.

Když nastal advent, těšíval se Frantík na večery, kdy u nich odbývány přástky. Tenkráte se silně předlo i po městech. U Věků bývaly obyčejně v sobotu, kdy vydrhnutou podlahu postlali slamou, aby se hned nezašpinila. Přástevnice přivedla si Františkova sestra, nejstarší ze všech Věkových dětí. Přišli také sousedé, někdy starý Tlaskal, jenž byl samá vojna a samé strašidlo a jenž rád vykládal o pokladech a zlých duchách, jakož i o tom, kdy a kde a jak se mají virgule řezati. Při čemž po každé nadhodil něco o tajemné knížce, již choval jako velké tajemství, a o níž jen tolik prozradil, že se jmenuje »Bič ďábla neboli zaklínač«, a že skrze tuto knížku má moc, aby mohl pryč odháněti zlé duchy.

O jiných knížkách byla málo kdy řeč. Nebylo žádných. Kromě modliteb neměli u Věků jiné knihy nežli »Životy svatých, zvláště sv. Jana Nepomuckého«. Tlaskal přinesl také jednou »Pekelný žalář« s děsnými obrázky pekelných muk, ale Frantík sotva že se na jeden nebo na dva podíval, musil od knížky, jak mu matka nařídila, aby neměl strašných snů nějakých. —

Mnoho se také vypravovalo o vojnách nedávno minulých, o Braniborácích, jak všude i tu hospodařili, o různých dobrodružstvích z těch pohnutých let. Časem také zmínili se o tajných nekatolících a tu po každé si Frantík vzpomněl na Žalmana, co asi dělá sám a sám ten opuštěný staroch. Jako se o přástvách mnoho vypravovalo, tak se také mnoho zpívalo. Večery ty byly Frantíkovi velmi milý, jenže míval tu nehodu, že po takových přástvách špatně usínal.

Všecky ty osoby, o kterých slyšel vypravovati, živě se mu vyhouply před oči, dívaly se na něj stojíce nad postelí. Loupežníci na něj cenili zuby, serežáni a panduři v červených pláštích blýskali očima a měli dlouhé, černé kníry, a chlapec, jakkoli se bál, nemohl od nich oči odvrátiti. Tak bylo před usnutím, a ve snu se mu pak zjevili třeba na novo.

Jako se těšil na večery, tak se těšil na ráno, nebo bylo roráte a on rád chodil do kostela, snad nejvíce proto, že si tam mohl rozžehnouti pěkný svůj sloupek a že se mu líbily starodávné zpěvy rorátní.

Tak přecházela zima v odlehlém městě na úpatí Orlických hor. Minulo sv. Mikuláše, tenkráte jinak, hlučněji slaveného nežli nynějších časů, minula »dlouhá noc« před samými vánocemi, nejveselejší a nejhlučnější přástva, při níž se odbývala i traktace a prováděny všelijaké šprýmy a čtverácké kousky, zvláště od svobodných; nastaly vánoce, tenkráte bez vánočního stromku o štědrém večeru, ale s betlemem na stěně, plné různých obyčejů a divných pověr.

O ostatcích chodily městem maškary, medvěd z hrachoviny, židé a divné figury se starou harfou a trumarinou; pak nastal půst. Ten všude a zvlášť u Věků přísně zachovávali. Každého pátku a každé středy musila všechna rodina vykonati doma postní pobožnost.

Všichni, i děti, klečeli na zemi před obrazy v koutě nad stolem, Věk předříkával a ostatní po něm a s ním se modlili růženec a jiné modlitby, jež Františkovi zdály se někdy tak nekonečnými jako ty německé hodiny. Jen že měly tu výhodu, že ho nikdo za vlasy netřepal nebo přes kotníky ho neklofal, když spaním přemožen počal klímati.

Otec, kleče v čele, toho neviděl a matka měla poshovění s hochem, kterého pak, když otec dokončoval, v čas probudila, aby nebylo na konec ještě ostrého kázání.

Tak to chodilo rok co rok, a nic se v domácnosti Věkově a v jejím pořádku neměnilo, leda to, že děti rostly; nejméně František. Ten zůstával pořád hoškem nevelkým a útlým, ač jinak čiperným. Kmotříček si ho nemohl vynachváliti, při čemž vždycky sám dokládal: »Ne, abyste si myslili, že jsem jeho kmotr. Ne, nic mu neslevím. Ale kluk chytrá, muzikant rozený —«

Tím si vlastně František získal nejvíce jeho přízeň, neboť »chori et scholae rector« mnoho, a snad všecko, dával na zpěv a hudbu. Byltě sám výborný hudebník a před lety nebylo nad něj lepšího zpěváka široko daleko.

Františkovi dával zvláštní hodiny ve zpěvu i na housle; to byl chlapcovi jiný privát nežli ten německý! Tu nebylo ani okřikování ani štilcování a za vlasy třepání. Páně kantorova kulatá, začervenalá tvář tupého nosu se jen usmívala, a spokojeně střevícem poklepával a hlavou pokyvoval, až cop po zádech se smýkal, když kmotřenec jeho malý zpíval svým čistým, krásným sopránovým hlasem, nebo když na housle hrál. A toto, ten zpěv totiž a housle, byly chlapcovým, jak se říká, osudem. —

IV. F. VĚK S DOMOVEM SE ROZLOUČÍ.

Bylo jednou v neděli odpoledne, zrovna po nešporách, když k Věkům přišel na návštěvu regenschori Havránek. Na jeho tváři bylo znáti, že nepřichází jako jindy, ale že nese něco zvláštního. Také opravdu, sotva že usedl a trochu pohovořil, sáhl pojednou do hluboké kapsy svého řebíčkového kabátu a vyňal odtud list. Byl už rozpečetěn. Položil ho před sebe na stůl, usmívaje se na Věka i jeho ženu, kteří na něj zvědavě hleděli. Kromě nich tu nebylo nikoho. Děti všechny byly venku, nebo bylo v měsíci srpnu a den překrásný.

»Nesu vám novinu,« začal regenschori. »Tu to psaní jsem dostal z Prahy, ale vlastně jen pro vás. Chce vám vzíti Frantíka —«

Věková se lekla.

»To je tak,« pokračoval Havránek, »píše mně bratranec Strádecký, víte-li, znamenitý pozaunista, vím-li o nějakém hochu, dobrém sopra-

nistovi, že by mohl za choralistu k benediktinům. A jak to přečtu, pravím, dobrého sopranistu? O tom nevím, ale o výborném sopranistovi, to bych věděl, a to je Frantík kmotříčkův. Lepšího nedostanou v celých Čechách, no a pro hocha by to také bylo. Štěstí ho samo hledá. Tak jsem šel rovnou cestou sem —«

Věková neměla valné radosti. Věk poklidně čekal, až učitel domluví, a pak se ozval po kupecku:

»Nu, a stálo by to štěstí za to?«

»Bodejť by nestálo! Strava všecka zadarmo a byt i šatstvo, zkrátka, všecko zaopatření zdarma, a František by chodil při tom do latinských škol. Vystuduje, ani groše na něj nevydáte, a nežli se nadějete, bude z něho pan páter.«

»Ale ještě je mladý —« ozvala se matka, lekajíc se, že by se měla se svým nejmladším tak náhle rozloučiti, že by její mazánek musil v tak útlém věku sám do světa do velkého města. Ale muž jinak uvažoval. Ovšem na to také pomyslil, že je hochovi sotva deset let, že to je na něj mnoho tak záhy do světa; než v hlavě si hned vypočetl, že by ho takto mohl nejlépe a lacino opatřiti, a to rozhodlo. Marné pak byly veškeré námitky ženiny. Havránek odcházeje měl již určitou odpověď, jakou má dát Strádeckému, svému bratranci, znamenitému pozaunistovi. Když kmotr odešel, Věková všecka zaražena ani nemluvila. Trhla však sebou, když se po chvíli na síni ozval Františkův hlas.

»Řekni si mu sám, já mu to říkat nebudu —« děla rozhodně a vyšla ven, majíc oči slzami zality.

Frantík se přihnal všechen rozjařen a vesel, ale hned zarazil, jak spatřil otce, a hned také na jeho tváři poznal, že se něco stalo. Zvěděl to bez prodlení. Otec mu zkrátka novinu tu oznámil a pak se ho optal:

»Tak chceš-li do Prahy? Do toho kláštera za zpěváka?«

Ohromený hoch upřel na něj oči, okamžik mlčel, ale pak ze strachu, nesměje nikdy odmlouvati, pokývl hlavou a zalezl do koutka.

Věkovou zrovna píchlo, když po té vstoupivši do světnice zahlédla Františka v koutku jako zařezaného. Byl jako kuřátko, ani nehlesl, dobře však porozuměla jeho pohledu, který na ni upřel, když vstoupila.

Ale to pořád ještě nebylo jako pravda: teprva to na chlapce docházelo, když docházely poslední dny, kdy se dosýpal čas jeho pobytu v domově. Pak bylo hůře.

Zatím matka s nejstarší sestrou Františkovou všechno pilně chystaly a připravovaly: pěkné, lněné košile a jiné prádlo i vše, čeho by bylo mladému choralistovi třeba. Ten po prvním dojmu, jak novinu od otce uslyšel, sice se vzpamatoval a venku mezi kamarády se i rozveselil; než stávalo se mu, že právě když byl nejveselejší, nějak ho píchlo, zarazil se, a to pomyšlením, že již to dlouho nebude. Poslední dny skoro se z domu ani nehnul, zůstávaje pořád u maminky. Rozuměla mu, a jsouc jeho přichylností pohnuta, ještě více ho litovala a často si zavzdychala, i také se jí oči zakalily. Ale před synkem nedala tak na jevo; těšíc ho, hlavu mu hladila a starala se, jak by těch několik dní mu osladila. Vařila všecko, co on rád, a stranou mu ještě přilepšila.

Pozdě odpoledne vyběhl František na dvorek, za dvorkem kolnou ven a stanul na cestě vedoucí těmi místy, kde stávaly za starodávna hradby a bašty, po nichž tu tam v sousedství zůstávala skrovná památka. Pod cestou byl zděný taras, pod tarasem potok, za potokem jejich bývalé stavení, vedle něho Žalmanovo. Zahrádka jeho byla právě vyjasněna paprsky zapadajícího slunce. Světlo jeho hořelo v nízkém okénku starochovy chalupy, i v koruně staré olše u potoka, jenž skoro všechen vyschlý tou dobou plížil se tiše ve stínech.

Na rozkaz otcův byl František dnešního odpůldne leckdes dát s Pánem Bohem. Když si již všechno oběhl — nebyla to pro něj snadná cesta — ptal se stranou matky, mohl-li by dáti také starému Žalmanovi s Pánem Bohem.

Matka se chvilku rozmýšlela, pak ho z toho zradila. »Bylo by dobře,« děla — »ale Žalman se zlobí, a mohl by tě ještě nějak odbýt. Zatím nech; až se s ním sejdu, povím mu, že's se chtěl s ním rozloučit.«

František tedy nešel, ale podívat se na jeho chalupu si přece vyběhl, chovaje tajné přání, kdyby tak náhodou Žalman vyšel. Nemohlť na starce, kterého si tuze oblíbil, zapomenouti. Tak stál na tarasu a čekal, i dočekal se. Starý soused bělovlasý, jako výr o samotě žijící, vyběhl přece ze svého brlohu, aby sňal přízi, rozvěšenou na bidle mezi stromy. A v tom se ozvalo s tarasu ne tuze nahlas a ne jistě: »Žalmane.«

Poohlédl se, ale již se opět obrátil, sbíraje chvatně přízi.

»Já jedu zítra do Prahy, Žalmane, na dobro —« ozvalo se opět s tarasu. Staroch se na ta slova přece ohledl, z krátka pak zvolal: »Buď s Pánem Bohem« — a již pospíchal s přízí do stavení.

Tak rozloučil se nejmladší Věk se sousedem, u něhož strávil tolik pěkných chvil a jehož hněv jej tak dlouho hnětl.

Poslední večer v rodině minul. Hoch ulehl na lože, ale probudil se. Starost mu nedala spáti. A jak tak chvíli bdě ležel, zaslechl, že někdo vstává a že jde tichým krokem k jeho posteli. Maminka! Zamhouřil oči. Cítil, že se k němu sklání, cítil, že hladí z lehka jeho vlasy, dělá mu křížek na čelo a políbivši je, tiše zase odchází. Bylo mu v ten okamžik milo; blažiloť ho, že ho matka má tak ráda. V tom také zas usnul. Procitnul však záhy a jak pomyslil, že dnes, už dnes, zatrnulo v něm.

Přirachotil veliký formanský vůz; při něm u velikých, těžkých koní, jejichž chomouty byly ozdobeny mosaznými kotouči červeným suknem podšitými a jezevčí koží, stál starý Šulc, v modré formanské košili bíle vyšívané, v černých kožených spodkách až po kolena a v modrých punčochách. Střevíce jeho bez přezek byly náramně těžké pro podkůvky a hřeby, jimiž podešve byly vybity.

V tu chvíli byl František ve škole loučit se s kmotřičkou, neboť regenschori meškal u nich, u Věků.

Kmotřička vybírala ve sklenné polici všechny šálky (byli na nich vymalovaní pastýřové a pastýřky), shánějíc v nich kde jaký groš, nebo tam bylo její tajné repositorium, aby dala kmotřenci něco na cestu. Pak ho zulíbala, křížkem požehnala, svěcenou vodou z cínové kropeničky u dveří postříkala, a již šel plačky ze školy, v níž zažil tolik radostných a trapných chvilek. Tou dobou Damiána Pelińky, mládence s dlouhým, tenkým nosem a dlouhým copem, nebylo právě doma.

Zatím u Věků naložili Františkovi truhlici se vší jeho výbavou na vůz starého Šulce. Nyní nastalo to pravé, nejsmutnější loučení, když starý Šulc udělav bičem tři kříže před koňmi zatrhl řemennou oprati.

Oříšek, jeho psík useknutého ohonu, jal se prudko štěkati, s předku těžkého vozu skočil na voj, s voje na koně, a s jednoho na druhého přeskakuje, pobíhal jim po hřbetě jako po lavici.

Starého Šulce vysoká archa již rachotila, malované síto a veliká lucerna po straně se rozhoupaly, povoz vyjel z náměstí, a u Věkových ještě se loučili. A nebýti přísného napomenutí kupcova, bylo by ještě déle trvalo.

Věková synka, jenž pro slzy na cestu neviděl, sama také plačíc vyprovodila až ke bráně. Za branou kus šel kmotříček regenschori, a ten Františkovi znovu důtklivě připomínal, aby housli nenechával, ale pilně se učil a na jiné nástroje také, v Praze že je dost příležitosti, a také aby nezapomněl, kdyby tak na nějaké noty přišel, které by byly třeba pro něj, jako pro kantora, aby mu je opatřil nebo opsal, a ať se ve všem řídí radou Strádeckého, to že je znamenitý muzikant.

Pak už jen otec zůstal a ten jel s chlapcem až do Prahy. V tom Věková nepolevila. Chtěltě otec synka svého odevzdati starému Šulcovi, který znal Prahu jako své město, aby ho do kláštera zavedl.

Než naléhání manželčinu Věk povolil a jel také, maje na hlavě nedělní třírohý klobouk a přes tmavozelený kabát límcový plášť.

Za městem došli Šulcova povozu. Do Prahy jeli kolik dní, a František byl už jako polámán, když ve bráně slezl s vozu. A tu nastalo divení. Viděl ve bráně vojáky, kteří je zastavili; když je propustili, otevřel se chlapci za branou nový svět. Vjeli do hlučných, živých ulic, v nichž se lidmi a povozy jen hemžilo, vjeli pak do nádvoří veliké hospody, kde všecko hlučelo, křičelo, na sebe volalo, kde na špinavém nádvoří, nad nímž kolem do kola pavlače se vznášely, stálo mnoho vysokých těžkých vozů pod plachtami i bez nich. Starý Šulc řídil svou archu, jež nebyla z nejmenších, tak jistě a obratně a vjel do té spousty, jako by tu sám byl. A všude ho vítali, podomek, sám hospodský a jiní; kam se podíval, všude samí známí. Tenkráte byli formani vzácní, tenkráte byl jejich zlatý věk.

Všechna ta vřava, všechen ten hluk a ruch Františka zrovna omamovaly, tak že za těch prvních chvil i na domov zapomněl, ke kterému v myšlenkách ubíhal po všechnu sem cestu. Ráno se musil obléci do svátečních šatův, otec se také vystrojil, a zamířili nejprve ke Strádeckému, bratranci kmotříčkovu, znamenitému pozaunéři. Ten je zavedl do kláštera benediktinského na Starém Městě.*)

U fortny zahledl František nejprve vrátného, jenž trochu šilhal a měl veliká ústa. Hoch byl jako kuřátko. Všecko dojímalo, omamovalo jeho mysl, tam ve městě hluk a rej, tu hluboké klášterní ticho, vysoká, nevídaná stavba, množství dveří, ochoz, šeré, jako nekonečné chodby, začernalé na nich velké obrazy svatých mučedníků vyhublých tváří, nahých, zmučených těl i bradatých mučitelů jejich v divných turbanech a korunách, v červených rouchách, výrazu ukrutného.

Kolem chodbou mihl se tu tam nějaký mnich, před nímž otec i Strádecký, majíce smeknuto jako František, se ukláněli; posléze

*) Proti staroměstské radnici.

vešli do nějakého pokoje o dvou velikých oknech, tlustých zdí, a tam stanuli před knězem vysoké, vážné postavy. Byl to převor. Tomu Františka, jenž mu pln bázně ruku políbil, představili, a on pak zavolav jiného kněze, poručil, aby se hoch podrobil zkoušce, kterou si dnes již jednou odbyl a to u Strádeckého. Ten nyní se jen usmíval, věda, co v klučinovi je a že regenschori bratranec mu nelhal.

František spustil svým jasným, stříbrným hlasem, a kněži na první jeho čisté zvuky krásně intonované na sebe se podívali. Frantík zpíval jako skřivánek. Jak prve byl zaražen a ostýchav, tak nyní za zpěvu všechno se sebe setřásl a na vše zapomněl. Měl vyhráno; byl přijat.

Ještě toho dne přenesli do kláštera jeho truhličku. Ten den mu ještě ponechali, aby si zůstal s otcem. Nazejtří však musil se s ním

rozloučiti. Otec býval vždycky přísný, tak že se ho děti bály náramně, nikdy se s nimi tak nelaskal jako matka, zůstávaje skoro ustavičně vážný a přísný.

V ten okamžik však, kdy mu František ruku líbal a s Pánem Bohem dával, zahledl v otcových očích slzy. Bylo to poprvé za jeho živobytí. To chlapce ještě více dojalo. Sotva mohl promluviti, sotva domů matce a všem vzkázati, že je ještě jednou všechny pozdravuje, a aby mu psali, až zase starý Šulc pojede do Prahy.

Do kláštera ho již otec nevyprovázel. Až k fortně ho zavedl Strádecký. U fortny ho přijal vrátný Růžička, jenž vida chlapce uplakaného, jal se ho dost těšiti, jak myslil že nejlépe, a to veselou a žerty, a hned také začal o buchtách a koláčích, dala-li mu maminka do truhly. To již vedl Frantíka nahoru do světnice, kterou obývali choralisté.

V. KOLÁČE Z DOMOVA A CO SE PRO NĚ STANE.

Jak se fortna za mladým choralistou zavřela, jak ho obklopily klášterní ticho a samota, probudily se mu zármutek v srdci hlukem velkého města a sterými novými dojmy stlumený i hluboká touha po domově. Za dne to ještě chodilo, poněvadž se mu bylo přemáhati k vůli ostatním chlapcům choralistům, s ním v jedné jizbě bydlícím, aby se mu snad nevysmáli. Nejhůře však bylo na večer, kdy soumrak ukládal se v jejich odlehlé, tiché světnici, a v neděli odpoledne.

Nejednou si v noci zaplakal, ukrývaje hlavu do podušky, aby ho hoši neslyšeli, a kolikráte také za dne zaběhl do klášterské zahrady, a tam někde v koutě u zdi na kamenné omšené lávce pod bujnými keři bezovými, s nichž chladná jeseň rvala zdobu listovou, uvolňoval si pláčem.

Co se po domově navzpomínal a zvláště po mamince! Nebylo z počátku ani hodiny, které by v duchu domů nezaběhl nebo nepomyslil, co asi tou dobou dělají. Co se také namodlil, jak mu matka doma poradila, jednak pro svou potěchu, jednak za všechny doma, zvláště za rodiče, při čemž nejvíce myslil na matku. Také pak v tom poslechl její rady, že si zazpíval, když na něj tesknota přicházela, a to ty její vážné starodávné písně, kterých si tak vážila, majíc je po svém dědovi. Hoch netušil ani, že by ho velební páni z kláštera málo pochválili, kdyby je zaslechli.

Kamarádi se jim také divili, neboť nikdy jich neslyšeli, a někdy si také zavtipkovali, že zpívá takové poutnické. Jinak se s nimi dobře snášel a záhy se s nimi spřátelil. Byli čtyři i s Františkem. Všichni, kromě něho, meškali tu již delší dobu a vyznali se v klášteře jak náleží. Co do zpěvu, žádný se Františkovi nevyrovnal, co do cviku je pak záhy dohonil. Měltě z domova od kmotříčka znamenitý základ, a pater regenschovi si dal na malém zpěváčkovi, jehož nadání záhy poznal a jejž si oblíbil, jak se patří záležeti. —

Cvičení zpěvného bylo dosti, za to pak v kostele zpěv šel výborně. Kromě toho zpívání měli mladí choralisté ještě tu povinnost, že velebným pánům přisluhovali při obědě a při večeři. Jinak byli posíláni do škol. Všichni chodili do latinských, jen František musil ještě do hlavní školy.

A to bylo to nejhorší, to byl tvrdý oříšek, při čemž zažil podobných dojmů jako doma, když chodíval na německý privát. Z toho, co mu Damián Peliňka za těch teskných a trudných hodin vykládal, mnoho neodnesl, a tak to bylo kruté učení ve škole, kde bylo již všecko po německu a sám učitel také Němec. Byl to mladý piarista, jenž rákosky z ruky neodložil a ustavičně jí poflakoval, po případě náležitě přitužuje a sole.

Časem také vjel chlapcům do vlasů, a František si dobře zapamatoval, jak těm, kteří pouzí Čechové byli, při tom vlasů krákání zuby zatínaje zlostně říkával: »Du Raker-Šlowake!« To bylo obyčejně,

když ubožáci neuměli náboženství po německu. Paměť jejich nemohla nikdy svládnouti třeba několik stránek katechismu, z nichž jenom sem tam nějakému slovu rozuměli. Jaké to bylo trápení, nežli se naučili tomu z paměti, kolikráte František div že neplakal nad německou knížkou, omrzelostí, nechutí i strachem před zítřejší hodinou, kdy měl odříkávati ty věci jako když bičem mrská, kdy mu hrozily klofce i rákoska, i to protivné »Raker-Šlowake«.

Nerozuměli tomu, ale cítili, že učitel, čili, jak piaristovi říkali, pan professor chtěl je ponížiti a potupiti. Však se o to také před hodinou kolikráte seprali, když se těch několik hochů německých ve škole jalo je tupiti tím Rakeršlowákem. Tenkráte si Frantík kolikráte vzpomněl na kmotra učitele, jak mluvil o němčině a jak by se byl pro ni málem s otcem chytl.

Životu klášternímu během času přivykal; musil. Již se skoro všude vyznal, proběhal všechny chodby a chodbičky i schody, a nic se nelekal velikých olejových obrazů, po stěnách visících a valně už zašlých a zčernalých. Nejčastěji se ohližel po vysokých dveřích, za nimiž že je bibliothéka, zvěděl od kamarádů. Slyšel také, co tam je knih, jak vysoko jsou v regálech narovnány, až do stropu, a jaké krásné.

Proto by se byl tam tuze rád podíval, než touha jeho nesplněna. Do bibliothéky choditi neměli nikterak dovoleno. A zůstávala skoro napořád zavřena.

Strážce její, starý páter Matiáš, ji hlídal jako poklad ostražitě a bedlivě; aby ho poprosili, aby je tam nechal se podívati, na to nesměli ani pomyslit. Byltě páter bibliothékář muž nepřístupný, pořád jako zamyšlený, a mrzutě odbyl každého, kdo ho z práce nebo z myšlenek vytrhl.

V bibliothéce meškal skoro ustavičně. Kdykoliv tam však vstoupil, ihned za sebou zavřel. Jen jednou to opomenul učiniti, a toho užil František, aby ukojil dávné toužebné své přání. Vklouzlť, jda náhodou kolem, pootevřenými dveřmi jako myška do bibliothéky.

Ale již stanul všechen užaslý, ohromen. Něco takového jaktěživ neviděl. Před sebou viděl ne světnici, ale sál velmi vysokého stropu a na stropě tom krásné malování divných figur, andělů i zlacené a bělostné ozdoby štukové. Kolem pak dokola při stěnách byly regály a skříně plny, plničky knih, velkých, malých, hrubých, tenkých, a také prostředkem sálu stojany knihami naplněné. A na těch stojanech a skříních různé sochy a zeměkoule, a na stolcích rozložené obrazy a mapy —

Hochovi od malička již knih žádostivému dech se zatajil a v posvátné úctě jako v kostele rozhlížel se tichou odlehlou svatyní duševní práce. Sluneční paprsky pronikaly vysokým oknem, ozařujíce hřbety knih, různými barvami i zlacením zdobené.

V tom jasu však a v záři zjevil se z nenadání černý stín; to tam bylo vytržení chlapcovo, jak před ním náhle stanul páter Matiáš, jenž se na něj tak obroukl, že chlapcovi nohy leknutím jako by zdřevěněly. Ale pak se tak otočil, že mžikem byl venku na chodbě. Slyšel ještě, jak bibliothékář přirazil dvéře; ale polekaný choralista nezastavil se, až u dveří své světnice.

Od té doby měl ještě větší strach z pátera Matiáše, a vyhýbal se mu již na dva hony; na bibliothéku však nemohl zapomenouti.

Lépe vycházel s Růžičkou vrátným. Choralisté měli určité hodiny a dny, kdy si směli z kláštera vyjíti pro svou zábavu. Ale Růžička nebyl neúprosný. To jest neúprosný byl, když někdo jenom slovy prosil; když mu však něco přinesl k snědku, tu hned vyslyšel, fortnu otevřel a pustil a pěkně všechno zatajil. Byltě takový jedlík, a za najedení, zvláště bylo-li něco moučného, přimhouřil třebas obě oči.

O tom se František dověděl od kamarádů a užil toho také. Aby mohl i mimo čas do města, utrhl si od úst, podstrčil Růžičkovi a ve příhodnou chvíli vyletěl z kláštera. Ne pro nicotnou toulku nebo pro lelkování po ulicích, ale aby zaběhl do velké zájezdní hospody podívat se, nepřijel-li starý Šulc. Nemohlť se ho nikdy dočekati.

Ačkoli již minulo několik měsíců, co v klášteře meškal, přece neustával na domov, zvláště na matku vzpomínati.

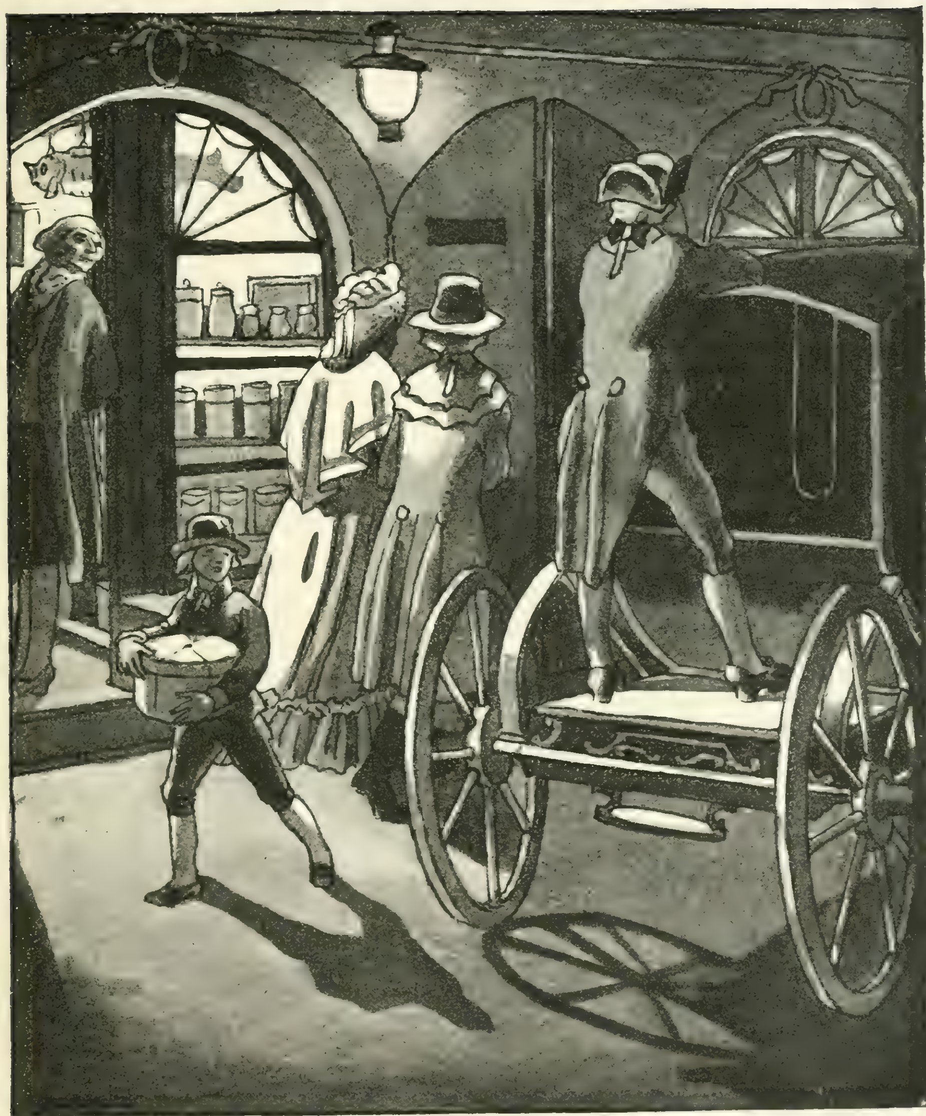
Každá zpráva z domova ho potěšila, zvláště když se dověděl, že jsou všichni zdrávi, že se nic zlého u nich nepřihodilo. Jakou radostí ho naplnilo vždycky psaní matčino! Otec zřídka kdy psával, nemaje dosti pokdy. Jak také počítal mladý choralista čas, jak si kalendáře všímal, jak měl už na dny vypočteno, kdy pojede se starým Šulcem na vakace, nebo i jak se domů rozběhne, kdyby starý forman právě v čas nepřijel.

Nežli toto vše se vyplnilo, přihodilo se něco, jež mělo pro Františka veliké následky. Jednou, když se vracel ze školy, potkal z nenadání starého Šulce ve formanské modré košili a v modrých punčochách. Chlapec se zaradoval, když formana spatřil, nebo každý z domova byl mu tuze vzácným, a zaradoval se ještě více, že mu maminka poslala škatuli a psaní. To všecko však bylo na hospodě, kam choralista hned nemohl, jakkoliv by byl rád oželel oběd a přímo pro ty věci se rozběhl. Ale musil býti v klášteře a při obědě přisluhovat.

I oznámil Šulcovi, že si tam přijde odpoledne. Než ani to nemohl. Uložili mu nějakou práci v zahradě, která trvala až do šesté hodiny odpolední. Frantík byl jako na trní a div že neutekl. Již na to pomyšlel, jak by to vykonal, neboť Šulc mu řekl, že zítra ráno zas odjede dále, za Prahu. Aby tak ujel a odvezl s sebou škatuli a psaní a on Frantík, aby si ho nemohl ani přečísti!

Byl všecek proto rozechvěn a proto si toho ani valně nepřipustil, že ten, jehož se v klášteře nejvíce bál, páter Matiáš, náhle zemřel, jak o tom v zahradě slyšel vypravovati. Jemu nade vše byly zprávy z domova. A zrovna dnes měli pořád dozor!

Ze zahrady šli zrovna k večeři, od které se Frantík záhy vytratil. Vklouzl k Růžičkovi do fortny, nesa s sebou všechnu svou večeři a prosil ho, aby teď na večer pustil jej do města.

Toho se sám Růžička ulekl. Ve dne pouštíval, ale na večer — Kdyby to tak pan převor uslyšel! Vrátný dlouho odolával, až posléze zvítězila nad ním škatule. Tušil, že v ní bude něco od mouky, a Frantík mu to také dotvrdil. A ty koláče z Dobrušky, ty horácké koláče, jak je jmenoval, Růžičkovi tuze chutnaly. Tak tedy hocha posléze pustil nařídiv mu, aby se neomeškal, nýbrž záhy přišel.

Nejmladší Věk uháněl za starým Šulcem do zájezdní hospody. Však žel! Formana krajana tam nezastal. Meškal ještě někde po svém řízení. Aby s prázdnou odešel, Frantíkovi se nechtělo. Usmyslil si, že počká. Čekal a čekal v průjezdě, zacházel na dvůr, ke konírnám, čekal před hospodou, a Šulc nešel. Už se stmívalo, již se pak setmělo. Hoch zápasil. Měl strach z Růžičky, měl strach z převora. Kdyby tak vyšlo na jevo, kdyby tak někdo z velebných pánů přišel do dormitáře na přehlídku, jak někdy činívali!

Hrůza ho pojímala, a jak nyní litoval, že si nevymohl v klášteře dovolení! Když se obával, že by ho nepustili.

A teď opustiti zase matčino psaní! Bylo mu vždycky při něm, jako by si s ní promluvil. A zítra odjede Šulc dál, a čekati zas tak dlouho! Bez toho se tentokráte nad obyčej opozdil. Tak hoch uvažoval a zůstal.

Táhlo již na desátou, když konečně Šulc se navrátil. Vydal škatuli i list a hned také vyřídil, že má přivézti odpověď, že maminka měla poslední dobu o něj, o Františka, nějak strach, protože se jí smutné věci o něm zdály, tak aby psal, aby se přesvědčila, že je zdráv a jak mu je. Nebylo možná odpověď odložiti. Napsal ji tam v hospodě, a tak, nežli ji dokončil, nežli se Šulce přece také na domov vyptal, valně se připozdilo.

Bylo už jedenácte hodin, když maje matčin list v kapse a škatuli s koláči pod paždí došel klášterní fortny.

Růžička byl vzhůru čekaje netrpělivě nočního výletníka. Notně mu vyplísnil za to, že se tak toulá a co mu již strachu nahnal. Udobřil se však záhy, když mladý chorista otevřel škatuli. Tu se smály na něj,

na Růžičku, koláče tvarohové, povidlové, se sýrem, s jablkovým povidlím a se sladkou moučkou, jakých jindy nejídal, a jaké jen »tam v těch horách« dělají, jak říkával s nadšením.

Nyní je již očima polykal. František ho dlouho nemusil zváti. Růžička se »do toho od mouky« dal a koláč za koláčem zmizel v jeho velikých ústech. Jedl, až se mu jeho velké uši hýbaly.

Pak když škatuli skoro do polovice vyprázdnil, vedl Františka do choralistské světnice, jež byla ve druhém patře.

Cesta byla nebezpečna tím, že by některý z velebných pánů přece mohl je zaslechnouti, jak by šli obyčejnou chodbou, kolem cellí.

Růžička chvilku přemýšlel, neboť běželo nejen o chlapce, ale i o něj, a proto také poradil jinou cestu, zatajiv při tom svému chráněnci jednu její velikou nepříjemnost. Vedl jej nejprve postranní chodbou, do níž padal slabý zákmit svítilny z chodby hlavní. Toho světla bylo jen tolik, že nemusili tápati a klopýtat a že v pozadí na konci zahledli nějaké dvéře.

Opodál nich se Růžička zastavil a dožvykuje rychleji koláč, který si ještě vytáhl, nežli chlapec škatuli na rychlo a jen ledabylo přiklopil, pravil tlumený klasem:

»Jdi tudyhle, těmi dveřmi, jsou otevřeny. Je to stará domácí kaple. Tou projdeš, přejdeš ke druhým dveřím, jimi ven, za dveřmi jsou schody, těmi vzhůru, a pak již uvidíš světlo. Za tím jdi a přijdeš na hořejší chodbu, a pak už trefíš, a nikdo se nic nedoví. Ale jen tiše —«

»Kdybyste mne, prosím vás, alespoň tou kaplí provedl. Bude tam tma —«

»Co ti napadá — Jen jdi, však trefíš. Já musím do fortny. Jak pak, kdyby někdo zaklepal! A proč se touláš tak dlouho; jen jdi a neboj se —«

A již chvátal pryč a záhy zmizel v temnu chodby. František stál chvilku rozvažuje. Té domácí kaple očitě neznal, nikdy v ní nebyl, jen o ní kdysi slyšel. V těchto dolejších končinách klášterních nebyl

tak doma jako nahoře. A v tom mu připadlo, že tady dole je někde umrlčí komora, že sem dávají mrtvé mnichy, nežli je pochovají. Hned se mu mihl páter Matiáš. Teď teprve chlapci živěji přišlo na mysl, co odpoledne jen na půl ucha slyšel. Kdyby tak tady někde! — Lekl se. Bál se ho za živa a nyní v tu noční chvíli v hrobovém tom tichu, v opuštěné chodbě halící se v šero, jímž se jen slabý zákmit světla třásl, připadl chlapci mrtvý páter bibliothékář tím hroznější. Než co činit?

Chtěl utéci k Růžičkovi, aby ho nechal u sebe přes noc. Ale to by on neudělal. A co by bylo, až by páter regenschori ráno přišel do dormitáře a neshledal všech? Františk už viděl, jak ho z kláštera vyhánějí, viděl také hned rozhněvaného přísného otce — a vykročil.

Bylo po přemýšlení a váhání.

Požehnav se křížem dal se chodbou, otevřel tiše dvéře té domácí, staré kaple; a již obklopila ho čirá tma. Bylo tam nějak vlhko, vzduch zadušený, nepříjemný. Mladý choralista pustil se do pustého černa, šoural se, nohou vždy půdu ohledávaje, jako by měl přijíti ku propasti, rukou tápaje a polonahlas, chvatně se modle. Najednou ucítil studený kámen. Byl u zdi. Ruku měl vzhůru hledaje kliku u dveří, ke kterým, jak myslil, že zrovna mířil. A to ohmatal nějaký výstupek zdi, a nyní hle, toť dřevo. Ale ne dvéře — prkno nějaké. V tom, jak se ho po tmě, nevěda chytil, povolilo, převážilo se a rachotíc spadlo. S ním však také skulilo se něco těžkého zrovna k jeho nohám.

František leknutím upustil škatuli. Ale v tom už se mu mihlo, že ji tu nesmí nechati, že kdyby ráno sem někdo přišel a našel památky z ní! Vše by se vyzradilo. Sotva to pomyslil, už se sehnul, aby po tmě škatuli sebral i koláče. Slyš! Děsný zvuk! Něco zastenalo, strašlivě, až mu tělem projelo. Jak klečel, chtěl vyskočiti, ale v tom náhle ucítil na hrdle studenou, ledovou ruku. Hrůza ho pojala, div že neomdlel. Vykřikl ve smrtelné úzkosti, vytrhl se té ledové ruce a nedbaje stenání a chrčení, vyskočil jako štvaný a nedbaje tmy hnal se pryč. Jak se dostal ven, jak dvéře našel, to nevěděl, ani kudy to letěl —

Pojednou ozval se tichou nocí umlklým, ve spánek ponořeným klášterem zvonek. Byl to ten, jenž dával znamení k obědu. Ale nyní, skoro o půl noci! A jak zvonil! Někdo zrovna šíleně tahal za řemen; zvon ječel jako na poplach. Pak rázem umlkl.

Ale klášter byl už vzhůru. Dvéře všech cellí se otevíraly, mniši, každý se světlem, vybíhali ven přesvědčit se, co se děje. A tam hle, na hořejší chodbě u zdi pod řemenem, jímž se tahalo za polední zvonek, skleslý nějaký hoch. Pro Bůh, to tě ten čiperný choralista se stříbrným hláskem! Ustrojený, ale bez kloboučku, drží nějakou škatuli. Jako náměsíčník nebo šílený! Na smrt bledý, a jak vytřeštěně hledí!

Mnichu, jenž k němu první přichvátal, neodpověděl, nemohl. Ani druhému, ani třetímu, ani samému převorovi. Hoch byl bez sebe

hrůzou, vyjevený a jen dolů ukazoval, po schodech vedoucích do »domácí kaple«.

Jak dolů sešli se světly, mniši sami se lekli, strnuli. Bratra jejich, pátera bibliothékáře, nebylo na prkně. Prkno leželo na zemi, vedle pak na schůdku on, nebožtík, s otevřenými ústy, vzduch lapaje, očí zkalených, na smrt ještě bledý, čela potem zkropeného!

Byl to pak shon! Růžička letěl pro lékaře, kterého nejprve zavedli k páteru Matiáši, zase už v celle, v posteli ležícímu. Odtud musil lékař k loži mladého choralisty, jenž tu ležel za mrtvého.

»Pan páter bibliothékář vstal z mrtvých a bohdá se uzdraví —« pravil lékař převorovi odcházeje. »Jeho štěstí bylo, že ho ten klučina shodil s prkna, ale ten to třeba smrtí zaplatí.«

»Nedej Pán Bůh! Je to nadaný hošík a byla by ho věčná škoda,« pravil převor a nařídil pak, aby malý Věk byl co nejpečlivěji ošetřován.

VI. POKLADY SE OTVÍRAJÍ.

Smrt stála celý týden u lože malého choralisty, až pak ji přece jeho mladý věk, pečlivé opatrování a rada lékařská přemohly a pryč zapudily.

František vyvázl z nebezpečenství a počínal se uzdravovati. Jakmile nejhoršímu unikl, zotavoval se pak rychle. Za nemoci ho častěji navštívil kmotrův bratranec, pozaunéř Strádecký, jenž chlapce uměl nejlépe potěšiti. Mluvil s ním o jeho rodném městě, o vakacích, které se již blížily, jak o nich bude, jak si pěkně odpočine, jak ho bude maminka ošetřovati. Ach, to mu bylo nejmilejší, slyšeti o ní a o domově! Proto všechen okřál, když zahledl tělnatého bratrance kmotrova, dobromyslného, veselých oček a plné, usměvavé tváře, kmotříčkovi dosti podobného; proto se nemohl nikdy jeho návštěvy ani dočekati.

A ještě někdo byl, jenž měl veliké účastenství s nemocným chlapcem — páter bibliothékář. Sám se poměrně záhy sebral a pozdravil, a nebylo pak na něm znáti, že byl už jednou na věčnosti. Co se pak naptal po Františkovi a s jakým účastenstvím! Byltě mu vděčen za svůj život a zároveň se lekal o jeho.

Prvním, čím se mu ohlásil, neboť aby sám nemocného navštívil, toho se ještě neodvážil, byl talíř krásného, šťavnatého ovoce a chutných cukrovinek. Talíř ten pak častěji docházel, a za ním přišla pak pěkná kniha s obrazy. Posléze přišel páter bibliothékář sám, a to když František, vyhublý jako vrabčík, ubledlý a ještě sláb, vyšel si poprvé do klášterské zahrady, do zeleni na sluníčko.

František byl už dosti silen a nebál se, nicméně mu bylo v ten okamžik, kdy měl páter Matiáš přijíti, nějak divně. Než přešlo ho, když starý kněz přistoupil k němu s vlídnou, usměvavou tváří, když ho po vlasech pohladil a děkoval mu řka, že byl od Pána Boha poslán.

Od těch dob byl bibliothékář všechen proměněn. K Františkovi se měl jako otec, bral ho s sebou do zahrady, zval ho k sobě do pokoje, krmil ho cukrovinkami a ovocem; ukazoval mu knížky a obrazy, neboť seznal, že tyto věci chlapce těší nade vše. A tu sám pak vyplnil tajné přání chlapcovo, že ho pozval do bibliothéky. Prováděl ho jí, bylo již samý konec školního roku, ukazoval mu vše a vysvětloval, maje radost z chlapcova úžasu i živého zájmu pro jeho poklady. František byl jako v Jiříkově vidění. Jak pak se zaradoval, když mu páter Matiáš slíbil, že ho sem častěji pustí, a až bude větší a rozumnější, že bude tu moci s ním studovati.

Za několik dní po té školy zavřeny; šťastnou náhodou přijel do Prahy Šulc a s ním se mohl malý student odebrati domů. V klášteře mu dovolili, přihlížejíce k nemoci, kterou nedávno přestál. Také dosti vydala u převora přímluva pátera Matiáše. Mladý Věk té noci před odjezdem mnoho nespal. Ještě nikdy se tak záhy neprobudil jako toho jitra. Bylo ještě šero, v klášteře dosud všichni spali. Malý

choralista si již včera uzlíček na cestu připravil, nyní jej na novo převazoval a rovnal.

A jak byl roztržitý, když odcházeje s Pánem Bohem dával. Samou radostí přál páteru bibliothékáři »šťastných a veselých svátků«. Mrzutý jindy strážce bibliothéky se jen usmál a pravil: »Pro tebe to budou svátky. Já již mám po nich. Jen jich hodně užij!« —

Tváře se hošíkovi samým spěchem i pohnutím rděly a oči zářily, když se bral s uzlíkem z kláštera, míře do hospody ke starému Šulcovi. Ochotně slíbil ve fortně Růžičkovi, že si na něj vzpomene, až bude míti něco dobrého od mouky, a že mu také přiveze koláče takové horácké, dobré, se sladkou moučkou.

A jak teprve pak hochovi bylo, když seděl na Šulcově silničném korábu nákladném, na těžkém voze, na němž bylo zboží uměle vysoko narovnáno a jenž tak příjemně rachotil a klapal! Alespoň se Františkovi zdálo. Uvolnilo se mu, seděl v předu na otepi sena, když vyjeli z Pražského hluku a ruchu, když zahledl širou, volnou krajinu pod širými, volnými nebesy, k nimž se skřivánek vznášel jásaje. V polích už kladli obilí, jiné dozrávajíc vlnilo se v lahodném vánku.

Tady již žně, u nich teprve budou; tak vzpomínal a se těšil. Jak nejprve na archu Šulcovu s radostí vylezl, a jak ho jízda z počátku těšila, tak pak začal býti netrpělivým. Cesty málo ubývalo, vůz se jen zvolna silnicí kolébal. Šulc často koně přikrmoval, na hospodách dlouho odpočíval.

Kdeže již byla mysl mladého choralisty, kolikráte se již vrátil v duchu z domova, aby tam co nejdříve zase zaletěl! A pak se tam ocitl opravdu, skutečně. Z daleka již vyhlížel rodnou krajinu, město: před ním, nemoha se dočekati, vyskočil a běžel napřed. Všichni se kolem něho shrnuli, radostně ho vítali, prohlíželi a vyptávali se ho, jeden přes druhého. Ale to ho nejvíce dojalo, když matka ho do náručí sevřela a když zahledl v jejích očích radostné slzy. V tom už kmotr regenschori učitel se přihrnul a ten zase hned o muzice, o pozaunéři Strádeckém, o kostelním zpěvu — Frantík nevěděl, komu

dříve odpovědět, a sám měl také tolik otázek o kamarádech, o starém psu cikánovi, kterého neviděl, o šedém kocourovi, o divných a jiných věcech vážných i nevážných, které však chlapci všechny byly důležity. Na večer, když s matkou osaměl, zeptal se také na starého Žalmana.

»Je pořád stejný, ještě divnější,« odvětila matka. »Takový pavouk. Nikam nevyleze a zlobí se na lidi.«

»Na nás pořád stejně?«

»Pořád.«

Františkovi nastaly nyní blažené časy. Matka o něj pečovala, zvláště když zvěděla, jak byl těžce nemocen. Oko její ihned, jak se navrátil, postřehlo, že chlapec je nějak přepadlý. Jak po té trnula, když zaslechla, co se mu přihodilo, a jak si ho po té hleděla, aby sesílil. A on sílil i tím opatrováním, ještě však více vzduchem rodné krajiny i veškerou její radostí, oním tichým štěstím mladého srdce v kruhu rodiny, přátel a známých, na něž pak šediny tak rády a často vzpomínají.

Často býval ve škole u kmotra, kdež Františka jenom to zlobilo, že vyzáblý Damián Peliňka s dlouhým nosem a copem po každé na něj mluvil německy; s kmotrem hrával nebo cvičil nějaké solo na neděli nebo na svátek. Regenschori chtěl svého kmotřence a vychovance, z jehož pokroku zvláště ve zpěvu měl nemalou radost, jak náleží užit a jím se pochlubiti.

Doba prázdnin mile a rychle míjela, až pak bylo všechno obilí s polí doma, až pak počal váti studený vítr ze strnišť. Stromy víc a více žloutly, a tichý smutek jeseně ukládal se krajinou i v srdce mladého studenta, jenž teskně počítal dni, jak chvatně ubíhají a že se valem blíží ten poslední . . .

A přišel. Nastalo zase smutné loučení a zase vstoupil František na archu starého Šulce, na které provázen žehnáním všech, zvláště matčiným, vydal se do Prahy. Jak se to nyní jinak jelo nežli v létě na prázdniny! Studentík nic nedočkavě, dychtivě před se nehleděl,

nic nevyhlížel. Hale se do svého studentského pláště, schoulil se na přídě vozu do sena a slámy.

„Ku Praze je cesta dlouhá,
nic se nestejská —«

Ten první verš si mohl František zazpívati, nikoliv však druhý. Stýskalo se mu dost, zvláště když kolem bylo tak smutno. Pole zoraná, osetá, strniska, pusté ouhory, vybledlá luka; studený vítr profukoval vůz, až se jeho plachta třásla. A nade vším zatažené nebe plno temnošedých mraků. František vracel se v myšlenkách ustavičně k domovu. Na všechny vzpomínal; na matku nejvíce. I starý Žalman mu na mysl připadl. Frantík s ním po celé prázdniny ani slova nepromluvil. Sotva že ho zahledl. Šel několikráte kolem jeho oken a schvalně, také na tarasu nad potokem čekával, vyjde-li »bubák Perlinčan« na zahrádku nebo pro vodu. Dvakráte ho dočekal, staroch však sotva na jeho pozdravení odpověděv ihned chvátal do stavení. Zlobil se a nechtěl se smířiti.

Tak jel mladý Věk po druhé do Prahy, jejíž věže zahledl zase za pozdního neveselého odpoledne v lehké, podzimní mlze.

Růžička ho vesele ve fortně vítal, šilhaje po škatuli a bedně, z níž se mu také dostalo a tolik, že se mu zase uši až hýbaly, jak s chutí a statečně drtil ve svých širokých ústech horácké koláče se sladkou moučkou. Páter Matiáš měl z choralisty patrnou radost a vítal ho tuze rád. Vše pak chodilo obyčejným během. Jen ve škole byl rozdíl a že měl malý student mnoho práce a zápasu s němčinou. Než proto ho těšilo, že neměli již onoho piaristy, jenž pouhým Čechům pro nedopatření jazyková a pro náboženství každé chvilky vjel do vlasů se svým »Du Raker-Šlowake«.

Za něj měli znamenitou náhradu, stařičkého, bělovlasého professora, také piaristu. Byl vlídný na ně, ano, až příliš shovívavý; ten jich pro němčinu nebil ani netrestal, jsa sám z rodiny pouze české

a z těch časů, kdy se jen latinsky studovalo, znamenitý latiník, ale špatný Němec. Však nejednou sám v tom jazyku klopýtl a nejednou se ocitl v nesnázích, když najednou seznal, že nemá ve své zásobě toho nebo onoho významu. Ale on se pro to nestyděl, a studenti se s ním vždycky rádi zasmáli, když si vypomohl svou mateřštinou.

František po prvé nějak udiveně oči vyvaloval, když starý Dlouhoveský pojednou v řeči uváznuv, počal pak patheticky vykládati: »Jenes Instrument, mit welchem man die glühende Kohle scharrt —«

Zamlčel se, studenti se pošťuchovali, usmívali.

»Jenes Instrument, mit welchem man —« Pomlka; a po té najednou vesele po česku: »Eh, vždyť to víte, je to hřeblo —«

Veselý hlahol byl starému professorovi odpovědí, že mu dobře porozuměli.

Více nežli školní knihy těšily mladého choralistu ony, jež mu půjčoval páter Matiáš. Jak nyní František dospíval, brával ho častěji s sebou do bibliothéky. Každá taková návštěva byla studentíkovi pravým svátkem. Mezi těmi poklady pátera Matiáše byl by vydržel třeba celé dni. Ochotně mu posluhoval, vykázané knihy nebo atlanty přenášel, oprašoval, jako veverka po žebříku lezl a s vyšších oddělení svazky snášel nebo tam přerovnával. Jindy, když páter Matiáš se zabral do studia, Františk jako duch kolem přecházel, přehlížeje sobě hřbety knih nebo stanuv prohlížel si malbu na stropě. Někdy páter Matiáš také něco pro něj zajímavého vytáhl, a tu studentík usednuv někde v koutku zabral se do knihy.

Vždycky se mu tolik líbilo v bibliothéce. Bylo tu hluboké, posvátné ticho jako v kostele, ani hlásek sem nepronikl; všecka ta prostora plna knih úctu budila a krásnou Františkovi připadala, když sem pronikly paprsky sluneční a v nich se vyjasnila na stropě malba živých barev.

Než jako v ráji rostl strom ovoce zapověděného, tak i klášterská bibliothéka měla své místečko, před kterým páter Matiáš studentíka

nejednou varoval, a studentík zase nepozorován nejednou zvědavě zraky své obracel k tomu místu na konci bibliothéky, kdež přihrada měla dvířka a řetízek s kladkou i nápis navrchu: »L i b r i p r o h i b i t i«.

Libri prohibiti — knihy zapověděné! Kolikráte se studentíkovy oči po tom nápisu obrátily, kolikráte si pomyslil, jaké to asi jsou ty knihy zapověděné a co v nich? Jsou-li snad takové, jako u nich doma brali tajným nekatolíkům a jako také starému Žalmanovi?

Z počátku si po tom zapověděném ovoci netroufal ani se otázati; když tak posléze učinil, zabručel páter Matiáš, aby si všímal jiných věcí, tam že je samý jed pro něj, však že má dost jiného co čísti. A věru měl, nebo bibliothékář k němu nebyl nikterak skoupým, půjčuje mu knihu po knize. Četl je a zrovna hltal, na podzim a v zimě v jizbě nebo u pátera Matiáše, na jaře a v létě nejvíce v klášterské zahradě. Co druzí choralisté šli za svou zábavou nebo na procházku, Frantík seděl v odlehlém koutku zahradním na kamenné lavičce pod starým ořechem nebo ležel na trávníku pod bezovým hustým keřem a četl, a četl, jsa ze světa, na nic nedbaje. Tam také shltal celou kroniku Hájkovu, jež otevřela mu nový svět a byla jedna z knih, které se mu nejvíce líbily a na něj účinkovaly. Kromě ní přečetl českých tuze málo, poněvadž mu jich páter Matiáš málo dával; mělť ho především ke spisům latinským. —

Tak uběhla mladému Věkovi čtyři léta v klášteře, jedno jako druhé, každé stejně prací a povinnostmi, zábavou a oddechem. Každého roku bylo těšení na prázdniny, každého smutné s domovem loučení. Zatím mladý choralista utvrdil se v němčině a v latině, tak že spisy německé a ještě více latinské čítával beze všech obtíží. I na sv. Augustina se odvážil, když mu ho páter Matiáš vydal. Mnohému ovšem nerozuměl, ale byl z těch čtenářů, kteří vydrží u knihy, i když jí málo rozumějí. Však bez užitku to zcela přece nebylo.

Ale čím více četl, tím častěji obracel zraky své po onom oddělení s nápisem »Libri prohibiti«, touže se alespoň podívati na jejich

hřbety, aby zvěděl, jakých jsou titulů. Eva se dala svésti hadem, mladý student pak příležitostí. Bylo jednou odpoledne počátkem měsíce června, kdy meškal s páterem Matiášem v bibliothéce. Byli tam už chvíli; pojednou přišel Růžička pro bibliothékáře, že si pan převor přeje s ním promluviti. Mladý Věk osaměl. Ihned nechal knihy, u které seděl, a vstav zamířil bezděky k záhadnému oddělení. Hleděl na nápis, uvažoval. Pudilo ho, aby vzal žebříček, aby tam vylezl a se podíval. Cítil, jak mu krev stoupá do hlavy, jak se červená. Plaše se ohledl bibliothékou. Nikde ani hnutí. Maně pak skočil ke dveřím a podíval se ven, do chodby; nikdo. Pak pootevřené dveře zavřel, a již ani nevěda, měl žebříček v rukou. Nežli ho přiklonil, opět se zarazil, váhal, a naslouchal. Srdce mu bilo živěji. Ale již byl přemožen. Vylezl kus, opět se zastavil, naslouchal, pak pojednou nápadně rychle nahoru dolezl. Kladka tu visela, ale rezivá, nezavřená. — Řetízek vytrhl z háku, vysoká dvířka se otevřela, a tu hle, to byly ony »libri prohibiti« — velké, malé, hrubé, tenké jako všechny jiné, jenže většinou značně staré, a namnoze bez nápisu na hřbetu. Na zevrubné přehlížení pro strach nezbývalo času. Jedna, větší ostatních, padla mu zrovna do očí a to svým nápisem: »Novum Testamentum«. Chtěl se podívati, co by to bylo, než obávaje se, že by vytahováním a rozevíráním knihy tak hrubě mnoho času potřeboval, nechal ji a sáhl po menší.

Ale v tom jako by něco zahřmotilo. Tak se mu v rozčilení zdálo. Trhl sebou a knížku tu, již měl v ruce, chvatně vstrčiv do kapsy obratně přivřel dvířka, řetízek přes ně zahákoval a po žebříku jen sjel. A dobře udělal. Sotva že jej na místo postavil, vrátil se bibliothékář, jemuž pak bylo až nápadno, že František dnes tak záhy odchází. Ten však letěl do zahrady a tam skrčiv se na kamennou, omšenou lavičku pod starým ořechem, vytáhl z kapsy knížku a pln nedočkavosti ji otevřel.

»Centrum Securitatis, to jest: Hlubina bezpečnosti,« četl a níže po vysvětlení toho nadpisu: »Prací Jana Amosa Komenského.«

Mladý Věk byl náramně překvapen. V ten okamžik mihla se mu sednička jejich doma, ozářená zapadajícím sluncem, viděl sebe u matčina prádelníku vykládaného, na němž stála pěkná police za sklem a za ním všecko nejlepší nádobí matčino, viděl se, jak se přehrabává v zásuvce, jež byla vždycky zavřena, a jak tam našel v šátku zabalenou starou knihu usmolených rohů, v ní dva uschlé věnečky z rozmariny a vetchý list muškátový. A ta kniha ve starobylé otřené vazbě tmavohnědé kůže měla na titulním listu totéž jméno, také tam stálo: »Prací Jana Amosa Komenského.« Byla však hrubší a titulu asi jiného, nebo se na tento: »Centrum Securitatis« nepamatoval. A mihlo se mu také, jak tenkráte ho matka překvapila, sama se nějak leknuvši a jak mu odvětila, když se tázal, jaká je to knížka:

»Tu mám po dědečkovi na památku. Je to tuze krásná modlitební kniha —«

Matka tu knihu chválila a tato zde, od téhož autora, je mezi zapověděnými! Ovšem dědeček matčin byl snad tak jako starý Žalman, alespoň bývali za dobře.

Obrátiv titulní list, nad kterýmž se takto zamyslil, četl úvodní verše:

Svět se točí vůkol, vůkol v světě se všecko valí
vzhůru, dolů, sem tam v něm všady všecko chodí...
Ó blaze, kdož v centrum věčném usadí se! Na věčnost
v srdci Božím, svému srdci nalezne pokoj.

Mladý student tušil, že to jsou disticha! Česká disticha! Jakživ žádných nečetl, ani neslyšel. Zkoušel je skandovati, a šlo to, ač ne bez nesnází. Měl z toho radost. Jako verše se mu líbily, líbila se mu i knížka, vážná a zbožná. Jen kus jí přečetl a již se přidával k matce, že měla jistě pravdu mluvíc o tam té knížce po dědovi, neboť o této bylo lze zrovna tak říci.

Četl ve svém zákoutí, až blížící se kroky ho vyrušily. Knížku chvatně schoval pod kabát, doma do postele, ráno pak opět pod kabát. Toho dne ji přečetl a nyní jen na to pomýšlel, jak by ji zase odvedl a — jinou si vypůjčil. Nyní, když už byl takto odhodlán, našel si již spíše příležitost. Po druhé vytáhl si »Novum Testamentum«, pro které si však uchystal koutek v bibliothéce samé, aby je tu mohl kradí čísti. Jak užasl, když knihu otevřev (byla také česká) shledal v ní všecko to, co čítali v kostele v evangeliích a epištolách. Což si tu hlavy nalámal, proč vřadili je mezi zapověděné!

Pak opět vytáhl si menší knížku. Když se na její titul podíval, zaradoval se, jako by se s dobrým kamarádem sešel, jako by uslyšel pozdravení z domova od maminky. »Praxis Pietatis«, to jest »O cvičení se v pobožnosti pravé. Knížka milostná, kterak by křesťanský, člověk« atd. Ano, to jest ona! A tu také: »Prací Jana Amosa Komen-

ského«. Takovou knížku, zrovna takovou měla maminka po dědečkovi.

Tenkráte on, František, jsa ještě chlapcem, více si jí nevšiml, ale nyní byl na ni tím žádostivější. Četl ji zase v odlehlém, tichém zákoutí klášterské zahrady. A přečetl ji, ano, ač to byla kniha velice vážná. Byltě František už z domova k pobožnosti veden, tu v klášteře ho v ní utvrdili. Nikdy nečetl lehounkých spisů, pro pouhou zábavu skládaných. Jeho nejzábavnější knihy byla díla dějepisná. Jinak uvykl zabývati se čtením vážným. Tak vydržel u tohoto čtení a čím dále četl, tím více souhlasil s matkou, že to je krásná kniha, a divil se, proč ji zapověděli.

Když pak došel na samý konec, byl až dojat. Nevěděl, jak se stalo. Snad místo samo v knize, milé mu také k vůli matce a jejímu dědu, tak účinkovalo, snad také okolnosti. Bylo krásného, červnového dne, po slunce západu, kdy zahradou ještě proudilo ve vrcholech stromů zlaté světlo. Vzduch byl lahodný, pln vůně. Tiše, velebně zhasínal letní den, a v tu chvíli náhodou četl:

»Dnešní den nedávničko teď nastával nám a jako budoucího něco začínali jsme jej, a hle, již zmizel! Kam se poděl dne tohoto čas ten, kterýž se ukázal, byl a minul, a na věky se nevrátí více? Dejž, milý Pane Bože, ať umíme počítati kratičké dny naše na světě, a moudře sobě počínáme vidouce, an tu místa k přebývání není; časové sami k terminu věčnosti ustavičně nás podávají. Čím jsem se prohřešil dnes, Pane Bože můj, uveď to, prosím, v zapomenutí věčné, ať to mně ani tobě na věky na paměť nepřichází. A když večer života mého přijde, zamlouvám sobě, Pane Bože můj, u tebe skrýši, v níž bych až do veselého z mrtvých vstání bezpečně odpočinouti mohl. A potom v slávu přijmeš mne.«

Ruka držící knihu poklesla do klína. Hluboký povzdech zachvěl se bezděky na rtech mladého studenta. Pohnutí zračilo se mu u vyjasněné tváři i v očích hledících před se zahradou, stopenou v kráse a poslední záři letního podvečera.

Dořikal Komenského večerní modlitbu, ale, nevěda, ještě se modlil. Duch jeho unesen zbožným nadšením cítil slast pravé, vroucí modlitby. Ještě nikdy snad se tak nemodlil ani za slavného hlaholení zvonů, ani pod nádhernou klenbou chrámovou, k níž se nesly kotouče vonného dýmu a vířily proudy lahodných tónů, jako toho krásného podvečera ve stínu starého stromu pod širými, božími nebesy —

VII. PRAEMIO DONATUS.

Čas se nachyloval ke žním. Také mladý Věk se na ně chystal. Pozdě usínal, záhy vstával, světnicí choralistskou nebo klášterní zahradou přecházel anebo pod ořechem sedával a vždycky s knihou v ruce. Pracoval usilovně k tomu, aby jeho školní žeň letos byla nejbohatší. Dosud odbýval první třídy gramatikální sice slušně, ale beze zvláštního vyznamenání. Největší vinu v tom dával němčině. Nyní, když v tom jazyce mluvil hbitě, jako když bičem mrská, neměl se nač vymlouvat. A věru, v poslední třídě nižšího oddělení značně lépe to chodilo nežli jindy, tak že mladý choralista tím povzbuzen napjal jmenovitě v poslední čas toho roku všechny své síly, aby se dostal k žádoucí metě.

Snažil se o to také k vůli převorovi, zvláště pak k vůli páteru Matiáši, jemuž chtěl způsobiti radost. Věděltě, že starý bibliothekář školní

vyznamenání vysoko cení, a že by již také proto měl z toho veliké potěšení, neboť pokládal Františka za svého chráněnce a vychovance.

Pro tuto horlivou práci mladý Věk ochabl také v tajném přistavování žebříčku ke dvířkám řetízkem zavřeným a všechen čas a všechnu píli věnoval knihám školním.

A tak nastal konečně den, kdy mělo se rozhodnouti, jsou-li podstatny jeho dobré naděje ve znamenitý výsledek. Jist si jím nebyl, ale doufal a naději svou i před páterem Matiášem naznačil, ač jen skromně a schválně s větší nejistotou. Svátečně vystrojen, provázen požehnáním starého bibliothekáře, u něhož se zastavil, nežli odešel, odebral se do gymnasia k piaristům. Po slavných službách božích zavedli je do největší školní síně, jež všecku svou tvářnost změnila. Již na chodbě poblíže dveří zelením ověnčených bylo něco zvláštního, co se tu jen jednou do roka zjevovalo: dva vlaské bubny, u nich otylý bubeník a trubači s troubami, stojící zatím v okenním výklenku.

František shlednuv bubny a trouby pomyslil si: »Letos-li?« Z veliké síně školní lavice zmizely, jen stranou podia u zdi tři lavice, čestná škamna. Zrovna proti podiu a jeho kathedře kobercem zastřené vypínala se »rostra«, řečniště červeným suknem potažené.

Nyní, kdy studenti všech pěti tříd gymnasijních se do síně nahrnuli, trčelo nad spoustou jejich hlav. Šum a bzukot hlasů zvučel slavnostní síní. Rázem však utichl, když venku z temna, rychle zazvučely kotly, když hukot ten přešel v prudký vír a když zahlaholily trouby, až se jejich fanfárou okna otřásla. Tu tam mnohý studentík zbledl, málo kdo z nich ubránil se zachvění, a zraky všech, v nichž znáti bylo napjetí i rozčilenost, obrátily se ke dveřím, jimiž vstupovali nejprve vysoký pán v krásném, vyšívaném kabátě fialové barvy, v napudrované vlásence s copem, v hedvábných punčochách a ve střevících s přezkami, maje kord po boku.

Byl to vysoký úředník z gubernia jako vládní komisař a direktor; za ním praefekt gymnasia, professoři, všichni v slavnostních piarist-

ských sutanách s pláštíky, za těmi rodiče, příbuzní a známí studentův, kolik se jich jen mohlo vejíti.

Pán z gubernia usedl na podiu za kathedrou, praefekt vedle něho u stolku, na němž se leskly zlaté ořízky knih krásně vázaných, kolem nich na židlích ostatní professoři a z hostí nejpřednější, jak jen místa bylo. Lavice však stranou podia u zdí zůstaly prázdny.

Fanfara dozněla, panstvo usedlo, hluk a šum utichly. Studenti stáli jako zeď. Nyní se zraky všech obrátily na hezkého studenta, byl poeta a studoval vždycky s vyznamenáním, jenž vstoupil na řečniště a začal po latinsku řeč uvítací. Kollega jeho stál skrčen za řečništěm, maje psanou tu věc pohotově, aby napověděl, když by bylo třeba. Ale nebylo. Student ani se nezajíknuv přednesl řeč svou zvučně a pěkně, tak že šum pochvaly se ozval na podiu, když dokončil.

A nyní! Již se to blíží! Mladému Věkovi bilo srdce hlasitě; stál jako z kamene, ač nitro jeho se chvělo. Hle, pán z gubernia něco po latinsku odpověděl, nyní praefekt mluví, již béře seznam do ruky, a »klassenvorlesung« nastává. Jak to dopadne — Už začíná poslední třídou, již jmenoval dva praemianty, už jednomu každému bubnují, fanfara hřmí a jásá! Husí kůže naskočila Františkovi. Praemianti dostávají po knize krásně vázané, a usedají v čestné škamně.

František napínal sluch i zrak, ale mnoho ze čtení neměl. Po praemiantech četl praefekt akcesisty, jimž všem sumou a ne jednotlivě jako praemiantům zatroubili a zabubnovali. Čte ostatní, kteří mají primu, i ty, kteří propadli. U těch to výslovně neřekl, ale čta známky z jednotlivých předmětů vynechal v pořadí předmět ten, z něhož dostali »secundam«.

Jak dlouho to trvá, co jich jest! Věk se nemohl ani dočkati. Až přece. To byl poslední v abecedě, ještě intrada celé třídě a nyní nastupuje jeho třída. Praefekt béře knížku do ruky a začíná:

»Praemio donatus est —«

»O Bože, jen jeden — to je amen!« bleskem kmitlo se Františkovi. V tom sebou škubl.

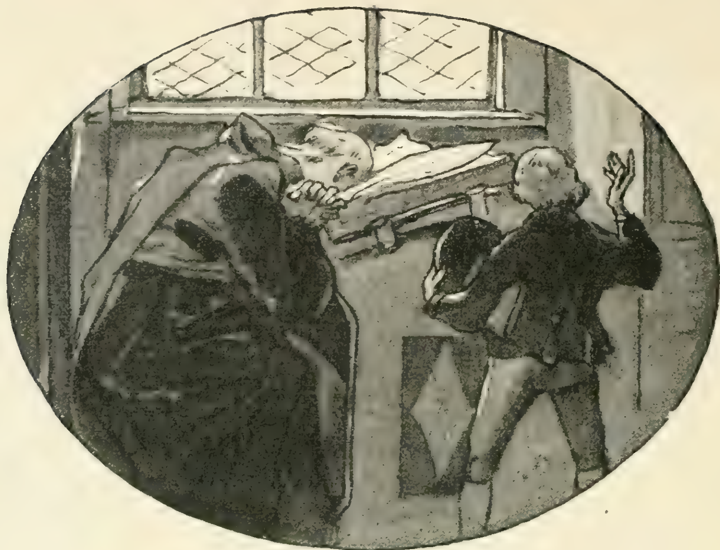

»Franciscus Věk, Bohemus, Dobrušcensis,« četl praefekt. Bubny zahlaholily, trouby zazvučely, Františku Věkovi zahráli první, slavnou fanfáru. Zčervenal jako krocan, oči mu zahořely, prsa se šířila, až se mu dech zatajil a jako u vidění přikročil ke stolku a přijal z ruky praefektovy krásně vázanou knihu. Zahledl jeho úsměv i to, jak pán z gubernia vlídně pokynul hlavou.

Poklonil se z hluboka, pak usedl na dávno žádaném místě, mezi vyznamenanými, mezi praemianty, on sám z celé své třídy! Samojediný! Toho se nenadál. Počítali alespoň dva, a hle, jen jeden. Jak se páter Matiáš zaraduje, jak ho pohladí! A doma! Kdyby tu tak byli, kdyby maminka slyšela, jak mu zahráli, jak byl vyznamenán, jistě by radostí zaplakala. Však bude míti radost, až přijede domů, až všecko poví a tu to praemium ukáže!

Hleděl před se, ale ne již s takovým napjetím. Poslouchal, jak brali třídu po třídě, jak vyznamenaným troubili a bubnovali, jak známky četli. Nemohl odolati, aby se nepodíval na knihu odměnnou. Byl to Vergilius a v něm malá knížka, latinská výroční zpráva i vysvědčení, seznam všech studentů i jejich všech známek. Po svých, nemoha se dočkati, jen mrkl a všude: E moribus, e doctrina religionis, e studio linguae latinae, e geographia et historia, e mathesi, všude »em« shledal. A zase před se hleděl a naslouchal. Ach, jak to pak dlouho trvalo! Jak by byl nejraději vyběhl, aby mohl do kláštera k páteru Matiáši!

Než i »klassenvorlesung« měl konec. Na řečniště vystoupil opět jeden z poslední třídy a měl poděkovací řeč, německou. Všecko o té slavnosti bylo jen latině a německy, ani slůvka českého se neozvalo. Řeč studentova dozněla, i závěrečni s kathedry, fanfáry, nyní trojnásobné, dohlaholily. Páni odešli, studenti se valili ven plni radosti, zármutku, roztrpčení i hněvu. Mladý Věk pospíchal přede všemi. Nedbaje otázek Růžičkových chvátal nejprve do pokojíka pátera Matiáše. Bylo zavřeno. I hnal se do bibliothéky věda, že ho tu zastane. A věru, dveře byly otevřeny.

Zardělý chvatem i radostí, s očima jiskřícíma vběhl mladý student do bibliothéky pozdvihuje do výše Vergilia krásně vázaného. Páter Matiáš seděl na svém místě jak obyčejně, u stolku poblíže okna. Však hle, ruce má podepřeny na hrubé knize, bílou hlavu na ruce skloněnou. Spí!

František přistoupil blíže. Spí tvrdě, bez pohnutí. V tom ozval se na chodbě zvonec, ohlašující, že je čas k obědu. Bibliothékáře však neprobudil. Choralista se zarazil. Přistoupiv ke spícímu starci nahnul se k němu a naslouchal. Ani dechnutí! Volal ho, nadarmo. Sáhl na něj, zlehka jím zatřásl. Nic. Studenta popadla úzkost. Sáhl bibliothékáři na bílé vlasy. Hlava byla studená, čelo jako led, a lepkavý pot na něm!

František jako by zkameněl. Pak vykřikl a dav se do usedavého pláče vyrazil ven. Na jeho hlas přichvátali mniši, křísili pátera biblio-

thékáře, ale nadarmo. Usnul nad knihou (byl to svazek díla Dobnerova »Monumenta historica Boemiae nusquam anthehac edita«) a více se neprobudil.

»Tentokráte ho již nevzkřísíš,« řekl převor vážně Františkovi, když pátera Matiáše odnášeli dolů do domácí kaple. Student se dal hlasitěji do pláče a kropil slzami Vergilia, své první praemium, kterým chtěl svému příznivci a otcovskému příteli radost způsobiti.

VIII. CESTA KAMNY.

Smrt pátera Matiáše dojala velmi mladého choralistu. Po ten čas, co starý bibliothékář ležel ještě v klášteře, dole v domácí kapli na prkně, František si několikráte k němu zašel, aby se u jeho mrtvoly za spásu jeho duše pomodlil. Také ošetřoval světlo u hlav mrtvého planoucí a nedopustil, aby zhaslo nedbalostí sluhovou jako tenkráte, když se vracel tajně v noci s koláči od starého Šulce.

Dobře bylo ještě pro studenta, že po pohřbu v klášteře nezůstal, nýbrž že se odebral domů na prázdniny. Domov a blaho studentského života o vakacích ho nejvíce utěšily.

Doma se zase, jako každého roku dověděl něčeho o světě. V klášteře žil jen zpěvu, studiu, čtení a tajnému čtení a hudbě; v té se pilně cvičil za návodu zvláště výborného pozaunéře Strádeckého, k němuž z kláštera docházel.

Františkovi přibývalo vědomostí a hudební dokonalosti. Jinak se však o nic nestaral, a nemohl ani, poněvadž k nim, choralistům, do kláštera dostalo se málo novin. Ovšem, když nastoupil panování císař Josef II., pronikla nejedna zpráva o něm až do odlehlé světnice choralistské. Buďto že zaslechli něco od velebných pánů, když jim přisluhovali, nebo že vrátný Růžička s rozhorlením vypravoval o novotách císařových, jak pobožnost omezuje, ano i ruší.

Doma však slýchal mladý Věk o císaři jiné hlasy. Tam obecně chválili jeho patenty, jak sedlákům velice ulehčeno, jakož i některá jiná nařízení. Z těch si mladý student patentu o svobodě náboženské povšiml nejvíce. Hned jak o něm uslyšel (a to bylo ještě v Praze), vzpomněl si na starého Žalmana. Když pak domů přišel na prázdniny, nemeškal se matky zeptati na bývalého souseda.

Pověděla o něm, že hned, jak ten zákon byl ohlášen, odebral se na kancelář a tam oznámil, že není již katolikem, alebrž že se hlásí k té staročeské víře bratrské. Když mu řekli, že ta dle patentu císařského není dovolena, nýbrž jen vyznání evangelická, velmi se zarmoutil a nechtěl ani uvěřiti. Teprve později, když se přesvědčil, že tomu tak je, přiznal se k víře evangelické, helvetské.

„A tak teď je helvitem,« končila Věková svou zprávu a doložila: »Má teď pokoj — alespoň od úřadů. Tu tam, co jsou nerozumní a necitelní lidé, ti ho leckdys ještě zlobí a jeho víru mu vyčítají — však těch on si ani nevšimne, vůbec nevšímá si nikoho jako dříve. Pořád je takový bubák.«

»A zlobí se ještě?«

»Ba zlobí.« Věková pověděla, jak ho zastavila, když ten zákon o víře přišel a jak mu sama jsouc potěšena řekla, že je teď asi rád, že bude míti pokoj.

»Podíval se na mne jako výr a povídá: ‚Jsem rád, ale udavači mají po všem.' A odešel. A tak jsem se víckráte k němu nehlásila, když je takový zatvrzelec.«

Mladého Věka to také a citelně mrzelo, neb znal matčinu nejlepší vůli a jak matka o Žalmanovi smýšlela. Proto se také po něm pak tuze nesháněl a nedbal, aby s ním mohl promluviti. Než to přání živé měl, aby starochovi mohl jednou povědět a jej přesvědčiti, že ani on ani matka ho neudali, že skrze ně nepřišel o starou bibli. Však hned tenkráte, když František poprvé vlezl po žebříčku k oddělení s knihami zapovězenými, pomyslil si: Kdyby tu tak byla Žalmanova bible! Jistě by ji poznal už po těch obrázcích. Než nadarmo ji tam hledal. A Žalmana přesvědčiti bylo nesnadno, zvláště když ho tak málo vídal a tak dlouho s ním nemluvil.

Až poslední prázdniny, kdy přišel poprvé do domova jako praemiant, setkal se se starým, někdejším sousedem na silnici u sochy sv. Jana.

František se dal s ním do řeči. Starochovi to nebylo patrně tuze vhod. Nějak byl neklidný, na studenta se ani tuze nedíval, a když se podíval, tak plaše a zkoumavě a nějak rozčileně se poškubával za límec své kazajky. Také jen zkrátka odpovídal. Jakmile se však mladý Věk zmínil o bibli, tu starce jako by bodl.

»Toho nechme, co pak bychom o tom mluvili. Oni v klášteře — Maminka — ale nechme toho. S Pánem Bohem —« Co nejbystřeji zahnul do své chalupy, kde zmizel jako jezevec v doupěti, zanechav na silnici překvapeného, zaraženého studenta.

Ten, jakkoliv měl starocha rád, tehdy se na něj zamrzel a umínil si, že tak hned se s ním nezastaví, toho že se bude chránit.

A tak mladý Věk se vrátil s nepořízenou v tomto ohledu i tohoto roku do Prahy. A zase do kláštera. Přijali ho tam a nechali si ho, třeba že se mu již hlas změnil. Oblibilť si všichni čiperného studenta, zvláště sám převor, a měli ho jako za svého. Mladý Věk také se již tak bolestně s domovem neloučil jako minulá léta, a v klášteře tak velmi po domovině netesknil jako jindy. Zvykl už, maje tu téměř druhý svůj domov.

Jen páter Matiáš mu scházel. Na něj počal zase častěji vzpomínati, když se ocitl opět v tichých zdech klášterních, když procházel se zahradou v podzimním pestrém hávu, kde ještě loni s bělovlasým bibliothékářem se procházel a jemu na jeho žádost vypravoval o prázdninách a o domově. Když František poprvé zase vstoupil do bibliothéky, ozářené světlem podzimního, jasného odpoledne, tu se mu oči zakalily, jak je upřel ke známému tmavému dubovému stolku u okna, kdež páter Matiáš u foliantu sedával, kdež také usnul na věky a kdež nyní bylo prázdno —

Poněvadž bylo známo, že byl jako assistentem nebožtíka bibliothékáře, nezabránili mu přístupu do bibliothéky ani teď. Ano nový bibliothékář, páter Anselm, vyžadoval si jeho služeb a pomoci leckdy. František byl tomu rád, třeba že to nebylo již tak jako za nebožtíka.

Páter Anselm nebyl tak horlivý, neměl knih v takové lásce jako páter Matiáš, a proto ani tak často do bibliothéky nepřicházel. Že však mladý Věk požíval důvěry u nebožtíka jeho kollegy, proto studentovi také důvěřoval, a tak mladý knihomol neměl cestu k oddělení »libri prohibiti« zcela zatarasenu. Nejednu si opět knížku kradí přinesl a kradí ji přečetl. —

Žádná ho však, kromě jmenovaných J. A. Komenského, tak nevzrušila jako »Historie o těžkých protivenstvích církve české«. Nový svět se mu otvíral, nové světlo počalo mu vycházeti nad minulostí předků; počal přemýšleti, uvažovati, srovnávati a — pochybovati o leccem, čemu ho dosud učili, co četl nebo co slyšel o minulosti české země. Než jedno jisto bylo, a to, že vzbudila knížka ta hluboký soucit k nebohým, pronásledovaným předkům, mučeným, do ciziny vyhnaným. Zvláště však byl dojat, když četl o osudech rodné své krajiny, jak tam bývalo, jaké tam zádavy se staly a co hořkého utrpení všickni tam snášeli.

Nejednou si při tom vzpomněl na starého Žalmana. Čta ty trudné kapitoly přestal se na něj mrzeti, počínal mu rozumět a zase si upřímně

přál, aby si ho udobřil a jej přesvědčil, že matce i jemu křivdil. V tu dobu zaslechli i v tichém klášteře ohlas mocného proudu časového.

Bylo koncem prvého školního běhu, choralisté se pilně učili, připravujíce se ke zkouškám. Ale při tom dobře sobě povšimli, a zvláště F. Věk, že v klášteře nejde vše svým obyčejným během. Pozoroval, že velební páni začasté nad obyčej živě rokují v refektáři, v ochoze nebo kdekoliv se jich několik sešlo. Bylo to zajisté něco vážného, jak nejlépe se zračilo v jejich tvářích a zvláště v převorově. Ten nějak starostně hlavu klopil. Také několikráte vyšel v slavnostním svém hávu z kláštera. Kam, toho se studenti nedověděli, neboť Růžička sám nic nevěděl.

Když se Věk ubíral k půlletnímu examinu, potkal pátera Anselma zrovna během ku převorovi kvapícího. Od Růžičky student doslechl, že byl páter Anselm v městě.

Co se stalo? Snad by — ale proč by k vůli němu? Vzpomněl si totiž student na to, co včera zaslechl, že přijel do Prahy císař. Na to vše pak zapomněl, když zasedl ve škole do škamny, aby po latinsku pojednal »O pravém štěstí«, jak mu uloženo.

I zabral se do své práce živě a upřímně na vše zapomněv a psal a psal. Myšlénky se jen řinuly a student ani si toho vědom nebyl, že je vybírá z pokladu, který si bezděky nastřádal v sadě zapovězeném, hlavně ve spisech Komenského. Když dokončil, musil práci přečísti před professorem a praefektem. Professor nějak oči vyvaloval a pak řekl, že to není školní pojednání, ale kázání, praefekt však pohladil Františka po hlavě a velmi jej pochválil.

S tou pochvalou i písemně stvrzenou bral se pak chvatným krokem domů, jsa toho míněni, že si u převora vyprosí, aby směl do města. Chtěltě také spatřiti císaře, o kterém si studenti tolik vypravovali.

Když došel na Staroměstské náměstí, užasl velmi. Náměstí skoro všecko plno lidí. Všude davy, všude skupiny a samí zvědaví, a všude, všude mluvili o něm, o císaři.

„Císař je tu! Už pojede! Už se brzo vrátí!«

»Je na radnici.«

»Ne, je v klášteře.“

»Ano, u benediktinů —«

Tak mluvili, volali, přeli se. Mladý Věk už dále neposlouchal. Císař u nich! V klášteře! Ah, proto on páter Anselm ráno tak pospíchal! Proto oni velební páni — — To se naň připravovali, na uvítanou chystali. Je-li tam ještě — a uvidí-li ho? A co císař tam? Že by snad — Ó, to snad ne! Nedej, Bože!

Tak student uvažoval, drže své složené vysvědčení pevně v hrsti. Prve je radostí ani neschoval, nyní zapomněl a ani by v té tlačenici nemohl. Jen lokty pracoval, prodíraje se zástupy, nebo se prosmykoval a provlekoval jako úhoř, až všechen zardělý a zpocený přece pronikl až ku klášterské fortně.

Byla i s branou zavřena. Tu byli zvědavci sraženi jako zeď. Císař je tedy v klášteře. Čekají tu na něj. Udýchán stanul student u fortny, kterou mu Růžička otevřel, náhodou v tu chvíli k okénku přistoupiv a jej shlednuv.

„Pojďte! Pojďte!“ volal na něj vrátný fortnu za ním zavíraje. „Je tu, císař je tu. Co se to děje? To bude! To bude!“

Mladý Věk nedbaje jeho výkřiků ptal se chvatně, kde je, kde je císař, a chvátal do hlavní budovy klášterní. Ale tam se ve svém chvatu zarazil, pod samými schody, s nichž se ozývaly hlasy a řinčení zbraně. Kdo to dolů sestupuje —

Student upíral užaslý zrak na skupinu neobyčejných hostí. V čele pán slušně vysoký, v tmavozeleném kabátě s portami a s hvězdou na prsou. Vedle převor ve slavnostním taláru, za nimi několik pánů, jistě generálů, v premovaných kloboucích.

Pochyby nebylo. Ten první, hle, toť sám císař, třeba že nebyl ani tak skvěle oděn jako jeho družina.

Nikdo ze všeho průvodu si nevšiml mladého studenta dole pode schody nyní uctivě ustupujícího, jen ten pán v čele. Upřel na něj své chrpové oči a kynul mu.

František Věk přistoupil maje smeknuto a hluboko se bezděky ukloniv odvážil se, všechen z rozpaků zardělý, vzhlednouti k císaři. Ale ten jak promluvil, vzpamatoval se a bystře císaři odpovídal, jak se jmenuje, odkud je a ochotně podal vysvědčení, když císař chtěl také zvěděti, co v ruce má.

Císař začal po česku, hned však obrátil do němčiny, když zaslechl, že před ním stojí student. Prolétnuv zrakem jeho vysvědčení, usmál se, vlídně hlavou pokynul a vraceje list řekl: »Bravo.« Pak ku převorovi se obrátiv pravil: »O tohoto studenta bude také postaráno.«

To již kráčel dále a družina jeho za ním, a převor také vyprovázeje mocnáře.

František však stál tu dosud jako sloup, a jako za viděním upíral zraky své za odcházejícími pány v lesklých uniformách. Zmizeli, ohlas jejich kroků a zbraně umlkl; z venku zalehl až sem hlučný, jásavý pokřik, vítající císaře z kláštera vycházejícího.

»Tak, tak! Jen jásejte!« opodál ozvalo se trpce, rozhořčeně. Student probrav se ze svého úžasu ohlédl se. Výše na schodech stál páter Anselm dosud ještě ve slavnostním, klášterním hávu. Ale líce jeho nebylo nikterak slavnostní. Z něho i ze zachmuřeného pohledu zármutek i hněv mluvily. Chvíli jako by váhal, čekal a teprve když se onen jásavý pokřik více neozval, pustil se po schodech dolů, snad za převorem, Františka si ve svém rozčilení ani nepovšimnuv.

V tom ozval se zvonec hlásající, že je poledne a čas do refektáře. To trhlo choralistou. Hnal se nahoru do světnice, aby se převlekl a spěchal pak do refektáře posluhovat. Nahoře nezastal nikoho. V refektáři čekali už kamarádi choralisté. Z velebných pánů však dosud nikdo nepřišel. Na stolích bylo prostřeno, dlouhý, rozlehlý refektář však zůstával tich. Sluníčko proniknuvši z mraků, ozářilo jej i jeho pěkné stuko na stropě a z části na stěnách i krásné, veliké obrazy olejové díla Brandlova, Liškova, J. Molitorova, na něž se mladý Věk po každé tak rád díval. Ale dnes si jich ani nevšiml.

Choralisté, užaslí, nevědoucí, co se stalo, stáli v hromádce a rokovali. Byl tu císař, ale návštěva jeho nezpůsobila žádné radosti. Toť bylo jisto, nebo studenti dobře postřehli, jak je všechno v klášteře jako poděšeno a zmateno. Ani k obědu nejdou. Ano, ano, to bude tak! Běží tu o zrušení kláštera, jakož se již stalo leckde jinde, dříve i nedávno. Teď teprve choralisté počali vyrozumívati, že se o to jistě již delší dobu jednalo, proto že mniši ustavičně tajně rokovali, hlavy sestrkovali; proto odešel převor v slavnostním hávu několikráte do města. A dnes tu císař! A toho zmatku kolem a ustrašení! Ani k obědu nejdou! A také nepřišli.

Kuchtík pak přiběhl a oznámil choralistům, aby šli nahoru, že tam mají oběd. Zaraženi odcházeli a František se bezděky zastavil ve dveřích, aby se ještě rozhledl prostorným refektářem. Když posledně pohledem přelétal řadu krásných obrazů, netušil, jaký osud čeká mistrovská ta díla, že půjdou pod kladivo dražební, že se dostanou do špinavých rukou vetešnických a zajdou nehleděny, neváženy na nehodných pro ně místech —

Cestou do své světnice zahledli choralisté velebné pány, ani místo obědu sem tam chodbami pobíhají, ze dveří do dveří, každý s nějakým uzlíkem nebo bedničkou, nebo skřínkou nebo s knihami, patrně velice vzácnými. Byl to neobyčejný chvat a shon. Dvéře bouchaly, po chodbách a na schodech míhali se kvapící mniši i služební a zvláště Růžička, všechen zardělý, lítal jako posedlý. Patrně se leccos uklízelo.

Tolik studenti vyrozuměli. Než to jim nešlo na rozum, proč tak náhle, s takovým kvapem. Což pak by klášter zavřeli rázem? Mladíkům valně nechutnalo. Vždyť běželo také o ně. V klášteře přebývali kolik let a nebylo jim jedno, co z něho bude. A co z nich? Zavrou-li klášter, bude veta po jejich útulku, po jejich teplém hnízdečku. Zvláště Věk se zarazil. Co by si počal? Ovšem, císař prve řekl něco o postarání se, ale ve svém překvapení tomu dobře nerozuměl a tak jen slabou z toho měl útěchu.

Mladá mysl ostatních studentův těšila se všelijak ještě; jen Věk tušil nejhorší a uváděl druhům na pamět kláštery, které v Praze z rozhodnutí císařského již byly zrušeny. Choralisté dnes nad obyčej brzo poobědvali; ve světnici neměli stání. Jeden po druhém vycházeli na chodbu, a dále, aby zvěděli, co se stalo, nač ten ruch a hluk. Ale pak najednou všecko umlklo, dvéře přestaly bouchati, kroky a hlasy na chodbách utichly. Hluboké, mrtvé ticho zavládlo klášterem, tak že Františka, jenž byl na výzvědách, až zarazilo po tom shonu a hluku. Ale což teprve užasl, když se dostal na chodbu, kdež byla bibliothéka. To se tenkráte tak nelekl, když po prvé se tam vplížil pootevřenými dveřmi, když překvapen byl hněvem pátera Matiáše, jako v tento okamžik. Vojsko! Voják! Granátník ve vysoké huňaté čepici, v gamaších, s puškou na rameni u dveří bibliothéky! A ty jsou nad to velikou pečetí opatřeny! Zapečetěny! Mladý rhetor otočiv se chvátal oznámit kollegům, co spatřil. Sotva že však pověděl, přiběhl jiný kamarád z výzvěd a ustrašen oznamoval, že dole u sklepa stojí dva vojáci ve zbrani. Nebylo již pochybnosti. Klášter bude, či je zrušen. Co teď! Co s nimi? Studenti seděli na svých truhličkách zaraženi, polekáni. V tom vešel páter Anselm.

»Ach, milí hoši, snad už víte!« pravil. »Co se nám stalo! Klášter je zrušen. Vyženou nás i vás. Dlouho se o tom jednalo, bránili jsme se, supplikovali, ale nadarmo. Ještě jsme doufali, že císař to změní, když byl u nás. Ale pan převor nadarmo prosil. Císař si všecko prohlednul, všecko viděl, bibliothéku, obrazy, stavbu, ale všecko nic naplat, ničeho mu nebylo líto, nic jím nepohnulo. Již je tu komise. A již pracuje a všecko sepisuje. Co nevidět půjdeme — a vy také —«

Choralisté byli již prve ohromeni. Nyní se jim zakalily oči, a jeden z nich se dal do hlasitého pláče volaje: »Musím ze studií! Musím ze studií!«

Pomyšlení to zatřáslo také mladým Věkem; zkormoucen hleděl do země a pomýšlel, kdy se toho doma dovědí, a co si zatím počne, nežli přijde od nich pomoc nějaká. Ale již byl vytržen. Páter Anselm

odcházeje kynul mu, aby šel za ním. Choralista šel divě se v duchu, kam že ho bibliothékář vede. Ten však ani nehlesl, a teprve když stanuli přede dveřmi převorovými, požádal ho, aby mlčel, aby kamarádům nic, ani slova neříkal. Pak oba vešli ku převorovi. Ten jako by na ně čekal. Sedě u stolku poblíže okna, pokynul Františkovi, aby přistoupil, a pak k němu promluvil vlídně a srdečně. Připomenul mladému choralistovi, že tu již šest let pobývá, že ho tu měli jako svého. Nyní že může svou vděčnost ukázati klášteru, jenž mu prokázal nejedno dobrodiní a jejž postihlo právě tak kruté neštěstí.

Věk jsa dojat řečí vážného převora, jenž se k němu povždy věru otecky měl, ochotně a rád slíbil, že učiní vše, čeho si budou přáti.

»Především slib, že budeš mlčeti.«

Student slíbil.

»Prozatím více nechci. Z večera však přijď ke mně. Pak ti povím více,« děl převor a propustil choralistu.

Tak se i stalo. Jakmile se smrákalo, František se vytratil. Kamarádi nic nezpozorovali, nebo v tu chvíli byli v refektáři nějak zaměstnáni. Zajisté schválně. U převora musil František čekati do večera. Po večeři přišel převor a pravil mu:

»Vím, jak máš rád knihy a bibliothéku. Vidíš, tu nám také vezmou a všecko. Již je zapečetěna, stráž u ní, my do bibliothéky nesmíme. A je tam ledacos, ledas jaké dílo, které bychom tam neradi nechali. Komise přišla dřív, nežli jsme to mohli ukliditi. Nenadáli jsme se. Víme, co se vším se stane. Prodají to židům a kramářům na sýr — Věčná, věčná škoda!« Převor zkormouceně povzdechl, pak pokračoval: »Ty bys nám mohl pomoci. Vímť, že ti je bibliothéky líto — Ty bys mohl se tam dostat a mohl bys také sobě něco na památku vzíti —«

Choralista žasl.

»Neboj se, nic zlého na tobě nežádáme!« řekl převor. »Jeť bibliothéka náš majetek; n á m tam všechno a p r á v e m patří. O n i nám to vzali. My máme ke všemu svaté právo. A proto nic se neboj, že

bys se dopouštěl něčeho hříšného. A jinak se také nic nestrachuj. Nic se ti nestane. Chceš-li?«

Choralista nemohl převorovi odepříti, zvláště když mu již před tím slíbil. I přisvědčil, že učiní po jeho přání. Po té převor dal mu různé poučení stran jeho úkolu, pak ho vyzval, aby šel za ním. Kráčeli chodbou, slabě osvětlenou, kráčeli tiše a mlčky. Bylo pozdě na večer; venku nastala již čirá tma. Ani tabulka se v oknech nezatřásla. Hluboké, pusté ticho kolem.

Františkovi počalo živěji srdce tlouci. Má jíti do bibliothéky, jejíž dvéře jsou zapečetěny a střeženy granátníkem. Jak se tam dostane? Kdyby ho tam voják náhodou ucítil! Divné i bláhové myšlenky vznikaly mladému choralistovi v tom napjetí a rozčilení. Převor ho zavedl do nějakého sklepení. Tam už čekal páter Anselm, bibliothékář. Kahan stojící na staré bedně v koutě ozařoval neveliké to sklepení někdy vybílené, nyní hojnými pavučinami, zvláště u stropu ověšené.

František tu nebyl neznám. Nejednou, když s nebožtíkem páterem Matiášem v bibliothéce meškali, takhle na podzim nebo z jara, sám si sem zaběhl, aby místo sluhy přiložil do kamen nebo se díval, jak sluha zatápí ve veliké, prostorné nístěji, do níž se celá polena házela. Nyní tam bylo chladno, plameny vesele nepraskaly; za to jiný zvuk se odtud ozýval: škrábání a klepání. Někdo tam byl, jak také svědčily nohy ze dvířek ven čouhající. Klečí tam a pracuje. Již ustával, sbírá se, ven vylízá — Ach, totě Růžička!

Kdyby nebylo chvíle tak vážné, byl by se dal student do smíchu umouněnému vrátnému, jenž po něm šilhavé oči otáčel a široká ústa úsměvem ještě šířil skoro až k odstávajícím, velkým ušim, pravě:

»Tak, už to je; fortnička je otevřena!“ Převor ještě jednou, po latinsku, studentovi stručně pověděl, co má učiniti. Ten už svleknuv kabát zmizel pak ve dvířkách svítě si nevelkou svítilnou do tmy nístěje a kamen. František byl štíhlý a tenký, a proto neměl mnoho nesnází, aby se dostal k »fortničce«, kterou mu vrátný Růžička připravil.

Byla to díra po kachli obratně vybraném, díra značně veliká, tak že se jí štíhlý student mohl protáhnouti.

Choralista stanul v bibliothéce. Bylo to ve chvíli, za jaké tu ještě nikdy nemeškal. Srdce mu živě bilo. Nežli se dal do díla, kolem se ohlédl. Nad ním obrovská, vysoká kamna velikých kachlů, starodávná, tmavozelené barvy, díla umělého, s výklenky a soškami v nich. Na ně zář malé svítilny ještě stačila. Dále však málo. Strop a jeho freska zůstala zahalena hustým šerem, jež také nedalo se vyplašiti z koutů, z výklenků a mezi stojany a skříněmi. A kam světlo vrženo, tam padaly také divné, klikaté stíny globů, sošek i nábytků. A hluboké ticho kolem —

Choralista bezděky pohlédl k oknu, tam, kde stál dubový tmavý stůl, kde sedával páter Matiáš. V ten okamžik se mu mihl, jak tam sedí maje bílou hlavu opřenou o knihu, studený, mrtvý —

František se obrátil a chvátal po svém ; ale zesnulý páter Matiáš mu s mysli nešel. Dobře, že je na pravdě boží, dobře, že se nedočkal těchto chvil. Však by jich také věrný bibliothékář nepřežil.

To již choralista žebříček sem tam přistavoval a snášel, jak měl uloženo, tu knihy, tu nějakou vzácnost, o které mu ani páter Matiáš nikdy nic neřekl. Tak také dle udání uhodil na tajnou skřínku ve zdi, otevřel ji a našel tam několik plných váčků patrně s penězi. Převor udal, že je to malá zásoba drobných stříbrňáků, ale František, když je ke kamnům do otvoru zanášel, dobře tušil, že to jsou jistě samé žluťáčky dobrého rázu a nic se nedivil, že převor i páter bibliothékář tak tuze toužili na vládní komisi, která tak záhy a z nenadání přišla.

A již všechno vykonal, jak mu převor nařídil. Nyní dle jeho svolení pamatoval také na sebe. Přistaviv žebřík k oddělení »libri prohibiti« chvatně tam pro sebe vybíral. Znal to skoro všechno, proto se tam dlouho neomeškal. Po Komenském sáhl nejdříve a pak po Historii o těžkých protivenstvích. Nabrav si knih, co jen mohl unésti, chvátal s nimi ke kamnům.

Nežli však opět vlezl do otvoru, zametl po sobě smetákem v bibliothéce visícím, aby nezůstalo žádné stopy. Pak naposledy se ještě rozhlížel, a že dosti dlouho, ani sám nevěděl, tichou, jako pustou bibliothékou. Jak tu smutno ! A bude tu ještě smutněji, až to všechno vynesou, rozchvátí. A on sám už vícekráte sem nepřijde.

Venku se ozvalo klepání. Volali ho. Ihned se skrčiv lezl po zpátku do kamen. Svítilna u nich na podlaze stojíc hořela. V záři její bylo viděti, jak se student prosmykuje kachlovým otvorem. Již mu jen hlavu viděti ; i ta zmizela, a s ní světlo. Čirá tma zalila tichou bibliothéku. —

Převor a páter Anselm zatím uklízeli, co jim choralista podával. Jeho knih, které za něj přijal Růžička, v tom chvatu a v těch starostech si ani nepovšimli. Také jich František, kterého oba benediktini vlídně uvítali z jeho cesty kamny, tuze jim na oči nestavěl.

Pak opět nastala Růžičkovi práce. Dopracovav se opět do kamen, přitáhl vyňatý kachel a jak jen bylo možná ho zase upevnil. Prozrazení se nebáli. Kdož pak z vládní komise by jen tušil, že se něco ze zapečetěné bibliothéky ztratilo, kdož z nich bude kamna přehlížeti! A topiti v nich nebudou. A kdyby! Kdož může za poškozený kachel! —

Světlo ve sklepení pohaslo, mniši odcházeli spokojeni do převorské celly, choralista pak dole se umyv a oprášiv, nahoru ke kamarádům.

Všichni tvrdě spali a nevěděli nic, kdy se navrátil. Světla ani nerozkřesav, hodil svůj poklad z bibliothéky do truhličky, a po tmě se odstrojiv ulehl na lože.

Dlouho nemohl usnouti. Když usnul, byl pořád v tiché, šeré bibliothéce, jen malou svítilnou ozářené a pořád také viděl nebožtika pátera Matiáše.

IX. STARÝ ŽALMAN SE UDOBŘÍ.

Jednou v neděli odpoledne po nešporách přišel kmotr Havránek ku Věkovým a usednuv ke stolu zase vytáhl z hřebíčkového svého kabátu rozpečetěný list. Jen že tentokráte se chori et scholarum rector tak vesele neusmíval jako tehdy, když mu Strádecký psal, že hledá dobrého sopranistu, a on, kantor, takového neměl, ale výborného. A jako se tenkráte Věková lekla, tak i nyní se zarazila.

Kmotříček byl vážný a nějak se mu do psaní nechtělo. Jistěť zlá novina o Františkovi. A opravdu! Strádecký psal věci pro Věkovy nevesele. Všude již mnoho hluku způsobilo, jak z nařízení císařského bylo za posledních let mnoho klášterů zrušeno. Byly to namnoze kláštery mnichů žebravých. Kdož by se nadál, že také dojde na jiné a to na starodávné, slavné a bohaté, jako byly benediktinské, cisterciacké a praemonstrátské! A tu novinu právě Strádecký psal, že běží o klášter, v němž došel František tak dobrého útulku.

Starost z toho pošla nemalá. Zvláště Věková od té neděle to ani s mysli nepustila. Co bude z hocha, pustí-li ho z kláštera? Věděla, že muž ustavičně naříká na obchod, a také se hned prohlásil, když kmotr tu novinu přinesl, to že bude s Františkovými studiemi asi amen, on že by toho nevytkl, že obchody na to nejsou a podobně. A matka zase měla jen synka na mysli. Věděla, jak rád studuje, že je do učení zrovna žhavý a že by byla pro něj zlá rána, kdyby musil nyní všeho nechati a domů, třeba za pult nebo někam do kanceláře za písaře. Proto s náramnou dychtivostí očekávala nějaké zprávy z Prahy. Ale ty nešly.

Starý Šulc tou dobou přijel a přivezl také od Františka psaní. Ten byl zdráv a spokojen, o klášteře však a jeho nastávajícím snad zrušení ani slova. Věková se tím velmi potěšila, její muž však zakroutil hlavou a děl:

»Možná, možná. Ale také možná, že hoch nic neví, že jim nic neřekli; a nač by jim to také říkali a je plašili, když mají hoši studovat?«

V té nejistotě uplynulo několik neděl, až starý Šulc opět se z Prahy navrátil. Hned jak vstupoval do dveří, list odevzdávaje, volal:

»Pan student už není v klášteře.«

Věkovou zrovna bodlo. Třesoucí se rukou brala synkovo psaní, a nežli pečeť rozlomila a do čtení se dala, chvíli váhala, lekajíc se již napřed smutné noviny. Věk nebyl právě doma. I četla. Psaní bylo velmi dlouhé, na kolika stránkách a obsahovalo množství novin.

František psal, jak byli pěkně překvapeni novinou, že je klášter zrušen, obšírně vypravoval o císaři Josefovi a jak se s ním setkal, jaké bylo v klášteře uklízení, o vládní komisi, jak všecko sepisovala a přejímala. O tom, jak v noci skrze kamna putoval do bibliothéky, ani slovem se nezmínil. Ale o tom zevrubně psal, jak byli všichni zarmouceni, jaké starosti všichni měli a on také, ale jak jemu štěstí přálo. Druhého dne přišel zase vládní komisař, jenž všecko přejímal, a ten odevzdal nějaké listiny převorovi.

»Byl jsem náhodou při tom,« psal František. »Převor přehledl listiny, pojednou se ke mně obrátil a jednu z nich mně dal. Ta je pro tebe, povídá. A co to bylo? Oznámení, že tohoto půl léta budu míti stipendium, deset krejcarů denně. Císař na mne nezapomněl. Jak řekl, že bude o mne postaráno, tak se stalo. A tak bylo po nejhorší starosti. Vím, že Vám nezbývá, a že by Vám bylo velikou nesnází na mne platit. A tak, chvála Bohu, nebude toho třeba, nebo já se už nějak proklepu. Toho platu není arci nazbyt; ale jen když je to, však já si něco s pomocí Boží přivydělám.«

Věková vydechnuvši bezděky na okamžik ustala. Uvolnilo se jí, veliké břímě jí spadlo se srdce. Buď Pán Bůh pochválen! Hoch zůstane v Praze, nemusí ze studií. Chopila se opět listu, aby dále četla, v tom však ozval se venku z krámu Věkův hlas. Zněl prudce, hněvivě. Co se jen stalo? Nežli však došla ke dveřím, byl tu, patrně valně rozhněvaný.

»Blázen bláznivá! To je rozum! To je nápad!« volal už ve dveřích.

»Co se stalo?«

»Co pak nevíš? Je tu Šulc — však jsi s ním mluvila —«

»Mluvila — přivezl od Františka psaní —« a ochotně mu je podávala, domnívajíc se, že tím bouři poněkud ztiší. Ale muž se jen utrhl a znovu spustil. Nyní teprve vyrozuměla, že se hněvá na Františka, z jehož listu se tak těšila. Věková byla jako u vidění, cože se přihodilo, cože František vyvedl.

Sama však užasla a muži se nedivila, když na její otázky vedl ji krámem a podsíňkou ven před stavení, kdež stál dosud Šulcův vysoký povoz s poodhrnutou plachtou.

»Pojď se podívat, jaké pěkné zboží nám náš rozumný synáček objednal,« volal rozmrzelý kupec, ukazuje do vnitř vozu na několik velikých beden a pytlů. »To je vzácné koření —« pokračoval, »tuze vzácné, samá učenost! Za šedesát zlatých! Haha — kluk bláznivá, co si to jen myslil!«

Věk z počátku o tom zboží nechtěl ani slyšeti, když mu Šulc pověděl, že to jsou samé knihy; nechtěl jich přijmouti, že nic takového neobjednal. Posléze však přece, když se trochu zkonejšil a žena mu domlouvala, povolil, a bedny a pytle u Věků složeny. Zatím matka odběhla zase do světnice, aby synovo psaní dočetla, jistě se domnívajíc, že tam bude přece nějaké vysvětlení stran těch knih. A bylo; František o knihách vypravoval:

»Když vládní komisař chtěl bibliothéku převzít, žádal na převorovi katalog. Uslyšel však, že žádného není. Ale byl a dobrý,« psal František v závorce, »sám jsem jej pomáhal psát, když ho nebožtík páter Matiáš znova zakládal.«

Vládní komisař však katolog chtěl míti,a poněvadžz mnichů žádný se neuvolil, že ho sestaví, přijal nabídnutí převorovo, jenž mu choralistu Věka k tomu dílu doporučil. A tak sepisoval František, maje po ruce úředního sluhu, katalog bibliothéky. Když za několik dní byla tato práce skončena, přišel komisař s bibliothékářem universitní knihovny, jenž si pro ni vybral, co chtěl a co se mu zalíbilo. Ostatek — a bylo toho hodně — chtěl vládní komisař židovi prodati.

»Nevíte, jak mně těch knih bylo líto,« psal František. »I pomyslil jsem si: »Což, pantáta je kupec, a kdyby na nic, ty knihy na kornouty budou dobry. A byly tak laciny! Nač je židu nechávat. Zeptal jsem se tedy komisaře, zdaliž by mně je neprodal. Divil se arci, ale pak, protože byl se mnou spokojen, řekl mně, že těch knih je deset dobrých centů, ale že mně je přenechá za šest, jen abych peníze sehnal. Inu, ono to bylo, nejmilejší rodiče, dosti nesnadné, ale přece jsem je sehnal. Něco mně půjčil Strádecký, něco hospodský, u něhož vždycky starý Šulc stojí, a tak jsem těch šedesát zlatých přece sehnal. A tak si myslím, že jsem nechybil, neboť ty knihy za to stojí i na papír. Je jich tam tuze mnoho, kterých je na kornouty škoda. Kdybyste je mohli tak někomu prodat bylo by nejlépe. Škoda, přeškoda, že si jich nemohu sám nechat!«

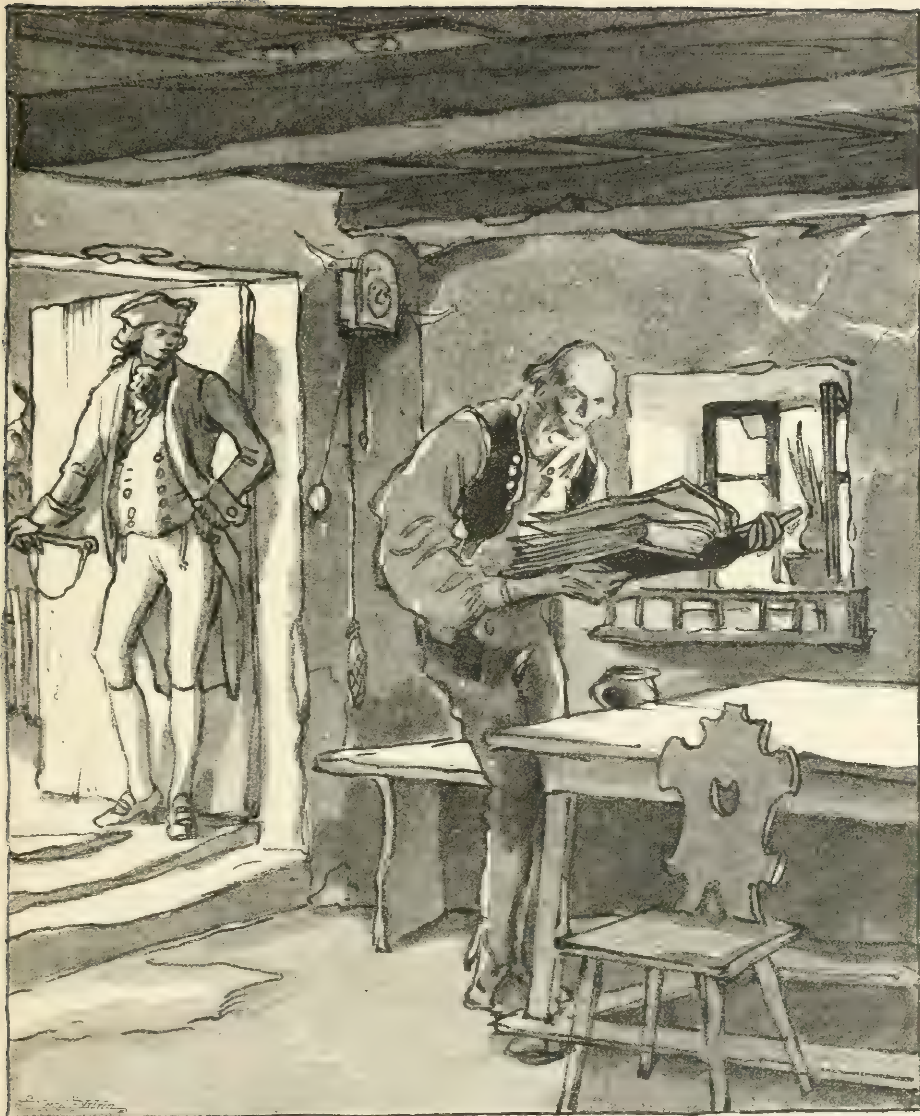
Starý Věk spustil na novo, třebas že ne tak zprudka. Pak nastalo knih vybalování a rovnání. Všichni žasli, co jich jest. Jak živi jich tolik neviděli. A jak byly mnohé veliké a hrubé jako missály, a jak pěkně vázány, se hřbety i zlacenými a červenými ořízkami a se zlaceným erbem klášterním na svrchní desce. Nejen z celého domu, ale i ze sousedstva chodili se lidé dívat na tu spoustu knih. I pan páter přišel, a pak také pan děkan a oba si vybrali hromadu knih a zaplatili je tak, že byl Věk spokojen. Ten nyní na roztrhání nijak nekvapil, nebo po návštěvě děkanově nabyl přesvědčení, že Františk tak nemoudře nejednal, a pojal naději, že z těch knih málo kornoutů nadělá.

Nezmýlil se. Po panu děkanovi, jak se všecko dostalo do hlasu, přišli faráři z okolí a leckdo ze studovaných. Knih očividně ubývalo, a když nastávaly vakace, bylo jich v komoře sotva několik. Za to již Šulc dovezl do Prahy šedesát zlatých, aby Františk splatil dluh, a ze strženého zbylo skoro ještě jednou tolik, což, jak Věková navrhla, stranou uloženo pro Františka, aby měl příspěvek na studie, když si to vlastně sám vydělal.

Žně nastaly i prázdniny. Věková dychtivě očekávala svého syna, jenž letos dokonal studium gymnasiální. Těšila se na něj, ale také se v duchu starala, jak bude dále, a nemohla se toho dočekati, až jí šíře vypoví, jak bylo s klášterem a s novým jeho nynějším bytem, jak vystačil a jak se měl s desíti krejcary denně.

V tu dobu, kdy Věková syna radostně na uvítanou objala, těšíc se tomu, že dobře vypadá a nějak vyrostl, kdy naslouchala jeho vypravování (jí a otci svěřil se i s noční cestou kamny), dočkal se starý Žalman neobyčejného překvapení.

Staroch poslední dobou čím dále tím méně vycházel ze své sedničky, kde stěny ještě více zežloutly a staré hodiny s divokým kyvadlem ještě více zčernaly. Zdálo se, že se lidí ještě více straní, ač se mu stran víry uvolnilo a nemusil se ohlížeti po úřadech. Snad jej tuze roztrpčila zlá vůle, kterou mu mnozí dali na jevo posměšky

nebo drsnými slovy, když se po vydání patentu přihlásil ku své bývalé a svých předků víře. Sešel za ta léta. Chodil volněji, nahrbeně, líce měl jednu vrásku a obočí nad zapadlým zrakem bylo jako houšť. Ale pracoval dosud, sám si vařil a obstarával všecku svou domácnost. Ovšem na lecčem to bylo viděti, jako na černé podlaze, na zašlých stěnách, na hrubých stezích jeho správek. Zasmáti se ho nikdo neviděl, ale zpívati ho leckdy zaslechli. Zpíval třesoucím se slabým hlasem ráno a z večera. Byly to po každé vážné, pobožné písně nebo žalmy.

Tak jednou v neděli ráno, bylo o žních a tuze krásně, prozpěvuje si pobožnou píseň starobratrskou, přistoupil k oknu, hledícímu do zahrady, aby zalil z hliněného džbánku muškát a mořskou cibuli, jež tam pěstoval. Rostliny však dnes vláhy nedostaly.

Postaviltě Žalman džbánek náhle na lavici a nechav všeho, otevřel okénko a sáhl ven na dřevěný jeho polštář, kde ležela tlustá kniha v tmavohnědé koži svázaná. Otevřel ji, nahlédl do ní a chvatně ji prohlížel, vnitřek, listy obracel, na přídeští dlouho hleděl — Pak bezděky sklapnuv knihu, oči do výše obrátil, jako by nebesům děkoval. Obličej jeho všecek oživl, na tvářích proskočily rudé skvrny, oči se vyjasnily. Chvatně usedl ke stolu na starou židli s vyřezávaným lenochem a opět a opět starou knihu přehlížel.

Je to ona! Ano je, je! Stará bible, kterou měl rod jeho po několik pokolení. Tu ty rudé a blankytné iniciálky, tu ty obrázky, hrubé dřevoryty, tu ti židé ve škorních a beranicích nesoucí obrovský hrozen, tu bojovníci Saulovi s husitskými pavézami, v brnění, v něm také Absolon, jejž rytíři jako na turnaj jedoucí kopími probodají, a tu Holofernes a Judith, a na Holofernově staně nade vchodem český lev a pod ním nápis: »Stan Holofernův, knížete« — ano, ano, staří, milí známí. A tu na přídeští! Tam starochův zrak tkvěl nejdéle a četl, jako by po prvé, vážně, pozorně, s pohnutím od shora dolů vybledlé to písmo několikera ruk, s počátku dosti úhledně, čím dále však tím drsnější, hrubší.

To psaly ruce jeho předků, to čítávaly nejedny oči, a nejedny oči také plakaly nad touto starou knihou, hledajíce v ní útěchu, nebo když pravice zaznamenávala smutnou zprávu na paměť budoucímu rodu. Tu celá historie jeho rodu, stručná sic, ale mluvná.

»Jan se narodil léta 1632. Umřel 1650.

Mandalena se narodila 1635.

Anna se narodila léta 1640.

Václav se narodil léta 1645.

Léta 1642 z dopuštění božího od hroma mně Jiřímu Žalmanovi s mnohým nábytkem shořelo. Václav Žalman léta Páně 1678 oženil se. Pán Bůh rač dáti, aby spolu u víře v lásce přebývali a po smrti života věčného dosáhli.

L. 1696 umřela manželka Dorota. Pán Bůh rač jí milostiv býti. L. 1702 umřel otec náš Jiřík Žalman ten úterek po sv. Havlu. Pán Bůh rač mu dáti lehké odpočívání a slavné z mrtvých vzkříšení. Léta 1703 já Václav Žalman oženil jsem se. Pan Bůh rač dáti, abychom v víře a v lásce spolu do smrti přebývali a po smrti života věčného v království nebeském dosáhli. Léta Páně 1705 narodila se mně Kateřina jmenovitě na boží narození.«

A tak dále. Však něco nového tu také shledal. Tomu však nerozuměl. Byloť na prvním listu připsáno cizí, vypsanou rukou, literou latinskou: »Hic liber est Wenceslai Žalman Dobrušcae sublatus ei partim ob errores intus contentos et maxime ob ejus Possessoris alios defectus in fide Catholica ao. 1775. P. H. Schmidt.«

Staroch dočetl zprávy, o nichž myslil, že jsou nadobro ztraceny, a pro něž také tak velice želel staré bible. Dočetl ty prosté záznamy rodinné kroniky a ještě tam hleděl v zamyšlení, ruce maje na bibli sepjaty.

A teď mu také napadlo, nač ve zmatku překvapení a radosti zapomněl se prve sám sebe otázati, kdeže se bible tak z nenadání vzala, kdo ji položil na okno? Večer tam nebyla. To ji tam někdo dal v noci nebo záhy z rána. Ale kdo?

Vstal bezděky, aby se k oknu podíval, nenajde-li nějaké stopy. Ale sotva že krok učinil, už se zastavil. Ve dveřích, hle, jaký svěží panáček, útlý a štíhlý, jasného pohledu, veselé tváře, v modrém pěkném kabátě, ve vyšívané vestě, u rukávů kadrličky bělostné, jako z cukru, a přezky na střevících se mu jen svítí. Stál ve dveřích již drahnou chvíli a pozoroval, a on ho samou radostí a samým překvapením ani neviděl, ani nezaslechl.

Žalman nejprve ho nepoznal, pak nechtěl očím věřiti. Ale přece, je to on! František sousedův, student! Staroch byl v rozpacích. Co tu? Ale hned se mu mihlo hlavou. Nevěda se ohlédl po bibli a s ní upřel zrak na mladého, sličného studenta.

»Teď už smím k vám, není-liž pravda?« ptal se mladý Věk vesele a pokročil ode dveří. Ano, ano, on tu bibli přinesl. Proto přišel! Stařec byl dojat. Brada se mu třásla, až konečně vyrazil:

»Ty, Františku? Oni? — —« dodal, opravuje se, nechtěje panu studentovi tykati jako před lety, a podával mu ruku.

»Jsem rád, strýčku,« (tak František Žalmanovi říkával) »jsem tuze rád, že jsem se té knihy dopídil. K vůli vám. Je vám jistě tuze milá.«

»Tuze, tuze, milý hochu« — a zase se staroch odmlčel pohnutím i rozpaky. Počalť se mu svědomí ozývati.

»A k vůli sobě jsem také rád, strýčku,« mladý Věk pokračoval, »neboť teď se nebudete na mne zlobit, ani na maminku,« dodal volněji, tázavě.

»Hochu, hochu, co jsi — ale jak — prosím tebe, nemluv, to se ví, a jak jinak — co jsem si měl myslit —« omlouval se staroch. Umlkl a zase překvapením. Ozvalyť se na síni kroky a hle, ve dveřích sama studentova panímáma, v nedělním kabátku s varhánky, se zlatým čepcem na hlavě, v hedbávném fěrtochu, tak, jak šla z ranní.

»Tak jsi to už, Františku, vyjednal?« volala už na síni. »Dej Pán Bůh dobrýtro, sousede! Už jsme dávno spolu nemluvili. Uvěříte-li teď, že jsem já tenkráte nic neudala?«

Věková jdouc z ranní stavila se tu jen na skok vědouc, že jí František už cestičku k Žalmanovi vyšlapal. Odešla záhy, sama však ohlašujíc, že přijde zase, až jen bude míti trochu pokdy, je prý tuze ráda, že se dorozuměli, poněvadž ji zlé domnění starého přítele nebožtíka dědečka tuze hnětlo.

Žalman byl také rád, i že došel své bible, jejíž latinský připisek Františkem vysvětlený nic ho nemrzel, a že se všecko vysvětlilo, že se neklamal ve Věkové a jejím synku, kterého míval tak rád. Žasl a divil se, a Pánu Bohu děkoval, že tak divnou cestou nabyl nejmilejší své knihy.

Vypravovalť František o zrušování klášterův a jich bibliothék, o tom, co bylo a je všude starých knih na prodej, co znamenitých a vzácných spisů židé zašantročili nebo kramáři roztrhali na kornouty, i o tom, jak náhodou přišel ke svému kollegovi jednomu, zahlédl u jeho pána, u něhož bydlil, byl to krejčí, starou knihu, v níž si děti obrázky ukazovaly. Tu že on, milovník starých knih, poznav, že je tuze stará, chtěl se na titul podívati. A tam že zahlédl písmo na přídeští.

»A to mně hned všecko pověδělo, že je to ta kniha, kterou jste kradí čítával a na kterou jsem se tajně tudy tím oknem díval a pro kterou povstala taková mrzutost.«

»A kde, prosím tě, kde ji ten krejčí pořídil?«

»Byla z dominikánského kláštera. Když ho zrušili, přišla do prodeje, a ten krejčí ji koupil od žida.«

»Ale že ji dominikáni nespálili? Já myslil, že se všechny takové knihy spálily.«

»Většinou, ale mnohé si také nechali.« A tu pověděl František, jak se o tom sám přesvědčil u benediktinů.

Zvony venku hlaholily zvouce na hrubou a mladý Věk meškal ještě u Žalmana, ač chtěl jíti na kůr, aby kmotrovi o hrubé vypomohl. Líbilo se mu tu v té jizbě, ač se mu zdála menší a nižší a pustější, špinavější než před lety. Líbilo se mu vlastně u starého Žal-

mana; dětská náklonnost má hluboké a pevné kořínky. Kolik let už tu nebyl! Prohlédl si všecko; vypravuje při tom stručně o svém Pražském pobytu, díval se okénkem ven na zahradu, na její ozářený trávník, na ovocné stromy, na zralé třešně, na starou olši u potoka. Bylo tu tak ticho, klidno a teď, když starý Žalman se obveselil, zvláště hezky. Z toho měl největší potěšení. Staroch všechen oživl a nemohl se dosti vzpamatovat.

Když pak už dávno odzvonili malým a kázání se jistě chýlilo ke konci, odcházel Věkův student od Žalmana, jemuž rád slíbil na jeho pozvání, že přijde zas brzo. —

A přišel i přicházel, a rozuměli si teď lépe nežli před lety. Starý Žalman mohl si nyní porozprávěti o knihách jindy zapověděných, o vážných věcech svého přesvědčení, a nebylo mu se obávati útržků nebo posměchu jako začasté od sousedů.

»Svět se mění, svět se mění!« staroch nejednou zvolal nebo si v duchu pomyslil. »Už není takového stíhání jako bývalo, a nebude. Když tak mocní lidé jako císař jsou takového mínění a také lidé učení, tak už nikdy nebude jako bývalo, a jistě bude ještě líp, až taky ostatní prohlédnou. Buď Pán Bůh pochválen!«

Mezi ty učené počítal přede vším Věkova studenta. Před ním také na hlas vzpomněl si několikráte na svého syna, povzdechuje sobě: »Že to nepřišlo dřív! Že nevydali ten patent dřív!« A jindy: »Ubohý hoch! Ubohý Václav! Kde ho je konec!«

Studentovi bylo po každé starocha velice líto; nejvíce však byl dojat, když Žalman rozvázav, jednou obšírně mu vypravoval, jak byl stíhán, jak ho odsoudili k obecné práci, a zvláště jak mu z trestu násilně odvedli syna na vojnu, že se nechtěl vzdáti svého přesvědčení, a jak se on se synem rozloučil.

Staroch se všechen při tom rozčilil, oči mu zahořely, a prudce promluvil o té do nebe volající nespravedlnosti a bezcitnosti pánů. Ale pak, jako by ochabl, svěsil hlavu, a když se ho František dále na Václava vyptával, potřásl starý soused hlavou a povzdechnuv pravil:

»Jako by do vody zapadl. Strčili ho do uherského regmentu a poslali dolů, někam na turecké hranice. Jednou jen jsem dostal od něho psaní. Tuze naříkal. Pak jednou ještě vzkázání, však mně je vyřídil Josef Jarolímův, co byl také dole, ale jen na čas. A ten se s Václavem náhodou viděl, ale jen na krátko, protože musili zase dále mašírovat; a víc už nic. Bez toho je Václav už na pravdě boží. Tam dole je tuze nezdravo, samá bahna. Nebo zůstal chudák někde v ohni.«

X. LES DEMOISELLES BUTTEAU.

Když v noci ze 16. na 17. den prosince r. 1742 francouzský maršálek Bellile vytrhl s většinou svého vojska z Prahy, aby unikl strašlivému hladu tam řádícímu a přesile císařského vojska před Prahou, vedeného knížetem z Lobkovic, zanechal na Hradčanech kromě menšího oddělení vojenského pod Chevertem také svého nemocného komorníka, jenž slul Jean Butteau.

Maršálek Bellile vykonal za krutých mrazů a velice strádaje znamenitý svůj ústup do Chebu. Také Chevert pohroziv, že raději vyhodí královský hrad Pražský do povětří a sebe i vojsko své v jeho ssutinách pochová, nedostane-li se mu čestného odchodu, vynutil sobě za čtrnácte dnů po ústupu maršálkově, že jej čestně propustili i jeho šest tisíc vojáků.

Jean Butteau s nimi nebyl. Tenkráte se již sice pozdravoval, a kdyby byl tak tuze dychtil s krajany odtáhnouti, bylo by možná bý-

valo. Než on zůstal. Zdrželoť mladého Francouze srdce, které, jak tělo se vůčihledě zotavovalo, všecko ochořelo, a láskou i vděčností planulo k té, která ho po všecku dobu dlouhé jeho nemoci tak obětivě a oddaně opatrovala a ošetřovala. Byla to Marie Vojanová, mladá dívka, dcera Hradčanského měšťana.

Jean Butteau se s ní pak oženil. Měli syna, jenž se nazýval po dědovi ve Francouzích Jacques. Otec Jean do smrti pořádně nemluvil ani česky ani německy. Za to syn jeho naučil se od matky česky, ve škole německy a od otce francouzsky. Dospěv, zamiloval se náramně jako jeho otec, a také šťastně. Pojalť svou nejmilejší Bábinku, rodem Macháčkovu, za manželku.

Tohoto času, t. j. roku 1787, bylo Jacquesovi Butteauovi i manželce jeho Bábi již přes čtyřicet. Bydlili ve druhém patře zasmušilého domu v Řeznické ulici na Novém Městě.

Přední pokoj jejich bytu byl menší druhého, ač nikoliv sám o sobě malý. V jednom koutě stála tmavá skříň, ve druhém lože s květovanými nebesy lehké a laciné látky, ve třetím kamna a ve čtvrtém prádelník s mosazným kováním čistého rázu rokokového. Na tom kuse bylo znáti, že patříval do skvělejší domácnosti, jakož i malý, hnědý stolek stojící opodál tmavého klavíru u okna. Stolek ten měl na desce své přilepené malé mědirytiny, živě kolorované, jemně vystřihané a fermeží natřené, tak jak tenkráte bývalo modou před čtyřicíti lety.

Sem tam nějaká židle, a každá plna šatů podivně střižených, kroje namnoze ideálně historického, šerpy, pentle, stuhy, na vrchu kolikeré střevíčky; jedny kdysi bělostné, nyní zašpiněné, jedny růžové, jedny žluté, ale všechny drobounké, malinké, roztomilé, ty s přezkou, plnou nepravých lesklých křišťálů, ty s vázankou, ony se vkusnými kokardami. A jeden pár, pěkně hnědý, stříbrem vyšívaný, stál na bílé židli na kupě všelikého šatstva pokrytého zeleným pláštěm, jenž plný lesklých cetek na svém okraji visel až na podlahu.

U kamen v koutě stály dvě bělostné, pastýřské hole, jedna s uschlým věnečkem, druhá s fábory nahoře. Na stěně poblíže postele vi-

sela kytara, nad klavírem pastellový obraz maršálka Bellila se zuřivou šarvátkou jezdeckou v pozadí. V pravo v levo od maršálka po silhouettě v černém rámečku, spodobující Jeana Butteaua, někdy komorníka maršálkova, a manželku Jeanovu Marianu v důstojném čepci à la Fanfan.

A pod nimi v tomto pokoji, garderobě nějaké ne nepodobném, v němž bylo hodně nepořádku, ač malebného, seděla u zavřeného klavíru Jeanna Butteaua vnučka, prostřední ze tří dcer Jakuba Butteaua. V napudrovaných jejích vlasech tmavé barvy pronikala růžová stuha. Velké, tmavé oči šestnáctileté dívky hleděly do okna, o něž rachotil déšť.

Bylo zasmušilého odpoledne říjnového. Výhled ven nevábný; na zdi deštěm měnící své barvy a na spoustu cihlových a šindelových střech, po nichž voda jen crčela. A přece tam mladá dívka již chvíli zraky své upírala, volně držíc v pravici brkové péro. Před ní na klavíru, jenž byl i psacím stolem, ležela spousta not a notový papír; nad tím se černal velký skleněný kalamář. Dívka ustala před chvilkou od psaní a ven se zadívala, zamyslila.

Slušelo jí to i v tom nejasném, nevlídném světle podzimního dne. Nebyla krasavicí, ale měla výraznou, hezkou tvář, krásné oči a nade vše líbezný půvab svého mladistvého věku a jeho svěžest. Bylo ji viděti na tváři mile okrouhlé i na veškeré postavě pěkně rostlé, oděné domácím, vkusným šatem světlé barvy s rukávy po lokte. Přes mladistvá ňadra měla od bílého hrdla volně křížem uvázaný krajkový šátek.

Byla tak zamyšlena, že nedbala, co se děje ve vedlejším pokoji, do něhož dvéře byly polo otevřeny. Ozvalo se tam nejprve praskání lámaných louček, pak plamenů je zažehnuvších, a v to zvučel příjemný ženský hlas, popěvující sobě patrně při nějaké práci nebo jen tak v myšlenkách úryvek z Figarovy svatby, která zněla veškerou Prahou ustavičně, a to od poslední zimy, kdy ji tu poprvé dávali, zněla v divadle,

v pokojích, dílnách, komůrkách studentských, na ulicích, i k tanci i v krčmách při zvuku harf a houslí.

Pak najednou zpívající hlas ten umlkl a zvolal:

»Ale čokoládu, maminko, mně čokoládu!«

»A mně kávu, maminko, já chci kávu,« vpadl hned druhý ženský hlas, zvuku více dětského a tónu trochu rozmazleně umíněného.

Na to třetí hlas, maminčin, nač si tak vymýšlejí, aby každé zvláště strojila. Měl zníti přísně, prozrazoval však, že odporu nebude a že maminka uvaří čokoládu i kávu, třeba že to marnost. Nežli však dořekl, zarachotil už také mlýnek drtící kávová zrnka, jejichž příjemná vůně zavanula až do pokoje, kde seděla zamyšlená dívka.

Ale ta se pak pojednou obrátila, jak na ni zavolala matka, ve dveřích se náhle objevivši. Byla tělnatá paní v bílém čepečku, v šatech poněkud obnošených a ne zrovna nejspořádanějších.

»Pavlo, chceš kávu nebo čokoládu? Nebo snad mléko?« ptala se paní Butteauová. »Mléko?« ptala se na novo nevyčkavši odpovědi.

Pavla jen přisvědčila, že mléko, a dobromyslná paní odcházela, aby učinila také Pavle po přání. To mívala skoro každé vaření; každá z dcer si vymýšlela něco jiného, a ona také vyhověla. Vyhověla jim vůbec ve všem, nemohouc jim nic odříci, třeba že to někdy způsobilo jí dost práce a starostí, třeba že musila časem a někdy dosti často dluhy dělati. Dělala je s vědomím mužovým, častěji však bez něho.

Proto nezřídka upadala v nesnáze a ne malé, poněvadž nemohla vždy v čas, jak by ráda, zaplatit; v takových chvílích sama sobě domlouvala, že nesmí děvčatům ve všem býti po vůli. Ale byla zas a opět a opět. Nejméně si Pavlina navymýšlela, jsouc ze všech nejskromnější. Nyní, matkou z myšlenek vytržena, namočila péro a jala se dále opisovati. Nepsala však dlouho. Někdo zaťukal na dvéře.

Dívka znala to zaťukání. Lehounký nach přeletěl jí pěkným, bílým čelem, a zvláštní svit mihl se jí v očích, když do světnice vstoupil mladý, hezký muž asi třiadvacetiletý. Vlasy měl pudrované a cop. Mokrý plášť nechal v předsíňce. Měl na sobě tmavomodrý kabát se

žlutou podšívkou, růžově a modře pruhovanou vestu, od níž sněžnou bělostí svou na prsou se odrážel jabot plný varhánek.

Mladý muž vesele, s jakousi důvěrností pozdraviv podal dívce ruku, kterou ona patrně ráda přijala a stiskla.

»Pořád pilna!« pravil mladík srdečným tónem. »Aby vám jen neublížilo, panno. A ke všemu já vám také zas něco nesu. To však nekvapí.«

Sáhnuv do kapsy vyňal balíček. Za tu chvilku, jak mluvil, jak balíček rozdělával a na klavír kladl, dívka očí s něho nespustila. Když prve vyslovil starostnou svou obavu o ni, usmála se vděčně, a nyní, jak balíček rozbaliv před ní položil (byl to rukopis), nahnula se k němu, aby si přečetla nadpis. A on se také sklonil a dotekl se při tom tváří svou jejích vlasů. Četl nahlas: »Wlasta a Šárka neb Díwčí boj u Prahy. Wlastenecká hra w 5 jednáních se zpěwy a baletmi —«

»Složil Václav Tham,« ozvalo se vesele pojednou za mladými lidmi u klavíru stojícími.

Pavla pozardělá vzpřímila se ihned jako proutek, a mladý muž rychle se obrátil po dveřích, kde stála nejmladší dcera Butteauova Betty. Bylo jí teprve jedenácte let; dle řeči však a všeho jistého, smělého jednání jako by byla věku dospělejšího. K tomu nejvíce divadlo přispělo. Vyrostla při něm a sama také nebyla na něm neznámou. Dobylať sobě v »Boudě«, nazvané od září minulého roku, kdy ji císař Josef s generály Laudonem, Lascym, Hadikem a jinými navštívil, »c. k. vlasteneckým divadlem«, veliké pochvaly; hrála tam znamenitě dětské úlohy, jmenovitě v Thamově kuse Břetislav a Jitka a v Stunově Sedlském buřičství.

Vyrušivši sestru i hosta usmívala se a dodala: „Je-li pravda, pane doktore, že to je nový kus od vás?«

»Ano, panenko, nový kus, a je tam také něco pro ni. Ale ona, zdá se mi, že již má nějakou novou roli,« dodal směje se a upíraje zrak na veliký šátek, který měla volně přes ramena přehozený, a na rozpuštěné vlasy dělaným věncem zdobené. Bettyna se také zasmála.

»A to je pěkné!« zvolala. »Což pak mořskou pannu není na mně ani dost málo vidět? To jsem to pěkně vyzkoušela!«

»Tak přece, doktore, pokročte!« ozval se v tom ve druhém pokoji hlas, jenž si prve prozpěvoval úryvky z Figarovy svatby.

Doktor poslechl okamžitě. Vstoupil do pokoje, v němž podobně vypadalo jako v prvním. Na rozdíl měl na stěně zrcadlo ve skleněném, mdle broušeném, květovaném rámci a v jednom koutě bledě zelenou španělskou stěnu, polepenou barevnými i černými obrázky. Nábytek byl různý, ne valný a jen pohovka květovanou látkou potažená svědčila svým vyřezáváním, že pamatovala lepší časy.

Na té pohovce seděla, vlastně víc volně ležela, majíc nožky opřeny o stoličku, osmnáctiletá mlle. Lotty Butteau, člen Bondiniovy společnosti v Nosticovském divadle.*) Napudrovanou hlavu měla opřenu o lenoch pohovky, kulatou bradičku hezky vzhůru, tak že jí bylo vidět i bílé hrdlo i, jak pruhovaný živůtek byl vystřižen, půvabnou šíji, kterouž fichi volně přes ňadra uvázané spíše odhalovalo nežli ukrývalo. A zase si již pozvukovala, nedbajíc šití, divných látek a divadelního šatu nějakého, rozložených po pohovce a kolem po židlích.

»Tak už to víte, doktore?« německy ptala se vstupujícího nehnuvši se. Jen se pousmála. Ale hned jako rybka se vyšvihla, když doktor přisvědčil a shodivši s pohovky barevnou látku, zvolala: »Tak pojďte, sedněte si. Semhle — a povídejte. Je tak ošklivě venku, brr — jak ten déšť šlehá do oken! To se bude poslouchat! Tak tedy, prosím vás, je-li pravda, že jsou také frajmaurky?«

»Jsou, panno, to jsem už minule řekl,« usmívaje se odvětil Tham a sedl si.

»Ano, ale já myslím, tu v Praze? Jak jsem o tom zaslechla —«

»Ah, pěkně vítám, pane Thame,« ozvalo se ve dveřích vedoucích z kuchyňky. Paní Butteauová přicházela, vítajíc ráda dobrého známého.

*) Nynější král. zemské německé divadlo.

»Ale maminko, nechte nás, doktor bude povídat o loži frajmaurek!«

»Nechám, nechám, milé děti, jen co se zeptám pana doktora, co by rád, zdali kávu nebo čokoládu, nebo —«

»Čokoládu, maminko,« zvolala rychle za něj mlle. Lotty. »Budeme ji píti spolu, doktore, a teď vypravujte, prosím vás.«

»Není žádné pochybnosti, že tu v Praze je také adoptační lože, to jest taková, v níž jsou také frajmaurky,« začal mladý filosofie doktor Václav Tham.

»A mají také takové obřady jako páni, když je přijímají?« ptala se dychtivě mlle. Lotty.

Malá Betty zapomenuvši věnec na hlavě, schoulena do pruhovaného, velkého šátku jako do pláště, seděla na židlici poblíže pohovky a upřela po této otázce ještě dychtivěji velké své tmavé oči na vypravujícího. Ten se usmál a pravil:

»Ovšem, že mají. A je to dost těžká zkouška, když poprvé »sestru«, jak se říká, uvádějí.«

»Ah, něco strašného! zvolala Lotty«. Bylo však znáti, že ji to velmi příjemně rozčiluje. A Betty, jako by o nějakou strašidelnou pohádku běželo, žadonila: »Povídají!«

Dychtivá zvědavost děvčat Thama bavila.

»Nejprve zavedou tu,« pokračoval a naschvál hodně vážně, »která chce státi se sestrou, do jizby úplně tmavé, do čiré tmy. V té hoří jenom jedno světélko, a to v umrlčí hlavě —«

»Hu!« otřásla se Lotty, ale hned zvolala: »Dále, doktore, dále!"

Betty ani nedutala; oči tkvící na vypravujícím se jí šířily. Ten mrknuv úkosem po poloötevřených dveřích do druhého pokoje, pokračoval:

»Když tak nastávající ‚sestra' ve tmě dobrou chvíli vydržela, přistoupí pojednou jedna ze ‚sester' lože a ptá se jí, dobře-li všecko roz-

vážila, trvá-li na svém úmyslu a chce-li podstoupiti těžkou zkoušku, aby mohla býti přijata. Když přisvědčí, odváže jí ‚sestra' levý podvazek.«

Lotty pohlédla pátravě na doktora, nežertuje-li a usmívala se pochybujíc.

»Ano, levý podvazek, opravdu, a místo něho uváže jí sestra modrou, rozumíte-li, modrou pentli tak, aby jeden koneček té pentle čouhal. Pak jí svlékne pravou rukavičku, zaváže jí oči a ta kandidátka, abych ji tak pojmenoval, musí odpřisáhnout, že skutečně nic, ale nic nevidí. Pak ji teprve zavede ke dveřím lože a pětkrát zaklepá —«

„Ah —« povzdechla Lotty z hluboka. »A co pak?«

»Teď začne to pravé,« odvětil Tham a vztáhl před se ruku s roztaženými prsty.

»Eh, nehrejte,« durdila se mladá herečka. »Do opravdy —«

»Tedy do opravdy. Sestra na dvéře pětkrát zaklepá. Za dveřmi, v komnatě, sedí ‚ctihodný', t. j. mistr lože, v zástěře s modrou páskou; na té mu visí zednická lžíce. Klobouk má na hlavě. V levé drží nahý kord, a přítomní ‚bratří' mají také v rukou obnažené kordy —«

»A sestry?« ptala se Lotty chvatně.

Tham usmívaje se odpověděl:

»Ty nemají nic, totiž v rukách. Ale sedí do kola, každá v bílém čepci, s bílou zástěrou a na pentli —«

»Modré —« Lotty neopominula podotknouti i tázati se zároveň.

»Ano, na modré pentli zednickou ne lžíci, ale lžičku. Jak vidíte, jsou frajmauři galantní —«

»Jen dále, dále!«

Proud dešťový větrem hnaný mocněji zarachotil na oknech.

»Jak sestra venku vedoucí novicku na dvéře pětkrát zaklepala,« vypravoval Tham, »ctihodný dá se jí třikrát optati, co chce, a dobře-li

si všecko rozmyslila. Když přisvědčí, otevrou jí dvéře a ona vstoupí do brány utvořené z obnažených kordů, jež bratři drží jí nad hlavou.«

»Ale ona má zavázané oči —«

»Ano, má —«

»Čokoláda už bude,« ozvala se paní Butteauová ve dveřích. Obě dcery, Lotty i Betty, se po ní prudce obrátily, a starší zvolala:

»Nechte nás, maminko! Ještě ne — počkejte trochu —«

Matka poslechla a zmizela zase v kuchyni. Mladý doktor pokračoval:

»Nežli nastávající sestra do té brány z kordů vstoupí, mistr lože se jí ještě jednou zeptá, dobře-li vše uvážila. Ona, toť se ví, že ano. A tu se jí mistr ještě zeptá, zdaliž se kdy dopustila něčeho nečestného, nepoctivého, a ona řekne, rozumí se, že ne. Pak ji vedou pod ty kordy, jako ocelovou branou dále do sálu, a sice od půlnoci k západu, a to třikrát po sobě, a pak dvakrát kolem stolu, u kterého stojí mistr lože. Na tom stole jsou dvě hořící misky, a nad ty misky pozvednou kandidátce ruce —«

»Nad oheň?« divila se Lotty.

»Ovšem že, ale asi hezky vysoko. A tu pak ten její průvodce zvolá: ‚Putovala!‘ V tom přistoupí k ní dva bratři s hořícími pochodněmi, kteří ji dovedou k výklenku v sále, zastřenému oponou. A mistr lože vážně promluví: ‚Nechť uzří, čím byla, čím je a čím bude.‘ A jak to řekne, sdělají kandidátce obvazek s očí, záslona ve výklenku se rozhrne, a již vidí — kostlivce.«

»To je hrůza! A nesmí vykřiknout?« zvolala Lotty.

Betty naslouchajíc nehnutě s dechem utajeným, povzdechla z hluboka.

Tham zlehýnka se usmál a mrknuv opět po dveřích do druhého pokoje odpověděl:

»To nesmí. Musí stát chvíli proti kostlivci tiše, ani se nehnout, a uvažovat, až se ozve mistrův hlas. A ten zvolá: ‚Odveďtež ji tedy ze smrti k životu! Ať jí vysvitne dennice!'«

V tom zarachotily konvičky a koflíčky, jež paní Butteauová nesla na velikém táci.

»Teď se už nedám,« pravila rozhodně, ale vesele, »k čemu pak by to bylo. Posvačte a pak si zas vypravujte.«

Odporu nebylo, zvláště když doktor Tham přidal se na stranu paní mateře. Jen v tom povolil, že alespoň dopoví, co je s tou dennicí.

»Za mistrem lože je veliká červená opona. K té nastávající sestru zavedou, oponu odhrnou, a za ní ve výši svítí veliká hvězda, plná světel. Tu novicka poklekne a skládá slib.« Tham pomichoval lžičkou čokoládu. »Pak obdrží pásku, mistr ji obejme, nazve ji sestrou, vede ke všem bratřím a sestrám, kteří jí dávají bratrské a sesterské políbení, a ona —« zamlčel se, lámaje si pečivo.

»A ona?« ptala se chvatně Lotty zastavivši s malovaným koflíčkem u samých rtů, ke kterým ho chtěla přichýliti.

»Ona jim všecky hubičky vrátí!« zvolala pojednou malá Betty.

Matka potěšena dala se do smíchu a Tham i Lotty také. A ta se při tom otázala:

»A jsou tam také mladí bratři? A hezcí?«

»Hrabě Canal —« odpovídal Tham, pije čokoládu.

»Oh!« děsila se Lotty. »A kdo ještě?«

»Hrabě Lažanský, bibliothekář Ungar —«

»Hahaha!« smály se panenky veselým, rozpustilým smíchem.

»Professor Cornova, professor Meissner, rada Riegger, hrabě Kolovrat —«

Děvčata chechtala se dále a Lotka za smíchu volala:

»To jsou mladíci — haha — to jsou bratři k hubičkování — haha!«

Až ji paní Butteauová musila napomenouti dokládajíc, že ty sestry také nejsou z nejmladších, jako hraběnka Canalová a radová Rieggrová, a zrovna k líbání. Zavolala na Paulu a divila se, co že nejde.

»Ó, ta čte!« zvolala Betty. »Pan doktor přinesl novou hru, a jistě že vlasteneckou, a to ona Pauly dala se hned do ní, to jí je milejší nežli o těch frajmaurkách.«

»Ale mléko jí vystydne,« mínila paní Butteauová. »Pijou, pane doktore. Já teď budu také poslouchat. Ale dříve ještě koflíček! Tak, ono se jim v krku zavlaží.«

Paula skutečně dala se do čtení. S počátku jen listy přemítala, zvědavě do nich nahlížejíc, ale pak ji jeden z výstupů nějak zabavil. Četla ho, četla druhý a ten za ním, a již nedbala vypravování autorova ve druhém pokoji. Jeho dílo ji všecku upoutalo. Četla s velikou dychtivostí.

Maminka ji volala na mléko. Hned nešla. Chtěla ještě výstup dočísti. Proto pospíchala. Než nepřečetla, neboť někdo zaklepal na dvéře. Rychle se vztyčila. Dvéře se otevřely, a vstoupil svěží panáček, útlý a štíhlý, příjemného lice, dle všeho student. Byl to mladý filosof František Věk.

XI. F. VĚK STANE SE UČITELEM I ŽÁKEM.

Zjev mladé dívky ho překvapil.

Uklonil se a pozdravil ne bez rozpaků a počínal se omlouvati, že přichází touto dobou, že však — — Tu se bezděky zarazil, hledě na dívku, jež zlehka pokrčivši ramenoma, smutně se usmála, položila na rty pravý ukazováček a pohlédla ke druhému pokoji.

Proto Věk jal se pokračovati tlumenějším hlasem domnívaje se, že mluví příliš nahlas. V tom zjevila se mezi dveřmi paní Butteauová, jež neznámého jí studenta uvítala s přirozenou svou vlídností. Stala se ještě vlídnější, ano srdečnou, když se dověděla, že pan filosof přichází na poslání pana Praupnera, regenta chori u Panny Marie Sněžné, znamenitého tehdy hudebníka a komponisty, jehož mše, offertoria, nešpory, symfonie, requiem všude byly známy, jakož i opera »Circe«, že mladý pán na doporučení jeho přichází se nabídnout za učitele hry na housle.

»Ah, ah, to je hodný pan regens chori, že pamatoval, že na to nezapomněl. A jak brzy to obstaral! Můj mu říkal předevčírem, déle to není, a již tu jsou. Toť se rozumí, že jich přijímáme — když pan Praupner, to se ví — a tu prosím — však ji tu zrovna mají — to je jejich žačka.« A ukázala na Paulu. Věk byl nemálo překvapen. Paní Butteauová opět pokračovala, nyní však hlasem tlumenějším a poněkud volněji. —

»Ale, pane —«

»Věk, prosím.«

»Ano, pane Věku, s Paulou budou mít trochu nesnáz. Ona chudinka totiž nemůže mluvit, pozbyla řeči, když jí bylo deset let.«

Filosofem trhlo překvapení. Bezděky upřel oči na mladistvou němou, jež v ten okamžik pohlédla do rukopisu. Lehýnký nach kmitl se jí po skráních. Věk pocítil upřímnou soustrast s tou urostlou, hezkou dívkou. Štěstí bylo, že paní Butteauová hovorně dále mluvila. Jinak by byl sotva měl vhodného slova pro ten okamžik.

»Je naše chudinka — tak ráda by hrála a zpívala, má tolik lásky k divadlu a talent, ó, velký talent.«

Pavla mávla rukou na znamení odporu.

»Proč bych to neřekla, ano — a výborný sluch. Učit se bude dobře. Hraje na klavír, a už dávno si přeje, aby uměla také na housle. A tak jsem vymohla na muži, aby na její přání — Ah tu je naše nejmladší, Betty« — a ukázala na Bettynu, stojící s věncem na hlavě ve dveřích. Hned také zvala paní Butteauová Věka dále, do druhého pokoje. Jednala s ním laskavě, zrovna přátelsky, jako dávná známá. Mladý filosof se jí zalíbil, a což nejhlavnějšího, bude učitelem dceřiným, a to jako by patřil do rodiny.

Věk byl jako u vidění. Všecko, co spatřil již v prvním pokoji, ten umělecký nepořádek, jakého ještě nikdy neviděl, němá žačka, jíž se nikterak nenadál, tu ta žabka s rozpuštěnými vlasy, a pak Lotty tak jistě a směle si ho prohlížející, a ke všemu — Tham! Znal ho z Boudy,

kdež byl několikráte na českých představeních, znal ho i jako herce a také jako spisovatele, aspoň dle jména.

Nebylo tedy divu, že mladý filosof, jenž dosud nikdy nezacházel s damami, upadl v rozpaky, a to nemalé. Tolik ženských najednou a nad to ještě takové od divadla. Těch se bál, cítě vůči nim svou nedostatečnost a neobratnost.

Tak si ho prohlížely i ta žabka, i panna Lotty! Štěstí také, že paní Butteauová přišla s čerstvým koflíčkem a konvičkou kávy. Nastávající učitel musil pít a měl alespoň čím ruce zaměstnávat a po případě kam své oči obrátiti, nežli se poněkud sebral. Bylo by mu asi bývalo nejprve podrobiti se četným otázkám paní Butteauové, týkajícím se jeho samého i jeho umění hudebního (nebo paní byla zvědava), ale tomu ušel na tu chvíli tím, že panna Lotty byla by ráda ještě něco zaslechla o loži Pražských frajmaurek. A tak o nich, když se všichni zase usadili, navázala řeč několika otázkami. Paula stála teď u dveří, lehko opřena o lenoch židle, zrovna proti Lottce a mladému doktorovi.

První otázka mlle. Lotty, jak ji na německé ceduli psali, byla:

»A s tím políbením bratrským a sesterským to skončí, doktore?«

»O nikoliv, panno —«

Paní Butteauová několika slovy mladému filosofovi vysvětlila, oč tu běží.

»Po tom líbání,« vypravoval Tham, »počne se katechismus.«

»Oh, toho bys se nejvíce bála!« zvolala škádlivě Bettyna hledíc na nejstarší sestru.

»Však to jest také těžký katechismus,« pravil doktor. »Na př.: Oč má každý mistr a mistrová lože nejvíce dbáti?«

»Nuže?«

»Oč?« ptaly se sestry najednou.

»Aby byla lože dobře zavřena. Druhá otázka té kandidátce: Jak jste přišla do lože?«

»Dveřmi!« vzkřikla prostořece Betty.

»Špatně by panenka odpověděla. Se zavázanýma očima a branou z ocele a železa, zní odpověď. To jsou ty kordy.«

Všichni se dali Bettyně do smíchu. Jen mladý filosof se mírnil.

»Víte-li ještě nějakou otázku, doktore?« ptala se Lotty.

»Co znamená ta ocelová brána? jest jiná otázka, a na tuto nová sestra odpoví: Sílu a vytrvalost frajmaurskou.«

»A prosím vás, když už všechno víte, doktore, také prý mají tajná znamení, po kterých se poznají?«

»Ano — to vím. Ručkysem, panno,« a chopil se Lottiných rukou. »Tu na pravici tři prsty od palce se stisknou do dlaně, tak že zůstanou dva poslední. Takhle. Ty položíte do levé dlaně, tak. To je znamení učednické. Tovaryšky a mistrové mají jiná. A pak ještě něco. Viděla-li jste překrásný šperk hraběnky Canalové?«

»Oh, ten zlatý košíček s růžemi,« zvolala Lotty všechna nadšená, »ten překrásný košíček s růžemi a nad nimi s ozdobou z rubínů?«

»Ano, ten, právě. Ty rubíny, to je ohníček nad růžemi. Košíček s růžemi a s plamínkem nad nimi, to je jejich emblem. Ten plamínek je jako připomínkou na ohně Svatojanské, na slavnost Svatojanskou; ta bývá u Frajmaurů nejslavnější a jsou při ní také sestry.«

»Ta slavnost je také v Bredovském paláci?« ptala se Lotty.«

»Tam jsou schůze. Svatojanská slavnost bývá v Canalské zahradě,« odvětil Tham, jehož oči nyní častěji utkvěly za hovoru na němé Paule. Ta s něho oči skoro ani nespustila. Paní Butteauová, jež začala pomalu sklízeti se stolu pilně naslouchajíc, pojednou se ozvala:

»Ale prosím vás, pane doktore, nejste-li vy také frajmaurem, že to všechno víte?«

»Ó, nikoliv. Nebo kdybych byl, nic byste se nedověděli. Každý frajmaur se zaváže a zapřisáhne, že bude mlčet.«

»A jak tedy to vyšlo na jevo?«

»Proto že také frajmaurky se zavázaly a zapřisáhly,« odvětil vesele doktor.

Paní Butteauová se dala do smíchu, dcery byly popuzeny a zastávaly se ženské mlčelivosti.

»Ostatně,« konejšil je doktor, »nyní za císaře Josefa není potřeba takových tajností. Frajmauři mají úplnou volnost, a vyšla již nejedna knížka o nich.«

»A z té máte svou učenost?«

»Alespoň mluvila jako kniha.«

»Kdo?«

»Ta má frajmaurka.«

Lotty se pohoršena odvrátila od doktora.

»Mozart je prý také u nich, u těch« — František Věk váhavě podotkl.

»Ano, chodí do schůzí do Bredovské ulice, i nápěvy k jejich písním prý jim složil. Znají-li Mozarta?« obrátil se pojednou Tham na Věka, chtěje patrně zavésti jinou řeč a mladíka také trochu zaměstnati.

»O znám, viděl jsem ho častěji a včera jsem si zašel schválně do kavárny ke Šturmům. Slyšel jsem, že tam je,« odpověděl Věk.

»Bývá tam?« ptala se Lotty.

»Teď méně,« odvětil za Věka Tham. »Teď je skorem pořád u Dušků na Bertramce. Koulí tam kuželky a skládá —«

»Jakže?« divila se paní Butteauová.

»I ano, koulí, a pilně; ale pojednou ho něco napadne, nechá koulení, jde, sedne si pod strom a píše.«

»A když na něj dojde řada?«

»Odkoulí, a jde zase komponovat a nic ho neruší, že se kolem smějí a hlučně hovoří.«

»Zdá se, že při hře ho zvláště napadají pěkné myšlenky,« podotkl Věk a na doklad pravil: »Pozoroval jsem ho včera u Šturmů. Hrál na billiardu a tiše si při tom pohvizdoval a pak si také bzučel nějakou

melodii. Najednou vytáhl z kapsy psanou knížku, podíval se do ní, pak ji zase schoval a hrál dále.

»To měl jistě da Ponteův text k nové opeře. Budou ji dávati ještě tento měsíc,« dodal Tham.

»Ó, já se těším!« zvolala Lotty tleskajíc rukama; pak najednou spustila plným, zvučným hlasem z Figarovy svatby: »Non piu andrai —« a již byla u klavíru.

U toho zasedla Paula. Tham ji tam zavedl, vzav ji za ruku a poprosiv ji, nejvíce a nejmocněji pohledem, aby zahrála. Měli improvisovaný koncert. Paní Butteauová nechavši sklizení, vstoupila mezi dveře a záříc mateřskou radostí hleděla na své dcery. Betty tichounko přizvukujíc stála vedle ní, Tham bez okolku sednuv na jednu z židlí plnou pestrého oděvu naslouchal, více pak Paulu pozoroval. Mladý filosof stojící vedle něho naslouchal ze všech nejvíce pro hudbu samu i sám zpěv, ač oči jeho také více němou Paulu pozorovaly nežli zpívající Lotty. A pak se také ocitl vedle klavíru, ani nevěděl sám, jak. Jen to bylo jisto, že se nějak přiznal, že je zpěvák, a že se tuze nebránil, když ho žádali, jmenovitě paní Butteauová, aby něco zazpíval. Přešlať ho, jak první akkord na klavíru zazvučel, všechna ostýchavost a dostal se pak záhy do muzikantského ohně. Lotty mu podala nějakou arii z Paisiellova »La gare generose«, tázajíc se ho, zná-li ji. Neznal, ale oznámil, že se přece pokusí, a zpíval z listu pryč, a pěkně, že až Paula překvapeně od svých partesů po něm se nejednou obrátila, a Lotty i Tham a všichni svého obdivu neutajili i nad dovedností zpěvákovou, i nad jeho pěkným a zvučným hlasem.

To mladému Věkovi pomohlo rozhodně. Zvítězil u rodiny Butteauovy. Když dozpíval, všichni tleskali, i Paula, paní Butteauová pak chválila nad míru, vrchovatě, a řekla Paule:

»To budeš mít učitele! Jak je hodný ten pan Praupner!«

Zatím už déšť ustal. Mladý filosof se chtěl poroučet, ale nepustili ho; nejvíce ho Lotty zdržovala. Nemohl se ubrániti, poslechl a zpíval, střídavě sám a také s Lottinkou.

Bezděčný koncert ukončil se teprve pak, když časné stíny podzimního dne počaly se v pokoji ukládat a nebylo dobře viděti na noty.

Té chvíle paní Butteauová umlouvala s novým učitelem hodinu, v kterou by přicházel; Tham přistoupil ke klavíru, kde Paula seděla.

»Četla jste už něco?« ptal se tlumenějším hlasem.

Paula přisvědčila a sáhnuvši po rukopise, vyňala z něho lístek, již připravený, na němž bylo napsáno: »Bude to krásné! Těším se tuze! Dnes budu čísti celý večer.«

Bylo zřejmo, že slova ta způsobila autorovi radost. V očích mu zasvitlo.

V tom němá dívka chopila se náhle péra a připsala: »Ó, že nemohu v tom hrát!« Bolest těch slov zjevila se v ten okamžik také v její tváři. Mihla se jí jako smutný stín; ale zmizela, jak jí Tham stiskl ruku a ohlednuv se vzal si také cedulku, již na kvap strčil do kapsy u vesty.

Zatím už Věk dojednav s paní Butteauovou o čase a o houslích (o platu nebylo prozatím žádné řeči) poroučel se dámám; nyní již jistěji. Paní Butteauová se s ním loučila velmi srdečně, jako s dávným přítelem. Také Lotty i ta žabka důvěrně a vesele mu s Bohem dávaly.

Jen Paula byla nějak roztržita. Matka ji musela upomenouti. Vstala a uklonivši se zlehka, podala svému mladému učiteli ruku. Tham se měl také k odchodu, oznámiv, že přinesl k rozepsání novou svou hru, na kterou se v Boudě chystají, a zanechal panu Butteauovi, jenž dnes z divadelní kanceláře Nosticova divadla tak dlouho nešel, nějaké vzkázání, týkající se ekonomických věcí divadelních.

Filosof Věk odcházel ve tváři zardělý, očí zářících. Byl povznesen a potěšen. Měl radost, že to tak dobře dopadlo, neboť se bál, když sem šel. Těšilo ho, že mohl ukázati, co umí, a že se to líbilo, těšila ho neobyčejně ženská společnost i zvláště to, že se seznámil s Thamem.

Stmívalo se, když spolu vyšli na ulici. Na kus měli společnou cestu. Tham se mladého filosofa vyptával, kde bydlí, jaký je krajan. (Teď mluvili jen česky.) Když mu řekl, odkud je, zvolal vesele Tham:

»Aj, toť jsou z Hradeckého kraje! To mají štěstí! To budou míti šťastné examen u professora Vydry.«

»Nejsem z Hradce; on přeje jenom Hradeckým —«

»To je pravda. Ale to již je dobře, je-li kdo z Hradecka. Poslouchají ho?«

»O ano,“ pravil Věk.

»A tu anekdotu jim už vypravoval, jak kdesi v Němcích panský synáček, u jehož otce Vydra nocoval, pořád na něm, na Vydrovi, hledal rohy a kopyta, mysle, že každý jezovita je má?«

»To jsem ještě neslyšel.«

»Tak uslyšejí. To Vydra rád vypravuje a na požádání posluchačů třeba dvakráte za rok. Ale je to výborný muž a vlastenec. Pravý Staročech.« Tham se zastavil a pohlédnuv studentovi do očí, pravil: »A což, pane Věku, četli kdy nějakou českou knihu?«

»O ano, pane doktore, a ne jednu —«

»Jakže?« divil se Tham a dodal: »A jaké, prosím?«

»Hájkovu kroniku, Komenského Hlubinu a Praxis pietatis, Historii o protivenství církve české, bibli českou, také Harantovu Cestu —«

»Aj, a kde to četli? Kde pořídili ty knihy?«

»V klášteře, u benediktinův, u sv. Mikuláše. Dostal jsem se do zapověděného oddělení v bibliothéce —«

»Tak, totě pěkné. A co nyní čtou?«

Věk se zarazil na tu otázku, pak odpověděl: »Klassiky, a také německé spisy. V klášteře jsem neměl ani Lessinga, ani Wielanda, nic, a tak to doháním —«

»Dobře, dobře, ale na české spisy nemají zapomínat. Teď asi nemají nic co číst?«

Věk se přiznal, že nemá.

»Tedy jim něco českého opatřím, chtějí-li totiž —«

»O, ano, ano!« zvolal chvatně a rád mladý filosof. »Budu jim tuze povděčen!«

»Nesejdeme-li se jinak záhy, nechám jim nějaký spis u Butteauových. Jsem rád, že jim české čtení je milo. O, jak je takových poskrovnu!«

Z povzdechu bylo znáti upřímné zkormoucení.

»Ale zdržuji je, jsme na rozcestí,« pravil Tham, podávaje Věkovi ruku. »Jsem opravdu rád. A pannu Paulu učejí hezky,« dodal s úsměvem, žertovně.

»Raději bych ji naučil mluvit.«

»Ba to —« a Tham tiše si povzdychnuv, potřásl jeho rukou a dav mu »dobrou noc«, zabočil do sousední ulice. František Věk chvilku za ním hleděl. Pak zamířil rychlým krokem k svému bytu. Stmívalo se a chladný vítr pohvizdoval neosvětlenými ulicemi.

XII. NAMNOZE O HUDBĚ, ALE TÉŽ O DISHARMONIÍCH.

Tou dobou byl F. Věk už druhý rok ve filosofii.

Peníze, které otec jeho získal prodejem knih ze zabavené bibliothéky benediktinské a které na radu Věkové uschoval, přišly mladému studentovi velice vhod. Jimi stalo se, že se mohl první rok v Praze uchytit, jimi však se také stalo, že František první čas pozapomněl na hlavní svůj účel, pro který se dal na vysoké učení připsati. Student, jenž byl v klášteře vždy nejpilnější, jenž poslední dobou studoval s vyznamenáním a ze všech předmětů měl eminenter, jenž posledního roku na gymnasii byl praemio donatus, a to první, počal, a hned ze začátku, kollej nějak pomíjet a ne zrovna horlivě navštěvovati. Vina toho byla svoboda, ve které on, dosud klášterským řádem co nejpřísněji vázaný, se ocitl. A náhle se v té svobodě ocitl. Měla tolik svůdného, a mohl skrze ni dojíti věcí a požitků, po kterých vždycky tak toužil.

To byla hudba především a vlastně jediné. Ta jen byla toho příčinou, že svobody své nadužíval. Lásku k zpěvu a k hudbě přinesl si z domova. Matka a ještě více kmotr, ctný regens chori Havránek, mu ji vštípili; v klášteře pak ji utvrdili a šlechtili, jakož i znamenitý pozaunista Strádecký. Jako choralista nezpíval Věk jen na kůru svého kláštera, ale dostal se časem také »na výpomoc« na kůr některého jiného kostela, nejčastěji františkánského u Panny Marie Sněžné. Tam ho poznal regens chori téhož kostela Václav Praupner. Ten byl na kůru jako generál před vojskem, přísný a neslevil ani noty. Proto choralistu od benediktinů tuze těšilo, že ten, před nímž měli i staří a kosáci strach, byl s ním spokojen, a nejednou mu i rameno poklepal.

Na kůrech mluvilo se často o skladatelích a znamenitých hudebnících. Tenkráte byl v Čechách každý kantor vesnický dobrý muzikant. Znamenitých pak žilo tenkráte v Praze jako máku. Mladý choralista slýchal od svých kollegů o té a té mši, kterou tam a tam provedli nebo provedou, o tom a onom skladateli, a jako myška skrčen, kdesi za pultem naslouchal, když staří muzikanti si vypravovali o té neb oné skladbě nové, když vyslovovali s úctou ano s obdivem jména Seegert, Koželuh, Mašek, Kuchař, Dušek, z nichž nejednoho znal už z některé jeho skladby. Už v klášteře bylo jeho touhou, aby je také osobně poznal a slyšel. Slavného Seegerta, o němž nejčastěji slýchal, na své oči nespatřil. Když o něm poprvé slyšel, bylo to druhého roku jeho pobytu v klášteře, valně si toho nevšiml a nechápal zármutku, s jakým jejich pater regens chori povídal: »Starý Seegert umřel.«

Ale jak si pak František na něj vzpomněl, když u sv. Jindřicha maje oči slzami zality naslouchal varhanám, na něž hrál regenschori Jan Kuchař!

»To je druhý Seegert,« řekl starý houslista také všechen dojat. Strádecký, jenž vedle stál, živě pokyvoval hlavou a zkrátka odvětil:

»Je, ale přece to není Seegert.«

Tak rostla mladého choralisty láska k hudbě. Každé volné chvíle v klášteře užil buď ke čtení knih nebo ku přepisování not a ke hraní. Poslední rok si již nejednou vyprosil, aby směl v neobvyklý čas z kláštera, do některého kostela, aby tam poslechl novou mši nebo nešpory. Nejčastěji zabíhal k františkánům a jednou také až k sv. Vítu na Hradčanech, kdež po skončené slavné mši tak dlouho čekal, až zblízka uviděl slavného kontrapunktistu a skladatele, Svatovítského ředitele kůru Jana Koželuha.

V mladé hlavě choralistově počaly pak pučeti divné sny a tužby. Zdálo se mu nejvyšším blahem, kdyby tak jednou stal se sám regentem chori v některém Pražském kostele, nebo kdyby se dostal za kapelníka některého ze šlechtických divadel, jako měli hrabata Pachta a Nostic. Zvláště mnoho se na Roudnici vyptával, kde na zámku knížete z Lobkovic provozovali řádně a krásně i velké opery.

A což mladým choralistou trhlo, když jednou, jak šel Pražskými ulicemi s kamarády procházkou, jeden z nich ho náhle za rukáv škubl a chvatně ho upozorňoval na kočár, jenž právě dojížděl k paláci Kinských.

»Podívej se, podívej!« volal kamarád.

František viděl sličnou, asi třicitiletou dámu, krásně oděnou, ztepilou, elegantní, v napudrovaném, vysokém účesu, a vedle ní mužíka v bílé vlásence s copem. Před palácem kočár zastavil, sluha otevřel dvířka vozu, a mužík pozdraviv dámu odešel do paláce, nápadně kulhaje. Dáma pak odjela. Choralisté byli dosti blízko a dobře všecko viděli.

»To je Dušek,« řekl Františkovi starší jeho druh, rodilý Pražan.

»To je Dušek?!« divil se František, jenž dle jména znal nejlepšího v Praze tehda virtuosa na klavír.

»To je on, ten kulhavý mužíček, a ona, to je paní Dušková. Krásně zpívá. Teď jede na procházku v kočáře hraběte Clama, a muž jde učit komtesy Kinské na klavír a vydělávat dukáty.«

»Dukáty?!«

»Za každou hodinu dva.«

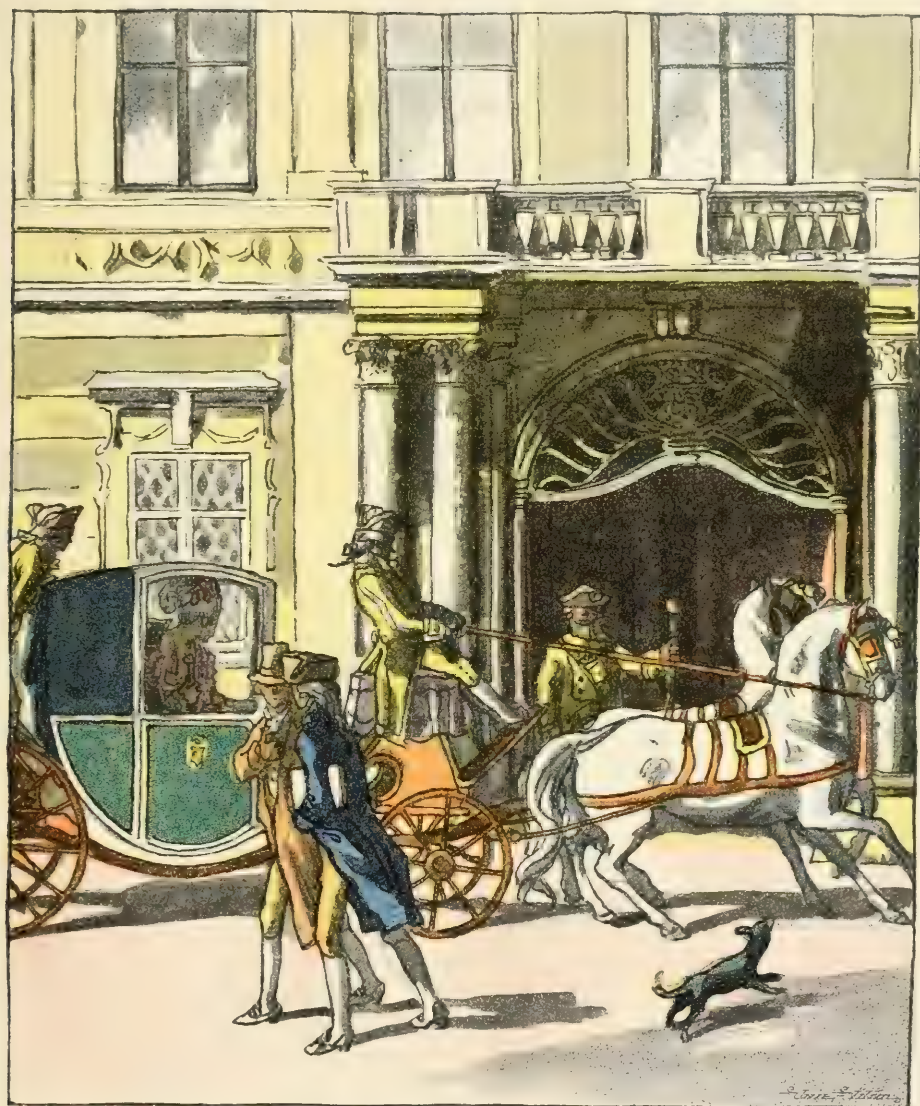
František trnul a nevěřil ani svému sluchu. To všecko ho značně vzrušilo a domů se vrátiv, pořád ještě na to myslil, jak viděl ten krásný kočár, krásnou dámu, jak Duškovi lokaj knížecí uctivě otvíral dvířka, jak Dušek kráčel do paláce. A takové má samé hodiny! O, by také on mohl k němu, aby se u něho přicvičil a na klavíru zdokonalil! Touto dobou nezdálo se mu nic krásnějšího na světě nežli život muzikantský; a zdálo se mu pak teprve, když vyšed z kláštera stal se samostatným, když mohl po chuti a kdykoliv oddati se hudbě, zajíti si do toho neb onoho kostela i do společností hudebnických, když vypomáhal na tom i na onom kůře, když se seznamoval s hudebníky i zpěváky. A což, když po prvé vstoupil do Nosticova divadla, když po prvé uslyšel italskou operu! Byla to Cimarosova: »Italiana in Londre.« Byl jako opojen, neboť ještě nikde neviděl tak upraveného divadla a takové výpravy.

Sgr. Ponziani, výtečný basista, mlle. Teresa Saporiti přivedli ho nejvíce u vytržení, tak že je dlouho slyšel a dlouho té noci nemohl usnouti.

Pak si tam častěji zašel a mnohdy byl bez večeře, jen aby ušetřil na vstupné, a to vždy, kdy byli na ceduli: Cimarosa, Zanetti, Fischietti nebo Salieri, jejichž opery hráli nejvíce. Dramata mladého filosofa tak netáhla, a také neměl ani tolik peněz, aby tak často mohl choditi do divadla.

Tenkráte to bylo, když maje již z kláštera důkladné základy hudebního vzdělání, o jeho zdokonalení nejvíce se snažil. A tenkráte také počaly mu zníti mladou duší zvuky, kterých, jak myslil, ještě neslyšel, které se v něm probouzely jako pěkné sny a které plnily všecku jeho mysl a nutily jej, aby je vyjádřil.

A tu psalo brkové jeho péro notové hlavičky ne dle předlohy, nějakého mistra opisujíc, ale jak povznesená mysl diktovala. František Věk odvážil se mezi skladatele. Ovšem že tajně, aby nikdo nezvě-

děl, jen pro vlastní rozkoš, s počátku ostýchavě, čím dále však, tím odvážněji.

Menuet, granátnický pochod, nějaké nocturno, to byly první krůčky. Po op. 1. bylo op. 2. i 3.; pak těch čísel byla již hezká kupka.

Ale v zimě tohoto r. 1787, a to v noci ze dne 19. na 20. den měsíce ledna hrozilo jim veliké nebezpečenství. Byly by zničeny bývaly, a to plamenem. Než pro štěstí jejich skladatel přišel domů dosti pozdě, kdy v kamnech jeho chudé světničky byla jen čirá tma a notný tah, neboť venku zuřila sněhová vánice. A tak mladý komponista F. Věk chytil svazek svých skladeb a mrštil jím o zem, někam do kouta, ve kterémž nehodném místě jeho sny a myšlenky hudební odpočívaly bez milosrdenství až do rána.

Zatím jejich autor přecházel dlouho světničkou, maje hlavu sklopenu; pak usedl na lože a opět hleděl strnule před se v myšlenkách. Když posléze ulehl a zahrabal se do peřin, ještě nemohl usnouti.

Mozart, Volfgang Amadeus, mu nedal spáti. Pořád ho slyšel i viděl a byl jist, že do smrti nezapomene těch chvil, kdy Mozart na konec hudební akademie, pořádané dotčeného večera v divadle, sedl ke klavíru a jal se přednášeti své fantasie. Těch nesmírných, nebeských harmonií! Všechny v divadle uvedl u vytržení i skladbou i hrou. Jakou bouří pochvaly otřásalo se všechno divadlo, když skončil! Bouře ta se neutišila, až když veliký ten muž nevelké, složité postavy vložil své bílé, drobné ruce opět na klavesy, a vypukla na novo, když chtěl po druhé vstáti. I poslechl opět záře spokojeností a zahrál po třetí. Divadlem zavládlo ticho takové, že by i špendlík upuštěný bylo slyšeti. Věk nahoře na galerii všechen zardělý, nesmírně vzrušený sotva dýchal. Ale škubl sebou bezděky a zachmuřil se, když hrobovým tichem tím ozval se pojednou ze přízemí rušivý výkřik: »Z Figara!«

A pak! Mistr poslechl i na tento hlas, nebo hned zabočil do motivu nejoblíbenější tehda arie z Figara: »Non piu andrai« — a hrál

arii, pak variaci první, druhou, třetí a dál a dále jinou a opět jinou, jednu krásnější a zajímavější nežli druhou, a všechny přeumělé, a všechny z patra. O toho božského umění! Té čarodějné jeho síly a moci!

Dvanáctá variace dozvučela. Božský mistr se klonil, divadlo bouřilo, jásalo, vše tleskalo, šátky mávaly; a v nejkrásnější bouři té mladý filosof na galerii statečně účinkoval i hlasem svým i dlaněmi. Ale největší nadšení, ano vytržení zářilo jeho tváři, jeho očima.

Než pak, když přišel do své studené světničky, když rozžehnuv lojovou svíčku ve dřevěném svícnu, spatřil na stolku svazek svých skladeb, zmocnila se ho veliká hořkost a tíseň, a tu udělal, jak už vypravováno.

Ráno sice rukopis svůj sebral: v kamnech ho nezničil, ale hodil ho do truhličky. Od toho večera uplynulo mnoho, mnoho neděl, nežli se opět chopil péra. Za to sháněl se a pachtil po skladbách Mozartových a po něm samém. Pásl po něm, jen aby ho mohl z blízka spatřiti. Podařilo se mu několikráte, a zvláště šťasten byl tohoto podzimu, kdy Mozart zavítal do Prahy po druhé. Tu ho spatřil zcela na blízku i slyšel, a to, jak u Butteauových vypravoval, v kavárně u Šturmů, kam slavný mistr z nedalekého bytu svého na Uhelném trhu ob čas přišel si zahrát na kulečníku. —

Tenkráte mladý Věk žil dobu samých zápasů. Tohoto roku již neměl žádné výpomoci ze zisku na prodaných knihách jako roku prvního; otec pak nemohl mu mnoho poskytnouti. Filosof skoro ničeho z domova nedostával, a to proto, že poslední dobou provdal otec dvě starší sestry Františkovy, že utrpěl také ztrátu v obchodu, jenž nad to valně nešel.

Věková trnula, co si ten hoch v Praze počne, ale tvrdší otec mínil: »Ať se hrabe sám. Leccemu se naučil, může si přivydělat.« Také to tak bylo.

František vypomáhal na kůrech a měl také hodinu v jedné kupecké rodině. Ale všecko to nevynášelo tolik, aby časem mu nebylo zápasiti

s nedostatkem. A pak sám s sebou zápasil. Čím bude? Nač studuje? tázal se někdy v duchu. Otec by ho měl rád knězem. Než na to neměl sám ani pomyšlení. Jemu jen na mysli tanul život hudebnický. Dušek také studoval a nechal toho. A jak se má! Mistr Praupner byl už třetí rok v theologii, když pustiv vědu chytil se housli a místo v bibli vzdělával se v generálním basu. A jak je vážený, a jak se mu dobře vede.!

Ale on ani Dušek jistě neměli takového otce! Krev se zrovna mladému hudebníkovi zarážela, když si pomyslil na tatínka, jak by na něj asi vzhlédl, až by uslyšel, co synáček hodlá a zamýšlí. A maminka! Ó, ta by snad nebránila, ale co by zkoušela i k vůli němu od otce samého!

Po takových chvílich vnitřního zápasu počal mladý Věk obyčejně pilněji choditi do Klementina čerpat také z pramene věd a tu se pak snažil dost, aby dohonil, co zanedbal prvního roku filosofie a literatury německé; a na klassickou učil se také jinak nazírati, nežli dosud.

Za to však probudily se mu také nové rozpory a zápasy. Skepsis se mu uhostila v duši a působila veškerou svou hlodavou silou. Než neoddal se jí zplna a nepodlehl jí. Vychování domácí, zvláště však pobyt v klášteře zasadily příliš hluboko kořeny víry křesťanské. Za to názory matčiny o helvetech, styk se starým Žalmanem a čítání knih zapověděných jakož teď na filosofii spisů moderních, přednášky, zvláště professora Meissnera, jenž výmluvně hlásal idee snášelivosti náboženské a volnosti přesvědčení, jakož i zjevně dával na jevo nechuť vůči jezovitům, obcování s kollegy myšlenkami takovými nadšenými, to vše způsobilo, že se nestal nesnášelivým u víře a že z ní mnoho upouštěl. Deismus zápolil v duši jeho s křesťanstvím; ale boj ten nebyl dobojován. Časem se tišil, časem propukával tím živěji, a deismus vítězil. Než mladý filosof neodvážil se přece k posledním důslednostem, aby dle nich své přesvědčení ustálil. Váhal, odkládal, znovu zápasil a — neustálil se. Nemoha dojíti jistoty a klidu, unaven bojem duševním obracel se obyčejně k své nejmilejší hudbě. Pro ni a pro

nové spisy literatury německé i klassické pozapomněl také na svého Komenského a ostatní knihy z oddělení kdysi zapověděného. Ale ony přece dobře působily, jakož i vychování v domě otcovském ryze české i pohrdání německého učitele; nezapomnělť mladý Věk svého původu českého a neměnil se takořka nevěda jako veliká většina jeho kollegů, v nichž gymnasium, zvláště pak studium německé literatury a schöngeistství na filosofii nedaly vzplanouti ani jiskře národního vědomí; to obětovali nevědomky tomu vábivému schöngeistství, v němž je opanoval německý duch a pak i německé citění. Sice slýchali Kašpara Rojka a zvláště exjezovity Cornovy nadšené výklady o české minulosti. Než oba professoři mluvili o ní jako o něčem nadobro zašlém a mrtvém, co nemá žádného pokračování v přítomnosti a také žádné budoucnosti. Většina, i také Němci, naučili se tak míti českou vlast a její minulost u vážnosti, ano i v lásce.

Než zatoužit po tom, aby bylo, jak bývalo, na to nikdo ani ve snách nepomyslil.

Věk řekl Thamovi, že zná Vydru. Znal, ale málo, neboť mathematika nejméně lákala mladého, uměním opojeného studenta. Že s počátku u Vydry mnoho zanedbal, nestala se mu přísná tato věda nikterak lákavější. Zanedbal se v ní znamenitě a vzpomněl-li na professora Vydru, ozvalo se mu svědomí nejhlasitěji.

K tomu všemu neklidu a rozruchu přibylo mysli jeho nové vzrušení. Až do této doby nepřišel nikdy do společnosti dámské. A tu, když v neděli stál u svého pultu na kůře u Panny Marie Sněžné, přistoupil k němu pojednou regens chori Praupner a řekl, nechtěl-li by hodinu. Věk, nemaje nazbyt, s radostí přisvědčil.

»No, no, tuze se netěšte!« Praupner na to, vida radost studentovu. »Mnoho medu tam nebude. Říkal mi Butteau, je u Bondinia, v kanceláři, nevěděl-li bych, kdo by učil jeho dcerku na housle. Chcete-li, jděte tam třeba hned, ještě dnes. Žádal mne, abych nezapomněl a brzo mu někoho poslal.«

Věk přisvědčil, že půjde, a to byl všechen jeho rozhovor s Praupnerem o této věci. Než způsobil mu dosti starosti. Jméno Butteau mu nebylo neznámo. Mlle. Lotty Butteauovou znal z divadla. Ostýchal se mezi dámy a zvláště divadelni; obával se také toho, že má učiti dívku, zajisté sestru té herečky. I odvážil se tam a vrátil se pak valně vzrušen.

XIII. O DVOJÍ LÁSCE.

Po celý večer se nedal do práce. Meškaltě v duchu pořád ještě u Butteauových. Z mysli mu nešlo, co tam byl viděl a slyšel. Už obydlí samo ve svém příliš volném uspořádání, s divadelními obleky ho překvapilo, pak mladičká a přece tak smělá Bettyna s věncem na hlavě, a Lotty tak volně sobě vedoucí! Takové dívky ještě nikdy neviděl. Byla smělejší a jistější ve všem nežli mužský. Co on proti ní! Proto se jí ostýchal a také trochu bál. Ale hezká byla. Slušelo jí to, než to, jak volně seděla na pohovce, to se mu tuze nelíbilo.

Více však nežli na Lotty a na tu žabku divadelní, její sestru, a na starou paní, myslil mladý filosof na Paulu. Hned jak vstoupil a ji nejprve shlédl, byl jejím zjevem mile překvapen. Je něma, ubožátko. Slyší však výborně, čte, píše. Jak pozbyla řeči? Ptáti se nemohl. Snad paní Butteauová poví a nesmlčí. Jak bude Paulu učiti? Jak to půjde? Takové žačky se nenadál. Jak na ni myslil, sdruženě namanul se mu na

mysli Tham, ale s ním i stín — professor Vydra. Tham ho tak chválil. Pravým Staročechem ho nazval. Toho večera si Věk na novo umínil, a tentokráte svatosvatě, že napraví, co zanedbal u slovutného mathematika.

Více však nežli do kolleje chvátal pozejtří do Řeznické ulice k Butteauovým. Že nezastal ani Lotky ani Bettyny doma, byl velmi rád, neboť cestou ne bez starosti na to pomýšlel, jak začne své vyučování před těmito kosačkami, jak je v duchu nazýval, jmenovitě Lotty. Paní Butteauové se tak neostýchal. K té nabyl hned za první návštěvy veškeré důvěry. A tak chutě začal. Dříve nežli se nadál, minula hodina vyučování a dobrá čtvrt nad to. Mladý učitel byl by ještě dále učil, kdyby ho sama paní Butteauová neupozornila, že čas minul, a nepozvala ho na svačinu. Ta byla dnes tišší než onehdy, líbila se mu však více. Seděl sám s paní Butteauovou a Paulou.

Bylo mu volněji nežli onehdy. Naslouchal pobožně vypravování paní Butteauové, neboť ona skoro sama jen mluvila, a přes tu chvíli utkvěl zrak jeho na svěžím líci tiché Pauly, vedle sedící. Za této druhé návštěvy odbyl sobě F. Věk generální zpověď, neboť paní Butteauová s dobromyslným účastenstvím a takovou též zvědavostí vyzpovídala ho, odkud je, kdo jsou jeho rodiče, je-li sám nebo má-li bratry a sestry, kde bydlí, kde studoval a p.

Za to také ona leccos pověděla o sobě a o své rodině. Ale to když začala, přerušila ji na okamžik Paula povstavši a oznamujíc znameními, že půjde do vedlejšího pokoje psát.

»Pan Tham složil nový kus, a Paula rozepisuje role,« vykládala matka, když dcerka odešla. »Ona ráda píše. Opisuje noty, rozepisuje úlohy. Tím si chudinka chvíli krátí a také si nějaký groš vypíše. A pana Thama kusy rozepisuje obzvláště ráda. Ona je jak on, tak trochu vlastenka, jak se jí děvčata (mínila Lotty a Bettynu) někdy smějí. Ó, té je škoda!« Zapomněvši na prvotní řeč, kterou navázala, pokračovala o Paule: »Jak by ráda hrála a zpívala! A má nadání, věřejí, velké nadání. To Bettyna se tuze líbila, když hrála, vědí-li, v Břetislavu od

pana Thama. To dělala jeho syna, jako toho knížete českého, a tuze jí to slušelo! ‚Jako malovaná,' si říkali. A plácali! A jak hlučně a ještě ani kardynu nespustili —«

»Viděl jsem také pannu Bettynku.«

»No tak vědí sám!« s vyjasněnou tváří paní Butteauová živě odpověděla. »A to bylo Bettyně jedenáct let. Ale Paule bylo sotva deset a už také vystoupila v dětské úloze. To ji měli vidět! Bylo to v Thunově paláci. Lidé až plakali, a já také. Hrála takovou smutnou roli; až slzeli, pravím, a já také, toť se ví. Jenže já také radostí. A tu — co Pán Bůh dopustil —«

»Potom pozbyla panna Paula řeči?« odvážil se Věk otázati se.

»Ano, tenkráte, brzo po tom představení. Má to z leknutí. Lekla se tak náramně, že nemohla ze sebe ani slova vyrazit, a také od té doby nevyrazila —«

Prve mladého učitele zamrzelo, že Paula odešla do vedlejšího pokoje a pomyslil si, že by se mu povídání její matky snáze poslouchalo, kdyby dceruška byla zůstala. Nyní však opravdu s nelíčeným účastenstvím naslouchal i bez ní, a to proto, že byla řeč právě o ní.

Paní Butteauová dále vypravovala, a to obšírně, jak se také Paula dobře učila, jak byla pilna, ano ctižádostiva, ale jakého měla učitele přísného, zlého, tak že se děti před ním a před jeho rákoskou třásly. Flákal je dost a dost a neměl-li rákosky nebo metly po ruce a seděli-li vinníci někde uprostřed, tu ten učitel vyskočil třeba na lavici a běže po ní rozdával v pravo, v levo klofce i velikým prstenem nebo tabatěrkou a za vlasy třepal. A tak se jednou rozkatil bez příčiny na Paulu, která n i k d y nebyla bita, která ani jediného fláknutí ještě neucítila. Ale učitel rozlítil se jinými rozdrážděn a byl jako slepý; pláče Paulina ani její vyděšené tváře nedbaje vyskočil zuřivě na lavici, neboť Pavla seděla uprostřed, a hnal se po ní sám, nevyzvav jí ani, aby vyšla ven. A tu děvče zbil, a od té doby Paula slova řádně nepromluvila. »Kdyby chtěla promluvit, chytne ji křeč,« doložila

paní Butteauová, »a je to nejhroznější koktání, a z toho si nikdo nic nevybéře. Proto chudinka se už ani nepokouší, aby promluvila.«

»A což lékaři?« podotkl s účastenstvím Věk.

»Sběhali jsme jich mnoho, ale nikde nic. Žádný si rady nevěděl. Je to z hrozného leknutí, říkali učeně a vážně. To jsme my také věděli. Proti tomu není pomoci, pravili jiní.« To řekla paní Butteauová hlasem ještě tlumenějším, nežli když vypravovala o neštěstí dceřině. Hlasitěji pak dodala: »Také povídali, že se to časem podá. Kdyby Pán Bůh dal! Jak by se mně ulehčilo. A Paule! Co ona se chudák asi v duchu nasouží. Ale nestýská jim, nenaříká a je trpěliva, jen aby nás nezarmoutila. Jak bych byla šťastna! Ty dvě se mi povedly, a ještě Pavlinka — ó, ta by, myslím, byla ještě nad ně!«

F. Věk ze druhé své návštěvy odcházel ještě více dojat. Paní Butteauová ho chtěla mermomocí zdržeti, že jí prý holky nakázaly, aby pana Věka dříve nepouštěla, až ony přijdou domů, a dodala zase vesele: »Nějak jim padli do oka. To vědí, zpěv a hra, pro to by život daly.«

František však se omluvil, že by sice rád zůstal, ale že nemůže, že má ještě druhou hodinu a té že odložiti nelze. Byl rád, že mu Paula, když se jí poroučel, sama podala ruku. Usmávši se podala mu také papírek, na němž bylo napsáno: »Budu se pilně cvičit. Líbí se mně to.«

Mladý učitel tím mile překvapen, nechal si nevěda tu cedulièku v ruce. Pravil, že ho těší, a že doufá, až přemohou obtížné začátky, že se bude panně hra na housle ještě více líbiti. —

Čím dále, tím raději F. Věk chodil do této hodiny. Těšilo ho učiti Paulu, bylo mu milo, když jí ukazoval, jak housle položiti, jak smyčec bráti a jak prsty klásti, když se jich a ruky dotýkal. Učení se valně dařilo, poněvadž žačka byla nad obyčej schopna a také pilna. Hodiny vyučování byly mladému filosofovi zábavou. Jen to ho mrzelo, že nebyly denně, nýbrž jen třikrát za týden. Po každé, když odcházel, těšil se již na příští hodinu, a když učil, nikdy se po ho-

dinách neohlédl. Na svou hezkou žačku měl dobrý pozor; někdy však samým pozorováním až pozapomněl na její hru. Však také Paule slušelo, když stála s houslemi u pultu, když od upřímného hraní se jí až líce živěji zardělo, když tmavé, velké oči upírala do partesů —

Mladý její učitel byl k ní velice šetrný, ona pak ráda se s ním učila, vlídně, vesele ho vítajíc pohledem, úsměvem a někdy i ruky podáním. To ho zvláště těšilo.

S počátku mnoho s ní nerozmlouval. Jsa ostýchav vykládal jen o tom, co se ke hraní samému odnášelo, dával jí pokyny, naučení. Než Paula, nabyvši k němu důvěry, sama začínala »rozhovor«, to jest častěji psávala cedulky. Psané její otázky málo kdy se houslí týkaly; za to tím více divadla, především však českého, Boudy. Tu se také již někdy vyskytlo v těch řádečkách drobného, úhledného písma jméno Thamovo.

Ptala se, zná-li ten neb onen kus jeho, viděl-li ho hráti tu neb onu úlohu. Otázky tyto jen pořídku se vyskytly, a mladému filosofovi nebyly nikterak nápadny, poněvadž souvisely s hovorem o českém divadle. Když byl Věk asi po čtvrté u Butteauových, vyskytla se na Pauline cedulіčce otázka, které se nenadál. Bylo tam: »Čtete rád české spisy?«

Podávajíc tuto otázku usmívala se. Filosof byl překvapen, než ihned si vzpomněl, co mu paní Butteauová vypravovala, že sestry Paulu škádlívají, jaká je vlastenka.

Chutě přisvědčil a pověděl, že již několik českých četl, ale ne mnoho, protože jsou dost vzácny, že jich málo. Také dodal, že mu pan Tham některé slíbil. Jen dořekl, už je také měl, a sice dvě. Panna Paula vytáhši je zpod notového papíru, mu je usmívajíc podávala. Tham jí je nechal, aby mu je odevzdala. Byly to Veleslavínův Historický kalendář a veselohra »Odběhlec z lásky synovské« v překladu Bullově.

10 — II. vyd.

Déle a živěji nežli s Paulou bavíval se Věk, ač začasté proti své vůli, s jejími sestrami, zvláště však s Lotkou. Zastal-li ji doma, věděl najisto, že se po hodině tak hned domů nevrátí. Tu býval obyčejně improvisovaný koncert. Musil zpívati buď sám nebo s Lotkou. To činil ještě nejraději. Zpívalať velmi pěkně, a Paula je provázela na klavíru.

Později, když už nějaký čas k Butteauovým docházel, musil s Lotkou sedati a s ní rozmlouvat. Jednala s ním volně, značně důvěrně, že se tomu až v duchu divil a někdy tím i do rozpaků se dostal. Lotty měla zjevnou radost z něho. Někdy si sedla zrovna vedle něho, a dosti z blízka, tak že se ho až ramenem dotýkala. Cítil jeho příjemné teplo, a ke všemu třeba se k němu hlavou nachýlila, švitorně rozmlouvajíc. A všecko činila tak prostě a nevinně, do očí mu hleděla a žertujíc smála se na něj. Mladého filosofa z toho až někdy horko pojalo, krev se mu rozproudila, bývalo mu až nevolno.

Nerozuměl, nejsa v takových věcech nic zkušen, že se Lotce líbí, že ho ten divadelní šotek tak zkouší, protože byl (jak sama matce před sestrami, když byly samy, řekla) jako panenka, takové kvítko nevinnosti, trochu nedovtipný, nemotorný sice, ale hezký, a ne hloupý, a takový upřímný, takového že ještě neviděla. Z toho se však nevyznala, jak by ji těšilo, kdyby ona první tomu hezkému studentovi hlavu popletla, nebo že ještě nemiloval, o tom byla přesvědčena a věřila také jeho vyznání o tom, když ho k němu přiměla.

Všelijakých panáků vystrojených a hejsků dost se jí lichotně o zamilování namluvilo, až pozbyla záliby v takových řečech. Z Věka však nebylo možná ani slova podobného dobyti. Až netrpěliva už byla; mrzela ji filosofova nechápavost, ale také ji dráždila.

Obratná, hladká lasička divadelní ani netušila, že klidná, ano vážná její sestra, nemající jejího bystrého a hbitého jazyka, nemohoucí ani slova vyraziti, více poutá a nevědouc vábí mladého filosofa a že ten, sedě vedle Lotky, nejednou si v duchu pomyslil,

kdyby tak raději mohl býti ve vedlejším pokoji a pozorovati Paulu opisující nebo do čtení zabranou.

F. Věk viděl za ten čas, co učiteloval u Pauly, otce jejího sotva několikráte. Pan Butteau totiž ráno odcházel, přišel na oběd, nedlouho po něm zase odešel a vrátil se po té až k večeru. Měl ustavičně mnoho práce a ještě více starostí. To bylo všecko jeho živobytí, aby pracoval od rána do večera, aby všecko sehnal a opatřil pro rodinu, a jmenovitě pro Lotku, svou nejstarší a nejmilejší, jíž v duchu v důvěrných hovorech se svou manželkou věstil slavnou budoucnost na dráze herecké, v čemž paní Butteauová s ním byla za jedno. Přibírala ještě do té pěkné budoucnosti Bettynu, a to tak, že až mezi manžely někdy povstávaly spory o to, která bude znamenitější a slavnější. V tom však bývali svorni, že Paula měla také budoucnost a že by se byla i starší i mladší sestře své vyrovnala.

Jedinou rozkoší páně Butteauovou bylo, když se díval v divadle na Lotku nebo v české Boudě na Bettynu, když tato ob čas v dětských úlohách vystupovala. Tu mužík ten, jinak ustavičně pohyblivý, stále šukající, stál nepohnutě, jako přibitý, a jen hlavou pokyvoval a blaženě se usmíval upíraje zářící zraky na hrající svou dcerku.

Vedlejším jeho potěšením, ač ne právě malým, bylo ještě to, když se mohl pochlubiti svým francouzským původem, když mohl někomu pověděti, že jeho otec byl komorníkem u maršálka Bellila, a jak se tu v Praze zamiloval, totiž otec jeho, jenž se jmenoval Jean, a on, syn jeho, že se jmenuje Jacques, po svém dědovi ve Francouzích.

F. Věk znal už tu historii výtečně, nebo kolikrátkoli se s panem Butteauem sešel, po každé ji uslyšel, a po každé sňal pan Butteau silhouettu svého otce Jeana, aby ji ukázal, a pokaždé vykládal o maršálkovi Bellilovi, jaký to byl slavný generál a jak chystaje se z Prahy na ústup, navštívil svého nemocného komorníka, totiž otce pana Butteauova, a co mu na rozloučenou pověděl. To opakoval pan

Butteau vždy v originále po francouzsku, při čemž F. Věk postřehl, že citování to nebylo po každé stejné.

Děvčata, totiž Lotka s Bettynou, se již tatínkovi smála, když Věkovi tu historii asi po čtvrté vypravoval a po čtvrté silhouettu otce Jeana (jinak než po francouzsku jmen rodinných neuváděl) snímal. Než pan Butteau v horlivosti své se nedal vytrhnouti. Tím právě, že mladý učitel z přirozené skromnosti a šetrnosti pokaždé poslouchal tak trpělivě (Butteau myslil, že pozorně a se živým účastenstvím), tím právě sobě získal všecku přízeň Paulinina otce, jenž o něm říkal, že je to hodný a způsobný mladík.

S Thamem se F. Věk tak zkusta u Butteauových nesetkával, jak si byl s počátku přál. Vyrozuměl však, že mladý doktor a spisovatel tu bývá dosti často.

Přicházel za záležitostmi divadelními a byl už jako přítel rodiny. Lotty mluvívala o něm jako o dobrém známém, přála mu dosti jako zábavnému, hezkému mladíku, nicméně si začasté před ním i v jeho nepřítomnosti zavtipkovala o jeho vlastenectví. Proto se s ním někdy o tuto záležitost utkala bojem, a to dosti prudkým. Bojovalať, dostavši se ze žertu a vtipkování do ohně, z umíněnosti a neústupnosti, protivník pak její z upřímné a veliké lásky k svému jazyku. A tak boj, jejž Lotty začínala pro kratochvíli, aby poškádlila doktora Thama, nikoli však z nějaké určité zásady, stával se, poněvadž pak nechtěla ustoupit, opravdovým, a maně se dále pouštěla, nežli myslila a chtěla.

Za takových potýček a zápasů obyčejně osaměla úplně. Paní Butteauová bývala nejen ze šetrnosti při svém hosti, ale bezděky, z neuvědomělého citu; nemohla ovšem valnými důvody Thamovi přispívati (a tomu toho také nebylo třeba). Jen jedno vždycky uváděla a rozumně: že, když mají Němci divadlo (a to bylo u ní to nejhlavnější a všecko), proč by ho neměli také Češi, a když Lotty uváděla, jaké již mají Němci kusy a jmenovala jména autorů, hlavně Lessinga, Spiessa, bránila se paní Butteauová, však že Češi později

začali a že všecko dohoní, jakož za tu krátkou dobu, co ona pamatuje, co že českých kusů, za jejího mládí že nebylo zcela žádných, a teď co již jich a jak krásných! To bylo pro Thama řečeno, aby zmírnila ránu, kterou Lotka ostrým jazýčkem dala českému dramatickému básnictví a tím, bezděky a nechtíc, i muse Thamově.

Malá Bettyna přizvukovala matce, hlavně proto, že hrála v české Boudě a že se tam velice líbila. Než hlas její nic nevydal. Paula pak nemohla se půtek súčastniti. Byla však po každé proti své sestře. Věk se jednou k takové potýčce hodil a sledoval ji s velikým účastenstvím.

Naslouchal obraně Thamově, jenž tentokráte nad obyčej se rozehřáv, výmluvně hájil svého mateřského jazyka. I pozoroval Věk Lotku a ještě více Paulu, v jejíž tváři a zracích zračilo se všechno živé účastenství na tom zápase. Líce její se pozardělo, jako by sama již dlouho byla mluvila, a oči zářily. Na tváři se jí kmitaly stíny a chmury a světlo, dle toho, jak Lotty nebo Tham mluvili.

Když pak mladý spisovatel rozohniv se ukázal na slavnou minulost svého národa, na to, jak i u dvora a v nejvyšších úřadech, na sněmě a všude se česky mluvívalo, že jazyk český byl v Čechách panujícím a po právu má býti, a že, je-li nyní utištěn, že proto jím nemá býti povrhováno, však že z prachu zase povstane a bude zase takový, jako býval, a že je to s hanbou pro každého, kdo jsa Čechem rozeným, řeč matky své zapírá nebo dokonce tupí, že je to svatou povinností každého, ku povznesení vlasti své a jazyka svého, pokud může, přispěti, tu sebou Pavla ani nehnula a zářících oči s doktora ani nespustila.

Bylo znáti na mladistvých ňadrech jejích, na tváři vnitřním rozruchem oživené, jak mocně jí pohnula řeč doktorova a jakou má z ní radost. Ani slovíčko jí neušlo, každé pohnutí jeho ruky živě gestikulující sledovala zářícím svým pohledem. Lotty na konec jeho obrany počala se usmívati hledíc upřeně na něj, a když domluvil, vzkřikla »bravo« a vesele, jak Bettyna na její »bravo« dala se do tle-

skání, zvolala: »Ještě jednou bravo, doktore, slušelo vám to, a velmi živě jste to přednesl.«

Tham už neodpověděl, ani si toho nevšiml. Pohled jeho setkal se s pohledem Pauliným. Nadšení a radost z něho vstříc mu zazářily. Věk také všechen nadšen vztahoval pravici, aby stiskl Thamovi ruku. Ale v tom, postřehnuv pohled Paulin i zářící doktorův, maně se zarazil; než Tham už sám stiskl pravici mladého filosofa, na nějž se v tom také Paula laskavě usmála, hlavou mu kynula na znamení, že ji to těší.

Lotty byla úplně přemožena. Sice se na konec vesele tvářila a smála se té šarvátce, než v duchu byla rozmrzena, a to ne tak pro svou porážku, jako proto, že ten nechápavý, nemotorný student (jak ho v té rozmrzelosti své v duchu nazvala) ani slovem, ani úsměvem, ani pohledem se jí nezastal, ale zrovna tak nápadně s doktorem souhlasil a jen pro něj sluch a zrak měl.

Však za to měl pykati. Kolik dní po té si ho skoro ani nepovšimla. Tím ho málo vytrestala. Zdálo se, že toho nedbal, ba snad ani nezpozoroval.

Za to s Paulou se sblížili. Psala mu pak více cedulek nežli obyčejně, a on tím povzbuzen, volněji se rozhovořil. Psané i mluvené ty rozprávky týkaly se nejvíce oněch chvil Thamova boje s Lotkou, českého čtení, divadla, a často se v nich připletlo jméno Thamovo. To vše Paulu patrně těšilo, a mladého jejího učitele neméně.

Ten byl vždycky rád, kdykoliv zastal Paulu jen s matkou doma, nebo tu si mohl po hodině se svou žačkou volně »pohovořiti«. Odcházeje, cestou i doma, a často i dlouho, myslil na to, o čem rozmlouvali a na Paulu. Těšíval se na hodinu u ní, nemohl se dne učení ani dočekati a byl rád, kdykoliv se mu naskytla příležitost, že mohl i mimořádně k Butteauovým. Proto milerád přijímal každé pozvání Paulininy matky, ano pak už sám hledal sobě záminky, aby se mohl dostati k Butteauovým.

Často tam také býval ve snách, a nejčastěji ve předním pokoji u klavíru nebo u pultu houslového, s Paulou, nebo vedle ní sedal na květované židli, hledě, jak opisuje, nebo přijímal dychtivě její cedulíčky. I co na nich bylo psáno, sen mu pověděl, ano ve své moci rozvázal také pouto Paulino a ta někdy se svým učitelem hovořila.

Měl rád sny o Paule a bylo mu po nich po celý den nějak v duši volněji, veseleji; ale po snech, v nichž milá mu žačka hovořila nebo zpívala, bývalo mu jí tím více líto.

Tou dobou stala se také divná věc. Mladý filosof chopil se opět péra a počal skládati. Ovšem že žádných pochodů granátnických, ani menuetů a »tajčů« všelikých, ale nocturna, elegie, zastavenička, adagia bolná, plná sentimentálnosti. Melodie jako by se samy mu řinuly; byl v těch okamžicích tvoření všechen sladkobolně rozechvěn, a míval jen to přání, kdyby některou tu skladbu Paula zahrála, aby ji mohl u ní poslechnouti, aby Paula zvěděla, že jsou to skladby vlastně její, pro ni . . . Než neodvážil se jimi se pochlubiti nebo je přinésti.

Často také o tom uvažoval, jak asi Paula smýšlí. Stala se mnohem srdečnější, a bylo zřejmo, že ho ráda vídá. Viděl to z jejích úsměvů, z jejího laskavého vítání i z cedulek; v jejich otázkách a poznámkách nebylo již oné chladnosti a správnosti jako s počátku, ale čím dále, tím více volnosti a srdečnosti.

To vše ho těšilo velmi, a jestliže někdy jejich »hovor« se zvláště po jeho přání vydařil, a to bývalo, když Lotka meškala u zkoušky nebo někde ve městě, všechen potěšen i nadšen se domů vracel a té míry pak zůstával i po celé odpoledne i večer. Za to, když s Paulou úkol houslový jenjen přehrál, a již tu byla Lotka, aby ho k nim do pokoje zavedla, tak že s Paulou ani nepohovořil, ani chvilku s ní sám nepobyl, měl návštěvu svou u Butteauových toho dne za marnou; i vracel se pak domů nespokojen, mrzut.

Jednou pojala ho po takové zmařené hodině taková tesknota divná, a nevěděl proč, a taková touha, že by byl, kdyby se nestyděl, za nějakou záminkou, třeba že již byl samý večer, hned se k Butteauovým vrátil, aby Paulu třeba jen pohledem spatřil a jen slovíčko s ní promluvil.

Tolik neučinil, ale doma nevydržel. Bránil se, bránil, náhle však přehodil přes ramena plášť, vrazil třírohý klobouček na hlavu, a ven, do šera říjnového večera, nahoru do Řeznické ulice. I šel kolem domu, v němž Paula bydlila, jednou, šel po druhé, po třetí. Nespatřil nic, ani oken nebylo viděti, nebo byt Butteauův byl do zadu, nekmitla se mu zář a v ní milá silhouetta, a přec chodil tak chvíli.

Toho říjnového večera, za té neobvyklé procházky porozuměl neklidu svému, té palčivé touze, jež ho z domu vyhnala, a vyznal se sám sobě, že je zamilován.

V rozčilené mysli své viděl Paulu sedící v předním pokoji u klavíru, rozepisující, neb tam tak o samotě ráda meškala; viděl ji, jak na chvilku od psaní ustává, zamýšlí se. Také-li na něj vzpomene? A všechno tak bylo opravdu.

I na něj vzpomněla, jak je hodný a upřímný, jak si s ním pěkně pohovoří, jak Thamovi rozumí, jak má Thama v patrné úctě, jak rád o něm také mluví, a že škoda bylo, že dnes nemohla s učitelem svým si pohovořiti . . . Byla by o něm, mohla by alespoň o něm, o Thamovi se zmíniti, na něj se přeptati, neví-li pan Věk snad, co že je, nestůně-li, nebo dnes čtvrtý den, co u nich nebyl. Již jí to bylo zrovna věčností. Snad není v Praze — anebo je-li opravdu nemocen! Úzkost jí srdce sevřela. Ale ne, má snad mnoho práce, nemohl, je tak pilný, pracuje příliš. Snad něco skládá, píše... A již ho viděla sedícího u světla, píšícího, a zase jak pokojíkem přechází, zamyšlen a zase ke stolku zasedá. Zda-li také na ni vzpomene? Ah, kdyby vzpomněl, nezůstal by tak dlouho, anebo dal by alespoň o sobě věděti! Nepřijde-li zítra, poprosí Věka, aby se nějak přeptal, nebo přezvěděl, co je s ním. Věk ho má rád, bude také žádostiv. Ale jak se zeptati. A proč se ptá? Proč na něj tak myslí? Ona, ubohá, ponížená, nemohoucí ani promluvit, ani slovíčkem vykřiknouti, duši uvolniti... Jak by on! Kmitla se jí jeho vlídná, na ni se usmívající tvář, jeho jasný zrak, jenž oko její hledal, kmitl se jí onen pohled, s kterým se tenkráte setkali, když proti Lotce hájil české řeči a vlastenectví. Smýšlí-li tak, jak si ona myslí, nebo jen ze soustrasti, z milosrdenství k ní ubohé, nešťastné se tak chová.

Pomyšlení to ji zabolelo. Opřena lokty o klavír, majíc spánky ve dlaních hleděla před se a byla tak v myšlenkách pohřížena, že neslyšela ani živého hovoru ve vedlejším pokoji, kdež měla hlavní slovo Lotka. Vypravovala o všelijakých divadelních intrikách, na které tak často a tolik toužila a jim vinu dávala, že nemůže, jak náleží, proniknouti. Nevšimla si, jak Lotka toho a onoho od divadla přetřepávala, jak vypravovala, že ten andělský hlupák, krásný Bassi se zlobí, že mu

prý Mozart v nové opeře, kterou skládá, nenapsal ani jediné velké arie, jak mlle. Saporiti zase nadarmo se ucházela, již asi po desáté, aby byla přijata ke dvornímu divadlu, a jak ji stará Micelliová onehdy proto chtěla pozlobiti, když byli u Dušků na Bertramce, bylo to zrovna před Mozartem, a byl tam také ten abbé,*) jenž mu složil text k nové opeře. ‚Víte-li, milý abbé,' povídala stará Micelliová schválně před Saporitkou, tak Lotty vypravovala, ‚že se má dcera**) dostane ke dvornímu divadlu?' Saporiti sebou prý zrovna škubla. »Haha« — smála se Lotty, a pak pokračovala: »Očima chtěla Micelliovou zrovna probodnout.«

»To věřím,« prohodila paní Butteauová, a na hlase bylo znáti, že se směje. Ale hned dodala zvědavě: »Opravdu, ke dvornímu divadlu?«

»I to, to,« odvětila vesele Lotty. »Když se abbé staré Micelliové ptal, ku kterému, odpověděla zcela opravdu a vážně, že ano, že to jistě bude a dost brzo, že její dcera stane se královskou, komorní zpěvačkou, že to kartářka na Pohořelci třikráte vyčtla z karet.«

Lotty vypravujíc, jen jen se usmívala; při té kartářce se rozesmála; s ní daly se i matka i sestra do smíchu. Zvláště malé Bettyny smích zněl pronikavě.

»To se — asi — smáli« — za smíchu volala paní Butteauová a pokračovala: »Stará kartářka — haha — přestaňte, děti, už se nemohu ani smát! — Z Pohořelce kartářka — haha! — A co jí na to řekli?«

»Ten abbé je šelma. Jen se prý usmál a povídá, proč by to nemohlo býti? A víte, on Micelliovou dobře zná, jak by slušela dvornímu divadlu. Že by se tam dobře hodila, povídá, ale že karty jsou přece jen papír, kontrakt že by byl lepší, ale to proroctví prý přece za něco stojí.«

Daly se na novo do smíchu. Paula v ten okamžik se vytrhla ze

*) Da Ponte.
**) Byla toho času zpěvačkou u Pražského divadla.

svéhozamyšlení, neproten smích, aležese ozval za ní hlas. Byl to pan Butteau, jenž neslyšán vstoupil.

»Je ti něco?« ptal se starostně. »Bolí tě hlava, ma chère?«

Paula zakroutila hlavou, než tvář její zůstala nějak zasmušilou. Rázem se však vyjasnila, jak otec vyřizoval:

»Tham tě pozdravuje, že zítra přijde a přinese ti nějakou novou knížku. Také jsem potkal dole před domem pana Věka« — a šel do druhého pokoje. Paula však zůstala. Zprávy o mladém svém učiteli sotva si povšimla. Ale Tham ji pozdravoval, přijde zítra, přinese jí knížku. Přece na ni myslil! Ó, přece si vzpomene!...

XIV. CORDATUS BOHEMUS.

F. Věk nespal té noci nejlépe, a když se ráno probudil, byla mysl jeho zasmušila. Nevyjasnila se ani pak, když vyšel ven do ruchu oživených ulic za krásného říjnového jitra. Podzim toho roku byl nad obyčej pěkný, nebe se málokdy zasmušilo. Toho dne bylo zvláště vybráno, jako vysmýčeno, a jasný vzduch plný jasu a svitu jen zářil.

I staré, věkovité budovy v ulicích Starého Města Pražského vyjasnily v něm zasmušilá svá průčelí. Také mohutná někdy tvrz, jež byla mocnou oporou tovaryšstvu Ježíšovu v jeho boji proti českým nekatolíkům, kollej Svatoklimentská, rozlehlá sice, ale nevzhledná a málo vábivá svým pošmourným zevnějškem výrazu přísného, vlídněji vypadala toho krásného jitra.

Proud lidí, valící se Jezovitskou ulicí jednak od Karlova mostu, jednak od Staroměstského náměstí, před Klementinem měl značnou

ujmu. Mizelať značná část chodců v klenuté jeho bráně, kdež bylo jako v oulu. Studenti v pláštích nebo bez nich, ve třírohých kloboucích, o holích brali se tudy do kolleje. Nádvoří záhy se plnilo, záhy však také řidlo, neboť studenti se rozcházeli do různých síní, podle toho, kterého professora šli poslouchat.

Věk, ničeho si po ulicích nevšímaje, zamyšlen vstoupil do nádvoří, kdež se nezdržel. Odvětiv roztržitě na pozdravy známých, vešel do síně, kam se hrnulo mnoho studentů. Přišel záhy, a proto bylo ještě dosti místa ve škamnách. Jindy si místo vybíral, nejraději hodně v zadu, aby nebyl professorovi tak na očích. Dnes neuvažuje usedl, kde se mu namanulo; bylo to hezky v předu, nedaleko kathedry.

Venku nebe jen zářilo, tu v síni však nebylo nazbyt světla, za to však velmi živo. Hluk a šum jako hlásný bzukot plnil velikou prostoru; páni filosofové velmi živě se vespolek bavili, chystajíce si sešity a psací náčiní, aby byli připraveni, až professor začne. Věk v této síni byl loňského roku sotva několikráte. Zanedbav s počátku přednášky mathematické, měl pak mnohé obtíže, jež mu studium vědy Archimedovy a Euklidovy sladším neučinily. Nejvíce ho hudba zdržela. Tohoto však roku, druhého, co na filosofii meškal, nebo vlastně prvního, neboť první byl zmařen, hleděl vše vynahraditi. Nepodařilo se mu dosud úplně, tak že pomyšlení na budoucí zkoušky z mathematiky nebylo mu nejmilejším, nicméně neměl už tak zlé svědomí a pokojněji, ačkoli ne zcela jistě, mohl pohlédnouti na vážného a přísného professora Vydru.

Také na něj teď jinak pohlížel nežli loni, a to jmenovitě od oné chvíle, co se o něm Tham tak pochvalně vyjádřil a co se Věk sám za pilnějších návštěv kolleje přesvědčil, jak měl přítel Butteauovy rodiny svatou pravdu. Na korrepetice u professora Vydry se však Věk dosud neodvážil. Nehořelť ani teď zvláštní láskou ku počtářství a raději tu opakovací hodinku, ač Vydra za ni žádného platu od nikoho nežádal a nebral, obětoval své nejmilejší hudbě, nebo si ji pak přidal u Butteauových.

Sám si to mladý filosof někdy vyčítal a vytýkal si, že nehledí seznámiti se s učitelem, jenž je tak upřímným rádcem a přítelem svých žáků, jenž je dle sil svých ze svého podporuje, za ně se přimlouvá a jim hodiny opatřuje. Než Věk jednak si dost nedůvěřoval, cítě své nedostatky mathematické, jednak se obával o své volné chvíle hudbě posvěcené; raději trpěl nedostatek, nežli aby se jich vzdal úplně.

Dnes sedě ve škamně nemyslil ani na professora ani na mathematiku, ač počítal. Počítal, že teprve zítra bude hodina na housle, ale že dnes, jak zvěděl, je zkouška v divadle, že tam bude Lotty a že Bettyna nebude také asi doma, a že kdyby si tak našel nějakou záminku, že by si mohl k Butteauovým zajíti třeba po svačině, aby se nezdálo, a že by si pak mohl s Paulou pěkně pohovořiti. Zahrála by mu, přinese jí svou skladbu, však nemusí hned věděti, že je od něho, a zví tak, jak se jí zalíbí, co jí řekne.

Prudký hlomoz, vzniklý náhlým povstáním všech posluchačů, přerušil proud Věkových myšlenek. Mladý filosof vstal také jako všichni a upřel jako všichni zrak svůj na professora, jenž se bral ode dveří ku podiu a odtud ke kathedře. Byl to exjezovita páter Stanislav Vydra, slavný mathematik. Přišel v černé sutaně kněžské, do níž se vždycky oblekl, kdykoliv šel do kolleje přednášet.

Byl muž ani ne padesátiletý, nevysoké postavy, suchý, vysokého, lysého čela, tváře výrazné. Na ní sobě každý hned povzdálí všiml nosu dosti velikého, ale táhlého, a pěkně zahnutého. Kdo však blíže na učeného exjezovitu pohleděl, toho upoutaly jeho veliké, tmavé, zapadlé oči, v nichž zářily bystrý duch, nelíčená vlídnost i přímost.

Ukloniv se posluchačům nezasedl ke kathedře, nevytáhl z kapsy psaných přednášek, aby z nich jednotvárně četl nebo diktoval, jak to professoři většinou činívali, nýbrž ozbrojiv svou pravici křídou, postavil se u kathedry. Zrakem svým přeletěl četné shromáždění jako pěna ztichlé, usmál se vlídně a pronesl mírně a srdečně po latinsku: »Carissimi!«

Pak spustil německy. Mluvil zvolna, a bylo zřejmo, že není na ten jazyk navyklý, aniž jím plynně a bezvadně vládne. Latině, jak do nedávna přednášel, *) bylo by mu šlo lépe, jako po česku. Ale nesměl nyní latinsky, neřku-li česky. Vykládal o mathematice zvolna, určitě, jasně, srozumitelně. Dlouho však u kathedry nevydržel. Stanul u stojanu s černou tabulí, a hned jala se jeho pravice malovati cifry nejprve volně a pravidelně, čím dále tím rychleji. V tom měnil také tempo řeči. Mluvil zvučněji, rychleji, tvář všechna oživla, oči zářily.

Posluchači dole naslouchali jako v kostele, hleděli na něj pozorně a zase zapisovali, čím dále tím rychleji, nebo professor se dostával do ohně. Pravice se mu jen kmitala po tabuli, cifry a litery se tam množily a množily, tabule zvučela od úhozů, kousky křídy drobíce se stříkaly kolem a uletovaly, genius německé řeči čím dále tím více se zasmušoval, nejvíce pro německá substantiva, jejichž rodu učený professor skoro nic nedbal a členy nepatřičně, až k smíchu rozdával, anebo zase až hříšně jimi šetřil.

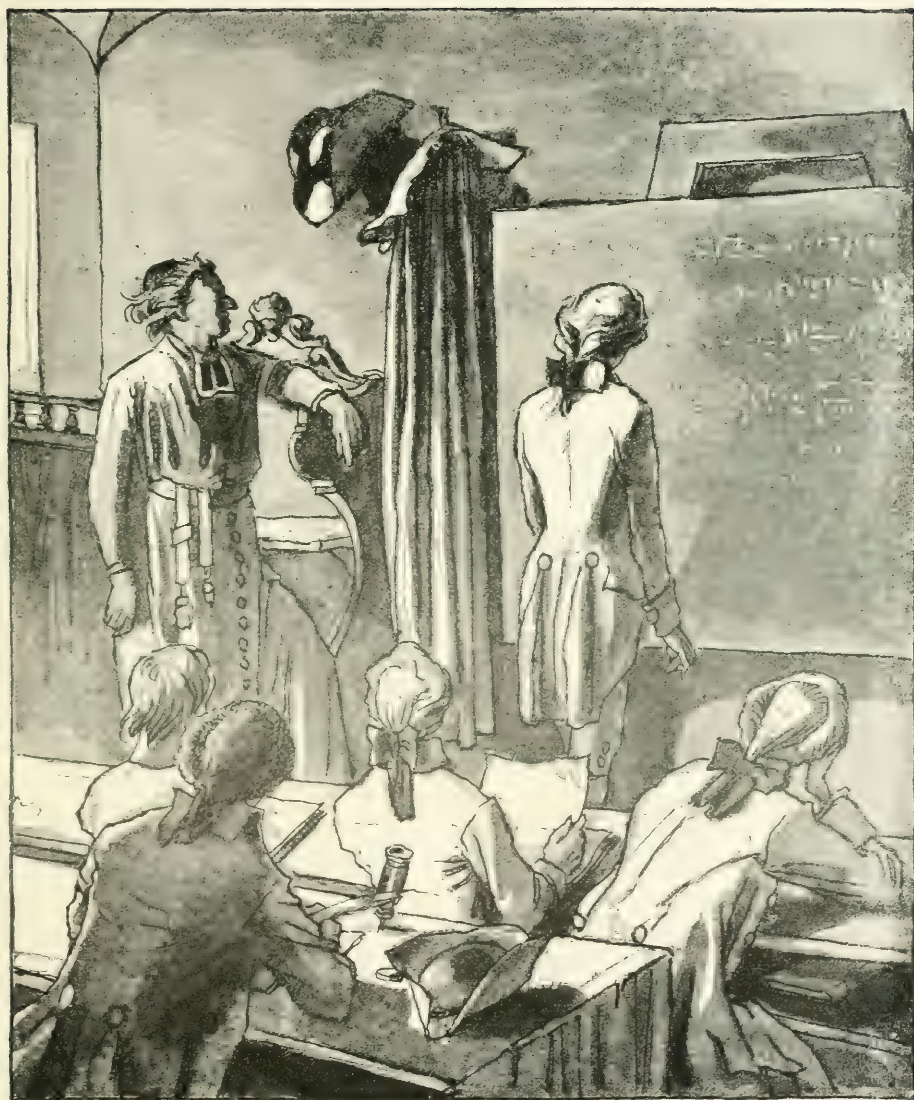
Ale geniovi německé řeči se pak uvolnilo, když professor všechen jsa v ohni přeskakoval do latiny, v níž byl mistr, když v ní sem tam vzkřikl něco po česku, a vydechl si, když ozvalo se professorovo: »Quod erat demonstrandum.«

Ruka sklesla, tabule utichla, a professor všechen zardělý a zpocený vytáhl si šátek a počal si utírati čelo, spokojen, usmívaje se a přehlížeje posluchače, expliky chvatně po něm dopisující, až brková péra hlasně skřípala.

Věk, probuzený prve příchodem professorovým ze svých počtů a snů, snažil se pak z nich zcela se vytrhnout a pracovati s ostatními. Také to za drahnou chvíli šlo, ale pak, Bůh milý ví, mihla se mu před očima Paulina hlava a její pohled, a když se zase vzpamatoval, kdeže

---

*) Do r. 1784.

už byl professor Vydra, jakou spoustu cifer a liter zase ten okamžik jak student myslil, namaloval! Byl to pravý labyrint, do něhož Věk ztratil nit.

Psáti dále a nerozuměti, byla by marná práce. Proto ustal ve psaní a jen pozoroval, snaže se mistra sledovati a jemu porozuměti. Nyní, jak Vydra dokončiv posluchače si přehlížel, Věk se velmi zarazil. Věděl, co přicházívá, že po výkladu professor rád applikuje, že si volává některého z posluchačů, aby užil vyloženého pravidla prakticky na nějakém případě podobném a osvědčil, že výkladu porozuměl. Kam si to sedl! Zrovna na ránu, Vydrovi na oči! Proč nezůstal v zadu, kdež je možná se přikrčit!

Paulin učitel se začervenal. Utkvělť Vydrův pohled zrovna na něm, už si ho vyhlíží. Ano, laskavě se usmívaje, kyne mu professor, aby přistoupil k tabuli. Vstal, šel, připadaje sobě jako oběť. Ještě nikdy nebyl u tabule. Jak dopadne!

Dopadl, jak jinak býti nemohlo. Šlo to bídně. S počátku jakž takž, neboť professor chtěl studenta na věc uvésti, ale čím dále tím hůře, při čemž objevily se také Věkovy některé mathematické slabiny, a to dosti povážlivé. S Vydrovy tváře zmizel úsměv a stín se na vysokém jeho čele uložil, stín nemilého překvapení, nespokojenosti, až i rozmrzelosti.

Věkovi bylo bídně. Styděl se a přál si jen, kdyby mohl zmizeti nebo uprchnouti.

»Milý pane, ars mathematica vyžaduje píle a práce,« ozvalo se pojednou. (Věk se už neodvážil na professora vzhlédnouti.) »Jděte a cvičte se, takhle by to s vámi dobře nedopadlo.«

Slova zněla přísně, ale vážně a dopadla mocně, mocněji, nežli kdyby zlostně byla pronesena. Věk nevěděl ani, jak se dostal do lavice. Hleděl před sebe do explik a pozvedl teprve až pak očí svých, když tabule zase zvučela úhozy, křída se tříštila a kolem lítala; někdo počítal, ale ne professor, nýbrž jeden z posluchačů, a to tak čiperně,

bystře a mrštně, že professoru nebylo třeba ani slovem do toho promluviti.

Vydra stál vedle, maje levici v kapse kleriky zastrčenu, v pravici drže křídu a stopoval jako rys práci studentovu. Jen hlavou spokojeně pokyvoval, »bene, bene« přes tu chvíli opakoval, až pak luskl prsty a zvolav »optime«, přistoupil chvatně ke studentovi, jejž v nelíčené své radosti objal.

»Gaudium meum, dimidium animae, to jste pěkně počítal! Radost, opravdu radost!« to po německu a po česku dodal: »Odkud jste, jediný miláčku?«

»Ze Žebráka —«

»Tak? Škoda, že ne z Hradce, víte-li, z Hradce Králové, slavného města. Excellenter! Potěšil jsem se!« děl na novo studentovi, jenž všechen blažen do lavice odcházel ukloniv se.

Vydra pak obrátiv se ku posluchačům, řekl po česku: »Právě si vzpomínám. Víte-li, moji miláčkové, kolikátého dnes je?«

»Jedenáctého!« ozvalo se mnoho hlasů.

»Ano, jedenáctého dne měsíce října, t. j. 5. Idus Octobr. A co bylo před třemi sty šedesáti a třemi roky, víte-li? Co se stalo dne jedenáctého měsíce října l. P. 1424?«

Všude ticho. Filosofové hleděli na sebe, hleděli na professora, někteři se usmívali, ale žádný se nehlásil. Až tu, hle, vstává jeden, mladý, štíhlý panáček, ah, zrovna ten, jenž prve tak bidně počítal!

Vydrovy oči se rozšířily udivením. Ale hned se také nějak nedůvěřivě usmál.

»Nuže,« pravil, »povězte nám, pane.« Neřekl mu však »meum gaudium, dimidium animae, miláčku jediný« — tón otázky byl jako pohled, nedůvěřivý.

»Dne jedenáctého měsíce října l. P. 1424 umřel na morní bolest Jan Žižka z Trocnova, jinak z Kalicha, když obléhal město Přiby-

slav,« odpovídal Věk. Zraky všech byly obráceny na něj. Překvapení, ano úžas způsobily sálem hluboké ticho, až v tom je přerušil hlas professorův.

»Excellenter!« zvolal. »Ano, ano, Jan Žižka z Trocnova, jinak z Kalicha, hejtman český nepřemožený, u Přibyslavě od hlízy přemožený. Tak tomu je, a dnes zrovna rok třistý šedesátý třetí. Ano, to byl opravdu nepřemožený hejtman, ten Jan Žižka z Trocnova, a nevím, milí pánové, našli-li byste v historii jemu rovného. Sic Hannibal byl veliký vojevůdce et non est insitiandum, Hannibalem tanto praestitisse ceteros imperatores prudentia, quanto populus Romanus antecedat fortitudine cunctas nationes, jak píše Cornelius Nepos, ale věru větší než Hannibal byl Žižka, jenž jsa na obě oči slepý nebyl nikdy, ani jednou přemožen, kdežto Hannibal, také slepý, ale jen na jedno oko, sice mnohých vítězství dobyl, ale také byl na hlavu poražen, jak z historie vám známo —«

Na okamžik se odmlčel, pak pokračoval:

»Arci byl ten Jan Žižka kacíř a hrozný husita, a dobře dí Allegoria učeného Floriana Hammerschmieda:

Qualis psota fuit, qualis tunc trampota clero!
Dum ferus ad častam chodívával Žižka procházkam,
Chasaque per cappas vytahábat z kláštera mnichos,
atque cepis zbitos crudeliter ense necabat —

Ano, ano, je to pravda. Ale to bylo před třemi sty lety! A co se děje dnes, pravím dnes, kde je samá filosofie, Aufklärung! Ale ne, to není aufgeklärtes Jahrhundert, to je schmachvolles!« zvolal Vydra pojednou prudce, a pak mluvil čím dále tím prudčeji, ano vášnivě: »Dnes boří f i l o s o f o v é, ano i filosofové na trůně kláštery a chrámy Páně jako ta Žižkova chasa; ale ta alespoň vzácné obrazy, statue a knihy drahé neprodávala židům« (tu se uplivl), »ano židům, a nedávala jim ještě ke všemu všechna práva, jako se děje za nyněj-

ších časů. Ano, žid a nekatolík se mají dobře, ale na jezovity plvejte, protože to Ganganelli*) dovolil.«

Oči Vydrovy hořely, a na výrazu tváře bylo znáti, s jakým odporem jméno to vyslovil.

»Ten to dovolil, a jiný, také mocný pán, ale ne v tiaře, ale s císařskou korunou, ten v tom pokračuje, v tom rušení klášterů. A má pomahačů!«

Mnozí z posluchačů již trnuli nad odvážlivostí svého professora. Ten jen na okamžik se zamlčev pokračoval pak hlasem temnějším a poněkud volněji:

»Ano, ano, tak je dnes, jako před třemi sty lety. Ale dnes je o to hůř, že nám berou ke všemu náš jazyk Svatováclavský, že ho vyhnali z úřadů a ze škol, kdežto tenkráte ho hájili. Ano, milí pánové, Žižka byl dobrý Čech, pravý cordatus Bohemus, jenž se Němců nic nebál.«

Jako by si byl náhle vzpomněl, obrátil se Vydra k Věkovi a pravil zase mírným svým způsobem:

»Nu, a víte-li, miláčku« (Věk už byl miláčkem), »kde byl Jan Žižka pohřben?«

»Nejprve v Hradci Králové« — jistě odpovídal filosof povstav.

»Excellenter, ano, ano, v mém rodišti. V Hradci Králové, a to v kaple jedenácti tisíc panen, a pak?«

»Pak byl do Čáslavě přenesen,« odpověděl Věk.

»Ano, tak jest, jste dobrý kronikář, věru až se divím. Nebo za našich časů, a to je tuze smutné, tak jsme poklesli, že málo nebo nic nevíme o svých předcích. A kdybychom to znali, necitovali bychom se smíchem verše z Protea, ale smutno a hořko by nám bylo, kdybychom četli: ‚O, staročeská země! Fueramus Pergama quondam!‘ Ale zase budeme!« zvolal náhle třepaje pravicí vysoko pozdviženou. »Ano, budeme! Protože bezpráví, které se děje našemu jazyku,

*) Klement XIV.

musí jednou přestat a přestane, protože to je proti Pánu Bohu, a protože to nejde jen tak zničit jazyk, jímž králové a mocné panstvo rokovali a sněmovali, jenž je tak ohebný, jadrný a bohatý jako každý jiný a ohebnější nežli mnohý nám velebený a vnucovaný. Ano, milí přátelé, cokoliv latině nebo řecky lze pověděti, o němčině nemluvím, to také po česku a tak krásně i ozdobně a snadně! Kdybych směl, nejprve bych vám ukázal na svém umění mathematickém. A také ukážu. Ovšem ne v kolleji, tu nesmím, ale jinak. Hodlám sepsati s pomocí boží mathematiku po česku, aby každý přirozený Čech se z ní snáze mohl učit, a aby všechen svět viděl a se přesvědčil, že náš jazyk Svatováclavský hodí se i k věcem vznešeným! Bude líp, ano bude, ale budeme-li pracovati. Protož pracujte, rozmilí přátelé. Učte se nejprve sami soukromí mateřskému jazyku, když vám ho ze škol vypudili, čtěte staročeské, dobré spisy, čtěte české kroniky, a budiž z vás každý cordatus Bohemus, jenž se nebojí, jenž pravdu poví přímo a zastane se svého jazyka všude, kdykoliv a před každým. A věřte, vaše práce nebude nadarmo! Lepších časů se dočkáte, nebo k své práci budeme míti a máme mocné orodovníky v nebesích, dědice této české země, sv. Václava a všechny svaté patrony její, a ti, jak náš dilectissimus Hradečan Balbinus se modlil, nedají zahynouti ani nám, ani budoucím!«

Professor Stanislav Vydra uchvácen nadšením a láskou k své řeči mateřské umlkl. Tvář jeho byla vyjasněna, jako ozářena.

Uvolnilť citům svým a viděl, že našel příznivého slechu. Mladí filosofové byli jako pěna, pozorně, pobožně naslouchajíce. Na nejedné tváři bylo znáti účinek slov professorových a odlesk jeho vroucího citu.

»Pozdržel jsem vás,« ozval se nyní Vydra mírně i laskavě, »ale vy jste moji milí přátelé, i mám za svou svatou povinnost, abych vám nejen o mathematice vykládal, ale také na tyto důležité a, abych řekl, posvátné věci ukázal, neboť nejste jen gaudium et corona vitae, ale také spes patriae!«

Uklonil se zlehka a sestupoval s podia.

Veliký dojem jeho slov zračil se v uctivém tichu, způsobeném pohnutými city, jež neměly hned ve slovích průchodu.

Vydra jda kolem Věka kynul mu. Ten, nemálo překvapen, šel za ním. Jakmile se ocitli venku, před síní, professor žákovi, jenž tak bídně byl počítal, podal ruku. »Měl jsem radost,« řekl zkrátka a ptal se na jméno a odkud je. Když uslyšel, že z Dobrušky, zaklepal Věkovi na rameno a vesele zvolal:

»Ah, tedy krajan. No, to mne těší. Z Dobrušky — vida — z Hradeckého kraje, z našeho kraje! To jste asi v Hradci Králové studoval?« Věk pověděl, jak se dostal do Prahy na gymnasium. Z toho patrně nejraději Vydra slyšel, že je mladý filosof zpěvák a hudebník.

»To je dobře, to je dobře!« opakoval. »To je věc ušlechtilá a krásná. Také jsem umění toho veliký milovník, ale jdu jen, když je něco vybraného, takhle od Haydna, víte-li, nebo —«

»Od Mozarta," vpadl mu Věk bezděky do řeči.

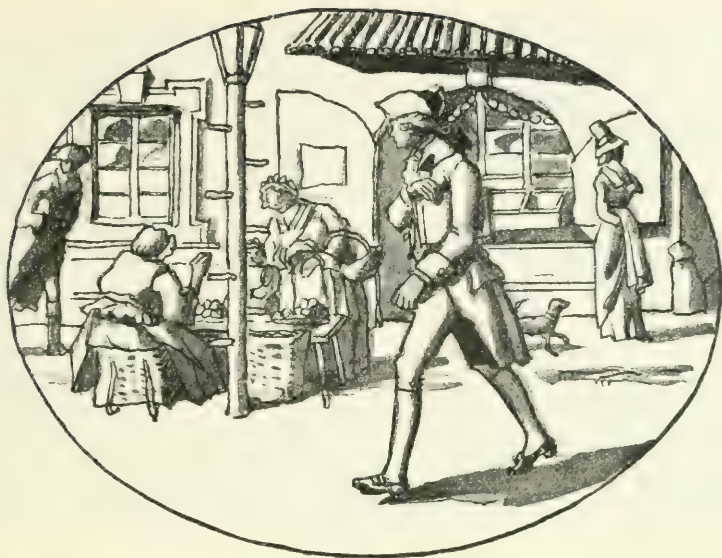
»Ah, toť se ví, od toho obzvláště, a již se tuze těším na jeho novou operu. Měla být tento týden.«

»Ano, čtrnáctého.«

»A pořád ji odkládají. Ale, vida, nač bych byl zapomněl pro muziku; chtěl jsem se vás vlastně tázati, jak jste nabyl těch vědomostí historických?«

Věk pověděl o četbě v klášteře, o Hájkově kronice, která se mu nad obyčej líbila a kterou přečetl za svého pobytu v klášteře třikráte, a nyní že také čte Historický kalendář Veleslavínův, který mu zapůjčil pan doktor Tham.

Vydra, jenž dosud pozorně naslouchal a jen sem tam otázkou vypravování filosofovo přerušil, živěji zvolal: »Ah, pan Tham! To je dobrý vlastenec a dobře nyní pracuje a vlasti slouží. Také můj žák, mám z něho radost. Ale ještě něco, můj milý!« zvolal pojednou

professor, zastaviv se před domem, v němž bydlil, a usmíval se. »Do dneška jsem vás neznal,« pravil, »ani ne podle tváře.«

Věk rozuměl. Této otázky se hned prve nadál a lekal se jí. Nyní, když byla pronesena, zapýřil se, na okamžik mlčel, ale pak rozhodnuv se, pověděl pravdu, proč první rok se tak zanedbal a proč nyní se vždy v zadních lavicích ukrýval. Jen v tom poněkud selhal, že více strkal na kondiční hodiny, nežli bylo pravda, a to proto, že váhal zplna pověděti, jak první rok se všechen oddal hudbě.

Professor poslouchal s účastenstvím a nic se nemračil. Pak zaklepal studentovi na rameno a dobrotivě řekl, že se dá všechno spravit a dohonit, i dodal:

»Ale korrepetičky, korrepetičky! Tam to spravíme. A půjčím vám také české knihy. Jen přijďte kdykoliv a vždycky upřímně a bez

ostychu. A kdybyste i jinak něčeho potřeboval, přijďte také. S radostí vám posloužím, budu-li s to. Jen přijďte, můj milý.«

Věk se vracel jinak domů, nežli jak do kolleje vycházel. Byl nadšen řečí Vydrovou i jeho jednáním. Sic častěji zaslechl za jeho přednášek nejedno slovo vlastenecké nebo ostré šlehnutí na panující poměry, ale jako dnes, tak ho neslyšel nikdy. A přítelem se mu stal ten znamenitý muž. Vraceje se domů, celou cestu na něj myslil a na jeho řeč, a Paula se mu ani jednou nemihla na mysli.

XV. F. VĚK SE DOSTANE ZA KULISY.

U Butteauových hovořili těchto dnů často a mnoho jako po celé Praze o hudební události, na kterou všude a všichni čekali. Nejmilejší mistr a skladatel Figarovy svatby skládal v Praze a pro Pražany velkou novou operu. A té se nemohl nikdo dočekati.

U Butteauových o ní již napřed slýchali více nežli kde jinde. Lotty, jež hrávala menší úlohy ve hrách dramatických, zpívala tentokráte také ve sboru a přinášela zevrubné zprávy a všeliké drobné klepy ze zkoušek, o zpěvácích a zpěvačkách v nové opeře zaměstnaných, o hudbě samé i o jejím mistru, jak mu je pořád do smíchu, jak je veselý a žertovný, jak škádlil Saporitiovou, jak vyznamenává Micelliovou, kterak naučil štipnutím signoru Bondiniovu jak náleží vykřiknout, a jiné různé a drobné noviny.

To Věk s Lotkou ještě rád sedával, když takto vypravovala, vtipkujíc a žertujíc po svém způsobu; poslouchati o mistru, jehož byl

nadšeným ctitelem, zbožňovatelem, mladého filosofa nikdy nemrzelo.

Nicméně se také nemrzel, když Lotku doma nezastal a o Mozartovi novinek neslyšel. Mohlť za to s Paulinou déle na housle hrát a spíše se u ní omeškat; a to mu bylo potěšením, rozkoší. Za tu nedlouhou dobu spřátelil se s mladou dívkou a nemýlil se domnívaje se, že ho ráda vítá, ano, že ji to těší, zůstane-li u ní přes vyměřenou hodinu a dá-li se s ní do hovoru. Proč to vlastně bylo a že to není jen k vůli němu, ač si ho vážila a přátelsky mu byla nakloněna, toho netušil. A tak hledal příčinu toho nepravou stopou a nebránil se sladké naději, jež se v srdci jeho jednou probudila náhle, z nenadání a oblažila je, jako když květ z nenadání libě zavoní.

Přece však neodvážil se ani slovem citů svých se dotknouti, ano neosmělil se ani jediné své skladby, Paulině vlastně napsané, přinést. Ostýchal se. O příhodě však s professorem Vydrou Paule vypravoval, hned za hodiny nejblíže příští. Poslouchala s patrným účastenstvím; slova vážného, vlasteneckého professora živě ji dojímala, neboť jim rozuměla i jeho citu. Živěji však svitly její oči a bezděky slabě se usmála a prudčeji zamrkala, když mladý její učitel vypravoval, jak professor Vydra doktora Thama velmi chválil, a že ho má zajisté v lásce. Když Věk podotekl, že lituje, že mu to ještě nemohl říci, chopila se Paula rychle péra a napsala na cedulku: »Byl nemocen. Ale dnes už tu byl. Já mu to za vás oznámím.«

»A kdy zas přijde?« ptal se Věk. »Rád bych s ním mluvil.«

Otázka ta Paulu nějak překvapila. Nebylať jí vhod. Věděla, že Tham přijde zítra, jak dnes oznámil. Ale lekala se o tu hodinku, vědouc, že tou dobou nebude ani Lotky, ani Bettyny doma. Proto se zarazila nad Věkovou otázkou. Hned se však rozhodla a napsala na papírek: »Nevím, kdy přijde, ale povím mu to.«

Mladý učitel za tu ochotu děkoval. Všiml si, že v ten okamžik přeletěl Pauliným licem živější nach. Netušil, proč se červená, že ho

klame a nemluví pravdu. Ale jemu se ten ruměnec líbil a těšil ho jako zoře nového krásného dne. —

Mozartova díla se nemohl ani dočekati. Těšil se na ně pro ně samé, ale těšil se také proto, že je uvidí ve společnosti Paulině, že bude vedle ní seděti. Bylť ujednáno, že půjde s ní a s paní Butteauovou do divadla. Také Tham se chtěl k nim přidružit. Lotty i pan Butteau byli zaměstnáni při divadle. Ale nadarmo všecko těšení. Tato radost se mladému filosofovi nesplnila.

Dva dni před samým představením přišel v neobyčejnou hodinu k Butteauovým a ohlásil, že nepůjde, že nemůže s nimi do divadla.

»A proč?« ptali se jedním hlasem paní Butteauová i Lotty, i Bettyna, kdežto Paula upírala udivený zrak na svého učitele.

„Protože budu sám v Donu Juanu zpívat.« Řekl to s malou radostí, nějak plačtivě. Všichni na okamžik mlčeli upírajíce tázavé pohledy na studenta, nežertuje-li. Ale jak tu stál s vážnou, opravdovou tváří, vypadaje při tom dost komicky, nebylo žádné pochyby. Lotty se dala do smíchu a zatleskala rukama. Také paní Butteauová, jejíž zvědavost tímto nenadálým oznámením byla velice podrážděna, usilovně žádala na mladém filosofu, aby pověděl, aby vypravoval, jak se stalo —

Věk, rozmrzelý nad tím, že se mu radost pokazila, že se nebude obdivovati novému dílu Mozartovu po boku Paulině, vysvětloval.

Dostal pojednou vzkaz od Praupnera, aby k němu, může-li, hned přišel. I pospíchal okamžitě do bytu regenta chori, jenž mu přál a jenž mu také hodinu u Butteauových opatřil. Když tam přišel, zastal u něho Štrobacha, jenž byl u divadla maestro della capella.

Praupner byl potěšen, že přišel hned na zavolanou, a pravil mu: »Pane Věku, mám k vám velikou žádost, ne tak pro sebe, jako tuhle pro přítele Štrobacha. Přišel ke mně v nesnázi, nemám-li nějakého zpěváka. Potřebuje ho jako soli.«

»Ó, prosím, s největší radostí,« vpadl Věk ředitelovi ochotně do řeči.

Ten se však usmál a pravil: »Jen nepospíchejte. Není to na kůr, nežádá vás žádný regens chori, ale maestro della capella od divadla.

Věk se zarazil.

»Milý příteli,« začal kapelník, »jde tu jen o jednou. Vystoupíte na jevišti, a to v díle Mozartově, rozumíte-li. Někdy na to budete s radostí vzpomínat. Ve sboru nám dva náhle onemocněli, potřebujeme sílu, která je jistá a cvičená, nebo zkouška bude již jen jediná.«

Věka zarazilo, že by měl na jevišti vystoupit, ale ještě více to, a na to hned u Praupnera vzpomněl, že se mu pokazí radost, že nebude v divadle vedle Pauly.

Váhal, než posléze svolil. Odepříti nebylo možno, leda se jen vymlouvati na svou nedostatečnost. Tomu se jen Praupner usmíval, nicméně aby svého chráněnce usvědčil, požádal kapelníka, aby nového choristu zkusil.

Ten hned vyňav list s úlohou Věkovou, usedl ke klavíru. Nežli však uhodil na klávesy, otevřely se dvéře a jimi vstoupil neveliký, dosti zavalitý muž, jemuž nebylo mnoho přes třicet, hustých, napudrovaných vlasů, v cop spletených. Vstoupil rychle a všecky jeho pohyby byly velmi živé a čilé. Výrazný, ušlechtilý obličej, v jehož rysech zářil duch, byl mile jasný a usmál se na Praupnera i kapelníka, dobré známé.

Když Věk vypravuje až sem dospěl, nemohla se Lotta zdržeti a zvolala:

»Mozart! To byl Mozart!«

»Ano, byl to on,« dotvrdil Věk, »přišel navštívit Praupnera, má ho rád a váží si ho. Jak vkročil, hned jsem ho poznal, ale také jako by mne někdo bodl. Hrdlo se mně sevřelo, a vyznám se, srdce mně tlouklo —«

»Haha, to jste u dam větší hrdina!« zvolala Lotty se smějíc. »To vám srdce ještě ani nezatlouklo —«

Student se začervenal a neodpověděv na to pokračoval: »Nestydím se za to, že jsem byl v rozpacích. Byl to Mozart.«

«Nu, a jak?« ptala se Bettyna.

»Štěstí mé bylo, že páni mu na vysvětlenou všechno pověděli a pak mne představil, totiž pan Praupner. ‚To se těším,' pravil pak Mozart, podíval se na mne, laskavě se usmál a řekl: »Jen se nebojte, mladý příteli, a chutě do toho.' A tak jsem začal; kapelník mne doprovázel a já zpíval před Praupnerem a — Mozartem.«

»A šlo to výborně, neboť vás přijali,« vpadla paní Butteauová.

»Byli spokojeni,« řekl Věk skromně, »a pak už jsem nemohl odříci. To jediné při tom je mně náhradou a těší mne, že jsem se setkal s Mozartem a že na mne promluvil.«

Věk upřel pohled na Paulu, chtěje jí říci, že mu to je náhradou za to, že nepůjde do divadla a nebude jí na blízku.

»A pak, co pak, když jste přezpíval?« ptala se zvědavá žabka Bettyna.

»Byl engažován,« odvětila vesele Lotty. »Však byste mohl s námi zůstat! Což by se vám u divadla nelíbilo?«

»Ó, líbilo, ale —«

»Jaké ale — možná, že vás tam štěstí —«

»Ale Lotty,« kárala paní Butteauová, »co to mluvíš! Pan Věk má jinou budoucnost. A od Praupnera kam jste šli?«

»Mozart tam zůstal s kapelníkem, a já šel rovnou cestou sem —« odvětil Věk.

To však nepověděl, že jak přezpíval, Mozart ho pochválil, a že kapelník vytáhnuv dvacetník, dal ho Věkovi řka, to že je závdavek, aby mu zpěvavý ptáček neuletěl, a v tom že Mozart vtiskl mu, Věkovi, do dlaně dva dvacetníky, a řekl, to že je na hrdla zavlažení. Řekl to a peníze dal tak, že student nemohl odmítnouti. Snad kdyby i byl chtěl, nebyl by tak učinil samým překvapením. Také to mladý filosof zatajil, že dal kapelníkův dvacetník zrovna ševcovi na dluh, Mo-

zartovy peníze že ukryl do škatulky a schoval ve své truhlici, ačkoliv mu byly dosti vhod.

Lotty měla větší potěšení z této události, než dávala na jevo. Hned jí, jak Věk vypravoval, připadlo, že se s ním sejde o zkoušce, že ji po zkoušce jistě vyprovodí, a pak o divadle, a po něm! Než o tom mlčela a v duchu jen se usmívala, jak matka její ujednávala s Pauliným učitelem, že když nemohou společně do divadla, že se tedy sejdou po něm, a že musí pak k nim na sklenici punče.

Pozvání toto F. Věka jakž takž s jeho úlohou smířilo. Když šel do zkoušky, zase mu živě připadlo na mysl, jako hned, když šel od Praupnera, co by tomu doma říkali, jak by maminka chudák trnula, a jak by se otec zamračil a zlobil, vida ho nejen s »komedianty« a herci obcovat, ale také s nimi hrát a veřejně před lidmi přestrojeného jako tatrmana vystupovat! On, kterému bez toho doma pomýšlejí

na krásnou rochetu s drahou mašlí, který, jak se doma asi těší, vystoupí jednou na kazatelnu, aby hlásal slovo boží. — — A nyní!

Takové myšlenky napadaly ho někdy, když se vracel všechen rozjařen od Butteauových, když myslil na Paulu a toužil po ní.

Ale jak překročil práh chrámu Thaliina na Ovocném trhu, zapomněl na kazatelnu, na kostel a na všechno. Vstoupil do místností nikdy nevídaných, do ruchu a šumu v zátiší kulis, jež mu byly dosud tajemstvím. A tu Lotty, kde se vzala tu se vzala, jako by již čekala; prováděla ho, vše mu kolem ukazovala, se vším ho seznamovala. Dvakráte se s ní ocitl sám a sám v tajemném zášeří mezi malovanými skalami, houštím a stromy, na něž jen se strany padal tajemný přísvit.

Lotka tu stanula vykládajíc těsně vedle něho, ale pak náhle umlkla, u svém výkladu. Jak na ni filosof pohlédl, setkal se s jejím pohledem; v tom nebylo však obyčejného veselí a čtveráctví. Pohled ten se smál také, ale zářil podivným svitem, smál se vábivě jako její rty, mezi nimiž se probělávaly krásné zuby —

Poprvé, když tak osamotněli, přihnaly se s veselým chechtotem dvě družky Lotčiny, po druhé pak sám Věk zmařil ten okamžik, na nějž Lotty čekala; zaražen, stál chvilku mlčky, pak sebrav se pravil nejistě, stísněně:

»Panno, nebudou-li nás hledat?«

»Tedy jděte!« odsekla mu Lotty mrzutě, hněvivě. V duchu si pak řekla: »To není z hlouposti, nýbrž zúmyslně. Ale počkej!«

XVI. KDYŽ DON JUAN V PRAZE POPRVÉ BYL PROVOZOVÁN.

Věk se vrátil domů nespokojen a dlouho myslil na Lotku. Nač se tak k němu měla, nač se tak těsně vedle něho stavěla v tom zákoutí a cože mu tak do očí hleděla? A jak se pak rázem změnila a se rozhněvala, když ji vyrušil svou poznámkou! Hněvá se. Nechť! Bude snad před ní pokoj o představení. Nyní teprve připadalo mu obtížno účinkovati při něm. Jak by bylo jinak, kdyby tak seděl vedle Pauly tam nahoře někde, na gallerii a nemusil se o nic starati!

To bylo v neděli. Příštího dne, v pondělí dne 29. října ráno, bral se Věk do kolleje. Bylo sychravo, nepěkně a mžilo, a nepodobalo se nikterak, že zatažená nebesa se vyjasní. Pořád panovala taková pohoda, a právě dnes, v den prvního představení Dona Juana tak škaredě!

První bylo, když mladý filosof z domu vykročil, že se zastavil

u nejbližšího rohu přesvědčit se, je-li opera ohlášena. Nebylo by divu, kdyby tam něco jiného spatřil, když už ji několikrát odložili. Než hle, cedule švabachem tištěná hlásá:

Oggi, per la prima volta

Don Giovanni, ossia il Dissoluto punito.

Drama giocoso in due atti con balli analoghi. Parole di Sign. Abbate da Ponte, musica del celebre maestro Sign. Amadeo Mozart.

Personaggi:

Don Giovanni . . . . Sign. Luigi Bassi.

Jakkoliv znal, jak jsou úlohy obsazeny, věda to již od Butteauových i ze zkoušky, přece všechny osoby pozorně přečetl až do posledního řádku, kdež stálo:

Cori di contandini, dame, damigelle, popolo, Ballabili di contandini, contandine etc. —

V tom byl také on! On, na ceduli! V tu chvíli je maminka asi v kostele a modlí se za něj, aby ho pán Bůh ochránil ode všeho zlého, i od všelikého pokušení. Jistě by se více a horlivěji modlila, kdyby věděla, že syn její je také v zástupu na ceduli veřejně ohlášeném!

Zamyšlen bral se od cedule dále do Klementina, nechtěje ani dnešního dne zameškati hodiny professora Vydry. Od té chvíle, kdy se s ním sblížil, chodil k němu pilně i do korrepeticí, ač mu tyto právě někdy vadily dosti značně. Záhy však také ucítil, jak mu výborně slouží, neboť jimi se ponenáhlu počaly hojiti mnohé jeho slabiny mathematické. Také to z toho měl, že si patrně naklonil professora Vydru. Ten mu přál a rád vídal svého krajana, jak říkal Věkovi, poněvadž byl z Hradeckého kraje. Také mu již půjčil několik starších knížek, v nichž mladý filosof pilně čítal a tak se v mateřském svém jazyce na dobrých vzorech utvrzoval a zdokonaloval.

Toho rána po přednášce provázel professora Vydru do jeho bytu v budově někdejšího Svatováclavského semináře proti kostelu sv. Jiljí *) na korrepetici. Učený pán sám zavedl řeč na Mozartovo dílo a těšil se na ně velice. Když pak Věka propouštěl, sáhl do své sutany a vtiskl mu nějaké peníze do ruky. Věk se bránil a děkoval.

»Jen vezměte,« pravil Vydra usmívaje se. »Vím, že nazbyt nemáte. Ode mne můžete. Máte to do divadla. Vím, že se těšíte.«

Věk se zapálil. Co by řekl? Vyznati se, že sám účinkuje a zpívá? To nebylo možno. Co by Vydra řekl! Nešťastného toho zpívání! Nezbylo, nežli vzíti professorův příspěvek . . .

Po celý den pak byl nějak rozechvěn. Čas mu zvolna ucházel, s neklidem očekával večer. Po obědě si zaskočil ještě do Řeznické ulice k Butteauovým. Tam panoval neobyčejný ruch. Lotty chystala si divadelní úbor. Dělajíc, jako by byla příliš zaměstnána, Věka si skoro ani nevšimla. Po očku však pilně ho pozorovala, jak bude účinkovati její chování a není-li nějak skroušen.

Byl jinačí, pravda, nějak neklidný, ale k ní kajicně nepřišel. Snad vzdoruje. Ano, naschvál hledí si Pauly a prohlíží si její nové šaty, které mu Paula ukazuje. A s jakým účastenstvím! Že by uměl tak výborně hráti, nebo snad — Ale Lotty zapudila myšlenku, okamžitou žárlivostí probuzenou. Nač to myslí! Jak by bylo možná!

Jak by jí připadlo, že mladý filosof opravdu s účastenstvím prohlíží si nové šaty, visící na dveřích do druhého pokoje, jež mu Paula v dětinné radosti ukazovala a s radostí naslouchala jeho chvále. Těšila se, že se tak pěkně povedly, a že se bude v nich líbiti jemu, Thamovi, na kterého při nich ustavičně myslila.

Věk odešel, později Lotty s Bettynou, kterou si vzala s sebou na výpomoc do garderoby a která raději šla za kulisy nežli s hlediště se dívat. Otec Butteau byl už dávno v kanceláři divadelní. Paula osaměla s matkou, dokonávajíc poslední přípravu. Přes tu chvíli se podí-

*) Nyní německá technika.

vala na hodiny, a zase již vyhlížela ven. Tam bylo hůř a hůře. Drobný déšť v poledne sice ustal, ale po čtvrté hodině spustil na novo a silněji a hustěji.

Paní Butteauová to starostně pozorovala, míníc, nepřestane-li pršeti, že nebude možná, aby si Paula vzala nové šaty. To dívku hnětlo a tuze rmoutilo. Matka se až divila, poněvadž nikdy Paula nebyla tak marniva a nestála hrubě o parádu a strojení. Nebyla by ovšem ani dnes o ně stála, kdyby tak toužebně si nepřála, aby se jemu líbila. Čekala ho již každé chvíle. Dívala se na hodiny, ale také několikráte ven ke schodům vyběhla. Kdykoliv se vrátila, vždy ji matka vítala osudným: »Ono ještě prší, a budeš vidět, že ani nepřestane!«

Již se smutně Paula tomu odevzdávala, že se půjde ustrojit do starších šatů; v tom se otevřely dvéře a on, Tham byl tu! Jak vesele vkročil, a jakou veselou novinu přinášel: že objednal vůz!

»Jak je šetrný a starostlivý!« pomyslila Paula.

»To jste se Paule nemohl lépe zachovat!« zvolala paní Butteauová, sama jsouc tomu ráda a nedbajíc znamení dceřiných, aby mlčela a doktorovi nic nepovídala. Také hned Paula zmizela ve vedlejším pokoji a vyšla pak odtud na cestu připravena, v nových šatech všecka změněna. Slušely jí velmi a urostlá její mladistvá postava v nich vynikala znamenitě. Také vše ostatní, fichu přes ňadra volně křížem uvázané, účes vlasů tentokráte napudrovaných, pod jejichž bělostí tím více vynikalo velké tmavé dívčino oko s tmavým pěkně sklenutým obočím, dodávalo jí půvabu.

Zarděla se, když matka z druhého pokoje vystoupivši se světlem jí šla vstříc a svíčku pozdvihnuvši na ni svítila a řekla:

»Tak přece ukaž, jak ti to sluší!«

Zarděla se, na okamžik oči sklopila, ale hned chvatným pohledem postřehla, že na ní upřeně tkví zraky Thamovy, zářící radostí a obdivem.

Paní Butteauová byla připravena. Ještě vzaly na se veliké šátky a již sestupovaly před dům, kdež na ně čekal kočár Thamem objednaný.

Doma, v pokoji od zataženého nebe valně setmělém, prve již svítily. Venku nastával soumrak, a pršelo. Ačkoliv Tham měl už sedadla zabezpečena a ačkoliv do počátku hry bylo ještě dlouho, nicméně na to naléhal, aby tak záhy vyjeli z domu. Věděltť, že bude nával před divadlem nesmírný. Bylo to již znáti na ulicích, kudy jeli. Všude dost lidí, třeba že hustý déšť šlehal do špatného a zabláceného dláždění. Všichni se brali skoro jedním směrem — k Ovocnému trhu, k divadlu Nosticovu: muži ve třírohých kloboucích a v límcových pláštích sami nebo s dámami v šátcích nebo pláštích; tu tam bylo viděti veliký deštník, tenkráte ještě dosti vzácný, sem tam volali do houfů nosiči, nesoucí v nosítkách dámu, aby šli jim s cesty.

Okroče, kryté i polokryté povozy na pérách také všechny hrčely tím směrem; ale když se již blížily svému cíli, k divadlu, musily volněji jeti nebo zcela zastavit a čekat, až by dráha plna kočárů před nimi se uvolnila.

Paula sedíc vedle své matky všechno to roztržitě pozorovala v radostném svém vzrušení. Seděla tiše, ale v její tváři i v očích zářila tichá blaženost. Často setkal se pohled její s pohledem Thamovým, jasným a veselým, na ni se usmívajícím. Už ta cesta se jí líbila a nic nedbala, že déšť až k nim prošlehoval, a že nevalný jejich povoz sebou hrozně házel na bídném dláždění a drkotal. Tham mluvil o cestě, litoval jejich pohodlí, vypravoval o představení a co je řečí, že ještě není k opeře žádné ouvertury, že jak cestou slyšel, o čtvrté hodině odpolední ji ještě orchestr neměl a snad dosud nemá, že, jak slyšel, dají místo nové ouvertury onu k Idomeneovi Mozartovu.

Tham mohl nyní volněji vypravovati, neboť povoz jejich se náhle zastavil. Když mladý spisovatel z kočáru ven vyhledl, spatřil před sebou nekonečnou řadu povozů. Bylo slyšeti zmatenou směs hlasů, pobídky kočích, volání pánů, výkřiky dam.

»To bychom se nedočkali,« pravil Tham. »Nezbývá nežli ostatek dojíti, jak to dělají skoro všichni, třeba že je hodně bláta.«

Paní Butteauová souhlasila. Tham vyskočiv pomáhal jí a Paule s vozu.

Zabalivše se do svých šátků a vykasavše se braly se blátem a kalužinkami do nedalekého divadla. Tham jim klestil cestu. Bylo toho třeba, nebo kolem divadla nastala hrozná tlačenice.

Ze všech stran, z Ovocného trhu, z Uhelného, z Rytířské, z Železné ulice, ze všad hrnuly se davy lidu, větším dílem do divadla. Přemnozí také venku zustali, nedbajíce nepohody, a rozmnožovali tak davy diváků, těsně a početně tu stojících a pozorujících nejvíce panské kočáry, které nejprvnější dojížděly k divadlu. Hořící dvě svítilny před ním vrhaly na všechen ten ruch i zmatek, na všechno to vlnění a proudění plné šumu a hluku míhavou, kalnou zář.

Tak záhy se vznešené panstvo nikdy nesjíždělo. Bylo nedlouho po šesté, a již tu byl baron Bretfeld, známý přítel umění, v jehož domě scházela se nejvybranější společnost rodem a duchem, a jenž proslul svými skvělými bály. Za ním hned přijel hrabě Věžník, a pak se již cesta netrhla. Přihrčel kočár poctivého staročecha rytíře Jana z Neuperka, s nímž seděl v límcovém, tmavém plášti »cordatus Bohemus« professor Vydra, požívající zvláštní přízně tohoto vlasteneckého šlechtice; tu povoz hraběte Kinského, za ním Kolovratův, za těmi Šternberský, Černínský, Valdštejnský, Lobkovicův, tu přijel hrabě Rotenhahn, za ním osvícený šlechtic Born, náčelník zednářů, tu kočáry Nosticovské; v předním sám budovatel divadla, starý hrabě Nostic, bývalý nejvyšší purkrabí království Českého, a proti hraběti vychovatel jeho dětí, čtyřiatřicítiletý J. Dobrovský. Za těmi hrabě Lažanský, a dál a dále, řada povozů nekonečná.

Když Tham s paní Butteauovou a s Paulou dosedl na zabezpečená místa na galerii, bylo již divadlo hrubě plno. Jmenovitě galerie byly všecky zasednuty; hlava na hlavě, všude nabito, a to tak, že ti v řadě nejposlednější drželi se sloupů i železných tyčí sloupy spoju-

jících. Tham si tam všiml jmenovitě malého, suchého mužíka v copánku, jenž ostatním stál téměř na hlavách. Tham ho ukázal svým dámám.

»Vidíte-li ho, toho mužíčka? To je harfeník Hajzler; hraje po hospodách, nepatrný člověk, ale znamenitý na svém nástroji. Sám Mozart ho pochválil; tak se mu ten harfeník zalíbil, že mu složil thema s variacemi na harfu. Teď je Hajzler na to nějak hrd, to thema by nedal nikomu ani do ruky!«

A zas dolů hleděli, po divadle, a tam, kam se zraky všech obracely, do orchestru ne valného, o třech prvních, o dvojích druhých houslích, dvou bráčích a basách a příslušných nástrojích foukacích. Klavír v orkestru byl ještě opuštěn. Dirigent a tvůrce opery, tak dlouho a dychtivě očekávaný, jenž měl za něj zasednouti, nepřicházel.

Tham sedě mezi matkou a dcerou upozorňoval je, proč všichni tam hleděli a o čem v sousedství a všude hovořili, že hudebníci nemají dosud ouvertury, jak jsou nepokojni.

Hluk, šum a bzukot naplňovaly divadlo, a všude jen o ouvertuře hovořili, tak že sluhové dole ve přízemí roznášejíce ochlazení, marně nabízeli limonádu a mandlové mléko, a rovněž s malým úspěchem i na galeriích vyvolávali prodavači kol kolem obcházejíce: »Pivo! Frische Würste! Frisches Bier! Pivo!«

Najednou Tham někoho shlédnuv, dotekl se ruky Pauliny a chvatně pravil:

»Tu je! To je on!« a určoval, kam by se měla dole ve přízemí podívati. »To je on, kterého jste si přála poznati. Tam hle ten vysoký, štíhlý v toupé, ve hnědém kabátě, zrovna vedle toho tlustého starého pána s červenou vestou — vidíte-li ho — však teď se zrovna obrátil a dívá se kolem, a zrovna na nás — ale mne nevidí, je krátkozraký. To je Kramerius.«

»To je ten, co vydává české noviny?« ptala se paní Butteauová dosti roztržitě, kdežto zatím Paula si bedlivě prohlížela ani ne třicíti-

letého vydavatele a nyní také od července tohoto roku majitele »Pražských poštovských novin«, jediných tenkráte českých.

Za to byla paní Butteauová pozornější, když Tham zraky své po ložích obrátil a vysvětloval a povídal, jmenuje šlechtice a jich dámy. Paní Butteauová mnohé znala, ne však všechny, jmenovitě dámy, a ty ji zajímaly nejvíce. Paula však dlouho pozorovala staršího již pána v černém obleku v loži rytíře z Neuperka. To je tedy Vydra, o kterém jí Tham a posléze i Věk tolik vypravovali.

»A pane Thame, tamhle — to je hraběnka Rotenhahnová, není-liž pravda?« ptala se paní Butteauová.

»Ano, rodem Černínová — a ti dva páni u ní —«

»Však jsem se chtěla zrovna ptát — jak čiperně s nimi rozmlouvá! To si myslím. Ten jeden už není mladík.«

»To je professor Cornova.«

»Ale ten druhý, ten by se mi líbil, hezký člověk, takový milý, má tak něco jako kavalír, hm — to je —«

»Pan Dobrovský, tuze učený muž, hofmistr u hraběte Nostice.«

»Vida, vida — a jak ta hraběnka s nimi živě rozmlouvá,« divila se paní Butteauová.

»Je velmi vzdělaná,« dodal Tham, »a vlastenka. Ta nezapomněla, že je z české krve, českého rodu. Má tuze ráda českou historii.«

»Vida, vida,« opakovala paní Butteauová, jen tak, aby něco řekla, nebo její oči byly už zas jinde. Znovu se ptala, a zase vzpomněla, jak je asi za oponou, teď že by to také ráda viděla, no, však Bettyna si všeho dobře všimne a poví, až přijde domů; a Lotty, jak jí to asi sluší, a pan Věk, tomu je asi trochu úzko, a jak pak by ne, když poprvé vystoupí, to že Lotty také poprvé —

A dále mluvila rozhovořená, až to Thama v duchu mrzelo. Musilť poslouchati, třeba že na půl ucha, ale přece sem tam nějaké slovíčko prohodit, a tak nebylo mu možná, aby všechnu svou pozornost obětoval Paule, jak chtěl a si přál. Ta seděla vedle něho jako u vidění, jako v pěkném snu. Byla šťastna, že sedí vedle něho, že mu tak blízko,

že je tak pozorný, na ni laskavý, že ji má jistě rád. Té chvíle byla o tom přesvědčena. Bylo jí tak milo, a nad to kolem krásně osvětlené divadlo, tolik lidí, tolik dam krásně oblečených! Milovala divadlo, měla touhu po dráze umělecké. V ten okamžik na ni nemyslila, ale všecko to okolí rozhojňovalo její libé vzrušení, její blaženost.

Šum a hluk po divadle se čím dál tím více vzmáhal; čím dále tím častěji a obecněji se nahýbali dolů, obraceli se k orkestru, kde hudebníci seděli pořád ještě před pulty bez partesů, bez ouvertury. A na hodinách nad hlavní oponou bylo již několik minut přes určený čas; už měli začínati.

V tom jako když vítr lesem zavane — Zvláštní šum rozletěl se divadlem, sem tam se ozvalo hlasitější: »Ah —«

Přišel divadelní sluha do orkestru a rozdával partesy. Šly letem z ruky do ruky, již jsou na pultech; v tom, jako když po větru zavanutí spustí náhlý liják a bouře, strhl se rázem po všech prostorách divadelních tleskot. Mocný, jediný, ohlušující, nad nějž vynikly okamžikem sborové, jásavé výkřiky slávy.

A ten, jehož tak vítali, nevelký mužík ušlechtilé tváře, v bíle pudrovaných vlasech do copu spletených, v sametovém kabátě tmavozelené barvy děkuje s úsměvem klaněl se na všechny strany, pak rychle zaťukal, a v tom, když divadlo, jako prve rázem vzezvučelo, nyní se také tak utišilo, ozvaly se první zvuky ouvertury k Donu Juanu, mohutné, slavnostní.

I paní Butteauová utichla, ne však na dlouho. Ale nyní již neměla žádného sluchu, a tak jen pro sebe si povídala:

»Co ona Lotty? Kdy pak vystoupí?« Za chvilku náhle si zase vzpomněla: »A pro pána krále, jestli pak si nezapomněla doma tu vyšívanou pentli!« Tham jako by neslyšel. A Paula již dávno na maminku zapomněla.

Opona se vznesla do výše a ztichlé divadlo naslouchalo čarovným zpěvům Leporellovu, Dona Juana, Dony Anny, Dona Oktavia. Sign. Bassi jako Don Juan byl znamenitý, neméně Dona Anna Terezy Sa-

poritiové. I výkony ostatních, signory Micelliové, signora Ponzianiho a všech zasluhovaly obdivu i chvály.

Paní Butteauová sice se obdivovala všem, nicméně nemohla se dočekati, až vystoupí sbor. Když pak jeviště počalo se plniti, když objevila se Zerlina se svým ženichem Massetem a sborem venkovanů, paní Butteauová stala se úplně neklidnou a rozčileně se do předu nachylujíc mluvila urvaně, rychle tu na Thama, tu zase na Paulu, a s jeviště očí ani neodvrátila. Hledala Lotty, až ji našla a poznala v oděvu andaluské venkovanky; pak i na Věka si vzpomněla a živě Thama za rukáv chytla, když uzřela Paulina učitele.

Tham byl v duchu nad tím vyrušováním nevrlý a sotva na okamžik slechu paní Butteauové popřál; všecku pozornost svou věnoval jevišti a Paule. Té však matčiny krátké monology i naléhavé upozorňování nevadily. Neslyšelať jich. Bylať jako u vytržení. Mocné dojmy zachvátily její duši. Byla nadšena krásou velkolepého díla, byla blažena svou láskou, a zase ji pojímala lítost, jak je ona sama ubohá, že jí neštěstím jejím bylo divadlo navždy zataraseno, a že také pro to své neštěstí nebude ani v lásce šťastna, jak by snad býti mohla...

Bolestný ten záchvat trval jenom na okamžik.

Tam s jeviště ozval se zpěv Dona Oktavia o věrné pomoci přátelské. Zpěv ten, ač vlašským slovům nerozuměla, ji zvláště dojal. V ten okamžik také ucítila tajné stisknutí ruky. Zraky její setkaly se se zraky Thamovými. Viděla v nich nadšení, lásku — a v tom se její oči náhle zakalily.

Nevěděla sama, proč jí slzy vytryskly, zdali je vyvábily zpěv a hudba, nebo byly-li ze srdce... Ona také neuvažovala, ale když v ten okamžik Tham k ní se náhle zlehounka nachýliv, rozechvěně zašeptal: »Máte mne ráda?« usmála se v slzách a pokývla hlavou.

Nevýslovný její pohled a úsměv v ten okamžik, plný blaha, oddanosti a smutku, naplnily mladého spisovatele nadšením i hluboko ho dojaly.

Paula, rdíc se, hleděla zase na jeviště; zrak měla jako zamžený, srdce jí hlasitě bilo, ve spáncích tepala krev. Bylo jí blaze i úzko, byla by tak ráda si slovem, výkřikem uvolnila! Co tam na jevišti hráli a zpívali, o tom už nevěděla; hleděla na vše v blaženém vzrušení, nechávajíc ruku svou v ruce Thamově, jak ji byl, když se jí tak náhle otázal, uchopil.

Tham také již tak nedbal opery. Ale také ani slova nepromluvil; a tak seděli oba vedle sebe jako u vidění, jako ve snách.

Paní Butteauová musila se Thama dvakráte na něco zeptati, Paula pak na její otázku pokynem ani neodpověděla, tak že se až matka tomu divila, jak dceru a i pana Thama ta nová opera velice zajímá —

F. Věk cestou do divadla a tam pořád myslil na Paulu a přál si, kdyby tak mohl vedle ní sedět, a umiňoval si, až bude na jevišti, že se dobře po ní ohlédne. Ale pak na to pozapomněl, neboť zajalo jej dílo samo, nová Mozartova opera, na kterou se dávno tolik těšil. Se všemi dychtivě očekával, jak to dopadne v orkestru, dostanou-li ouverturu, napjatě naslouchal a škubl pak sebou, když z hlediště zahlučela bouře pochvaly, vítající Mozarta.

Když po té začali, když zahráli toužebně očekávanou ouverturu, protlačil se bezděčný, mladý choralista co možná do předu, aby jak náleží slyšel. I naslouchal taje dech, a čím dále s tím větším zalíbením, až i na Paulu zapomněl. Zalíbení to, jak výjevy před se šly, bylo čím dále tím větší a měnilo se v nadšení; a tak bedlivě, všechen okouzlen naslouchal čarovnému zpěvu a čarovné hudbě, že si ani nevšiml andaluské vesničanky, mladé a čiperné, jež těsně vedle něho se postavivši jej pozorovala. Byla to Lotty; vypadala ve svém španělském obleku (třeba že nebyl na nit věrný) velmi pěkně. Španělský jonák, filosof, se jí patrně líbil.

Čekala prve, že přijde sám; než on pozdravil a mluvil jenom tolik, co bylo nutno a slušno. Mrzelo ji to. Když pak, stojíc vedle něho, zaťukala mu jemně na rameno, čtverácky se usmívajíc (bylo to, když Leporello-Ponziani dokončoval svou registrovou arii)

a řekla: „Tak teď my —« usmál se na ni a jsa rád, že namítl se někdo známější, komu by mohl dáti na jevo své vzrušení, vzal ji bezděky za ruku a zvolal:

»Panno! To je krása!«

Lotty byla spokojena. Pomyslila si: »Aha, už začíná, už se poddává! Jen ho nepustit!«

Pak už hopkovala vedle něho v družině Zerlinině a Masettově před lampy. V ten okamžik, když F. Věk po prvé ocitl se na jevišti a pohlédl jako omámen před se do hlediště, na nesmírný, jak se mu zdálo, počet na něj upřených zraků, pomyslil si, kdeže asi Paula sedí. Nepostřehl jí.

Pak o ní s Lotkou promluvil. Byl rád, že mohl tak učiniti. Vůbec toho večera bylo jinak, nežli za zkoušek. F. Věk byl rozjařen novou operou a všecko ovzduší a okolí na něj také účinkovalo. Lotty pak

ho nic nevábila, jako tenkráte o zkoušce. A tak s ní dnes rád mluvil, bylať Paulinou sestrou, byla tak rozmarnou, veselou a nic rozpustilou a žíhavou v řeči, jakou ráda bývala. I hezky jí to slušelo, a nic mu nebylo obtížno, když se na něj smála, ukazujíc mu své pěkné, bílé zuby. Věk jí ochotně přisvědčil, když také udala místo, kde se po opeře sejdou, že tam přijde také Bettyna a pak že se setkají před divadlem s maminkou a s panem Thamem, tatínek že pak také bez toho přijde. Mladý chorista to rád slyšel, těše se, že se sejdou s Paulou, že půjde v její společnosti až do Řeznické ulice a tam že také stráví ostatek večera při sklenici punče, na který ho paní Butteauová pozvala.

Zatvrzelý Don Juan zmizel v rozsedlině a v plamenech, už dozněl zpěv předních osob a sboru, »že klamný je ten světa shon« a «jaký život, taký skon«. Rozkoš, bujnost, žal i radost, zpupnost a zoufání vyzněly v nesmrtelných melodiích; světoznámá nyní opera po prvé tenkráte skončena. Nesmírná pochvala, bouře potlesku, hlučné volání a pokřiky radosti, uznání a nadšení divadlem opět a opět hřímající nechtěly ani se utišit. Tvůrce nového díla ukláněl se rozradován, blažen vědomím a důkazy, jichž se tvůrcům uměleckých děl nevždy dostává, že mu totiž porozuměno —

Věk, svléknuv španělského venkovana, vyšel ven ohlížeje se po Bettyně, jež měla tu čekati. Ale nespatřil jí; za to Lotty za chvilku přiběhla, také již přestrojená, majíc přes sebe tmavý, vlněný šátek, z jehož zakuklení pěkně vyhlížela její čtverácky se usmívající tvář. Zavěsila se Věkovi na rámě. Vysvětlila, že Bettynu poslala napřed před divadlo, aby dala pozor, aby jich maminka neminula.

Když sešli dolů, bylo před divadlem ještě boží dopuštění. Kolem se vše lidem hemžilo; kočáry hrčely, pokřiky vozků se ozývaly, i zmatená směs hlasů, volání, pohvizdování si a popěvků arií, jež všem dosud v duši zvučely. A noc tmavá; skoro nic v ní nezmohlo těch několik svítilen rudě do tmy mrkajících.

Lotty se té tmy děsila i toho, že nenašli ani Bettyny ani maminky. Darmo se po nich ohlížela; na umluveném místě jich nebylo. Věk

netušil, že jeho společnice prve Bettynu schválně poslala, aby vyčkala matku a Paulu, a udala jim schválně jiné stanoviště, chtíc s Věkem osaměti.

Když všechno hledání bylo marno, s resignací se posléze odevzdala a řekla, že tedy půjdou sami, že maminka je se sestrami bez toho napřed. Věk otálel chvilku. Byl by rád šel s Paulou. Než posléze nezbylo, nežli aby přijal Lottin návrh. A tak nastoupil sám s Lotkou cestu do jejího bytu. Klestil jí dráhu v tlačenici, a Lotty, jako by se obávala, že by ji od něho snad odtrhli, přitiskla se těsně k němu.

Nic jí ta obtížná cesta tlačenicí a tmou nevadila. Naopak, bavila ji. Mladá herečka se smála vtipkujíc a kráčela těsně vedle mladého filosofa i pak, když se dostali na volnější místo. Byla tma, na nebi ani jediné hvězdy a vzduch vlhký a dost sychravý. Mladí lidé nedbali a necítili. Věk nadšen, rozradován dílem Mozartovým těšil se nad to na osvětlenou jizbu u Butteauových, že si tam zasedne poblíže Pauly, že se jí zeptá, jak se jí opera líbila. Kdyby se také mohl zeptati, zdaliž i ona na něj vzpomněla. — A vedle její švižná sestřice, již nejednou v duchu pojmenoval, že je jako hadová panenka, sama ho teď vedla.

Nic se na cestu neohlížel. V duchu byl daleko napřed, a při tom naslouchal smíchu rozveselené Lotky, jež se smála té bludné cestě (neboť dostali se do uliček u Staroměstského náměstí) a tu zase tmě, a aby se na ni podíval, vidí-li jí do očí. Musil se nachýliti a pohlédnouti do tváře šátkem vroubené, jež připadala v tu chvíli nějak pobledlou, ale milou, vábnou a jež se na něj usmívala, jak i za hustého šera poznal.

V tom ho zase škádlila, jaký je Don Juan, že ji unesl, a hned zas polonahlas pozvukovala si menuet, tu Zerlininu líbeznou arii, kterou odprošuje Masetta a dobývá si jeho lásky a odpuštění.

Věk jí rád naslouchal a tiše také přizvukoval; tak kráčeli těsně vedle sebe tmavými ulicemi a uličkami. On sám chtěl se pak poohlédnouti, míně, že si nějak zašli, ale Lotty se mu dala do smíchu, že se bojí, že je pěkný rytíř, jen aby se nebál, že se ho sama zastane.

V tom ucítil, jak se k němu přitiskla, a spatřil, jak vzhlédnuvši k němu upírá na něj usmívající se oči. Vypadala pěkně, cítil její rámě ve svém a bok její na svém. Mladá krev prve již rozjařená rozněcovala se mu živěji a rozehřívala a jistě jí nekonejšily ani Lottiny pohledy, ani lahodný, čím dále tím více tlumený smích, i hovor, přerývaný zápalným vzrušením.

Také její lichotný, tichý zpěv, jemuž buď naslouchal, nebo k němu přizvukoval, opojoval a nedal, aby se tak pamatoval, jako při zkouškách.

A noc a samota, neobyčejná chvíle a situace, v jaké byl mladý filosof poprvé, účinkovaly na smysly, na mladou, bujnou krev.

Pak už ani nedbal, kudy jdou, a s rozkoší jakousi naslouchal, když Lotka polonahlas zpívala Zerlininu arii, kterou již za zkoušek nadšeně chválila. Zpívala tlumeně, sladkou italštinou o léku divné síly, jejž svému milému radila:

Tajemství žádné —
chutná, až sládne.
Doktorům lék ten
přec není znám.

Vzhlédnuvši vábně Věkovi do tváře, dále si jako pro sebe pozvukovala:

Hojí vše jemně,
pojď jenom ke mně,
já ti ho a k němu —

Tu jako by si šátek upravujíc umlkla, a usmála se a usmívala se a nic neříkala, když Věk se k ní naklonil a řekl: »Nuže? co dále?«

Cítil, že se třese, že divná zimnice se ho zmocnila. Jakkoliv se nejprve bál a ostýchal, chopil se Lottiny ruky. A ona ji pryč nevztáhla, neodstrčila ho, jak se obával, a místo odpovědi dále si popěvovala:

A kde že skrývám
zázračný med?

Ani si nevšiml, jak její ruka, již držel pod šátkem, se teď divně hnula; ucítil však, že ruka jeho spočinula na jejím pasu.

A Lotty tiše pěla:

Cítíš, jak skáče tu?
Zdráv budeš hned —

Znal text italský ze zkoušek, rozuměl, co vše to znamená. I kdyby byl nerozuměl, byl by vždycky udělal, co teď udělal. V tom ohni klonil se níže k Lotce a ruka jeho osmělivši se tiskla ji v pasu poblíže místa, o němž pěla, opakujíc vábně, tiše, jako ve sladké mdlobě, obracejíc k němu tvář svou:

Cítíš, jak skáče tu?
Zdráv budeš hned —

A ten úsměv její při tom! Hlava se mladému filosofovi zatočila, chvěl se mocně a neohlížeje se, nevěda o světě, sklonil se rychle k těm pějícím, usmívajícím se ústům, aby přitiskl na ně své žhavé rety — Ale hned se vzpřímil jako prut, jak v ten okamžik ozval se Lotčin výkřik.

Vykřikla, ruku jeho odstrčila od místa, »kde skrývala zázračný lék«. Odtrhla se od něho a — dala se do smíchu. Smála se dlouho, vesele, bujně, škodolibě.

Věk byl, jako když do něho udeří. První pomyšlení jeho bylo, aby utekl. Ale zůstal, a stál nehnutě jako sloup v rozpacích, a Lotka se mu smála. Styděl se a měl zlost. Kdyby se nebyla smála, byl by se lekl a snad odprošoval. Než její smích ho připamatoval, že hrála komedii.

»Nu, teď se náš Don Juan nebál, že nás zavolají k výstupu?« otázala se Lotka za smíchu.

Ah! Teď se mu teprve vyjasnilo. Mstí se mu, že on jí u zkoušky tam za kulisami nechtěl rozuměti.

Neřekl nic a jen se rozhlížel, kde jsou.

»Hledáte cestu domů?« ptala se ne bez posměchu.

»Vyprovodím vás, dovolíte-li,« odvětil temně.

»Ó, s největší radostí, Done Juane!«

Všecko, každé slovo, každý ton zněly mu jako výsměšek. Kráčel vedle Lotky, ale rámě jí nepodal. Hlavu sklopil bezděky a myslil na — Paulu. Byl by sám sebe ztrestal, kdyby mohl. Hluboká lítost ho pojala. Styděl se a mrzel a zlobil sám na sebe, že se tak zapomněl, že se dal tak smysly uchvátit i lákáním té hadové panenky. Bylo mu, jako by spáchal těžký, smrtelný hřích. Jak vstoupí k Butteauovým, jak před Paulu, jak na ni pohledne? A smí-li tam už vůbec, nebude-li ta ještěrka mlčeti, poví-li, co se teď stalo? Ó, jak ji zná, ona toho nesmlčí.

A on nebude tam směti! A kdyby i směl, co si Paula pomyslí? Ta! Ta! Zač ho bude mít? Jestliže tak myslila a cítila, jak někdy ve sladké naději počínal věřiti? To tam, všecko pryč! Jak by mohla — — ne, ne!

Čím dále uvažoval, připadalo mu vše tím horší. Ani nevěděl, ani nedbal, že kráčí mlčky vedle Lotky. Ta také nemluvila; jen ho pozorovala, v duchu se mu smějíc a pomýšlejíc, že s ním nic není. Vytrestala ho, jak zasluhoval, ale kdyby byl jen trochu smělý a nedal se hned a naráz zastrašit a odbýt! Ani nepromluví!

»Jsme doma. Naši už budou také doma a čekají na nás, co se nám asi stalo, nebo že jsme zabloudili —«

Všecko to znělo zase výsměšně. Dával jí dobrou noc. Připomenula, že maminka čeká s punčem — Stála na stupni u dveří, on pak něco níže...

Poděkoval, že je pozdě a že mu není dobře. Nevěděl nic lepšího; zasmála se zas a nachylujíc se k němu, jako by si šátek spravovala, otevřela náruč a škádlivě, tlumeně zazpívala:

Lék divné síly
vím já, můj milý —

Ale nedozpívala. Viděla, jak prudce smekl klobouk a se poklonil a jak náhle odešed ve tmě rychle zanikal. A on slyšel za sebou její smích, pak rachot klepadla na dvéře.

Zastavil se, naslouchal; bylo mu úzko, smutno. Tam ty dvéře se teď otevrou — mohl také jimi, mohl teď zasednouti vedle Pauly Ó, Paula! Paula! Teď asi slyší o něm, co vyvedl, teď se Lotty na novo směje, a ta žabka Bettyna s ní, i paní Butteauová a Tham sám také — A Paula! Ta se asi diví, jaký on je, že by si nikdy nepomyslila...

Paula byla v tom okamžiku všecka šťastná. Obličej její zářil, usmívala se, jak seděla vedle Thama s ostatními u kouřícího se punče, a nepovšimla si toho dnes hrubě více nežli ostatní, když Lotty oznamovala, že pan Věk nepřijde, že mu nebylo dobře. A Lotty zasmávši se, spustila hned také:

Lék divné síly
vím já, můj milý —

Když se jí paní Butteauová ptala, co se mu stalo, zase zanotovala:

Hojí vše jemně,
pojď jenom ke mně,
já ti ho a k němu
hubinku dám —

Paní Butteauová měla o Věka starost největší. Znovu se tázala, co se mu stalo, a zdali ji, Lotku, vyprovázel. Ta zasedajíc na pohovku k punči, zase odvětila rozmarným zpěvem rozkošné Zerliny:

A kde že skrývám
zázračný med?
Cítíš, jak skáče tu?
Zdráv budeš hned —

Znovu se dala z ničeho nic do smíchu; paní Butteauová žasla a volala:

»Ten pan Mozart vám všem popletl hlavy!«

Tham a Paula na se pohlédli zářivým pohledem...

XVII. F. VĚK SE THALII ODDÁ.

Věk nezamířil přímo domů. V zamyšlení svém prošel ještě nejednou ulicí, a bylo pozdě na noc, když se ocitl ve své světničce. Dlouho nemohl usnouti. Nedalo mu to, co před chvílí vyvedl. Když usnul, měl nejdivnější sny. Scény z Dona Juana se mu pletly a zase objímal Lotku a viděl Paulu, v ten okamžik se mu zjevivši. Slyšel líbezné arie a zase smích Lottin, až se probudil maje hlavu pustou, všechen znaven, mrzut, nespokojen.

První pomyšlení zase bylo: »Co oni u Butteauových!« Jak se těšil na ten večer! Než toho by byl oželel, ale jak tam nyní? Toho dne tam nešel, a nešel dne druhého, ani třetího. Styděl se, bál, jsa přesvědčen, že ta komediantka nemlčela. Soužil se při tom nejistotou a toužil po Paule. Kdyby tak alespoň někoho od Butteauových potkal, aby na něm poznal, jak je. Nebo Thama! Ano, to by bylo nejlépe. Ten by mu pověděl, anebo — mohl by se ho zeptati. Však by

si mohl k němu dojíti... To již bylo čtvrtého dne. Do kolleje chodil, ale nic ho tam netěšilo. Jen když si mohl doma u vypůjčeného klavíru sednouti, bylo mu ještě nejvolněji. Měl svou nejlepší těšitelku hudbu. Hrál nejvíce, co si pamatoval z Dona Juana.

Když čtvrtého dne k večeru přehrával si právě menuet z té opery, otevřely se dvéře a jimi vstoupil Tham. Věk vyskočil velice potěšen od klavíru. Měl příchod Thamův za dobré znamení. V pravdě Tham přišel, aby se podíval, co Věkovi je, není-li mu hůř. Mladý filosof nabyl přesvědčení z řeči Thamovy, že Lotka nic neřekla, že u Butteauových nic nevědí, ano že mají o něj starost, neboť jim za ty čtyři dni nevzkázal.

Věkovi spadl kámen se srdce. V ten okamžik odpustil Lotce a byl jí vděčen. Byl by se nejraději k Butteauovým ještě té chvíle rozběhl. Než bylo již pozdě. Za to však měl příjemnou zprávu, že se všichni o něj starali a že Paula měla o svého učitele největší obavu.

»Byl bych je tak jako tak navštívil,« řekl Tham, »ale chtěl jsem až zítra. Že tu dnes jsem, to jsem jen pannu Paulu poslechl.« Tham ani netušil, jak tím potěšil mladého filosofa, a jak roznítil v něm polouhaslý oheň blaživé naděje.

»Vidím, že jsou už zdráv,« pravil Tham. »Nechtěli by jíti se mnou? Do zkoušky. Zpívali ve vlašské opeře — jdou poslechnout také českou a podívat se.«

Věk všechen blažen, s radostí poslechl. Tak se dostal za kulisy českého divadla, do Boudy, na zkoušku »Loutníků«.

Druhého dne pospíchal k Butteauovým, ale v tu chvíli však, když se domníval, že Lotka nebude doma. Prvního setkání s ní se bál. A nezastal jí. Ostatní přijali ho velmi laskavě; nejvíce se paní Butteauová dotazovala na jeho chorobu, až byl v úzkých; skutečně se jí zdálo, že pan Věk se trochu přepadl.

Když pak po druhé přišed, setkal se s Lotkou, usmála se jen a pohlédla na něj tak, že jen on tomu rozuměl. Nedalo té ještěrici. Nicméně jí byl vděčen, že mlčela, zapomenouti však jí nemohl, že takou

na něj tenkráte večer nalíčila. Netušil, že mladá herečka vše si dobře rozmyslila a proto nic neřekla, že věděla, že by vícekráte k nim nepřišel. A tomu přece nechtěla. Vytrestala ho, to jí zatím stačilo. Poddal se jednou a přijde zas, jen co se trochu osmělí. Měla ho ve svých rukou...

Vše zase chodilo obvyklým pořádkem. Věk přicházel Paulu učit, stýkal se s ostatními jako jindy, byl blažen u Pauly a plachý poněkud a nejistý ve společnosti Lotině. Jen po tom čím dále tím více toužil, aby zvěděl, jak Paula o něm smýšlí a jak ona cítí. Přál si té jistoty a zase se jí bál. A častěji teď také na domov vzpomínal. Na matku, na otce: na toho s tajnou hrůzou.

Kdyby tak otec věděl, jaké má myšlení, jak touží a se souží pro děvče a to ještě němé, nemohoucí ani slůvka promluviti, kdyby ho viděl, jak obcuje s lidmi od divadla, ano, jak se i mezi ně dal!

To byla nová změna v jeho životě. Tham byl toho příčinou. S ním byl F. Věk poprvé za kulisami české Boudy, »c. k. vlastenského divadla«, skrze něho přisedl několikráte jako ochotník dolů do orkestru a vypomáhal tu, pak i na jeviště vystoupil ve sboru. Nabízeli mu menší partii solovou, neboť měl krásný hlas a pěkně zpíval, než toho nepřijal, nechtěje, aby jméno jeho se dostalo do veřejnosti.

To byla jediná příčina. Jinak se mu divadlo líbilo, poněvadž si je, hlavně operu, již před tím živě oblíbil. Byl tu jako ve svém živlu, a že tu čeština panovala, a lidé domácí a namnoze vlastenecky smýšlející rozhodovali, vše řídili a jádrem všeho podniku byli, záhy se s tou »komediantskou« společností spřátelil. Než nejen ze záliby k hudbě a zpěvu vypomáhal v Boudě, ale také z vlastenectví. Pověděl mu Tham, jak divadlo může na lid účinkovat a účinkuje, jak s jeviště zaněcují jiskru lásky vlastenecké, jak nejeden tu ke svému jazyku přilnul, a jak také divadlem vzdělání řeči získává i chudičké dosud písemnictví se rozmnožuje.

Věk pojal ještě větší úctu k Thamovi, věda, že z takových ušlech tilých příčin nechal svého úřadu a věnoval se všechen divadlu a spi-

sování knih. I těšilo mladého filosofa, že mladý doktor a spisovatel s ním tak přátelsky jednal. Knihy české ustavičně si od něho vypůjčoval. Z těch zvláště »Obrana jazyka českého« bratrem Thamovým sepsaná mocně ho dojala, a nejedno místo z ní si opsal, ano dvěma se i z paměti naučil. Ve svém vědomí vlasteneckém se víc a více utvrzoval a rozohňoval jednak tímto čtením, jednak že hovory s professorem Vydrou i Thamem naň účinkovaly, i společnost, s kterou se scházíval.

Byla to namnoze ta »komediantská«. Seznámil se o zkouškách s členy vlastenecké Boudy tak, že ho zvali do své společnosti; přicházel do jejich hospody, kdež po divadle se scházeli. Tam se mluvilo o divadle, o hudbě, o operách, tam vlastenecky horováno a řečněno, tam vesele zpívali, žertovali a kratochvíli měli.

Jak rád chodíval na koňský trh, tam kde poblíže kašny nedaleko hlavní stráže vojenské proti domu »u císařských« stála nevzhledná bouda dřevěná dvojitých stěn prkenných, mezi nimiž prostora byla vypěchována a vycpána — jak horlivě tam v orkestru nebo ve sboru vypomáhal! Když ho po představení vzali s sebou do nedaleké hospody, také se nebránil. Režisér Höpfler, duše všech českých představení, si ho oblíbil, i Antony, vlastenecký herec, i kollega jeho Zappe; v jejich společnosti seznámil se s kandidátem učitelství Majoberem, nadšeným perníkářem Melezínkem, jenž skládal o slavnostech divadelních příležitostné »básně« a rád je ve společnostech přednášel. Někdy mezi ně přišel mladý Prokop Šedivý, někdy Tandler. Václav Tham byl po každé v té společnosti. Často se zpívalo, a tu míval Věk důležité místo; všichni ho rádi poslouchali a zvláště Melezínek ho přes tu chvíli zatahal za rukáv nebo za šos, pobízeje ho, aby zazpíval. V té společnosti také vystoupil Věk poprvé jako skladatel na veřejnost.

Chtěltě jednou její hlas a mínění slyšet i zároveň Thamovi učinit potěšení. Složil nápěv na jednu báseň z jeho sbírky před pěti lety vy-

dané *) a když večera nejblíže příštího jejich společnost se rozjařila a rozezpívala, tu Věk, nečekaje ani na vyzvání a pobídky Melezínkovy, vyžádal si ticho a spustil Thamovu zpracovanou píseň:

»Já jsem si již umínil
v hospodě zemříti.
Při mé smrti u huby
musím víno míti,
by řekli, kdyby měli andělé přijíti:
‚Bože, tomu pijáku rač milostiv býti!‘«

Všecka společnost tleskala, jak první sloku přezpíval a toho večera skladba Věkova zazněla několikráte. Když na četné otázky, kdo že nápěv skládal, se přiznal, nechtěli ani věřit. Ale Tham hned, jak řekl, uvěřil a přistoupiv k němu, stiskl mu ruku. Od toho večera nabyl F. Věk pověsti skladatele a přibylo mu za to jen práce. Všelijaké úpravy nebo přepracování nebo zpracování různých melodií a písní a popěvků v Boudě připadlo jemu.

Tak se stalo, že začínalo zase býti jako prvního roku, kdy Věk nedbaje kolleje všechen se hudbě oddával. Tenkráte však ještě neznal Pauly, neměl známosti v divadle, neúčinkoval při něm i na něm, tenkráte ještě, kdykoliv si na domov vzpomněl, lekl se v duchu a zarazil, umiňuje sobě, že musí přestat a že je čas, aby se obrátil a jal se řádně studovat.

I nyní mu nebylo jedno, když mu na mysl připadli rodiče, i nyní se zarazil, kdykoliv si na otce vzpomněl. Než teď už nebyl v duchu k němu tak ochoten jako první čas, nyní si říkal, že pro kněze není, že by ho doma neměli nutit, když k tomu lásky nemá; pak už rozhodněji se ustanovoval, že se také nutit nedá, však že by se hudbou již nějak obživil a nejen sebe —

*) Památné v dějinách českého básnictví „Básně v řeči vázané“ 1783, 2. vyd. 1812.

Na Paulu při tom myslil a počítal, že by se dovedl o ni postarati. Tou myšlenkou se rád a často zabýval a v duchu vídal překrásnou domácnost —

A to měl choditi ještě do kolleje.

Času nazbyt neměl; tak se stalo, že leckterou hodinu vynechal. Vydrovou však žádnou. Od oné chvíle, kdy u vážného professora tak špatně obstál v mathematice a tak výborně v historii, nevynechal jeho hodiny téměř ani jediné. Neběželo mu tak o mathematiku jako o professora, a zvláště o chvilky, jež u něho někdy sám, někdy s tím neb oním kollegou strávil po korrepetici.

Nejčastěji zůstával u professora s oním čiperným počtářem, který tenkráte, když on sám tak bídně počítal, padl professorovi do oka, a který, jak se prohlásil, pocházel ze Žebráka. Jmenoval se, jak se Věk hned tenkráte po něm dotazoval, Šebestián Hněvkovský. Toho si professor Vydra nad jiné oblíbil, a to nejen pro jeho umění mathematické, ale také pro smýšlení vlastenecké. V tom byl vtipný Hněvkovský velmi horlivý. —

Tak minul podzimek a bylo již po vánocích. Koncem ledna, když bylo masopustní veselí nejbujnější, pozval si jednou professor Vydra, bylo v sobotu po přednášce, Věka a Hněvkovského mimořádně, aby přišli hned zítra, v neděli dopoledne, že je dnes pozván na bál (to děl zvláště se usmívaje) a že mu tam naloží divných věcí a pamlsků, kterých on nejí, a tak aby si ráno přišli.

»Nešel bych,« pravil, »není to pro mne, ale pan baron Bretfeld mě tolik zval, alespoň na chvilčičku, co bych se jen podíval, a že tam bude mnoho dobrých známých; také mi domlouval pan rytíř z Najperka, víte-li, ten, jenž má k českému jazyku zvláštní náklonnost. A je v něm také zajisté dospělý a nelituje žádných nákladů k jeho zvelebení a rozhojnění. Tak jsem musil. Slíbil jsem; ale raději bych doma seděl u knihy. Což jezuita mezi těmi schöngeisty a freigeisty?«

Když druhého dne k němu studenti přišli, venku prudko se chumelilo, seděl u kamen, všechen svěží, oči lesklých a vítal vesele stu-

denty. Musili si k němu sednout a z lahůdek na stolku na talíři narovnaných brát. Při tom jim vypravoval. O tom jim nepovídal, jak byly salony mecenášovy bohatě ozdobeny a krásně osvětleny, nic o dámách ve složitých, hojně ozdobených a pudrovaných účesích, nic o jejich skvělé toaletě, o jejich kráse a vznešeném rodu; pro to vše neměl vážný professor očí. Ale o jednom se přece zmínil.

»Slyšeli jsme také Mozarta,« prohodil pohlédnuv na Věka, když se zmínil, že tam hrála hezky hudba. »Hráli to pěkně. Je to mistr! I na takovém kousku ke skákání ho člověk pozná. Ex ungue leonem —«

»To byly asi tance,« mínil Věk, jenž, co se Mozarta týkalo, o všem dobře věděl, »to jsou asi ty tance, které složil pro hraběte Pachtu, když ho hrabě před obědem, na který ho pozval, zavřel.«

»Možná, možná, můj jediný. Ale co se mně líbilo, to abych vám přece, mladí přátelé, pověděl. Pro naučení. Byl tam také abbé da Ponte.«

»Co složil text k Donu Juanu —« doplnil Věk a Hněvkovský řekl současně:

»Takový malý, suchý, černých očí —«

»Tak, tak, jako trnky je má a on celý jako rtuť. Ano, ten setkal se tam s kollegou Meissnerem. Však víte, jakého je smýšlení. Naši řeč nemá u veliké vážnosti. A ten se s tím Vlachem dostal trochu do křížku, o němčinu. Byl jsem u toho, když se přeli. Mluvili o německých textech k operám. Však pan kollega sám několik jich složil, a ten Vlach mu přímo do očí řekl, mluví tuze pěkně německy,« a professor Vydra se ironicky usmál, »že z nich nic nebude, sono sacrati alla rovina, to že je marná věc, cosa perduta, že jak živi nebudou míti Němci žádné opery, že německý jazyk pro to není, že není ani pro zpěv, že je takový těžkopádný, neohrabaný. A baron Bretfeld, stál také u toho, ten jen přisvědčoval, že oni, jako Němci, jsou ještě poloviční barbaři, a že všechna ars daří se jen v končinách Hesperských —«

Studenti se za té řeči usmívali. Co si myslili, Vydra sám vyslovil.

»Pan kollega Meissner,« pravil, »se ovšem čepejřil a dost se bránil. Ale přál jsem mu to, ač jsem s tím Vlachem nesouhlasil. Ale myslil jsem si: Tu máš, teď cítíš, jak to je, když se někomu smějí a s povržením na něj hledí, jako vy Němci na nás. Máte nás za žebráky a sebe za ukrutné boháče. Teď jsi vrazil na boháče ještě většího, který nemá žádného respektu před tím, čím ty se vychloubáš!«

»A co pan professor Meissner?« ptal se Hněvkovský.

»Bránil se dost a svůj jazyk, že časem budou míti operu, jakož už mají drama. Ale jedno pověděl, a to se mně líbilo, milí přátelé, a to: Každý národ má své umění pro sebe — Je-li n á m naše mateřština dosti zvučnou a našemu sluchu líbeznou, na tom je dosti. To je pravda, rozmilí. A naučení z toho: I Němci musili pěkně od počátků a od skrovných, a neměli všecko najednou a nevyrovnali se také všem. A tak je to i s námi. My jsme se opozdili, ale ne svou vinou. Nyní se hrabeme a dá Pán Bůh, že se vyhrabeme, a jako pan Meissner se těší, že budou míti svou operu, tak my budeme také mít, čeho potřebujeme, a třeba i operu, s pomocí boží. Ale pracovat, rozmilí, pracovat a nedat nic na útržky a úsměšky!«

To byla professorova novina z Bretfeldova bálu. Oběma mladíkům byla tak milá, jako by slyšeli o skvělé tam společnosti, o krásných dámách, o menuetu a malebných figurách a skupeních rozmarného kotilionu. —

Tak míjel F. Věkovi den po dni, a on dlouho času nepočítal. Byloť mu dobře v muzikantské a divadelní společnosti, v tom ustavičném vzrušení, jež se mu líbilo, v tom životě volném a změn dosti plném. A miloval. Miloval dosud tajně, ale kojil se sladkou nadějí. Bylať mu Paula skutečně přátelsky nakloněna a netajila se tím. Byl jí milým učitelem i společníkem, byl přítelem Thamovým. Byl by se jí snad už vyznal ze svých citů, ale ostýchal se z počátku, a pak váhal také z ohledu na rodiče, zvláště na otce, umiňuje sobě v duchu,

že s ním, až teď přijde na prázdniny, promluví rozhodné slovo stran budoucího stavu.

K Thamovi přilnul upřímným přátelstvím. U Butteauových se s ním často nesetkával, za to v divadle, a tak Věk nemohl ani pojati domnění, že by Tham miloval Paulu. Tham i Paula se tajili, a nikdo na ten čas nezvěděl, co se událo na galerii v Nosticově divadle, když tam po prvé provozován Mozartův Don Juan.

V tom proudu a víru, do kterého Věk byl stržen, nevzpomínal tak často jako jindy na domov. Také neměl po něm oné tesknoty a touhy, jako když ještě meškal v klášteře. A když si vzpomenul, nebyla to vzpomínka čistá a milá, nýbrž zkalená obavou a nejistým svědomím.

Otec doma počítá, že je syn jeho v druhém roce filosofie a neví, že jeden rok zmařil. Co řekne, až zví, a co matka! Ubohá maminka! Ta nejvíce zkusí pro něj i od otce —

A v tom se mu neočekávaně přihlásila. Bylo na jaře, jednou na večer, když starý Šulc ve svých okovaných, těžkých střevících hlomoziv chvíli na tmavých schodech, vstoupil do světničky mladého filosofa, nesa mu bedničku s prádlem a nějakým pečivem. Tam také Věk nalezl psaníčko od maminky, nad kterým se zarazil. Psalať mu matka, že se doslechli, že se tuze oddává muzice, že tím patrně čas ke studování zanedbává, ano že se i doslechla, že tuze často chodí do divadla. Ona že tomu ani věřit nechce a nevěří, ale je-li to pravda, aby si vzpomněl na pantátu a na ni, jak by je zarmoutil. Aby si jen učení hleděl a raději do kostela nežli do divadla chodil, v divadle že je jen samé pokušení, a aby se jen modlil, modlitba že je nejlepší lék.

»Pantáta dosud nic neví,« psala matka na konec. »Nepověděla jsem mu, co jsem od jednoho dobrého přítele zvěděla. On by se tuze zlobil, a byla by skrz to veliká mrzutost. Myslím si, můj nejmilejší synu, že budeš mít sám rozum a nedopustíš, abychom měli pro tebe zármutek. Však bez toho už teď, co jsem to slyšela, strachy o tebe schnu a lekám se a spát nemůžu, a ve dne v noci na tebe myslím a za tebe se modlím, aby tě Pán Bůh uchránil ode všeho zlého a zvláště od zlých společností — jako tě už jednou vysvobodil z černé tůně.«

Mladý filosof seděl nad listem matčiným zamyšlen, dojat. Když tyto řádky četl, mihlo se mu ono podzimní odpoledne, kterého šel s matkou jako malinký hoch do vsi na posvícení, mihla se mu »černá tůně« v lukách pod košatými, starými olšemi, viděl matku, jak mu ukázala to místo, kde se topila, a viděl, jak tu s ním klekla a modlila se s ním otčenáš a zdrávas —

Byl dojat její starostlivostí a láskou. Pantátovi nic neřekla, tají všecko.

Ale od koho to má, kdo se o něj tak postaral, kdo to k nim domů o něm psal nebo na něj žaloval?

Z kollegů ve filosofii jistě nikdo; neměl tam žádného z rodné své krajiny. A cizí? Proč by to činil, proč by na něj, na Věka donášel?

Přikmitl se mu také Strádecký, krajan. Ale tu myšlenku ihned zamítl. Starý ten pozaunista, takový hudebník, by jistě nežaloval, že se on, František, »tuze oddává muzice«. A jak by věděl o »Boudě«, o divadle? Nechodí tam, nestará se o ní.

Mladý Vék se marně rozpomínal, marně hádal. Jistoty nenabyl.

XVIII. PANÍ BUTTEAUOVÁ ŽENICHY CHYSTÁ.

Věková milujíc nade vše svého Františka důvěřovala mu zcela a proto nechtěla ani všemu věřit a také nevěřila, co o něm zaslechla. Proto mu také do Prahy ani všechno nepsala, jsouc přesvědčena, že toho, co napsala, bude míti František dost. Než tentokráte se v synovi mýlila. List sice nadarmo nenapsala, neboť to způsobil, že František si počal opět bedlivěji hleděti studia. Ale aby zanechal dosavadní společnosti a dosavadních spolků, toho matčina slova nedokázala. Mladému filosofovi také nebylo možná, aby všechny ty svazky jemu tak milé na ráz zpřetínal. K Thamovi přilnul upřímným přátelstvím a na divadlo hleděl jinak nežli doma i přemnozí, ba většina tu v Praze.

A s Butteauovými — Jak by těch mohl nechati! Pauly! Ovšem kdyby tak doma, zvláště otec, viděli, jak často do té »komediantské« rodiny chodí, jak ho vítají, jako starého známého a přítele, a ne jako

domácího učitele, jak s ním paní Butteauová jako matka laskavě jedná, jak se Lotka k němu má, strnuli by.

Mladý Věk tomu jednání nerozuměl. Vykládal si je přátelskou náklonností, kterou si u Butteauových získal. Nemýlil se sice zcela, ale neuhodl, že v tom také něco jiného.

Lotka úplně nesmlčela tajemství onoho večera, kdy se vracela s mladým filosofem sama z představení Don Juana. Svěřilať se s tím matce, smějíc se a žertujíc o tom svém smělém a nesmělém rytíři. Ale paní Butteauová nepřijala té noviny jako čiperný žert, nýbrž zamyslila se nad ní, a uvažovala o ní čím dále tím vážněji, i pozorovala. První, co učinila, bylo, že nařídila Lotce, aby pana Věka nikterak neškádlila, aby žádnému nic neříkala, ani děvčatům, a aby se k Paulinu učiteli měla zase laskavě.

»Člověk neví,« řekla na konec těchto svých rozkazů, zamyšleně před se do prázdna se zahleděvši.

Lotka, ač tušila a chápala, ptala se přece na vysvětlenou, a maminka sedla na lep.

»Což nevidíš, hloupá, že tě má rád? Však to již je také jinak vidět, nejen z toho, že chtěl na tobě hubičku —«

Myslila na všecko Věkovo chování, i to, že tak rád a často k nim chodí. A paní Butteauová dodala:

»Kdo ví — mohlo by to být jednou dobré. Přece by bylo lepší pro tebe, kdybys byla —«

»Paní Věkovou, hahaha!« smála se Lotka veselým, rozpustilým smíchem. Matka však zcela vážně dodala:

»Paní justiciárovou nebo paní radovou —«

Paní Butteauová na tuto záležitost více myslila nežli dcera, ano pak i s mužem o tom rozmlouvala a došla i jeho souhlasu, třeba že oba do nedávna s jistotou očekávali, jaké štěstí Lotka udělá u divadla, když měli o ní veliké mínění, o jejím umění a nadání. Ale čím dále tím více byli nespokojeni se správou divadelní, s »intrikami« tam panujícími, pro kterou Lotka nikterak nemohla ku předu. Tak

tvrdili. Pořád jí v divadle přidělovali jen malé úložky a musila také ve sboru vypomáhati. Plat za to vše nebyl valný. Oba, otec i matka, byli přesvědčeni, že se děje Lotce veliká křivda, a zvláště pan Butteau byl rozhorlen a uvedl pokaždé za takovýchto hovorů, že děd jeho Jacques Butteau byl znamenitým hercem, a že také jeho otec Jean byl delší dobu při divadle, a že by si tam byl jistě velké slávy dobyl, jaké měl neobyčejné nadání, kdyby se nebyl tak tuze zalíbil maršálku Bellilovi, který učiniv ho svým komorníkem, s umělecké dráhy ho svedl. A po pradědovi (pan Butteau zase jmenoval francouzské jméno »Jacquesovi«) a po dědovi Jeanovi že má Lotka veliké nadání.

Když ji tedy tak zneuznávali, počínal přisvědčovati své manželce, maje to za zcela přirozené, že mladý ten filosof si Lotku zamiloval. Nebyloť divu. Ovšem pan Butteau také počítal s manželkou, že pan Věk je ještě mlád a že tak hned se nebude moci ženit. Ale počítali také, že nehoří, že Lotka také nemá velkých let, že by po případě nějaký rok mohla čekati. Paní Butteauová mínila, že by Věk za nějaký krátký čas vždycky dostal nějakou službičku, jen tak, prozatím; pro začátek že by to bylo dobré. Při všem tom nepřestávala si »dětí« všímat a Lotce stranou domlouvat, aby si Věka hleděla a škádlením a rozmary svými ho neodpuzovala.

Lotka také poslouchala. Věk se jí hned od počátku líbil, a vývody matčiny nebyly také hrachem na zeď házeným. Věk nevěda, byl váben do ohně. Paní Butteauová chovala se k němu jako matka, a on k ní také ve své upřímnosti měl všechnu důvěru. Nejvíce se však divil Lotce. Ta jako by na příhodu onoho večera po představení Dona Juana byla zapomněla. Sice často zažertovala, její povaha jí ani jinak nedala, ale Věk cítil, že se chová k němu vlídněji, laskavěji.

Mínil, že si ho chce udobřiti, že mu chce nahraditi za to, že mu takový kousek tenkráte vyvedla. Někdy mu to až překáželo, když totiž si chtěl »pohovořiti« s Paulou. Pak už mu také napadlo, co že paní Butteauová, když s ní samotnou někdy rozprávěl, po každé za-

vedla řeč na Lotku a tolik o ní mluvila a ji chválila. Ba, již si také povšiml, že se teď několikráte přihodilo, že nezastal ani Pauly ani Bettyny doma, ale Lotku s maminkou ano, a že když s nimi usedl a dal se do hovoru, že paní Butteauová za chvilku vstala a obyčejně do kuchyně odešla. Někdy jen na okamžik, aby na to či na ono dohlédla, ale po každé tam zůstala drahnou chvíli. Zatím byl mladý Věk v rozpacích. S počátku, kdy ještě nic netušil, pokračoval v rozmluvě, ale později, když se tak několikráte stalo, zarazil se a vázl v řeči. Paní Butteauová, když jí o tom Lotka pak povídala, usmívala se a říkala:

»Je to tak. Ale je nesmělý. Tuze nesmělý. To se však poddá.«

Ale Věkovi, když o těchto chvílích doma uvažoval, bývalo nevolno. Mrzelo ho to, že to tak na něj chystají, že ho mají za tak hloupého. A Paula nebývala doma! Ví-li o tom, či ji odeslali za záminkou? Oddechl si z hluboka, když se pak přesvědčil, že Paula opravdu neměla ani tušení, že odešla po vůli matčině, berouc její záminku do opravdy.

Ale němá dívka také netušila, že i o ní jednali. Lotka první se zmínila matce o Thamovi, a vlastně o sestře, jak Paula na něj hledí, jak je všecka šťastná, když doktor přijde. Neumělať Paula citů svých utajiti. Paní Butteauová to tuze ráda neslyšela, než upokojila se, když nabyla přesvědčení, že také pan Tham k nim nechodí jen pro divadlo, že jistě po Paule očkem hází.

Pan Butteau nad tím kroutil hlavou, když mu o všem tom pověděla, a mínil, kam že to vede, jak by si mohl Paulu vzíti, když je chudák takovým neštěstím stižena, a pak on, Tham, že se vzdal stálého postavení.

»Ale ženu by vždycky uživil,« mínila paní Butteauová. »A pak je hodný člověk, má charakter. A proč by nemohl mít Paulu tak rád? Je s ním stejného smýšlení a když se to kolem do kola vezme, je přece jen ze všech nejhezčí.«

Paní Butteauové jen o to běželo, aby dcery zaopatřila. Poznalať, že oba kandidáti zeťství jsou řádní, poctiví muži, kteří by dcer jich neopustili a s nimi zle nenakládali.

Zatím oba kandidáti v duchu uvažovali a zápasili.

Dojem onoho večera, kdy Tham seděl při provozování Dona Juana vedle Pauly, zůstal hluboko v jeho duši. Hned jak Paulu poprvé spatřil, dojal ho její zjev i její neštěstí. Líbila se mu zjevem svým i pak povahou a smýšlením. Nebyla mysli tak těkavé, tak povrchní, jen zábavy chtivá jako její sestry.

Poznal její vážnou mysl a hluboký cit. Nejvíce ho však zaujala tím, že mu porozuměla, že s živým účastenstvím sledovala jeho práce i četla české knihy, které jí pak přinášel, že se jí mysl zanítila ohněm lásky vlastenské, kteréž on obětoval vše, úřad svůj a pohodlný, bezstarostný život, že se stala vlastenkou.

Nebylo tehdy vlastenců mnoho, neřku-li vlastenek. Proto bylo mu to tím vzácnější, že ta mladá, sličná dívka, nemajíc doma žádného povzbuzení, tak upřímně přilnula k věci jemu posvátné. A litoval ji také pro její neštěstí. Onoho pak večera, kdy majíc slzy v očích se na něj usmála a tak ochotně, upřímně hlavou pokývla na jeho otázku, má-li ho ráda, byl v hloubi své duše dojat. Bylť v té prosté odpovědi tolik upřímnosti a oddanosti, v slzách těch a úsměvu jejím tolik lásky a radosti, že nikdy nebyl tak vzrušen jako té chvíle.

Od této doby počal také vážněji o Paule a sobě přemýšlet. Uvažoval, kam to vše vede. V prvním svém nadšení a ve své rozjařenosti hned se rozhodl, že Paulu pojme za ženu. Ale pak, ač od toho úmyslu neupustil, vzpomněl na rozmanité závady. Uvažoval, že nemá žádného úřadu, žádného postavení, že věnovav se službě vlastenecké, vzdal se všeho pohodlí, všeho blahobytu, že nemá tolik, aby ženu a rodinu uživil. A uvésti Paulu do tísně a nouze, tomu se vzpíral, toho nechtěl. Nezbývalo, nežli nalézti si nějaký úřad, nějaké stálé postavení. Ale pak — Tu se zarážel. Pak by musil nechat divadla, svého nejmilejšího divadla, jemuž se všechen oddal, pak by ženě obětoval všecko, vše, všecku vlastenskou práci, které zasvětil všechny své síly. Proto býval zamyšlen i smuten, ale o samotě, a tu bojoval svůj boj dále.

A F. Věk bojoval také.

Znepokojovalo ťho, nač připadl stran Lotky. Kdyby tomu tak bylo, co si počíti? Proto také nevykonal toho, na čem se již ustanovil, že se totiž Paule vyzná, co pro ni cítí.

Někdy arciť mu připadlo, že by bylo lépe, aby se to rozhodlo, že kdyby u Butteauových viděli, že má rád Paulu, že by mu pak dali pokoj s Lotkou.

Ale jak Paula? A doma! To ho zaráž710, proto také ustavičně odkládal. Tak minulo jaro, nastalo léto a prázdniny se blížily valem. Věk se jich nějak lekal. Byl sice dosti pilným a přičinil se, aby vše zanedbané dohonil, ale měl toho tolik, že se na vysvědčení hrubě netěšil. Lekal se, co doma řekne otec, až uvidí vysvědčení, které jistě nebude takové, jaká jindy domů nosíval. A co matka! Jak mu bude domlouvati, jak se ho dotazovati! Poví-li jí, svěří-li se jí se vším? Ztajila-li vše, co slyšela, nebo dověděl-li se toho otec?

Od koho matka o něm zprávu dostala, dosud nevěděl. Ve psaní ptáti se nemohl a jinak zvěděti nebylo možná. Netušil, že výborný pozaunista Strádecký byl všeho příčinou, ač nepřímou. Na žádost starého Věka psal kmotříček, regens chori a učitel František Havránek, svému příbuznému, co dělá Věkův František, že poslední dobou tak málo domů píše a o škole a studiích se, když přece listem na domov vzpomene, zřídka kdy zmíní, alespoň nikdy tak, jak jindy činíval, dokud meškal ještě v klášteře.

Strádeckému také bylo poslední dobou divno, ano mrzelo ho, že někdejší jeho chráněnec i žák na něj zapomíná a že zřídka kdy se teď u něho ukázal, jako by o něj už nedbal. Hnětlo ho to, poněvadž si to za nevážnost vykládal, jako by mladý Věk spoléhaje sám na sebe, vědom si jsa toho, co v hudbě umí a dovede, nestál o starého pozaunistu.

Strádecký již sám, prve nežli mu regens chori z Dobrušky psal, se o to staral, co vlastně mladý krajan dělá. Zvěděl, že se především hudbou zabývá. Pak, když na žádost Havránkovu se na něj opět přeptával, dověděl se věci, nad kterými sám žasl. Dověděl se a také se

přesvědčil. Psal do Dobrušky svému bratranci, jak je s Františkem, jak se všechen muzice oddal a divadlu, i jaké má spolky.

Všecko to neměl Strádecký za nějaký přečin, byltě hudebníkem s tělem a duší, ale věděl, že Věkovi nedali syna do Prahy, aby hrál a zpíval na divadle a pomáhal v orkestru, nýbrž aby vystudoval, a proto pokládal za svou povinnost, aby je na to upozornil, a to tím spíše, poněvadž on sám byl toho nepřímou příčinou, že se mladý Věk na studie a sem do Prahy dostal. —

Když chori et scholarum rector Havránek, Františkův kmotříček, list bratrancův obdržel, všechen se ulekl. Nevěděl ani, co s tím. Strádeckému věřil. Věděl, že to je pravda. Ale co s tou pravdou? Pověděti ji? Boží dopuštění. Zatajiti ji? Chyba. A velká. A tak mnoho sem tam uvažovav zvolil cestu prostřední. Řekl to všecko Věkové. Litoval ji, jak se lekla, jak se hluboce zarmoutila. Ale hned se také

ozval mateřský strach. Prosila, aby kmotříček pantátovi nic neříkal, že František by byl nebohý, a že snad s ním ještě není tak zle, že si dá jistě říci.

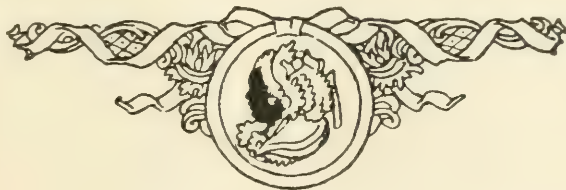
Pro štěstí jel starý Šulc brzo po té do Prahy a tomu svěřila psaní pro Františka kradí napsané. Nadála se, doufala, že něco vydá, že František poslechne a všeho nechá. List opravdu účinkoval, a to tak, že mladého filosofa dojal a velkou nespokojenost mysli mu způsobil. Ale více nic. František sice se lekal otce, litoval matku, jak ji zarmoutil, jakou starost jí způsobil — ale zpátky nešel. Nemohl už. Byl příliš různými a pevnými pouty připoután.

»Nejde to! Není možná!« sám sobě říkal.

Ano nyní, když se prázdniny blížily, na to již pomýšlel, aby zůstal tu v Praze, aby domů nejezdil. Ostýchal se tam i bál, a tu ho zase držela a ku Praze poutala jeho blouznivá láska k němé dívce.

Doma by došlo na všeliké domlouvání, vyptávání, musil by vykládat a vysvětlovati, nebylo by možná zatajiti, že zmařil rok. Otec by neslevil, ten by jen tak nějakou omluvu nepřijal. Věk hledal nyní jen záminku, za kterou by mohl v Praze přes prázdniny zůstati. Již se mu naskytovala, neboť počal s ním jeden známý jednat, aby pomohl při několika operních představeních na zámku Roudnickém knížete z Lobkovic.

V tom však se něco přihodilo, proč v Praze zůstal, zůstati musil, aniž mu bylo třeba na nějaké výmluvy vzpomínat a je vyhledávati. Paula se roznemohla. A pak se ještě něco stalo.

XIX. F. VĚK SE S OTCEM SVÝM ROZEJDE VE ZLÈM.

Jednou v červenci odpoledne seděl F. Věk ve své světničce u klavíru. Nástroj byl otevřen, i partesy rozloženy ležely na stojánku, mladý filosof však nehrál. Opíraje se o lenoch židle, díval se, na půl do zadu obrácen, ven jediným svým oknem na cihlové střechy a kousek modrého nebe. Nedbal ani partesů ani sešitu kollejních poznámek, ležícího vedle na stolku.

Myslil na Paulu. Byla vždycky tak svěží a zdráva, až teď poslední dobou počala si naříkati, že jí není dobře. A nyní docela ulehla. Lékař pravil, že to bude nebo je hlavnička, a že panna je v nebezpečenství. Věk jí už dva dni neviděl, ač co den byl nyní u Butteauových. Zastavil se vždy v předním pokoji nebo v kuchyni u paní Butteauové, aby se přeptal, jak je Paule. Byl by nejraději tam kolikráte za den se rozběhl, aby zvěděl, není-li jí hůře. Lekalť se toho, co lékař pravil, že je nemoc na smrt.

Kdykoliv Věk přišel k Butteauovým, dost se přemáhal, aby na něm nebylo znáti žádné úzkosti. Ale paní Butteauová, s níž jen nyní mluvil, dobře poznala, s jakým živým účastenstvím se ptal. Nedivila se tomu. Měla Věka za hodného mladíka dobrého srdce. A pak byl Pauliným učitelem. Doktor Tham také se tak pokaždé ptal a přiběhl někdy i třikrát za den. Nyní se již ani netajil, a kdyby i byl chtěl, tyto časté přeptávky, ta veliká starost, strach o Paulu, které bylo znáti na jeho tváři, pověděly vše.

F. Věk byl ustavičně jako na trní. Nejistota, obava o Paulu ho mučily. Bylo před samými zkouškami, ale na práci neměl ani pomyšlení. Ani ho již hudba netěšila, a kdyby byl mohl, byl by se i rád divadla na ten čas zhostil. Ale nemohl. Zavázal se, že bude v orkestru vypomáhat a někdy i ve sboru. Bylo mu to vhod také z ohledů hmotných. Mnoho za to neplatili, než i tyto menší částky dobře mu sloužily, neboť z domova málo jen dostával a z hodin nebylo mnoho. Od Butteauových nic. Paula ovšem myslila, že její mladý učitel dostává plat náležitě, a paní Butteauová měla opravdu upřímnou vůli mu zaplatit. Ale pokaždé se shrklo tolik neočekávaných vydání, a cizím musila vyhověti. Pan Věk nebyl cizí.

Hledě v zamyšlení ven, byl v duchu u lože Paulina. Viděl ji tam bez vlády, bez jasného vědomí ležící, v horečce — —

Tak jí bylo ráno. Kdyby se tam mohl rozběhnout a přeptati se, jak je nyní. Kdyby mohl alespoň na prahu sedět a čekat, až půjde lékař z domu na večer — A tou dobou bude on zpívati v »Odběhlci z lásky synovské . . .«

Byl tak zamyšlen, že nedbal ani kroků, které se venku ozvaly. Teprve když se dvéře jeho pokojíku otevřely, obrátil se a ustrnul. Tatínek! Pantáta! — Věk byl jako zkamenělý, ale pak rychle vstal, aby šel otci vstříc.

Než přísná otcova tvář, přísnější ještě jeho zrak ho zarazily, jako by přimrazily.

»Co děláš?« bylo první, co kupec Věk promluvil. Slova zněla přísně, jako by je soudce pronesl. František poznal ihned, že je zle. A bylo. Starý Věk jal se ho vyslýchati. Věděl všechno. František v duchu žasl a trnul, odkud to ví. O Strádeckém nevěděl, že psal jednou a nedávno zase po druhé. Totiž bratranec jeho, učitel Havránek, na žádost Věkové se ho přeptával, co František dělá.

Chtělať se matka přesvědčiti, dal-li syn co na její slova, polepšil-li se. Odpověď byla pro ni smutna. Plakala na novo, a to velmi a hořce, modlila se, a samou starostí a uvažováním nespala, až posléze zašla si, bylo v neděli na večer, sama do luk, k černé tůni pod olšemi, kdež ji a dítko pod jejím srdcem, Františka, před lety Pán Bůh tak zázračně zachránil. Tam klesla na okraj vody pod starými olšemi a modlila se za toho podvečera v tiché samotě vřele, z té duše, aby se pán Bůh nad Františkem smiloval, aby mu nedal zahynouti ve zlé společnosti, a jí aby dal dobré a spasitelné vnuknutí.

I šla pak, samý již večer, nějak potěšena domů a než došla, rozhodla se, že pantátovi všechno poví. Uznala, že bude tak nejlépe. Jako všichni toho věku neměla před divadlem žádné vážnosti, herci jí byli lidé hříšní a nemravní, bez Pána Boha. Proto se nejvíce děsila, že se František dostal mezi takovou čeládku. Uznávala, že by bylo nejrozumnější, aby František byl ze všeho vytržen, aby byl doma alespoň na nějaký čas. Bála se však zase pantáty, a jak mu to všecko říci.

Ale když se vrátila od černé tůně posilněna modlitbou, byla pevně rozhodnuta. Pantáta meškal u »beránka« u korbele piva, jako každou neděli. Když přišel domů, zastal panímámu ještě oblečenou, sedící u stolu. Divil se, a ještě více tomu, když na jeho otázku, cože nešla ležet, odpověděla, vykajíc mu po tehdejším obyčeji: »Sedněte, něco vám povím —«

Hlas se jí slabě chvěl, ale řekla to přece nějak jistě.

Té noci manželé Věkovi dlouho bděli. Na konec se Věková rozplakala, pantáta chodil mlčky po světnici, přes tu chvíli si opakuje:

»Jezus! Jezus! Kdo by si pomyslil! Tohle! Té hanby! Jezus! Jezus!« A zatínaje zuby drhl si oběma rukama temeno hlavy.

Druhého dne se vypravil na cestu do Prahy. Proč tam vlastně jede, zvěděl jen kmotříček Havránek. Každý jiný myslil, že za obchodem. Pak se toho dověděl také František, proč se pantáta tak z nenadání v Praze objevil. Syna nepustil ani k slovu, aby se mohl zeptati po matce nebo tak, a hned začal ho vyslýchati.

Mladý filosof nezapíral. Vyznal se ze všeho, pověděl, k čemu má vlastně náklonnost, že by chtěl býti regenschori, vůbec muzikant, a všechno jiné že mu je proti mysli. S počátku byl velice sklíčen a bál se přísného otce, jehož se vždycky strachoval, již od útlého mládí. Ale čím dále tím více nabýval rozhodnosti. Jednou to říci bylo nutno. A tak byl zcela upřímným. Přiznal se, že zameškal rok, že pěstuje hudbu, že vypomáhá v divadle, že bývá i ve společnosti herců i herček.

To všecko odpovídal na otázky otcovy. Ale pak mu prudce vpadl do řeči, když otec s opovržením se o té společnosti zmínil, nazývaje ji nehodnou, bezbožnou, ničemnou. F. Věk se všech a zvláště vlasteneckých herců z Boudy zastal, a to tak, že se z toho otec prudce rozhněval. Toho se nenadál, že syn mu bude ještě odmlouvati. Měl to za odmlouvání a ne omlouvání, neboť jeho mínění bylo nezvratné a nikdo by ho byl nepřesvědčil.

Ještě hůře bylo, když se pantáta zmínil o Butteauových. Neznal jich jménem, ale zaslechl také o nich. Františka jako by zrovna bodl, když se pantáta nevážně vyslovil o těch »holkách« divadelních.

V tiché jindy studentově světničce strhla se bouře. Starý Věk se prudko rozhněval, ostře synovi vyčítal, a ten se hájil. Starý Věk, jak prudce jizbicí přecházel, se náhle zastavil a upřev planoucí oči na syna přísně zvolal:

»Nač těch řečí a okolků! Půjdeš se mnou. Seber své věci a pojď!«

Filosof úžasem na chvilku oněměl.

»Hned?!«

»Hned, té chvíle. Ani minutu nepočkám —«

Vyžadoval věc těžkou, nemožnou.

Na filosofa dnes najisto čekali v Boudě. Spoléhají na něj, má zpívati v »Odběhlci z lásky synovské«. Musí přijíti; aby odřekl, jest už pozdě. A kdyby ani toho nebylo! Měl by odejíti z Prahy, aniž by se stavil u Butteauových, aniž by jim ohlásil, kam jde, aniž by jim a zvláště jí s Bohem dal. Odejíti nyní, kdy byl v mučivé nejistotě, když půldne nevěděl, jak je Paule. Pak by o ní neslyšel, a kdyby snad — ani by ji neměl okem spatřiti!

To všecko se bleskem mihlo v mysli mladého Věka, když mu otec poručil, aby se ihned na cestu vypravil. A znovu se mu ozvalo v duchu: »Nemožno! Nemožno!«

Nejprve hleděl otci to vymluvit a dokázati mu, že to není možno. Ale když mu rozhněvaný otec nepřál slechu, jal se prosit. Ano, snažně prosil, aby počkal den, dva, a pak už prosil o den, a docela jen o dnešek, ale když mu otec rozzlobeně vpadl do řeči, aby ani nemluvil, aby mlčel a sebral se a šel, vzbudil se v mladíkovi odpor. Řekl temně, ale rozhodně:

»Nepůjdu. Dnes nemohu.«

Po tomto slově nastalo na okamžik hrobové ticho v studentově jizbici. Oči kupcovy prudčeji zasvítily a tvář prve již rozčilením bledá zrovna zesinala. Nemohl hned ani promluvit, a když promluvil, byla to dvě slova:

»Tedy nepůjdeš?«

Pronesl je těžce, jako s namáháním, hlasem se třesoucím.

»Hned — nemohu —« odvětil František.

Starý Věk upíral na něj chvilku oči, pak se rozkřikl:

»Prokletý ničemo! Taková nějaká čubka je ti milejší nežli matka a otec!«

A otočiv se vyšel ven.

František všechen od sebe vykřikl, ale otce zpět nezavolal, ani za ním neběžel. Stál u stolu třesa se, upíraje rozšířené oči ku dveřím, které, jak je starý Věk prudce přirazil, se hřmotem zapadly —

Mladý filosof sklesl pak na židli a zůstal tak maje spánky do dlaní opřené, před se hledě zrakem nehnutým, jako strnulým. Probral se teprve až pak, kdy přiběhl sluha divadelní podívat se, proč nejde, co se mu stalo. František vydal se za ním na cestu, ale jako tělo bez duše. V Boudě otázkami na něj naléhali, proč nejde, co se stalo. Než on nic nepověděl. Nedbal o nic a nevšiml si také lidu před divadlem u vchodu se kupícího, a nepostřehl také otce, jenž tam všechen zamračen stál vedle Strádeckého.

Syn otce neviděl, ale ten jeho. Než jakmile spatřil, že syn vešel do Boudy, prudce se obrátil a šel pryč od divadla. Strádecký za ním. Jak tentokráte se kus odbyl, jak on sám zpíval, toho mladý Věk nevěděl. Hrál a zpíval jako stroj. Jen po druhém jednání sebou živěji hnul, když spatřil mezi kulisami Thama. Prve ho ani neviděl. I přistoupil rychle k němu a ptal se ho, jak je Paule.

»Jdu zrovna od Butteauových. Je to stejné — ale lékař těší dobrou nadějí.«

Po divadle nešel Věk jako jindy do divadelní společnosti, nýbrž rovnou cestou domů. Neulehl však hned, a když ulehl, nemohl usnouti. Ráno pak rychle se obleknuv odešel do hospody, kde stál vždycky se svým povozem starý Šulc. Mladý se nadál, že tam i otec je bytem a na nocleh. Byl, jen že už odejel, a zrovna před malou chvílí. Také se tam mladý filosof dověděl, že otec včera nepřijel, nýbrž už hned předevčírem.

»To se vyptával a zkoumal —« pomyslil sobě syn. Vracel se z hospody velmi sklíčen. Hnětlo jej tuze, že otce nezastal, že odjel tak ve hněvu, nesmířen. Ještě více na matku myslil. Jak ona teď otce čeká, co asi zkusila, jak se asi nyní třese samým strachem a očekáváním, s jakou se pantáta navrátí. A což až ho uvidí samotného, až uslyší o něm, o svém synovi! —

Všechen strápen chodil mladý Věk sem tam, na kollej ani nevzpomenuv. Také u Butteauových nebyl, teprve až odpoledne, a tu se dověděl, že je Paule dnes lépe.

Pak se vrátil opět k své myšlence, která ho od rána soužila. »Co teď?« ptal se sám sebe. Otce znal, věděl, že nežertuje. Znal jeho velikou, někdy až bezohlednou a krutou přísnost.

To měl jisto, že mu nyní ani haléře nepošle. To by bylo mladého filosofa ani tak nehnětlo, ale pomyšlení na to, s jakou otec odešel, zvláště pak na matku jej soužilo. A nad to té starosti o Paulu! Kdyby alespoň ona byla zdráva, kdyby alespoň mohl ji vídati a s ní mluviti! Měl by v tom útěchu a úlevu.

Co se mu přihodilo, o tom nikdo nevěděl, jen Tham. Ten všiml si o představení »Odběhlce«, že je mladý jeho přítel všechen změněn, a pozoroval to na něm i pak. I zeptal se ho, a Věk, jemuž bylo vhod, že mohl někomu svěřiti svou strast, a to zrovna muži, kterého si tak vážil a který s ním tak dobře myslil, vyzpovídal se mu. Ale ne úplně. O Paule a Butteauových se nezmínil ani slovem. Za hlavní příčinu otcova hněvu uvedl divadlo.

Václav Tham stiskl mladému příteli ruku a pravil upřímně:

»Je to velká oběť od nich. Ale obětí je nutno, chceme-li někam dojít a něco pořídit.«

Zkoušky si mladý filosof jak tak odbyl. Skvělé nebyly. Jen z mathematiky, jindy své slabiny, měl nejlepší známku, poněvadž pilně navštěvoval přednášky professora Vydry i jeho »korrepetičky«. V tu dobu také přijal nabídnutí do Roudnice. Paula ležela dosud; ač se jí valně polepšilo, nemohl ji vídati, neřku-li s ní mluviti. Domů nesměl a nemohl. Proto přijal ono nabídnutí i také pro obživu, aby si nějaký groš vydělal. Bez toho se začínal už tak míti, že pomýšlel na schované dvacetníky, jež měl od Mozarta.

Poprvé nejel domů na vakace. Vzpomínal dost, když jel k Roudnici, jak je asi doma, a co asi po městě se o něm hovoří. Že nic pěkného, to jistě věděl. Řeknou, že je zkažený student, že se dal ke komediantům, že bude jezditi po světě a že přijede co nejdříve do Dobrušky. To jistě že s úštipkem a škodolibě pronášejí.

Na novém působišti se mu hrubě stýskalo po Praze, nejvíce však po

Paule. Na ni myslil skoro ustavičně, nevěda nyní, jak s ní je. Všem ostatním čas chvatem utíkal, jenom jemu líně. Nemohlť se již ani dočekati, kdy bude mu lze, aby se vrátil do Prahy. —

Známí jeho při knížecí opeře, jichž tam měl z Prahy několik, divili se, jak se ten jindy čiperný a veselý student všechen změnil, jak bývá často zamyšlen, jak je málomluvný, a že se tak společnosti straní. A pak se zas podivili, jak rozvázal, jak se nápadně rozveselil, když vstoupil do vozu, jenž je měl do Prahy dovézti.

Když přibyli do Prahy, zamířil nejprve do hospody, ve které starý Šulc stával a kolem které jeli. Vyptával se podomka, byl-li tu starý Šulc z Dobrušky a nechal-li mu tu něco. Studenta Věka tu všichni znali, protože tu často býval za starým Šulcem, jenž mu vždy něco přivezl. Ale tentokráte nic. Zhola nic, ani balíček, ani psaníčko. Věk se toho sice nadál, než přece smutně povzdychl a se sklopenou hlavou vycházel z průjezdu zájezdní hospody. Nebylo mu tak o ty věci, které mu posílali, ač by jich byl dosti potřeboval; ale měl tu patrný důkaz, že se doma opravdu rozhněvali, že o něm nevědí a vědět ani nechtějí.

Ve svém bytě se přece ještě přeptával, nedošlo-li nějaké psaní. Ale nic. Také nic. Rychle pak upravoval si oblek a nesednuv ani, ani si neodpočinuv, chvátal do Řeznické ulice. Když tmavě natřený dům s divnými ozdobami nad okny spatřil, zaradoval se, jako by ho Bůh ví jak dávno byl neviděl, a když stoupal do schodů k bytu pana Butteaua, tlouklo mu hlasitě srdce.

Nezastal nikoho doma, jen paní Butteauovou. Chystala právě svačinu v kuchyni, ale nechala všeho a hlučně i radostně ho vítala. V tu chvíli, kdy se cítil tak opuštěným a z domova zavrženým, bylo mu to uvítání dvojnásob milé. Působilo svou upřímností. Jakmile ustala na okamžik proudná řeč potěšené paní, zeptal se Věk, ale nedost jistě, jak je panně Paule.

»Ó, buď Pán Bůh pochválen — už dobře. Je to lepší — sbírá se koroptvička, sbírá. Však sám uvidíte — jen se pojďte podívat. Už můžete —«

Paní Butteauová kráčela napřed, student za ní. Srdce se mu ještě více pobouřilo. Paula seděla ve staré tmavé lenošce v druhém pokoji, poblíže španělské stěny bledě zelené, barevnými i černými obrázky polepené. Byla v bělostném nočním kabátku, přes kolena splýval jí na zem velký pruhovaný šátek, skrývající jí také nožky o stoličku opřené.

Hlavu měla o lenoch opřenu, velké tmavé oči nyní po nemoci zapadlé, zvláštního lesku, jako by větší, hleděly ke dveřím, vyhlížejíce, kdo to přichází. Volalať už matka ve dveřích předního pokoje:

»Paulinko, vedu ti hosta. A jakého!«

Věk stanul bezděky na prahu. Srdce se mu zachvělo radostí i lítostí, jak pohlédl do pohublé dívčiny ubledlé tváře, na její čisté, bílé čelo, kolem něhož volně splývaly tmavé, husté vlasy. Ale slova, jež chtěl už vysloviti, zůstala nevyslovena, jak pohlédl do Pauliných velkých, tmavých očí. Byly tak hluboky, smutny, ač nyní, jak mladého filosofa spatřily, veseleji v nich prosvitlo.

Až k samému prahu bytu Butteauova myslil na rodiče a na jejich hněv. Nyní na něj zapomněl. Na vše. Na vyzvání paní Butteauové usedl na židli vedle Pauly. Ač tu byl dobře, přátelsky znám, učinil tak, jako by tu poprvé měl vedle Pauly usednouti. Bylo mu jako v nějakém snu. Trvalo chvíli, nežli přemohl své pohnutí a dostal se do hovoru. Paní Butteauová zůstala nejprve s nimi, pak pojednou vstala, že musí do kuchyně.

Mladého filosofa píchlo u srdce.

»Teď?« mihlo se mu hlavou.

Myslil, aby Paule vše pověděl, jak na ni vzpomínal, jak se o ni strachoval, jak ji má rád. Osaměv však s ní, mlčel. Nevěděl, jak začíti. Byl všechen rozčilen. V tom, jak promluvil, ozval se venku veselý hlas, pak rychlé, drobné kroky. Lotka přišedši domů zaslechla, že se Věk vrátil, a proto se tak rozběhla, netajíc své radosti. Věk viděl otevřenými dveřmi, jak běží prvním pokojem. Už na prahu vztáhla mu vstříc ruce, půvabně se na něj smějíc a vesele, hlasně ho vítajíc. Radost její pravdivá byla hodně při tom nalíčená...

Než hned jí ruce klesly, veselá, smějící se tvář se zasmušila nad nevděčným Věkem. Vstal, aby vstal, tak klidně a tak vážně a tak chladně jí ruku podával, a v očích neměl ani jiskřičky radostné. A neviděl jí kolik neděl! Matka se mýlila — mýlí —

Usedla pak také na pohovku; hovor vázl hned s počátku. Lotka schválně málo mluvila, Paula nemohla a mladému filosofu nebylo volno, co se Lotka vrátila. Brzo vstal a poroučel se. Jinak si to shledání myslil...

XX. NOVÁ RÁNA.

Nyní, co se Paula po nemoci zotavovala, přestal F. Věk u ní učitelovati, ale k Butteauovým docházeti nepřestal. Byl rád, že ho paní Butteauová tak horlivě zvala. Chodil tedy zas, ač ne tak často. Paulu teď nikdy nezastal samotnu. Pořád byl někdo s ní v pokoji. Několikráte tam i Thama zastal. Seděl obyčejně u Pauly a vykládal jí něco živě. Když mladý filosof ho tam poprvé zastal, seděl s Paulou sám. To, a jak Paula hleděla na Thama, všecka zajata hovoru jeho naslouchajíc, tak že si ani hned nevšimla svého učitele, jej zarazilo a v ten okamžik velmi zamrzelo. A pak mu připadlo: Chodíval-li Tham dříve také tak často a sedal-li pokaždé s Paulou, či jenom teď po její nemoci? Dříve, dokud v jinou dobu sem Věk chodíval učit na housle, s Thamem zřídka kdy se setkal.

Nyní jej tato otázka znepokojovala. Přímo zeptati se nemohl. Ale podezření a žárlivost se probudily v jeho duši a měl z nich mnoho

nespokojených chvil. Jiných starostí měl také dost. Všecko se proti němu nějak spiklo. Hodiny, která byla nejvýnosnější, z které měl hlavně své živobytí, pozbyl počátkem školního roku a nebyl s to, aby sehnal novou, podobnou. Poprvé požádal professora Vydru, aby mu svými známostmi laskavě pomohl.

Professor se velice mrzel nad tou nehodou, že milý jeho posluchač a krajan nepřišel o den dříve, že zrovna zadal tuze pěknou hodinu. Nyní zrovna že nic nemá, ale slíbil a těšil, že se bude starati. Než mladý filosof potřeboval okamžité podpory. Tak ke všem starostem, ke všemu soužení uhostil se v jeho pokojíku, bez toho chudičkém, citelný nedostatek. Oháněl se jak mohl, hledaje nyní záchranu přede vším v hudbě. Po tom, co se událo, rozhodl se snadno, že se jí všechen oddá, v ní že bude jeho životní povolání. Proto se všemožně snažil, aby na tom poli se uchytil a k něčemu jistému a stálému se dostal. Tu mohl nejspíše nějakého postavení nabyti. Při tom byla Paula všechno jeho myšlení. Butteauovi by mu jistě nebránili, třeba že paní Butteauová má své plány s Lotkou.

Za takových úvah mu také domov často na mysli zatanul. Nejvíce matka. Jedno ho trápilo a soužilo: že také ona se na něj tak rozhněvala. Psal už domů, otci; že žádné odpovědi neobdržel, to ho rmoutilo, ale přece ho tak nepřekvapovalo. Znalť svého otce. Že však mu matka ani slovem neodvětila, to ho hnětlo bolestně. Psal jí a list poslal na adresu kmotříčkovu; že by kmotříček listu nedodal, to si ani nepomyslil. Ale matka se nechce udobřiti, nechce mu odpustiti!

Někdy ho to všecko přemáhalo, když nedostatkem skličen uvažoval o domově, když na otce a zvláště na matku vzpomínal. Ale jak se mu kmitl na mysli obraz Paulin, zacházely všecky ty chmury, a zapomněl na ně docela, na vše, když seděl proti ní a hleděl do unylé tváře, nyní opět do růžova rozkvétající, a byl blažen, když ho někdy lístkem požádala, aby něco zahrál nebo zazpíval. Tu sedl ke klavíru a zpíval, nebo chopiv se houslí, hrál jí skladby, o kterých věděl, že jsou jí nejmilejší. Jednou jí také zahrál skladbu svou a byl všechen

blažen, až se zapýřil radostí, když se, jak dohrál, Paula lístkem ptala, od koho ta skladba je, a on otázav se jí, zdaliž se jí líbila, uzřel na ceduličce:

»Je hezká, citu plná.«

Když se potom přiznal, že on jest skladatelem, pohlédla na něj překvapena. Pak usmávši se, podala mu ruku.

Zatím se Paula tak zotavila a sesílila, že mohla již na ulici vyjíti. Starostný otec učinil jí nemalé potěšení a překvapil ji velmi, oznámiv jí jednoho dne z nenadání, že ji vyveze ven, za bránu, aby zase viděla pole a les. Bylyť takové krásné dny zářijové. Nevěda vyplnil tak pan Butteau nejvroucnější přání své dcery. Již mnoho neděl nebyla venku za branou, toužila po volném vzduchu, ale tajila se svým přáním vidouc, do jakých nesnází peněžitých zavedla rodiče svou nemocí.

Sic ještě teď se bránila, ale Jacques Butteau nedal si říci. Toho plánu jeho však se ujala Lotka tak, že by všichni si mohli udělati »landpartii«. Paní Butteauová se hned k dceři přidala, zvláště když také Bettyna jala se žadoniti. Tak se stalo po vůli dětí. K penězům, jež pan Butteau opatřil, sehnala jeho manželka ostatek. Jak, to byla její starost a nikdo se z rodiny o to nestaral, věda, že maminka si ví rady a umí klín klínem vyrážeti.

Z vyjížďky Pauliny stal se veliký výlet rodiny Butteauovy a některých jejich známých od divadla, pánů i dam. Všechno se na něj těšilo, zvláště také proto, že se ho súčastnil veselý herec Zappe z České Boudy se svou manželkou, čipernou, asi třicítiletou paničkou.

Také Věk, byv pozván, těšil se na tu vycházku. Ale radost jeho nebyla beze rmutu. Veselá společnost z části jedouc na vozích, z části jdouc pěšky vydala se z Prahy hned ráno na cestu. S Butteauovými jel Tham. To Věk věděl, a on s nimi nemohl. Bylоť v neděli, a on musil do kostela k františkánům na kůr. Dovolené na tentokráte si vymoci nemohl a vynechati nesměl, neboť bál se výpovědi. A nyní za těch stísněných jeho poměrů byl mu každý groš vzácný. —

Za to však, když bylo po hrubé, vydal se na cestu a nedlouho po obědě vkročil všechen zardělý od rychlé chůze širým polem do lahodných stínů Krčského lesa. Cesta tudy byla velmi příjemná, ale mladý filosof na nic se neohlížel; jenom ku předu hleděl, neuzří-li cíl své cesty, k němuž tak chvátal. Společnost byla až v Kunraticích, a zastal ji tam venku, pod širým nebem na palouku na pokraji lesa. Starší páni, jako pan Butteau, a paní, jako jeho manželka, seděli pod košatými duby hovíce sobě po obědě, který tu právě odbyli. Pan Butteau v napudrované vlásence s copem, v modrém kabátě a světlé, bohatě vyšívané vestě, spokojeností jen zářil a smál se nápadům a veselé písni, kterouž Zappe zpíval, doprovázeje svůj zpěv na kytaru. Jeho zardělý do temna obličej tupého nosu a chytrých malých oček tím nápadněji se odrážel od bělostné jeho vlásenky.

Věk nejprve Paulu hledal. Ale nespatřil jí. Také ne Thama. Zrovna ho píchlo; vydechl si však, když také nezahlédl ani Lotky ani Bettyny. I ostatní mladí účastníci výletu byli ti tam. Věk usedlou společnost na chvíli vyrušil. Musilť si usednouti po vůli paní Butteauové, a hned mu snesla jídel, se kterými na něj dobře pamatovala. Když se najedl, jako by věděla, čeho si přeje, sama mu podala jeho třírohý klobouček a řekla s rozmarnou přísností:

»A teď si jděte. Co byste tu mezi námi dělal? Mladí se rozběhli po lese. Hoňte je.«

»Budou nejspíše u starého hradu,« dodal pan Butteau.

Věk poslechl; šel a rád. Chutě a bystře stoupal do stráně. Den byl překrásný, na měsíc září nad obyčej teplý.

Bylo tak ticho a klidno, ani lísteček se nehnul; všecka lesní stráň jako by podřimovala v plné záři sluneční, jíž byla zalita. Stíny stromů odpočívaly bez pohnutí na vyzářené půdě. Věk se však nerozhlížel, nepozoroval, ani se nezastavil, míře k rozvalinám Nového Hradu, který si tu dal před věky vystavěti král Václav. *)

---

*) Tou dobou byly rozvaliny Nového Hradu ještě značné.

Pojednou se ozval veselý zpěv hlasů mužských a ženských. Zněl opodál a mile se rozléhal tišinou lesní. Věk na okamžik se zastaviv zamířil po zpěvu, mysle, že tam najde Paulu ve společnosti. Nešel daleko. Za houštinou spatřil na nevelikě mýtině několik mladých, napudrovaných pánů v kabátech modrých, hnědých i barev živějších, dámy ve vysokých, napudrovaných účesech, v kloboučkách i bez nich, oděné v šaty barev veselých. Stáli do kola a zpívali chutě a upřímně sbor z Figarovy svatby.

Okamžikem postřehl Věk, že tam není ani Pauly ani Thama. O více se nestaral. Uskočil, aby ho nezahlédli, nebo by jej, dobrého zpěváka, jistě zatáhli do svého kola, a chvátal odtud, velice znepokojen. Zahlédl nad sebou kulatou věž a rozvaliny královského někdy hradu. Stály opuštěny; jen stíny haluzí a křovin míhaly se místem na jejich sluncem ozářených zdech, mezi nimiž vydechl duši Karlův nešťastný syn. Mladý filosof si rozvalin hrubě nevšiml. Ohlížel se jen kolem jako slídící lovec. Nespatřil však nikoho.

Tak chvilku stál a rozmýšlel se, až pojednou vešel pustou branou do hradního nádvoří, obklopeného polosesutými budovami vybitých oken. Na nádvoří, někdy tak plném ruchu a šumu, rostlo několik zasmušilých smrků. Bylo tu pusto a prázdno. Věk všechen znepokojen, hledaje jistoty, vešel rychle v pravo, do nejbližších dveří pěkně pracovaných venýřů. Ale tam se náhle zastavil jako ohromen.

Stanulť v klenuté jizbici, jejímiž pustými a vybitými dveřmi, vedoucími do vedlejší komnaty, zahlédl tam, v té vedlejší komnatě, ve výklenku okna dva — Thama s Paulou. Byla opřena o jeho rámě. Oba byli obráceni do okna s rozbitou kružbou, jako by hleděli na lesnatou stráň pod nimi.

V tom se Tham k Paule nachýlil, mluví k ní tlumeným hlasem, a ona — jak k němu vzhlédla! A teď! Políbil ji, líbá ji, a ona se mu nebrání; neprchá, a on jí opět a opět líbá čelo, rty, oči v sladkém opojení přivřené —

Pojednou venku něco zaharašilo. Paula všecka zardělá sebou trhla, vzpřímila se, pohledem prosí a ukazuje, aby vyšli ven.

Věk se přitiskl do šerého koutka, nebo aby odešel, na to nebylo času. Než komnata, ve které byli milenci, měla také dvéře, a těmi odešli. Mladý filosof stál strnulý, upřeným zrakem hledě do vedlejší jizby, v níž měl takové hrozné vidění. Jako sen mu vše připadalo. Zjevili se mu tam z nenadání, líbali se, a již opět odešli —

Vykročil jako v mrákotách, ale ne ven, nýbrž do vedlejší pusté komnaty rytířské. Došel až k oknu s rozbitou kružbou, až na to místo, kde stáli a se líbali, a tu sklesl ve hlubokém výklenku okenním na jedno z kamenných sedadel po obou stranách výklenku a dal se do pláče.

Plakal. Pojednou zvedl hlavu a podíval se ku dveřím, kdež se ozvaly kroky. V plném světle, proti oknu, stála Lotka napudrovaných, vysoko sčesaných vlasů, v růžových, vystřižených šatech, držíc v jedné ruce klobouček a ve druhé vysokou pastýřskou hůl, bílou, nahoře pentličkami a věnečkem z pozdního polního kvítí ozdobenou. Měla ť ji s sebou na výletě pro projektovanou pastýřskou figuru ke kotillonu, na který se také chystali. Zabloudila sem, hledajíc Paulu a Thama, kteří se jim z kroužku ztratili a dlouho nešli.

Mířic do rozvalin zahlédla Věka před branou; on však jí nespatřil. Zaradovala se nad tou náhodou a počkavši, až vešel, stopovala ho. Zaharašivši houštinou nedaleko dveří, probudila milence ze slastného opojení a vyvedla je tak bezděky ven. Zahlédla je také, ani se líbali. Jindy by jí to nesmírně zajímalo, ale v ten okamžik pozorovala, stojíc u dveří, mladého filosofa. Postřehla, jak je rozčilen, a proto také, aby ho mohla dále pozorovati, skrčila se za houštinou, když sestra vycházela s Thamem.

Odešli, a ona stojíc teď už ve dveřích, žasla. Věk plakal! A jak hořce! Proč! Pro to, co viděl! On ji miluje! Paulu! Tenkráte na podzim před představením Dona Juana jí to připadlo. Ale sama sobě se vysmála! A teď! Hle!

Věk, když se po dveřích ohlédl a spatřil Lotku, rychle vstal. Tvář jeho se zamračila a tím více, když Lotka se k němu zvolna blížila usmívajíc se. Výsměch to byl. A tu mu chystají! Pocítil v ten okamžik nechuť a odpor k mladé herečce.

Lotka zlomyslným svým úsměvem zakrývala jen své pohnutí. Bylať popuzena tím, co spatřila, a měla se za zhrzenu. Ale také škodolibou radost pocítila. To mu patřilo. Než zrovna ji pichlo, když mladý filosof ani slova nepromluviv, ani si jí nevšimnuv chtěl kolem ní odejíti. Bezděky ho zadržela, postavivši se mu do cesty.

»To máte neštěstí,« pravila s úsměškem. »Hledal jste zase ten lék divné síly?«

»Hledal, ale tady mně ho nikdo nenabízel — a nikdo mě k němu nesváděl —« odvětil Věk popuzen a již byl ten tam.

Lotka hleděla za ním. Obličej její se zarděl, oči jí zahořely a v nitru se jí ozvalo jako tenkráte, když jí o zkoušce k Donu Juanu nechtěl rozuměti, jen že teď prudčeji, hněvivěji: »Počkej!« —

Paní Butteauová žasla čím dále tím více. Pan Věk nepřicházel. Odešel do lesa, do rozvalin a nevrátil se, i když všecka společnost dávno se byla sešla. Nikdo ho také ani okem nespatřil. Paní Butteauová byla pak už všechna znepokojena, a jak se jí jen událo, zavolala si Lotku stranou. Dobřeť si toho všimla, že se dceřina nálada změnila.

»Viděla jsi ho?« ptala se paní Butteauová tajně a tiše.

»Viděla.«

»To jste se tedy nějak pohněvali?«

Lotka se usmála, pohodila hlavou a řekla:

»Stál by za to! Ale falešník je,« dodala prudce, nenutíc se již do smíchu. »Kdo by to řekl, jak se umí tajit a přetvařovat! A naše Paulinka!« dodala náhle, spatřivši sestru s Thamem po svahu dolů pod stromy sestupovati. »Ta má štěstí! Zrovna dva a jaké! Haha!«

Lotka se dala do zlostného smíchu, nedbajíc, že matka všechna užaslá na ni hledí jako na nerozumnou.

Zatím Věk se toulal po lese. Nevěděl, kudy chodí; nedbal toho. Byl všechen rozrušen. Rána přišla tak z nenadání. Nerozhlížel se, kudy jde a kam přijde. Jen jedno měl na mysli: aby nepřišel do společnosti. Nelitoval toho, neželel, jako tenkráte, když doprovázeje Lotku se tak zapomněl, že se mu zkazil večer u Butteauových, na který se tolik těšil. Tenkráte se také bál, že Lotka nesmlčí, že to na něj poví, co vyvedl.

Nyní věděl a byl přesvědčen, že tentokráte jistě poví. Ale ať poví nebo ne. Co je po všem; nejkrásnější naděje mu selhala, nejkrásnější sen, pro nějž všechno obětoval, se nesplnil. Co mu po všem ostatním, co mu teď zbývá! Chodil sem tam, ulehl také kdesi pod houštinu a hleděl do země jako po těžké ráně zpitomělý. Soumrak už nastával, když vyšel z lesa, a byl už večer, když kráčel sám a sám silnicí ku Praze. Kráčel zamyšlen, s hlavou skloněnou.

Pojednou ji však zvedl. Ozvalť se za ním rachot kočárů, pak veselé hlasy. Toť jsou oni! Zdrželi se tam tak dlouho. Rychle uskočil s cesty do příkopu a sedl tam do trávy. Kolem hrčely tři povozy, na nichž seděli výletníci hezky smačknuti. Ale byli jak náleží rozveseleni. Zpívali, a drnkot kytary bylo také slyšeti. Mihli se kolem, a jak měsíc svítil, kmitla se na zadním otevřeném voze, na zadním sedadle silhouetta známé osoby. Toť Tham, a vedle něho nějaká postava, těsně vedle něho ve světlém šátku přes ramena přehozeném. To jistě ona, Paula. Vine se k němu, a on jí šeptá, ruku tiskne a snad kradí ji líbá, jako tam —

Povozy s veselou, rozjařenou společností mihly se v záři měsíčné, zanikaly, v šeré stíny se měnily, až zanikly. Jen rachot kol bylo slyšeti a ohlas veselé písně. Slyš! Toť ta veselá Thamova, pijácká, k níž on nápěv složil:

Já jsem si již umínil
v hospodě zemříti —

Byla mu v ten okamžik protivna —

Pozdě večer dostal se do Prahy. Cesta ho vedla také kolem Řeznické ulice.

»Už sem nebudeš chodit,« pomyslil si. »Už je všemu konec. Konec! Teď jsou asi jistě pohromadě, Tham také, blažen a šťasten. A Paula také... A ta« — myslil Lotku — »se jistě směje a všichni s ní, jak plakal. Ale jemu se již nebude smáti — on toho neuvidí, ani neuslyší...

XXI. F. VĚK SE VRÁTÍ DO SVÉHO DOMOVA.

Asi za čtrnácte dní po té kráčel F. Věk zase venkovskou silnicí, ale ne z Krče do Prahy, nýbrž tou, jež vedla do Dobrušky. Bylo za nevlídného dne říjnového. Nebe všecko zataženo a sychravý vítr vál krajinou. Maje hřebíčkový kabát dosti ošumělý až ke krku zapjatý, malý tlumok přes rameno zavěšený, ve střevících hrubě sešlých a sešlapaných, blížil se s holí v ruce k rodnému městu. Bylo odpoledne a ještě dosti světlo. Mladý filosof kráčel zvolna, téměř jen, co noha nohu minula. Nepospíchal. Nehnalať ho touha, nebyl radostně rozechvěn jako vždycky, když ještě v benediktinském klášteře meškávaje domů na vakace chodil.

Nepospíchal, ano váhal, a když viděl, že by do Dobrušky, kterou měl před sebou, došel za denního světla, uchýlil se s cesty do nedalekého lesíka a tam usedl na pokraji. Z lesa nesl se táhlý šumot, a suché listí starého dubu, pod nímž usedl do odkvetlého, brunátného

vřesu, hlasně mu nad hlavou harašilo. Věk přepadlý ve tváři hleděl vážně, zamyšleně k rodnému městu.

Byl by se nikdy nenadál, že se takto vrátí, že se bude štítit za božího dne do rodného domu vkročit a že bude čekat, až se setmí, aby ho nikdo neviděl a nepoznal. Takto se vrací ze studií ku prahu otcovského domu! Jak ho přijmou? A což, nepřijmou-li ho, nedá-li se přísný otec usmířit a zapudí-li ho, co pak? Nyní jen na domov, na otce, hlavně však na matku myslil.

S počátku své cesty byl však v duchu pořád ještě v Praze. S těžkým srdcem z ní vycházel, tajně, aby nikdo nevěděl, s nikým se nerozloučiv. Dala mu sice poslední dobou tolik hořkostí, a přece dlouho stál na místě, odkudž ji mohl naposled vidět, a dlouho hleděl na stínové obrysy královského města mlhou pronikající.

Nikdo ho nevyprovázel; a on také nechtěl, aby se tak stalo. Tham by byl přišel, ale Věk si toho nepřál, ač se na něj nehněval. Nemohl, ba pohnut se s ním rozešel. Lotka skutečně tentokráte nemlčela. Nejprve matce pověděla, ta otci, a od toho se toho Tham dověděl. Ten pak chtěl to říci Paule, ale ta měla tu podivnou zprávu již od Bettyny. Paula byla velmi zaražena, litovala svého mladého učitele; bylať mu přátelsky nakloněna. Paní Butteauovou novina ta netěšila, a nechtěla jí s počátku ani uvěřiti.

Ale pan Věk z výletu zmizel a nepřišel příštího dne, ani pozejtří. Vůbec nepřicházel. Tu se pak dověděla, že vůbec nepřijde, a že pan Věk jí vzkazuje upřímné a srdečné díky za její a veškeré rodiny laskavost. Tham přišel s tímto vkazem. Bylt u Věka. Nemoha se dočekati, sám si k němu došel. Jen Paula o tom věděla. Věk se zarazil, když viděl vstupovati svého přítele, rádce a — soka.

Tham přišel vážný, ano pohnutý. Ptal se mladého přítele, hněvá-li se, a vyřizoval, jak je Paula dojata, a že jej, svého učitele, prosí, aby jí věnoval své přátelství. To hnulo chladem a upjatostí, do kterých se mladý Věk nutil. Podal Thamovi ruku, a ten ho objal. Když

však Tham jen nadhodil, že u Butteauových se po něm, po Věkovi, shánějí a že o něm často rozprávějí, zasmušil se Věk a řekl:

»Ne, toho ode mne nežádají. Tam nepůjdu. Jak bych mohl!«

Tak se s Thamem rozešli. Věk byl by rád Paulu i teď vídal, než k Butteauovým nechtěl, nemohl. Jak by pohleděl na Paulu, jaké by bylo s ní setkání, a pak s Lotkou! Ale bez Pauly ani teď nemohl býti. Chodil k sv. Štěpánu do kostela, věda, kdy tam Paula chodívá. A tu stoje za sloupem pozoroval modlící se dívku a sotva s ní zraky odvrátil. Paula neměla o tom ani tušení. Častěji mu také připadlo, co mu Tham tenkráte pravil, když u něho byl naposledy. Pravil mu: »Lépe by bylo, kdybych já byl na vašem místě —«

Tham si přál jeho nešťastné lásky, přál si, aby ho Paula nemilovala. Proč? Vždyť ji miluje a jak vroucně! Věkovi byla ta slova nápadna, a jak je uslyšel, pohlédl tázavě na Thama; než ten více nic neřekl a jen tlumeně si povzdechl —

Od té chvíle, co se mladý filosof přesvědčil v Kunratickém lese, jak nadarmo doufal, jak se nadarmo těšil libeznou nadějí, častěji nežli kdy před tím na domov vzpomínal. Ztratil ho, a za tu obět ničeho nedosáhl. Rodiče hluboce zarmoutil a sám se jen trudu dočkal. Doma se na něj rozhněvali nadobro. Neodpověděli ani na jeho druhý list. To se pak už mrzel na tu tvrdošijnost, jak to v duchu nazýval; ale nyní zase měkl. Bylo mu nejvíce o matku. Divil se, že ta mohla také tak zanevřít a zcela jej opustit.

Bylo mu tou dobou tuze zle. Měl veliký na všem nedostatek a tuhý boj o živobytí. To však ho nehnětlo. Vůči těm starostem byl otupělý; bylot mu všecko lhostejno. Až pojednou jím otřáslo psaní kmotříčkovo. Ten oznamoval, že mu chtěl už dříve psáti, ale že to nešlo, že maminka ho za to žádala, nechtíc syna lekati. Upadlať do těžké nemoci. Věděla, že by František o tom se dověděv ihned přišel, takové mínění o něm ještě měla. Byla by ho z té duše ráda viděla, než bála se pantáty, že by Františka zle přijal nebo ho k ní ani nepustil. A to by bylo nejhůře bývalo. Proto poprosila tajně kmo-

tříčka, od něhož věděla, že také od Františka dostal dopis, aby do Prahy teď nic nepsal, leda až by s ní bylo hůř, to že by přece ráda Františka viděla, děj se co děj.

Ale ono zatím se jí uvolnilo, a tu sedl pan učitel a o své vůli napsal Františkovi list. Myslil, že pro kmotřičku to bude nejlepší medicina; až tu hoch bude, rychle se pozdraví. Bez toho se k vůli němu rozstonala. Starý sice bude se bránit. Ale panímámě teď také něco po vůli udělá a také přece snad uzná, že není po otcovsku, aby dítě nechal v nebezpečenství a ve špatné společnosti, ale aby je z ní vytrhl, třeba že František z ní nechtěl a pantáty neposlechl. Až mu teď napíše, že maminka se roznemohla, a to nepochybně k vůli němu, to jím jistě hne. Regens chori to chtěl už dříve tak napsati, ale bál se, když bylo s kmotřičkou zle, že by jí dodalo to prudké pohnutí mysli a bouřka, kterou by pantáta jistě strhl, až by František vstupoval do světnice. Teď bude snad jinak.

V jednom se nemýlil. Františkem to trhlo, když četl kmotříčkův list, a zbledl, čta, že matka k vůli němu onemocněla. Proto ona chudák mu nepsala, neodpověděla! Četl dále, chvatně, s úzkostí a vydechl si, jak četl, že matce je již lépe, že je z nebezpečenství, ale že má pořád starost o něj, že o něm, arci jen tajně, pořád hovoří a na něj se vyptává.

Věkovi se zalily oči slzami. Než dočetl, už se rozhodl. To ani kmotříček nemusil navrhovati. To se ví, že k ní půjde, že k ní pochvátá, ať už se děje cokoliv. Ihned se připravil na cestu. S nikým se ani nerozloučil, jsa toho mínění, že se zase vrátí. Ponoukalo ho, aby si zašel k professoru Vydrovi, ale zdálo se mu již pozdě, a druhého dne ráno vyrazil z Prahy. Nikoli však časně, na úsvitě, nýbrž až bylo po mši u sv. Štěpána.

Když Paula sestupovala se schodů kostelních, zalekla se. Spatřilať tam svého mladého učitele. Až se překvapením zarděla. Byl bledší a nějak přepadlý, a jak se na ni smutně usmál, bylo jí ho z té duše líto. Čekal na ni. Řekl jí chvatně a neklidně, že jí přišel dát s Bohem,

že je na cestě do rodiště, protože mu matka stůně. Podal jí ruku, přeje jí, aby se měla dobře a byla šťastna.

Nemohla mu odpověděti, ale na její tváři zračilo se pohnutí. Stiskla mu ruku. Hleděl na ni okamžik, jako by jí chtěl ještě něco říci, než pojednou pozdravil a odešel. Ale ještě jednou se obrátil, a tu se mu mihly Pauliny krásné oči, na něm tkvící, v ten okamžik jako by zamžené. Stála bez pohnutí a hleděla za ním, až zašel za roh ulice.

Odtud se zastavil v bytě a vzav svůj tlumoček vydal se na cestu. Šel pěšky. Na vůz neměl peněz a nemohl jich sehnati. Neměl ani tolik, aby vystačil na tu pěší cestu. I jeden z Mozartových dvacetníků musil obětovati; druhý však si zachoval a byl raději celý den o hladu, jen aby ho nemusil rozměnit.

Tak se domů ubíral; s počátku v duchu se vracel do Prahy k Paule. Ale k domovu při tom chvátal nedbaje únavy. Chtělť už matku spatřit. Ale jak rodné město uviděl, jak se k němu blížil, uvolnil krok a váhal. Jak ho přijmou? Jak otec? Jak bude?

Pohlédl na sebe, na sešlý dost kabát i střevíce. Tak má domů nastoupiti, on, na němž si rodiče tolik zakládali, do něhož se tolik nadáli! Jak budou lidé na něj hledět a na něj ukazovati! Proto sešel s cesty a usedl na pokraj lesa pod starý dub a čekal, až nastane soumrak.

Smutný říjnový den pohasínal, když Věk povstal zpod dubu a zamířil na opuštěnou silnici. Vál studený vítr. Pole již temněla, lesy dál už zčernaly, soumrak nastal. Bylo pusto a smutno kolem, a mladému filosofovi nejsmutněji. Už ve staveních rozžehovali světla, již zář jejich padala na ulici, když vstupoval do města. Nejprve zaměřil ne domů, ale ke starému Žalmanovi. Nežli vešel, zastavil se před jeho chalupou.

Tu vedle stavení, ve kterém se narodil a mladistvá léta strávil, naproti statue sv. Jana, u níž si s kamarády hrával. Všecko tu, jak bývalo, jen on, on se tolik změnil!

Zaklepal na dveře. Volné, šouravé kroky se ozvaly, pak stařecký hlas, tázající se, kdo to.

»Já František.«

»Jaký František?« ozvalo se dosti nerudně. Jak by se byl starý Žalman nadál Věkova, svého Františka!

»Věkův —«

»I pro Boha věčného! Hochu. Je-li možná?«

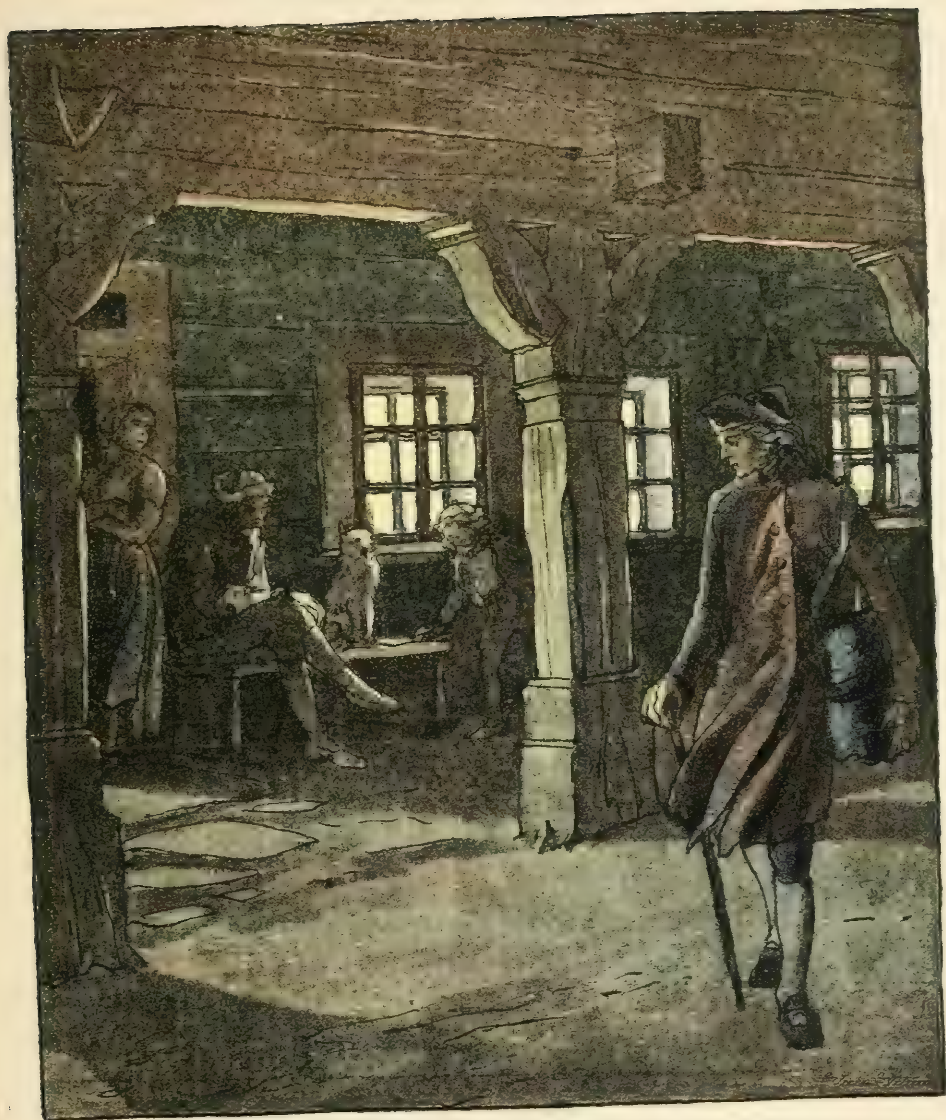
Klapla závora, hořejší polovice branky se otevřela, pak druhá, a Věk vešel do tmavé síně. Ve světnici hořela ve dřevěném svícnu louč a v záři její spatřil starého Žalmana sehnutějšího, nežli býval, dosud však tak svěžího jako jindy. Jen zrak starci slábl. Stínil si ho dlaní, jak na Františka hleděl. To ho potěšilo, že stařec ho vítal jako jindy laskavě a upřímně. Žalman uslyšev, že jde z Prahy přímo k němu, snášel už chléb a máslo, co měl.

Věk se nejprve po matce otázal. Vydechl si, že je jí lépe, že se teď valem pozdravuje.

Za chvíli po té běželo nějaké děvče malé do školy a vyřizovalo panu učiteli Havránkovi, že ho starý Žalman pozdravuje a tuze prosí, aby k němu přišel, ale hned, možná-li. Více nevědělo a marně se regens chori dotazoval. Než poslechl. Vzav plášť, zašel si ke starému sousedovi, u něhož nebyl jaktěživ. Jak užasl, když vstoupiv spatřil s lavice u kamen vstávati mladíka, jenž se k němu ostýchavě blížil.

»A co žes ke mně nepřišel?« zvolal učitel, když Františka uvítal. »Věděl jsem, že přijdeš na jisto, že není s tebou tak zle, jak pantáta povídal, že ti jsou kdo ví jací lidé milejší nežli otec a matka. Ale čekal jsem tě u nás.«

František jen tak něco odpověděl, ale kmotr porozuměl a pochopil, že se pan filosof styděl kmotřičky a děti a pomocníka. Regens chori se u starého Žalmana dlouho neomeškal, domů však nezamířil, nýbrž zrovna k Věkům. Starý byl v krámě pod mořskými pannami a odvažoval zrovna nějaké koření do kornoutků, aby měl na neděli.

Byl vážný a zachmuřený jako teď pořád, co se vrátil posledně z Prahy. S podivením pohleděl na kmotra, cože tak pozdě přichází. Ten trochu pohovořiv doložil, že dnes s kmotřičkou nemluvil, a že by se jí rád poptal, jak se jí daří. Šel dál, do světnice za krám. Sice již poslední dni přecházela, ale v tuto chvíli ležela. Zatím starý Věk odvažoval, pak odbyl dva lidi, kteří přišli pro olej, a kmotr ještě neodcházel. Vyšel teprv, když Věk už pomýšlel na to, že čas, aby zavřel krám. Regens chori dal dobrou noc, a nic.

Věkovi to bylo nějak divno. Vešed ptal se, co tu kmotříček chtěl, že se tak omeškal. To se již začal odstrojovat. Věková mlčela, a teprve, když se ještě jednou zeptal, odvětila mdlým hlasem:

»František psal —«

Ale Věk nic, a odvazoval si s krku šátek. V tom setkal se pohled jeho s úzkostným zrakem ženiným, který na něm tkvěl. Jako by jím prosila. A chudák, byla tak utrápena. Nemohl mlčet a neslyšeti jako dosud.

»Hm —« řekl, »vida — A co chce? — Peníze — Toť, co jiného — Pan hladký je hořký host — to věřím —« To všecko znělo tvrdě.

»Ne, peníze nechce, ale prosí —«

Zase nastala chvilka mlčení a zase začal starý Věk:

»Tak přece, a oč —«

»Abychom mu odpustili. Jde do sebe — Tuze lituje — Plakal prý a kmotříček nad ním —«

Věk sebou trhl.

»Cože! Plakal a kmotr nad ním? Vždyť jsi povídala, že psal —«

»Psal — a také sám to povídal. Přišel. Je prý tuze zkroušený — je to na něm vidět — Kmotrovi ho bylo tuze líto —« To již na loži usednuvši, Věková třesoucím se hlasem mluvila. Dále pro pláč nemohla.

Starý Věk žasl. Té noviny se nenadál. Nemrzela ho; hoch se poddal, šel do sebe, ale on také nechtěl jen tak poleviti... Nemohl. Než ženy bylo mu líto.

Zapomněv, že se chce odstrojiti, přecházel světnicí, pak jako maně a mimochodem se zeptal:

»A kde je? U kmotra?«

»Ne — u Žalmana —«

»To bylo potřeba! Dělat po cizích staveních ostudu!«

»Když se vás bál, pantáto —«

Věk zase nic, než odpověď panímámina nebyla Františkovi na škodu. Také se pak nerozzlobil a neřekl jí z ostra, aby mlčela, aby o tom darebném nezvedenci nemluvila, jako jindy, když za Františka prosívala, když obrátivši k němu svou bledou, ustaranou tvář znova jala se za syna orodovat, aby ho neodháněl, aby ho nechal domů.

»Já ho nevyženu — pro svou hanbu a ostudu. Ale já s ním nic nechci. On se mne a tebe odřekl — ať mi tedy dá pokoj!«

František myslil, že bude dnes noclehovat u starého Žalmana. Seděl s ním na lavici a naslouchal jeho těšivým slovům, jež prostý ten tkadlec měl většinou z bible. V tom přišel kmotříček po druhé a vyzval kmotřence svého, aby šel s ním, že matka již všecko ví, a že již pantátu jistě připravila.

Srdce mladému filosofu hlasitě tlouklo, když překročoval práh rodné své jizby. Spatřil bledou, nemocí a trápením sešlou matku.

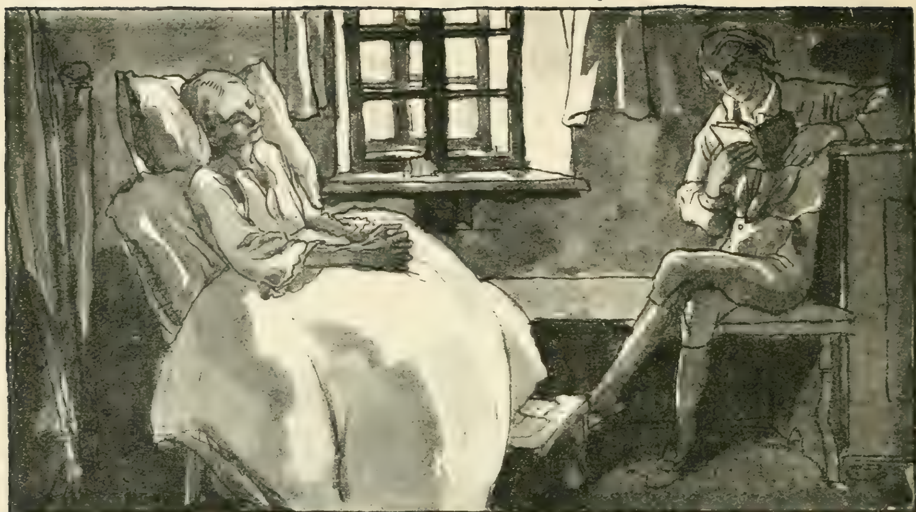
Vítala ho pláčem. Byl by nejraději k ní skočil, aby jí zulíbal ruce, jež po něm vztahovala. Ale opodál stál otec, zasmušilý jako mrak. K tomu musil nejprve. Znal ho.

Blížil se k němu, aby mu ruku políbil. Ale Věk nepromluviv náhle se obrátil a vyšel vedle do světničky. Syn zůstal, jako by před ním uhodilo. Než v tom zaslechl matčin hlas, a již byl u ní, na kolenou u postele a líbaje hubené její upracované ruce vyvstalých žil, plakal a plakal —

Kmotříček, chori et scholarum rector, stál opodál, zlehka odkašlávaje, a jsa dojat v duchu pomýšlel:

»Je to hlaváč paličatá!« Myslil starého Věka. »Ale to nic — teď se už poddá. Teď to půjde. Ubohá kmotra! Ta má radost, ze srdce jí toho přeju. — Chudák!«

XXII. DOMA.

Co František doma meškal, Věková nápadně rychle se zotavovala. Za nedlouho vstala a počala světnicí přecházeti, nebo si někdy sedla na židli u stolu k oknu, když jím proudily jasné paprsky podzimního slunce. František jí také byl nejlepším opatrovníkem. Sedal u jejího lože, posluhoval jí, vedl ji, když vstala, vystlal židli peřinkami, když si usedla k oknu na sluníčko. Všecky tyto úsluhy měl za svou povinnost; ale bylo mu také při nich nejvolněji. Rozprávělť s matkou, čítal jí z modlitebních knížek nebo kratochvilnou historii, kterou kdysi byl z Prahy poslal kmotříčkovi a kterou si nyní od něho vypůjčil.

V té tiché světnici u matky bylo mu, když otec venku nebo v krámě meškal, nejvolněji. Cítilť blaho mateřské lásky, jež byla mu jako balšámem do truchlivého srdce jeho. Viděl ji v každém jejím slově i ve vší její šetrnosti. Toho, co se stalo, ani slovem se nedotekla. Neptala

se ho na poslední doby, na jeho poměry, jako by dobře věděla, že to rána dosud nezacelená.

S otcem bylo jinak. Ten zůstával první čas takým, jakým byl, když se František vrátil z Prahy. První dny dělal, jako by syna ani neviděl. Chodil kolem, nepromluvil, na pozdravení ani neodpověděl, jako by ho neslyšel. Františkovi bylo při něm úzko, nevolno, a živě cítil hluboké to pokořování. Někdy až v nitru svém vzkypěl, zvláště když otec jako mimochodem prohodil kousavě něco o Praze, o daremné čeládce, o komediantech — tu se sotva opanoval, aby se neozval. Než úzkostný výraz matčiny tváře, její prosebný, smutný pohled ztišil pokaždé vybuchlý plamen. Posléze přece došlo na kmotříčkova slova, že to půjde, že se ten »hlaváč paličatá« poddá.

Nestalo se ovšem bez pomoci Věkové. S počátku jakoby nadarmo mluvila, když s mužem osaměvši ho prosila, aby nebyl na Františka tak tvrdý, že je už dost vytrestán, a že to není přece žádný klouček. Než ponenáhlu starý Věk změkl přece. Nejprve poděkoval, když dal František »dobré jitro« nebo »dobrý večer«; pak už také odpověděl, když se František na něco zeptal, a posléze sám promluvil, to jest, to neb ono mu nařídil, aby dohlédl sem tam v domácnosti nebo aby to neb ono zapsal, účty přehlédl, psaní napsal.

Po všechen tento čas František mezi lidi ani nevyšel Byl ustavičně, buď u matky, nebo ve světničce. Tam také pokaždé uskočil první dni, když nějaký zvědavec ze sousedství k nim přišel, aby za různými záminkami ho uviděl a se přesvědčil, jak vlastně je s tím Věkovým zkaženým studentem. Vědělt, jak divně na něj každý hledí a že se divné řeči o něm roznesly. Jen před jedinou návštěvou neutíkal, aniž se skrýval; to když přišel kmotříček, chori et scholarum rector. To byly nejpěknější chvilky, když bodrý Havránek u nich za stůl sedl a se rozhovořil a otce při tom nebylo, nebo s ním jako by dusivý mrak se nad ně všechny vznesl.

Kmotříček zval Františka po každé srdečně, aby k nim přišel, že si zahrají. Pozvání bylo upřímné i lákavé, než František první dny ne-

šel. Styděl se. Jediné, kam si vyběhl, bylo ke starému Žalmanovi. Ale vždycky jen na večer, když už šero nastalo, a to ještě kvapil zadem, aby nikoho nepotkal.

V té nízké světnici zašlých stěn se začernalými hodinami, jejichž krátké kyvadlo na ciferníku zašlém mušinou a kouřem lítalo sem tam jako zběsilé, bylo ticho a klidno. Tu si oddechl; zde se nic nezměnilo, ani místo, ani starý Žalman, který stejně upřímně a přátelsky ho vítal jako jindy. Tu proseděl mnohý večer toho podzimu zvláště smutného, rozmlouvaje s nahrbeným starcem stříbrolesklých vlasů, jenž už tolik v životě zkusil všelikého soužení a zármutku i pronásledování, jemuž i to nejmilejší, co měl, jediného syna, násilně urvali.

A prostý ten starý tkadlec životem tolik zkoušený měl ještě tolik duševní síly, tak mužně a oddaně všecko snesl a snášel, maje útěchu a sílu svou v živé a vroucí víře své v boží prozřetelnost a milosrdenství. Prostá řeč Žalmanova, oživena toliko slovy jeho pokladů, staré rodinné bible, mladého filosofa až dojímala a kolikráte mu připadlo, oč je starý Žalman ve své pevné víře a důvěře šťastnější nežli on, jenž ze síní kollejních odnesl si jen pochybnosti a s nimi neklid a nespokojenost.

Někdy, obyčejně v neděli odpoledne, když bylo pěkně, vytratil se ven do polí, do luk a pouštěl se na těch osamělých procházkách hrubě daleko a v takové strany, aby nikoho nepotkal. Chodil po mezích, po lukách, nyní pustých, zašel si do lesíka nebo na pokraj háje a usednuv na výsluní, hleděl před se na podzimní krajinu jasně ozářenou, tichou, zamlklou, jako by plnou tajného, tichého smutku. Jemu bylo také teskno. Stýskalo se mu po Praze, stýskalo se mu po Paule, nemohl oželeti, že ji na vždy ztratil.

Na těch osamělých procházkách omeškal se často až do soumraku a často se vrátil, když se již na nebi leskly hvězdy. Hleděl k nim, hledal stranu Prahy, kdež pořád ještě, jako po celou tu cestu, v duchu meškal.

Věková myslila, že se Františkovi za nějaký čas uvolní, že pozapomene. Nestalo se tak. Františkovi se stýskati nepřestalo. Takový život, jaký měl doma, se mu nelíbil. Nebyl do hospodářství, nebyl do práce, do které ho měl otec. Ten sice na hněvy zcela nezapomněl, ale přece již spíše promluvil. Dokud se nadobro zlobil, Františka si ani nevšiml. Nyní mu nedalo, aby ho nechal zaháleti. Psaní a účtování nebylo tak mnoho. Proto ukázal synovi také práce jiné. A ty se právě Františkovi nepodobaly. Musil do stodoly dohlížeti na mlatce, musil na se vzíti zástěru a otci v tom neb onom pomoci, pak už ho také do krámu volal. To bylo Františkovi nejmrzutější. Zatím si lidé na něj zvykli, a přestalo býti novinkou, že Věkův student zůstal doma a že pomáhá v hospodářství.

Ale jej to hnětlo. Styděl se velice, když poprvé postavil se v krámě za pult, když lepil kornouty a odvažoval šafrán i koření na neděli. I pak, když už se tak často stalo, nemohl si zvyknout a nemohl se dočekati chvíle, až dojde čas a zavrou krám. Tam, jak mrazy uhodily, otekly mu ruce, zrudly až do modra, a prsty se mu rozpukaly.

Matka ho z té duše litovala, a div se jí oči nezakalily, když poprvé spatřila obolavělé jeho ruce, ty bílé ručičky, které tak pěkně psaly, ty štíhlé prsty, které hrdlo houslí tak hezky objímaly a na struny se kladly. Hojila je, i u pantáty se stranou přimlouvala, aby Františka tak tuze k tomu kupectví neměl, že tu běží o zdraví synovo. Ale starý Věk jako by neviděl a neslyšel.

»To jsem také zkusil,« odvětil krátce, když se mu Věková zmínila o oznobených rukou Františkových; ba ještě dodal: »A nebyl jsem takový — —« To jako bý chtěl říci: »Takovému daremnému mladíku to patří. Jaké lítosti. Ať zkouší!«

František byl by si z těch bolestí nic nedělal, kdyby ho bylo to ku pecké zaměstnání jen drobet těšilo. Ale měl se za zajatce, když stál za pultem, pod stropem ověšeným kartáči, štětkami, kotouči drátu řetízky, konopím, řemeny a biči koženými a jiným všelikým zbožím, zrovna pod mořskými pannami vyvalených očí a mocných ňader,

kteréžto bytosti od půl ryby se mu nyní nikterak nelíbily, ano svým strnulým pohledem i protivnými se mu staly. Nicméně nereptal, nebránil se, ani slovem se neozval, nýbrž poslouchal. Vědělť, že tento rok studií beztoho je ztracen, že doma jen tak zaháleti také nemůže.

Mlčel také proto, že všecko to měl za trest, kterým ho otec káral. V tom také byla jeho útěcha i naděje. Nadálť se, že to všecko jest jenom na čas, že po čase, nejdéle do roka, bude po jeho kupčení a pak že ho otec pustí do Prahy. Té pevné naděje byl. S otcem ovšem nikdy o tom nemluvil. První čas nebylo vůbec možná, a pak si ani dosti netroufal. A otec sám se nezmínil. Také s matkou nejprve o tom všem nemluvil domnívaje se, že je přede vším nutno trest vytrpěti.

Ó, jak se mu pokaždé uvolnilo, když večer zavřev krám, vešel do své světničky a v ní osaměl, když zahrabav se do peřin chopil se knížky a četl při světle lojové svíčky! To se vracel do svého světa, i uvolnilo se mu, třeba že byl jenom na jeho kraji. Četl, co měl svých knížek doma, nejvíce klasiky, a nad nimi alespoň na chvíli zapomínal na všecku trampotu.

Jedno mu scházelo a tuze: hudba. Když se domů z Prahy navrátil, otec housle jeho ve světničce visící schoval, že bez toho ta zat... muzika je vším vinna. Teprve po kolika nedělích je zase synovi na matčinu a kmotrovu přímluvu vydal. To pak František ve své komůrce večer a někdy i za dne, když mohl uskočiti, hrál a hrál.

»Chudák!« nejednou Věková pomyslila, za dveřmi naslouchajíc; »je jako ptáček v kleci. Jak to krásně umí! Jak krásně hraje! Ten není pro kupecký krám.«

V tu dobu, zima již míjela a nastávalo jaro, František si také jinde pohrál. Poslechl konečně kmotříčka a přišel do školy, a pak přicházel častěji, obyčejně v neděli po nešporách nebo někdy, ale jen zřídka, všedního dne na večer. Hrával s kmotříčkem dua, a pak to kmotříček tak navlekl a sehnal, že si sehráli pěkně ve čtyřech. To byly milé

chvilky, na které se velice těšil studovaný kupecký učedník či mládenec, jenž o tom sníval, že bude varhaníkem nebo regentem chori a že si dobude uznání a jména svými skladbami.

Jednou před hraním byl dojat tak, že se musil od not náhle k houslím skloniti, jako by na nich něco spravoval, neboť myslil, že mu slzy vytrysknou.

Vytáhlť kmotříček z haldy not na klavíru narovnaných partesy, jež, jak na stojánky položil, František ihned poznal. Byl to jeden z devíti tanců, právě čtverylka »la favorite«, již Mozart skládal jaksi z donucení, když ho hrabě Pachta zavřel před obědem, na který ho pozval, a nepropustil dříve, dokavad se těmito skladbami nevykoupil a cestu k bohaté a skvostné tabuli si jimi neproklestil. Prostřednictvím Praupnerovým si je František mohl pak opsat a opis opisu svého zaslal tenkráte kmotříčkovi věda, jakou mu způsobí radost.

Když ty partesy spatřil a pak když z nich hrál, živě sobě připomínal pěkné doby, za které je psal, a živě viděl domácí zábavu u Butteauových, o které se tančila také tato »la favorite«. Zvuky její oživily mu obraz Paulin, viděl ji, jak davši sobě říci, také zatančila, viděl ji živě zardělou, jiskrných očí, jemu, svému tanečníku, se ukláněјící, ruku podávající, s ním po hudbě kráčející... Toho dne živěji než kdy jindy vzpomínal, a večer ve své světnici vyňal z úkrytu škatulku a dlouho obsah její prohlížel.

Byl v ní Mozartův dvacetník. Toho si však dnes hrubě nevšiml. Za to malých cedulíček a útržků papírových, na nichž bylo psáno, tu více, tam méně, drobným, úhledným písmem ženským... Byly to cedulíčky, řeč Paulina, její odpovědi, které si uschoval pro památku. Nejednou si je už tajně vyňal, tuto jedinou památku, nejednou si je už přečetl, co doma meškal, ale sotva kdy tak s pohnutou myslí jako po onom hraní. Cítil, jak má Paulu dosud rád a že na ni nikdy nezapomene. Nikdy! O ní samé teď nic nevěděl, jakož vůbec nic o Praze. Neměltě s ní žádného spojení. První čas, kdy doma meškal všechen nějak otupělý, nedbal, nestaral se o Prahu, třeba že na ni myslit

a vzpomínati nepřestal. Pak leckdys zatoužil, kdyby tak zvěděl, co se tam děje, jak je s Paulou a s Thamem. Milují se, může si ji vzíti. Než teď kolikráte si již vzpomněl, co mu tenkráte Tham řekl: »Lépe by bylo, kdybych já byl na vašem místě...«

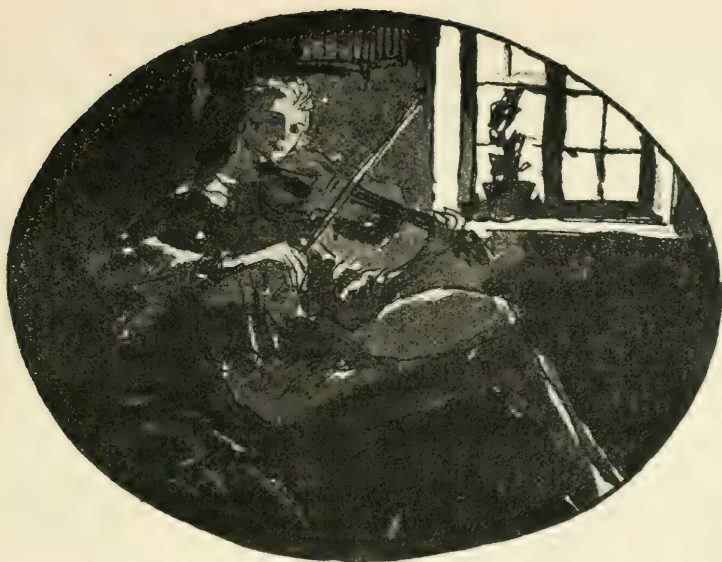
Co tím chtěl říci? Proč není šťasten, jak by on byl, František, kdyby on byl na jeho místě? Snad je Thamovi na závadu, že nemůže Paula promluviti, že je jako němá? Ale miluje ji, a ona jej!

Pomýšlel, aby se přece něčeho dověděl. Ale jak? Komu by psal? Thamovi? To nechtěl. A z jeho soudruhů v kolleji žádný neznal rodiny Butteauovy a také ne jeho poměru k ní. Aby psal některému ze známých hudebníků, to s počátku váhal. Byloť mu nutno vykládati, proč se domů odebral, proč tu zůstal, a promluviti o ledačems, čeho on se ani doteknouti nechtěl.

Než jeden list do Prahy napsal, a ten byl professoru Vydrovi. Muži tomu, kterého tak ctil, kterémuž byl tak oddán, nesměl přece jen tak s očí zmizeti, aniž se mu poroučel. Plné pravdy však srdnatému Čechovi nenapsal. Oznámil mu, že se matka těžko roznemohla, že musil k ní na kvap, nemoc že se protáhla a jej samého že je doma potřebí, proto prý mu nic jiného nezbývá, než aby tento rok už oželel, ale že se těší napřesrok, tu že pak se vynasnaží, aby pokud možná všecko dohonil. I děkoval váženému professoru za všecku jeho přízeň a laskavost.

Učený, slovutný muž mu odepsal, a to tak vlídně a přátelsky, tak prostě, ale srdečně vyslovoval mu soustrast, přál všeho dobrého a pověděl také, že se tedy na něj, na Věka, bude těšiti po prázdninách. Toho dne, kdy list došel, byl mladý filosof-kupec mysli povznesené, a sotva se mohl večera dočekati. Tu pak, jak jen na chvíli se mu uvolnilo, zaskočil si ke starému Žalmanovi, jenž Vydru znal z vypravování Františkova.

»To je pán! To je nějak moc hodný pán!« opakoval staroch, když uslyšel slova Vydrova. »Jak byste ho neměli míti rádi. Tak hezky píše! A tak sprostně a upřímně. To je nějaký Staročech.«

List professorův také v to účinkoval, že František živěji zatoužil po Praze i po hudbě a studiích. Doma se mu počínalo víc a více stýskati. Práce v domácnosti a v krámě konal nechutě; bylo mu nejvíce po hudbě teskno. Kvarteta ve škole a kostelní kůr, na němž o hrubé hrával nebo zpíval, nemohly mu nahraditi hudebního života pražského. Vzpomínal na známý kruh, na hudbu ve velikých kostelích, na divadlo.

V životě hudebním by měl útěchu. Doma nemohl na Paulu zapomenouti, ale také ne na hudbu. V Praze by měl alespoň jedno, po čemž duch jeho prahl. Proto se nemohl léta a prázdnin ani dočekati. Jedno mu však bylo přece divno: že se ani matka o Praze nezmiňovala. Od otce toho neočekával. Věděltˇ, znaje ho, že čeká, až syn přijde a ho poprosí, aby se již tedy nezlobil, aby mu odpustil a dovolil ho zase do Prahy. Bude to hořká cesta, ale mladý Věk se s ní smířil.

Počátkem prázdnin, bylo jednou v neděli odpoledne, kdy otec si šel na zahrádku do stínu zdřímnout, promluvil František o té záležitosti s matkou a zeptal se jí přímo, jak bude s Prahou. Zarazila se patrně a odmlčevši se pravila:

»Tak ty bys chtěl zase do Prahy?«

A tu zase František žasl.

»Což jste si myslili, že zůstanu za pudlem?« zvolal nad obyčej prudce, nemoha se té chvíle opanovati.

Věková byla v rozpacích, ale pak se vyznala, že dle všeho si pantáta myslí, jak to již nadhodil, aby František zůstal doma.

»Má o tebe strach,« pravila také, »a pak, říká, že mu není, jak bývalo, že chátrá, že mu nohy počínají nesloužit.«

Dále však nevykládala. Ustala pojednou spatřivši, jak novina její Františka dojala. Ulekl se, byl zaražen, a tuze; ale pak pojednou vstal a prudce zvolal:

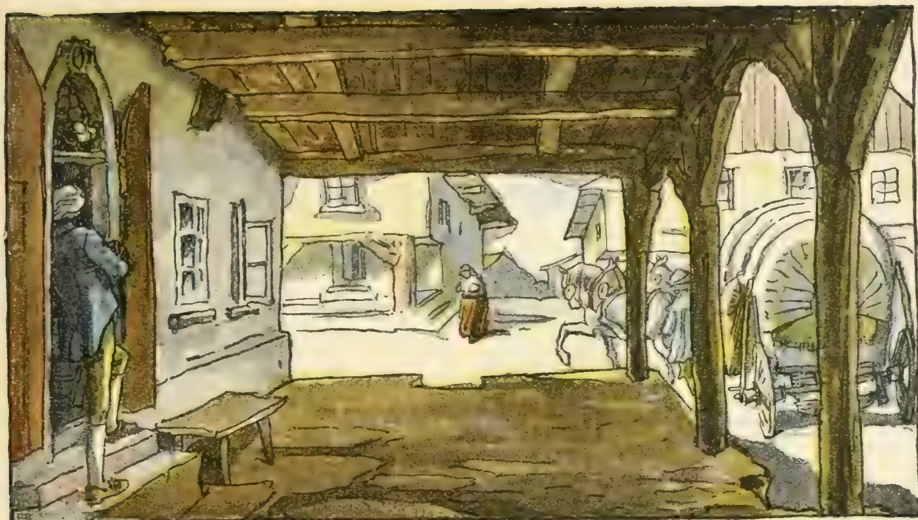
»A já tu neostanu! Já kramářem nebudu!«

Věková ustrnula nad tou prudkostí. Zavzdychala a smutně pravila:

»Ó, tohohle jsem se bála. Ó, já to věděla! Teď to začne nanovo! Jen pro Boha, dítě, se pamatuj a před pantátou ne tak zprudka. Víš, jak je neústupný. Jen mu ne odmlouvat. Nech to, Františku, zatím to nech — já to nějak spravím.«

Chlácholila syna, ale sama měla jen malou důvěru v to, co mu pro útěchu řekla. Syna těšila, pantáty se lekala. A ne nadarmo.

XXIII. F. VĚK SE STANE KUPCEM.

Věková začala s mužem o Františkově záležitosti zvolna a polehoučku. Než Věk jí její diplomatické jednání zmařil rázem. Když po druhé o synovi začala, mlčky ji chvíli poslouchal, maje svou bledou, přižloutlou tvář vážného, přísného výrazu do okna obrácenu; pojednou se však otočil a zkrátka řekl:

»Snad si nemyslíte, panímámo, že nevím, kam bijete? Františk zůstane doma a dost.«

Jala se mu to rozmlouvat, ale nedal jí ani domluviti, řka: »Šel-li by do semináře? To nepůjde. A jinak já zas nechci. Aby zase přišel do čisté společnosti, aby hrál komedii, aby šumařil, aby se válel po hospodách s komedianty a měl divné spolky s poběhlicemi, s komediantkami! Už tím napáchl. Jsem rád, že to tak dopadlo, že v tom bahně nezůstal celý. A zase ho tam pouštět?«

Věková snažila se syna omluviti, že je teď už rozumnější, že ho to dosti přehnalo.

»Přehnalo! A myslíte-li, že by ho ta čistá chasa nesvedla, že by obstál, až by taková ochechule vystrojená a namalovaná začala ho zase lákat? Ne, ne. Či chcete, aby se vaše dítě zkazilo na těle a na duchu? A pak já — já jsem vosk? Chromnu, nejde to, sám už všechno nezastanu. Udřel jsem se, a pro koho? Pro děti a nejvíce pro něj. A teď bych nezasluhoval, aby také on něco pro mne udělal?«

To byla ostrá slova a také vydala, protože v nich bylo mnoho pravdy. Věková to uznávala. O tom divadle nejvíce. Toho se bála nade všecko. Ale Františka jí bylo náramně líto. Byl, jako by do něho udeřilo, když mu oznámila vůli otcovu.

Odvolání žádného nebylo. Matka nadarmo se ještě jednou pokusila, obměkčena jsouc zármutkem synovým, aby pantáta vůli svou změnil alespoň potud, aby dal Františka jinam studovati filosofii. Na toto si otec zavolal Františka a přímo a zkrátka mu řekl:

»Chceš být knězem?«

Když syn odvětil, že k tomu necítí žádné chuti a nemá k tomu povolání, tu mu Věk, zasvítiv očima, vskočil do řeči a řekl:

»A k divadlu, to ano? Nikam nepůjdeš, doma zůstaneš!«

Bylo rozhodnuto.

F. Věk zůstal při kupectví. Bylo mu podobně, jako když z Prahy odcházel, když se mu zmařil první jeho sen. Nyní přišel o druhý. Již neměl nic. Naděje na studie, na hudební život ho usmiřovaly s tím, co ho potkalo. Teď neměl ani té. Chtěl býti hudebníkem, skladatelem, teď měl vážky v rukou a kroutil kornouty.

První čas byl jako bez ducha. Nic ho netěšilo, ničeho si nevšímal, na nic nedbal. Ani do školy ke kmotříčkovi po nějaký čas nechodil. Nemohlť se na housle pro lítost ani podívati. Matka ho chlácholila, těšila, ale neutěšila. Jen toho dosáhla, že později, když viděl její starost a zármutek, tvářil se před ní klidnějším, když ne veselejším. K otci však pociťoval odpor.

Hnětlo jej jeho umíněné jednání, jak je nazýval, mrzelo ho, jak o divadle a hudbě mluvil, popuzovalo ho, jak ho střehl, jako by byl nějaký zločinec. Věk musil vědět o každém jeho kroku, jako by myslil, že František chce prchnouti.

Ten na to také opravdu pomýšlel, a to když prázdniny minuly, když studenti se počali do Prahy stěhovati. Františka pojala taková touha, že by byl hned ušel. Ale pomýšlení na matku ho zdrželo. Zůstal, ale v ten čas bylo mu nejhůře. Vzpomínal, jak půjdou všickni k inskripci, jak se sejdou známí a kollegové ze všech končin, jak se budou po něm dotazovati, vzpomněl na Hněvkovského, s nímž se v kolleji spřátelil, myslil na Vydru, co ten řekne, vzpomene-li na něj, zeptá-li se po něm, vzpomínal na Praupnera, na svou bývalou světničku a na klavír, u něhož poprvé své myšlenky, v duši mu zvučící, skládal na papír —

Teď je po všem. Co tu? Jaká práce tu? Jaké vzdělání? Co uměl, zapomene. Odnikud povzbuzení, žádné chuti — naopak, všecko jej tu srážělo, a nejvíce otec...

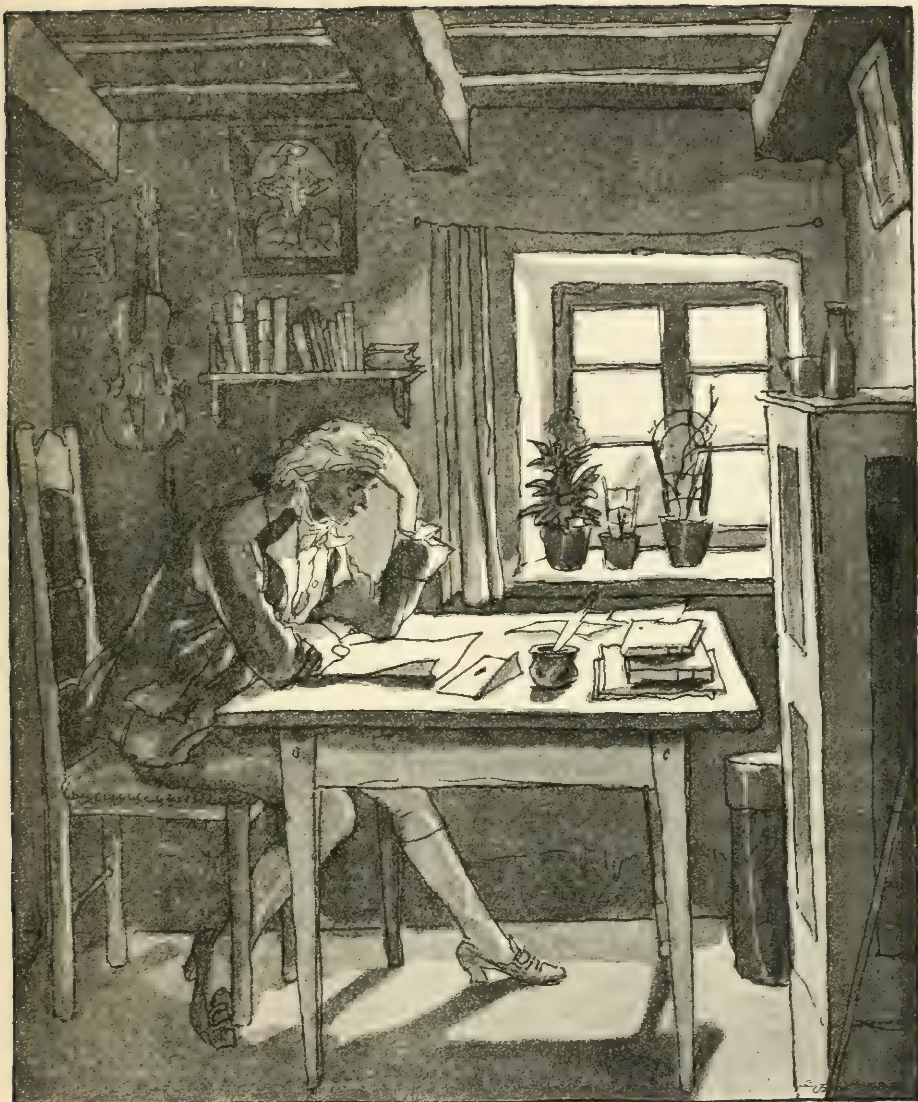
Již druhý podzimek trávil F. Věk doma, a již sníh napadal. V tom ho došel list, a to ve chvíli, kdy nebylo otce doma. Nemusil se mu tedy vyzpovídati, kdo mu píše a co. Došlý list jej až rozčilil. Přicházelť z Prahy. A odtud už přes rok neměl žádných zpráv. On nepsal kromě Vydrova listu nikomu, nejprve proto, že se nadál, že sám do Prahy pojede, a pak, když ta naděje zmařena, z omrzelosti a nechuti. Nač psáti? A komu? A co? Že je za pultem, že dělá kornouty a váží pepř a skořici? Nyní ho došel z nenadání list. Chvátal s ním na sedničku, aby si ho mohl nerušeně přečísti. Byl od Hněvkovského. To Věka potěšilo velice. Dobrý kollega psal, jak se diví a všichni známí, proč on, František, do Prahy nepřijel, co se s ním děje, a že také professor Vydra nejednou se už ptal jeho, Hněvkovského, neví-li o Věkovi. Psal o kolleji, o českých nových knihách, o Krameriovi a jeho českých novinách a při tom také vzpomněl jiného vlastence, V. Thama.

F. Věka až píchlo, když to jméno četl. Oči jeho rychleji těkaly po řádcích, nesoucích o něm novinu. A byla! Hněvkovský nic nevěděl o Thamovi a jeho lásce. Znal ho jen jako vlastence a spisovatele her divadelních a jednoho z těch, kteří drželi vlasteneckou Boudu. Proto si ho mladý filosof, zanícený také slovem Vydrovým, všímal. Nyní o něm psal, že se s ním stala nějaká změna, nebo že je nemocen. Chodí prý zamyšlen, přepadlý, po bývalé veselosti jeho není ani památky. Pro Boudu že účinkuje jako jindy, ano ještě více a to snad že mu právě škodí a zdraví jeho neslouží, až prý je nad tím mezi vlastenci obava.

Nad touto novinou se F. Věk zamyslil, nedošel však žádné jistoty. Snad není Tham churav pro práci, ale od vnitřního pohnutí? Snad to všecko k vůli Paule? A zase připadla Věkovi Thamova slova: »Lépe by bylo, kdybych já byl na vašem místě...«

Tham ženat není. To by byl Hněvkovský jistě psal. Nevzal si tedy Paulu. Proč? Proto-li se trápí? Přece ji miluje, o tom není pochybnosti, a Butteauovi by mu jistě nebránili. Proč si ji tedy nevzal? Proč se nežení?

Než ničeho jistého se nedomyslil. To také byla jedna z příčin, pro které se Věk chopil péra a napsal list Hněvkovskému. Pověděl mu, co dělá, jaká se s ním stala změna. S vlastní příčinou její se nepochlubil. O Thamovi se také zmínil, a dosti obšírně. Vyptával se na něj zevrubně, omlouvaje to opatrně, že byl s ním dobře znám, že ho poznal v rodině, u které on, Věk, měl hodinu. A již byl tam, kde býti chtěl. Za té příležitosti požadoval přítele Hněvkovského, aby se po té rodině poptal, jak se jí daří a je-li některá z dcer už vdána... Oddechl si, když toto vše tak opatrně napsal, a jen ještě prosbu přidal, aby přítel Hněvkovský předplatil mu Krameriovy noviny, peníze na ně že doručí starý forman Šulc. Toto učinil také bez vědomí otcova. Ať si již otec říká, co chce, ať hubuje. Mladý kupec chtěl zvídati o světě a hlavně o Praze. Přece se tam o ní něčeho dočte, o divadle, hudbě...

Od té chvíle, co list odeslal, nemohl se odpovědi dočekati. Uplynul však měsíc, nežli došla. Čeho se dočetl! Přítel Hněvkovský Věka litoval, že nemůže do Prahy, že se musil chopiti protivného mu obchodu; psal také, že i sám professor Vydra ho litoval, že takového milého studenta je škoda, a dodal, jak Hněvkovský výslovně psal: »Jen aby na nás nezapomněl, jen aby zůstal pořádným Čechem.« To vše Věka těšilo a zajímalo, ale jak list došel, přeletěl jen tyto řádky, hledaje jinačí zprávy: o Thamovi, o Butteauových. A dočetl se jich. O Thamovi přítel psal, že ho již dlouho neviděl, že ho není ani v Boudě vídat a slyšel najisto, že odcestoval. Kam, to že on neví. Sice že slyšel, že se dal k nějaké společnosti, ale tomu že on nevěří, a to proto, že když d o k t o r (to slovo bylo podtrženo) Tham vzdal se svého úřadu, aby se jen mohl věnovati vlastenské práci a českému divadlu, že by se teď nedal k nějaké kočující společnosti, jak se povídá. Tomu že on — Hněvkovský — nevěří a neuvěří.

Ale mladý Věk uvěřil hned, když o něco níže četl, že kollega se na Butteauovy nemohl doptati, že jsou z Řeznické ulice, ano prý z Prahy pryč, a to prý již koncem léta.

»To se něco stalo!« pomyslil Věk. »Jsou z Prahy a Paula s nimi! Ubohá! Proto on asi Tham chodil tak zamyšlen a smuten. Stýskalo se mu po Paule. Byl by rád za ní, ale opustiti Boudu, Prahu, práci spisovatelskou, vlastenskou! Není ho teď v Praze. Tedy přece šel! Šel, za Paulou — kam jinam! Jak ji miluje! Šťastný! Tham mohl jíti, nikdo mu nebránil, jen on sám sobě! Je u ní, je s Paulou... Ó, to jsou už jistě svoji! —«

Tak přemýšlel a kombinoval F. Věk nad listem přítelovým, a byl přesvědčen, že se nemýlí. Tak to je. Pocítil té chvíle divnou tesknost i touhu a dávno již neměl takový odpor k svému nynějšímu povolání. Připadal si tak bídný, ponížený, život svůj měl za tak jednotvárný a smutný, jako by byl řetězem přikován.

Život v Praze u divadla nebo muzikantský zdál se mu nyní tím volnějším a krásnějším a myslil na něj tím více, když pojednou zase

obdržel z Prahy list. Byl od jednoho z bývalých jeho spolužáků choralistů, s nímž i pak, když z kláštera vyšli, často se stýkal. Ten Věkovi psal, že se dověděl od Hněvkovského, co se s ním stalo. Vyslovoval lítost nad osudem Věkovým, litoval jeho umění hudebního, že by jím si mohl dobyti jiného postavení nežli kramářského, a líčil mu šťastný osud dvou mladších hudebníků, jejich přátel a známých, jak se krásně uchytili.

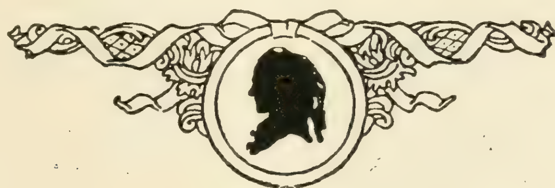
Toto vše utkvělo živě a hluboko v mysli mladého Věka. Stará myšlenka, aby všeho nechal, aby prchl a oddal se hudbě, vracela se nyní opět a opět, stávajíc se vždy svůdnější a silnější. Jí pomáhalo také všecko jednání starého Věka.

Neměltˇ dosti šetrnosti ku vzdělání a minulosti svého syna. Chtěje z něho míti mermomocí důkladného kupce, zabraňoval mu vše, co, jak se domníval, by ho mohlo od jeho povolání odvraceti. I pro Kra-

meriovy noviny, když první číslo došlo, strhl notný křik, že byly objednány bez jeho vědomí a že Františkovi působí jen roztržitost mysli. To Františka v duchu velice dohřálo. Když mu ani toho nepřeje za všechno jeho lopocení —

Od těch časů, co došel ten druhý list, počal se přetvařovat. Až dosud mu otec nedůvěřoval a hlídal každý jeho krok. Proto, aby si jeho důvěru získal, stal se mladý Věk v obchodě horlivějším, a vše s chutí dělal, tak že otec počal vlídněji na něj hleděti. Matce pak padala se srdce veliká tíha; viděla, že její František je spokojenější, že se sám nutí, že se také k otci jinak, ochotněji chová, a že ten počíná za to s ním také jinak jednati.

Až do té doby syna nikam nepustil, nikam ho za záležitostmi obchodními neposlal, ač sám chátral víc a více. Nyní však lecjaký úkol mu svěřil, leckam ho poslal, i přes pole do sousedních měst. Jen jedno mu dosud nesvěřil, peníze, alespoň ne větší částky. Než i v tom se stal obrat. Kmotříček regens chori, jenž, jelikož sám hudebník, Františkovi dobře rozuměl, těšil se z toho, že se taková změna s ním děje. Přál to jemu a nejvíce Věkové, která se bez toho nad synem tajně soužila litujíc ho, že mu otec nevyplnil přání. Ale ten pak sám, ač bezděky, přispěl synovi, že mohl uskutečniti, na čem se již dlouho ustanovil, a nač se ustavičně připravoval i chystal, ač časem kolísaje a hrubě váhaje.

XXIV. F. VĚK SE NA ÚTĚK PŘICHYSTÁ.

Prvním důkazem úplné otcovy důvěry bylo, že Františkovi svěřena větší obchodní cesta, a to do hor. Toho roku byly zvláště dobré obchody lnem, a proto ho starý Věk sháněl, kde jen mohl, užívaje výhodné doby. Poněvadž podzimek toho roku byl zvláště dsný a bolesti v nohou starého kupce se ozývaly citelněji nežli kdy jindy, musil leckam do okolí František. Tak ho také poslal do Orlických hor, do Králík. Dosti se starý rozmýšlel, neboť běželo tu o větší částky peněz; staral se, aby František dobře koupil a nedal se ošiditi. Než zbytí nebylo, poněvadž sám nemohl. Když si Františka zavolal a jemu zkrátka, jak měl ve zvyku, oznámil, kam pojede, a to hned zítra, nějak škublo mladým kupcem. Než klidně a se vší poslušností projevil svou ochotu a jen opakoval, zdali hned zítra.

»Hned zítra. Časně ráno. Přichystej se.«

František byl už přichystán, ale na útěk. Bylť se dva dny před tím

pevně rozhodl, že opustí otcovský dům a že půjde do Prahy, aby se oddal hudbě. Tou a při divadle chtěl se uživiti, dokavad by nedosáhl nějakého jistějšího místa. Nyní jej otec posílá do hor. Jaká se mu naskytla příležitost! Byl rázem rozhodnut. Pojede tam, kam ho otec posílá, vykoná, co mu uloženo, nakoupí, vozy domů vypraví, a sám odjede do Prahy. Takto získá mnoho času a nebude třeba se báti nějakého stíhání.

Večer před odjezdem seděl s rodiči, vyslýchaje podrobné rozkazy a rady otcovy. Poslouchal, ale neslyšel. Bylo mu úzko, a matce se nemohl ani do tváře podívati. Bodlo ho, když pohlédl na její ustarané líce, když její oči plné dobroty na něm utkvěly, a nitro jeho se sevřelo, když ho starostně napomínala, aby dal na sebe pozor, aby se zase zdráv domů navrátil. Vzpomněl, jak ho budou očekávati, jak ty drahé oči budou zase plakat.

Rychle vstal oznamuje, že si půjde lehnout, aby nezaspal, když má tak časně vstáti.

»Jen si lehni, lehni a spi a nevytrhuj se pro to vstávání. Však já tě nenechám zaspat,« pravila matka a dodala: »Budeš mít všecko uchystáno, snídaní také.«

»Jen si lehni a spi — a spi —« řekla. František ulehl, ale nespal. Nemohl. Pořád myslil na matku a znovu váhal, kolísal se. Ale připadlo mu také, že již kamarádovi do Prahy ohlásil, že přijde, připomínal si všechnu krásu uměleckého života a všechen trud kramářský.

Sotva že chvíli zdřiml, už se vytrhl. Matka stála u jeho postele a laskavě a tichým hlasem ho budila, aby vstal, že je čas. Zrovna se lekl. Zvolna sešel dolů.

Otec byl ještě v posteli. Co matka snášela snídaní, vyšel František ven a kvapně domovními dveřmi vyhlédnuv, chvátal zpět nahoru do světničky, odkudž pod pláštěm vynesl housle dobře zabalené. Měl je za postelí přichystány i s uzlíkem nejnutnějších věcí. Všecko to zanesl na vůz, jenž před domem čekal. Bylo časné, listopadové jitro. Tma se ještě rozkládala vůkol. Nikdo si těch uzlíků nevšiml. Fran-

tišek jen málo snídal, třeba že ho matka nutila, aby jedl a se zahřál, že je venku mrazivo. Nemohl. A přece neměl se nějak k odchodu. Pořád jako by otálel, jako by něco sháněl, až sám otec ho pobídl. Přistoupil k jeho loži, políbil otci ruku a řekl:

»S Pánem Bohem, tatínku.«

Řekl to nějak měkce, že si toho sám pantáta povšiml. Když mu matka dělala křížek na čelo, všimla si, že má oči zakaleny, a když vyprovázejíc ho, přišla s ním na síň, tu ji z nenadání chytl, objal, políbil ji na ústa a ruce jí líbal. Pak skočil do vozu. To vše ji dojalo, ale ještě více se tomu divila. Co že byl tak dojat? Vždyť jede jenom na několik dní. Podivila se pak ještě více, když ráno vracejíc se z kostela, sešla se s kmotříčkem a od toho uslyšela, že včera večer na něj František čekal, aby mu dal s Pánem Bohem, že pojede do hor, do Králík.

»Ale byl vám při tom, jako by jel do Ameriky,« dodal regens chori. »No, je to taková měkkota. Dobrého srdce hoch — opravdu.«

Věkovou však ta chvála znepokojila. Nedalo jí, a odpoledne, jak jen měla trochu pokdy, zaskočila si také ku starému Žalmanovi. Dověděla se, že tu František včera také byl. Starý tkadlec se ovšem divil, co že se Věková tak vyptává, s jakou František odcházel a jaký byl.

»S jakou by odcházel,« děl, »jako vždycky. Je to hodný hoch. Dal s Pánem Bohem, no, ano, ruku mně podal, a pak mně pohladil po hlavě, po vlasech, a povídá, abych byl hodně zdráv; to je pravda, to nedělává. A kdyby byl trochu rozlítostněn! Však to on často býval a často si mně požaloval, jak se mu stýská. Prál jsem, aby se s tím netajil, aby to doma do očí řekl.«

»A co on?« ptala se kvapně Věková.

»Co bych to neřekl. Že je u pantáty všecko marno. Vy že byste mu udělala po vůli, vás má tuze rád. Proto se také tajil a tají, abyste neměla zármutek a lítost. Ale kmotra, František má dar Ducha svatého, toho je škoda. Můžete-li, promluvte pantátovi do duše. Kdy pak se vrátí František?«

»Do týdne,« odpovídala Věková všecka zaražená. Zamyšlená se vracela domů. Tedy to nebyla pravda, František se jen tak tvářil poslední čas. U Žalmana si v tu dobu stýskal. Ale proč se tak loučil, proč? Nejen s ní, ale také s kmotrem, se Žalmanem. Proč se tak loučil? Vždyť jel jenom ani ne na týden, a ne kraj světa! —

František ráno, když vyjížděl, dlouho se po svém rodišti obracel, třeba že bylo ještě husté šero. Pak když se dostal dále, do cizejších končin, schoulil se do koutka a oddal se myšlenkám. Rozhodnost se mu vracela. Do podrobna vymýšlel a určoval, jak obchody odbude, jak všecko domů pošle, i zbývající peníze.

Nechtěl, aby otec mohl říci, že mu ujel s penězi, že je nepoctivec. Na další cestu, do Prahy, kam měl především namířeno, ušetřil si před tím i také tolik, co by nějaký týden mohl v Praze žíti na svůj groš, nežli se mu naskytne nějaké zaměstnání.

Blížil se takto k svému cíli, nicméně nebyl vesel, ani sám v sobě spokojen. Domov mu tkvěl v mysli, matka nejvíce. Než i starého otce bylo mu ten okamžik líto. Omlouval, co od něho zkusil, a sám si teď připomenul, že to pantáta s ním také dobře myslil, a že míní ho takto nejlépe opatřiti, když ho uvede v obchod, který mu i dům a všecko bez toho chystá. Více však myslil na to, že je otec neduživ, a že všecko to zdraví matčinu nepřidá. Cítil výčitky.

Byla to smutná cesta smutnou, podzimní krajinou. Země byla na kost zmrzlá, na temenech hor a vrchů visela mračna bělavé mlhy, táhnoucí se daleko dolů po stráních. Dřevěné chalupy ve vsích poleny a pařezy takměř zarovnané vypadaly jako pusty. Před nimi i na cestách skoro ani človíčka. Jeřáby u cesty a olše u potoků holé, a lesy ve stráních černější barvy trčely jako tmavé ostrovy z moře bělavé mlhy. —

Z večera počalo se chumeliti. Tou dobou dojížděl do Králík. Setmělo se valně, tak že vrchy a chlumy kolem pohorského města zanikly v temnu. Jen na jednom kopci zrovna nad městem zářilo několik světel, to z »hradu milosti«, z kláštera servitského, o samotě

v té výši se pnoucího. Příkrou ulicí dostal se F. Věk na náměstí dřevěných namnoze domů s předsíněmi. Tam zajel do hostince, z něhož, sotva že něco málo se posilnil, opět vyšel, aby ještě téhož večera vyhledal otcova obchodního přítele. Měltě na kvap. F. Věk byl v pohorském městě po prvé, a proto trochu za toho šera bloudil, nežli došel, kam chtěl. Tak se také dostal do nějaké ulice, kdež ho zastavil neobyčejný výjev.

Z dílny truhlářské ozývaly se křik, nadávky a láni. Věk maně se tam podíval a poloskleněnými dveřmi viděl muže, patrně mistra truhlářského, jenž všechen rozkacen právě se přihnav obořil se na nějakého výrostka a staršího muže, velice sešlého, stanuvší u dveří s rakví zcela prostou a zhruba jen natřenou. Chtěli ji odnést a mistr jim v tom zabránil. Proč, bylo samo zřejmo. Rakev nebyla asi zaplacena, a oni neměli peněz. To Věka dojalo. Čekal u dveří a díval se. Viděl, jak ten mladší je všechen ustrašen, jak ten starší truhláři domlouvá, prosí, ano teď ruce zvedá, ale v tom jak mistr přiskočiv ke dveřím prudce je otevřel a chytil starého ubožáka za rameno, a ten už se zapotácev ocitl se na ulici a div že nepadl. Mladý skočil za ním. Truhlář ještě ve dveřích hlasitě nadával a klel.

Věk nechal muže a výrostka zajíti a teprve pak k nim přikročil, drže váček s penězi v ruce.

O ně běželo, jak se přesvědčil, když se s neznámým rozhovořil. Ptal se ho, proč že nešel ke známým, že by tu v městě přece bylo několik milosrdných lidí.

»My tu jsme, pane, cizí. My jsme umělci, herci — a s těmi není slitování —«

Věk se zarazil

»Divadelní herci?!« zvolal.

»Ano. Každý rád se na nás podívá, když hrajeme, tleskají nám, když je rozpláčeme, nebo rozesmějeme. Ale po divadle jsme jako prašiví. Na venkově a tady v horách zvláště. Každý se nám vyhýbá, hůře nežli židům. Nebožtíka kamaráda nechtěl farář ani hned za-

opatřit. Zle se máme tady v těch horách, pane, tuze zle. Když ani mrtvému kamarádu nesehnali jsme na rakev. Ředitel ji objednal, ale na úvěr jsme ji nedostali. Ke všemu to nadávání —«

»A což ředitel?«

»Nemá ani halíře. Ani nám na chléb. Jsme živi více z almužen nežli z gáže.«

Ošumělý herec jmenoval nějaké německé jméno, Věkovi zcela neznámé.

»Kde máte divadlo?«

Herec udal hospodu a hned zval Věka, aby je ráčil dnes navštíviti, že hrají tuze krásný kus od Ifflanda. Věk na pozvání ani neodpověděl, ale zeptav se, co chce truhlář za rakev, dal herci tolik ze svého váčku. Přidav mu ještě dva dvacetníky, kvapně odešel a zmizel v temnu nedbaje obou zasvěcenců Thaliiných, kteří plni úžasu za ním hleděli, jako za nějakým tajemným viděním, zázrakem jim poslaným.

Věk zapomněl na chvíli, proč vyšel z hospody, a kráčel před se zamyšlen na cestu se neohlížeje. Šel mezi staveními, většinou dřevěnými a přízemními a mezi ploty zahrad k nim příslušných.

Sníh poletoval. Nevěda zabočil v pravo a zahlédl pak zase ty, které měl ještě na mysli, oba herce, ale již s rakví. Zahlédl je na konci uličky, kterou se bral, vstupující právě do nízkého, dřevěného domku, z jehož oken padala zář. Věk zamířil za nimi. Za chvilku stanul u oken dotčeného stavení žádnou záslonou nezastřených. Nachýliv se hleděl dovnitř.

Spatřil chudou světnici stěn dávno již nebílených. Na stole opodál okna hořel kahan a v třaslavé jeho záři viděl dívku u stolu sedící. Měla přes ramena šátek a byla schoulena, neboť ve světnici nebylo asi ani zatopeno. Do tváře jí neviděl. Ti dva herci právě vstoupivše, kladli rakev na dvě židle, jež jim nějaký muž postavil do prostřed světnice. Muž ten prve stál v koutě u postele, kam až svit kahanu jasně nepadal. Ale jak nyní židle rovnal, obrácen jsa tváří k oknu, dostal se více do světla, a Věk — se lekl.

Tham! Václav Tham! On, ano on! Ale jak se změnil! Už při tomto světle bylo to patrno. Tvář zajisté delší čas neholená, byla hubenější, barvy zažloutlé, výrazu zasmušilého. Nyní nějak oživla, jak oba herci postavivše rakev na židle, jali se něco vypravovati. V tom už také dívka u stolu obrátila hlavu po hercích, a jak ten starší sáhnuv do kapsy, ukazoval na ploché dlani divícím se, žasnoucím posluchačům dva stříbrné dvacetníky, vyskočila hbitě a její hubená, ubledlá, hezká tvář tenkého nosu klonila se k penězům, zraky její oslňujíci.

Bettyna! Dívka nyní asi šestnáctiletá, značně vyrostlá za tu dobu, co ji Věk neviděl. Ale poznal ji hned. To je ta čiperná, někdy prostořeká Bettyna, rozmazlená, pýcha svých rodičů, v tom chatrném, vetchém šátku, i teď divadelně přehozeném!

Věk stál nehýbaje se; pozoroval jenom ji a Thama. Byl všechen vzrušen. Tham, doktor Tham tu, u té společnosti, v té nouzi a bídě!

A o n a zajisté s ním. Paula zde! A Butteauovi všichni. Ó zajisté· Lotty také. Jaká to změna! Jaké shledání! Stál tu jako vyjeven a jen hleděl.

Viděl, jak starší herec jeden z těch dvacetníků dal Thamovi, jenž jej schoval do kapsy, jak Bettyna překvapena a patrně nemile, na Thama pohlédla, a jak on toho nedbaje, k hercům něco promluviv na postel ukázal. Po té sám přinesl z koutka otépku třísek, a rozvázav ji, dělal z ní polštář do rakve a ostatkem rakev vystýlal i pomáhal pak oběma hercům, ukládajícím mrtvolu chatrně jen oděnou do posledního lože. Věk zahlédl zsinalou, hubenou tvář špičatého nosu, vystalé brady. Jen se mu kmitla; pak ji zaslonili muži, jak na mrtvého druha naposled se zahleděli. Bettyna dosud stranou v šátku jako pláštěm zahalená, nečinně přihlížející, odvrátila se a brala se ke dveřím. Nevyšla však, nýbrž čekala.

Když víko na rakev přiklopeno, vykročil také Tham.

Věk odtrhnuv se od okna ustoupil ku plotu do černého stínu dvou stromů. Viděti ho nebylo. Slyšel už na síni hlasy nejvíce panny Bettyny, a venku zas; dožadovala se a již dosti prudce, peněz na Thamovi.

»Maminka nemá ani haléře — nemáme ani na večeři. A Paule není dobře —«

»Mám jenom ten dvacetník — a dám-li vám ho, uvaří maminka kafíčko — a bude po všem. A Paula nebude mít nic.«

»Paule je zle —«

»Uháníte mne s ní pořád. Všecko jen na Paulu, a vy si to necháte. Nic nedám, dám jí to sám,« dodal Tham prudce a rozhodně; zabočil v pravo a nedbal ani, když Bettyna za ním všecka popuzená volala:

»Abyste měl do hospody!« —

Věk trnul. Bettyna se kmitla kolem. Hleděl za ní, pak vystoupiv na cestu, bral se chvatně za Thamem.

Dohonil jej až na náměstí v osvětleném hospodním průjezdu. Šel kolem něho, jako by o něm nevěděl, ale ohlédl se po něm nápadně. Tham se zastavil, hleděl okamžik na Věka, pak rychle pokročil podávaje pravici a zvolal:

»Příteli! Vlastenče!«

A již svého někdejšího, tichého soka objímal.

XXV. DIVNÁ PŘÍHODA.

Venku se chumelilo a mrzlo. V hospodské jizbě dřevěného, učouzeného stropu bylo teplo a příjemně. U dvou stolů sedělo několik králických sousedů při korbelích, u stolů blíže »šenktiše« u dveří tři vozkové, kteří hráli v karty. Sousedé dnes všichni upírali zraky do zákoutí, kdež seděl ten mladý, český kupec — s komediantem u jednoho stolu! Oni by mu ani ruky nepodali, a on, pořádný člověk, sedí s tím sešlým tulákem hereckým. A jak důvěrně, přátelsky s ním rozmlouvá!

Počestní sousedé se šťouchli, když mladý kupec dal dvakráte večeři přinésti, když herec se dal chutě do jídla a ještě s větší chutí pil.

»Ten si dnes dá,« řekl neomaleně tlustý pekař. »Všecko zadarmo. Kde by on mohl. Ani na chléb nemají. Chtějí u mne uvěřit. Však jsem je hnal.«

»A tenhle ten,« dodal městský písař, »dělá ke všemu takového

pána; je hrdý, jako by nechtěl ani s každým promluvit, a ohlásil se jako filosofie doktor!«

Sousedé se jen řehtali, a Věk cítil soustrast. Teď teprve pozoroval, jaká změna se stala s Thamem. Všiml si jeho obnošeného kabátu, někdy tmavomodrého, až po krk upjatého, jeho hustých vlasů nepudrovaných, ale také hrubě nehleděných, přepadlé tváře i zkaleného oka. A kde že byla ta jasná mysl mladého spisovatele, kde jeho svěžest a veselí? Byl roztrpčen, nekliden, nespokojen, rozhárán, jak Věk dobře z toho vycítil, co Tham jen napověděl.

Hmotný nedostatek, nouze tísnily jej jako všecku společnost, s níž za jedno trpěl. Ale oni všichni měli jen to, on pak trápení ještě jiné. Hnětlo jej a soužilo, že se na tu dráhu vydal, ne pro to, co trpěl, ale pro to, co opustil. Sám to Věkovi řekl.

»Jsem špatný učitel,« pravil s trpkým posměškem. »Špatný Jich jsem učil, vědí-li, a k vlastenectví nabádal. A co já teď? Podívají se na mne. S německými herci se světem potloukám a utrácím svou sílu, svého ducha — zabíjím se.«

Prudce se napil z korbele.

»A proč všichni, proč pan Butteau,« ptal se Věk poněkud ostýchavě, ač by se byl raději přímo zeptal, kde je Paula, je-li ženat, ač to ovšem na jisto tušil.

»Pan Butteau!« zvolal Tham trpce. »Pan Butteau není nic. Ženské jsou všechno. Lotka, ta ještěřice, vědí-li, ta je vlastně všeho příčinou. Myslila, že v ní dříme Bůh ví jaký genius, jaká je znamenitá herečka, a proto nebyla v Praze spokojena. Pořád jí dávali úlohy, jaké se jí nelíbily, pořád byla odstrkována, ustavičně jí křivdili. Doma měla oporu, to vědí. Myslili zrovna tak; a tak panna Lotty nemohouc se ničeho počekati, jak by si byla přála, počala se sama domlouvat, a jak měla ostrý jazyk, vyjela si ostře; ale ředitel se nelekl se a pustil ji. Tatínek byl všechen bez sebe; pro domnělé příkoří své dcery nabyl neobyčejné odvahy a jak byl ženskými doma naštván, zašel do ředitelské kance-

láře. Ale marně se oháněl a svých francouzských předků se dovolával.«

»Propustili i jej —« doplnil Věk, když Tham chopiv se opět korbele pil.

»Ano, byl bez chleba on, i dcera, všichni. Nejprve myslili, že Lotka se hned někde jinde uchytí. Jako by byla nějaká Körnerka! Nešlo to, a že nic jiného nebylo, vzali, co bylo, místo u této společnosti, která se právě sbírala. Pro mne to byla také rána. Rozumějí, příteli — Paula musila s nimi. Rozloučili jsme se, a já — Bůh milý ví, že jsem si ji tak zamiloval! Měl jsem velikou starost o ni, jak jí je; netušil jsem jí nic dobrého při společnosti. Chodil jsem jako bludná ovce. Pořád jsem na ni myslil. Kdyby alespoň byla mohla mluvit! A ona! Jak těžko odcházela, jak se bolestně loučila! Měl jsem ji pořád na mysli, jak byla té poslední chvíle, jak se chvěla, jak mi napsala třesoucí se rukou, že na ni zapomenu —«

Tham se zamlčel.

Věk naslouchaje bez pohnutí, řekl nějak nejistě: »A proč ji nepojali za svou?«

»Ano,« odvětil Tham prudce vytrhnuv se ze svého zamyšlení. »Také jsem na to pomyslil. Ale odešli tak náhle, a já nebyl na nic přichystán. A u koho měla tu zůstat ona? Tak odešla s rodiči. Nebylo zbytí. Já pak sám s sebou zápasil. Ó, zkusil jsem mnoho. Vědí, co jsem si umínil, proč jsem šel ze služby, proč jsem pracoval, že pro náš jazyk, aby byl zveleben. — Bránil jsem se. Paula sešla mně s očí, ale ne z mysli. Docházela její psaní. Psala, jak je jí teskno. Viděl jsem ji jako holubičku tichou, trpící, nemohoucí si ani postesknout. Pak také psal otec, že Paula se tratí, chřadne. Tu bylo po všem boji. Sehnal jsem, kde co bylo, abych měl na cestu, a vypravil jsem se za nimi. A více jsem se do Prahy nevrátil.«

»Ale mohli si Paulu odvést a —«

»A přijet zase do Prahy. Tak jest. Mohlo tak být a mělo. Byli bychom také nouzi třeli, ale já bych byl alespoň zůstal při svém, nebyl

bych se stal zrádcem sama sebe. Když jsem přijel ke společnosti, pro nic jiného jsem neměl mysl nežli pro Paulu. Byla přepadlá. A měla takovou radost z mého nenadálého příchodu! Plakala, objímala mne —«

Tham si nevšiml, jak to vše asi mladého přítele dojímá. Chtěl patrně omluviti před ním své jednání.

»Já byl dojat tím vším,« pokračoval. »Čekal jsem, až by se poněkud zotavila, a ona se po mém příchodu brzy zotavila. Pak jsem se — oženil. Byl jsem toho mínění, že se vrátím s Paulou do Prahy. Ale ženské to všecko zkazily. Lotty a tchyně. Přemluvily Paulu, aby mne prosila, abych počkal, abych nespěchal. A já nemohl jí odepříti. Tenkráte se společnosti dařilo dosti dobře. Ale pak se to pojednou změnilo. Uhodily zlé časy. Tu mně zase čest nedala, abych odešel; když jsem užil dobrých časů, nechtěl jsem jich ve zlých opustit. Paula také nechtěla od rodičů. Měla je příliš ráda, zvláště matku. Ale oni s ní nejednali tak upřímně; skrze ni na mně všecko vymamovali, dal jsem jim všecko, co jsem kde sehnal od přátel a známých. Až jsem pak prohlédl. To všecko Lotty a ta žabka Bettyna. Stará je dobrák, ale tu měly ve svých rukou.«

»Měly?« tázal se s udivením Věk, jak Tham z korbele si přihýbal.

»Ano, měly,« odvětil Tham, všechen už ve tváři zardělý. »Ano, protože Lotty utekla, když bylo nejhůř, s prvním milovníkem. To byla rána pro společnost a pro rodinu. Tu jsem pak teprve nemohl odejít.«

»A nevrátila se Lotty?«

»Nevrátila. Ó, ta se nevrátí, leda až jí bude zle. Nezbylo nic, než abych hrál také za uprchlého. A tak hraju, příteli, milovníky!“

Tham se trpce zasmál. Pak pokračoval:

»Za Lotku není náhrady. Betty na všechno nestačí. Je to psota. Bylo by nejlíp také vzít do zaječích. Ale jak bych to mohl těm starým udělati? Oba jsou dobráci, nejsou zlí, ale slabí. Kdybych odešel,

co by si počali! A teď, právě teď, když — — Ne, nejde to, nejde, už mi to tak souzeno. Co jsem chtěl, kam jsem mířil! Co jsem mohl ještě vykonat!«

Tham položil před se na stůl zaťaté ruce.

»Nepíšou nic teď?« ptal se Věk.

»Psáti! Jaké psaní! Brk otupěl — silent Musae. Jaká práce v té sprostotě, v těch všech všedních starostech.«

»Však to nebude ustavičně. Společnosti se povede jinde líp a pak —«

Ó, příteli, nevím, nevím. A kdyby! Jen abych se z toho vyprostil. No, nechme toho. A jak oni — také něco o nich. Často jsem na ně vzpomněl. Vědí-li, co jsem jim tenkráte řekl —»

Věk přisvědčil. Porozumělť nyní tuze dobře, že Tham tenkráte již zápasil, že v něm bojovala láska k vlastenecké práci a láska k Paule.

»Paula o nich kolikráte hovořila. Ta se podiví, až je zítra uvidí. Přijdou přece k nám. Já pro ně přijdu. Ta se podiví! A chudinka, s řečí — pořád je to stejné.«

Za těchto slov se Tham zasmušil, obočí stáhl a sáhl opět po korbeli. Napiv se obrátil se přímo k Věkovi a pravil:

»A jak oni? Jak se jim vede? Jsou-li spokojen?»

»Nejsem,« zvolal Věk živě. »Nejsem, kupectví mne tuze netěší. Chtěl jsem — chci vlastně — všeho nechati.«

»Jakže! A co chtějí počít?«

»Chci do světa. Chci se oddati hudbě —«

Tham chytil ho za ruku, jak ji měl na stole položenou.

»Jen to ne!« zvolal. »Jen to ne, příteli! Podívají se na mne, na nás všechny — uvidějí život umělecký!«

Věk si vzpomněl na rakev a na mrtvého herce.

»A v jakém jsme opovržení,« pokračoval Tham. »Hle, tam ti měcháči a maňasové hloupí, jak na mne hledí i na ně, že se mnou sedí. Ani si toho nevšimli. Bída, bída!« opakoval Tham stahuje obočí a zuby zatínaje. Odmlčev se pokračoval:

»S nimi by bylo ovšem trochu jinak. Nebyl by z nich opovržený komediant, ale řeknu jim to zpříma, a věřejí zkušenému — ale byl by z nich třeba šumař, obyčejný šumař. A co je to? A pak, vždyť jsou už dlouho doma, necvičili se, mnoho zapomněli. Bude z nich třeba takový hudebník, jako já jsem herec. Neklamou se. Věřejí mně!«

Nedomluvil, neboť v ten okamžik přistoupil suchý, starý mužík šedých vlasů, vráskovité tváře, ve vetchém, starém plášti, třesa se patrně zimou. Jak kolem hleděl, dle toho bylo pozorovati, že mu slábne zrak. Šel k Thamovi; zapadlé jeho oči oživly, když shlédly na stole plné korbele a zbytky večeře na talíři. Okamžitě poznal, na čí řád se to sem všechno dostalo, a proto uctivě se mladému kupci ukláněl, lahodně se při tom usmívaje. Pan Butteau! Jacques Butteau! Věk žasl. Málem by ho byl nepoznal, jak za ten krátký čas sestaral. Šel pro Thama, kterého, jak oznámil, už chvíli hledal, aby šel domů.

»Co je?« zeptal se Tham mrzutě. »Snad Bettyna —«

»Ó, dokonce nic. Co pak vás napadá — Ale Paula — vždyť přece víte — vždyť jste to mohl očekávat každý den —« odpovídal Butteau mírně a při posledních slovech se významně usmál.

»Už?« zvolal Tham a náhle vstal. »Jak je, jak je?« ptal se chvatně.

»Dobře, dobře, jen běžte domů, uvidíte. Paula si vás tolik přála.«

Tham na ta slova neprodléval. Oznámil chvatně Věkovi, že se ráno u něho zastaví, nyní že pospíchá domů.

»Vy nepůjdete?« ptal se tchána, bera klobouk na hlavu.

»Není mne tam potřeba. Jen jděte. Já bych třeba s dovolením tomu pánu byl společníkem.«

»Bude mne velice těšit, pane Butteau. Ale na mne zapomněli. Jsem Věk —«

Pan Butteau byl nesmírně překvapen a pak u vytržení. A již seděl vedle bývalého učitele své dcery, který ho nyní pozval na teplou večeři, který dal přinésti pivo a pobízel ho, pořád ho pobízel. Staroch jedl a zapíjel si chutě a rozehřívaje se hovořil víc a více, jsa samá ochota a laskavost, samý údiv a úžas.

Tham zatím už dávno odešel. Pospíchal, jsa všecek vzrušen. Věk se brzo dověděl toho příčiny. Řeklť pan Butteau směje se, že nad jejich bytem kroužila vrána, že je dědečkem, že má Tham synka.

»Jen aby to dále dobře dopadlo,« řekl zase starostlivě, a zase již pojídaje a zapíjeje (byl patrně hladov), mluvil o své manželce, ta kdyby tu byla, jak by se divila. Ale že teď nemůže, zítra však že přijde sama, anebo že pan Věk ji musí navštívit, ale u nich že už tak teď není, jako bývalo v Řeznické ulici, že se jim nějak nedaří. Nenaříkal však tuze, bídu, jak mohl, zastíral a sám sobě vymlouval:

»Ale to nic — ale to nic. Ono zas bude dobře. Jen co Lotty dostane místo. Jak by ne, takový talent! Však vědí, prosím, sám. Viděli ji a slyšeli. Jak krásně hraje a jaký má hlas! Když spolu zpívali! O, to bylo rozkošné. Ale měla nehodu. Intriky, samé intriky ji vypudily z Prahy. Nepřáli jí, záviděli jí její talent. Ten má po dědovi —«

Již byl v rodinné kronice, již vypravoval o svém dědu a otci, o maršálkovi Bellileovi, citoval po francouzsku jeho slova. —

Bylo pozdě na noc, sousedé už dávno odešli, když se starý Butteau ubíral z hospody, nesa pod pláštěm dvě láhve vína, které Věk poslal paní Butteauové, a v kapse dlouho již nevídanou sumu peněz, kterou mu Věk šetrně nabídl s tou jedinou podmínkou, aby o tom Thamovi a Paule nic, ale ani slova neříkali. Posílal je paní Butteauové, aby mohla vše opatřiti, co Paule by bylo nutno. Pan Butteau byl pitím a radostí rozjařen a cupal v chatrném svém plášti, zimy necítě, za chumelenice chutě ke svému nuznému obydlí.

Tou dobou přecházel Věk nahoře ve světničce, již mu hospodský za ložnici vykázal. Aby ulehl, na to neměl ani pomyšlení. Přecházel, opět stanul u okna, hleděl do tmy a naslouchaje větru, jenž hnal sněhové proudy do rachotících tabulek. Hlava mladého muže byla rozpálena, nitro všechno pobouřeno. Myšlenky se mu jen míhaly. Brzo byl tu, brzo tam. Vzpomínal na Paulu, jež stala se právě těchto chvil matkou. Myslil na Thama, jak se změnil, jak byl roztrpčen, rozhárán... Bezděky také Věkovi připadlo, jak Bettyna tam u té chalupy, kdež

kladli mrtvého herce do rakve, za Thamem volala: »Abyste měl do hospody!« Vzpomněl proto na to, že se mu zdálo, jako by Tham více pil nežjindy. Ohlušoval svou nespokojenost. Je nešťasten a přece šťasten. Má Paulu, kterou miluje. Ano, miluje ji, ale je nešťasten, že se vzdal svého působení. A jak by on, Věk, jak by on byl spokojen, až by měl, co chtěl, muzikantský život? Jak by bylo s domovem? Jak by vzpomínal na předobrou matku a neduživého otce? Tham ho tak zrazoval, aby tak nečinil, aby zůstal! A on má zkušenost! V tom opět mihl se Věkovi tvrdý truhlář, herci jím vyhození, rakev a v ní vyzáblý herec v bídě zesnulý, kterého farář nechtěl ani zaopatřiti jako člověka ze společnosti vyvrženého. A zase před ním v duchu stál Tham, jak byl v ošumělém kabátě, sešlý, zachmuřený... Cítil trpkost jeho slov, cítil, že ani všechno neřekl, jak jeho nitro je rozháráno. A zase si připomněl, co mu řekl o tom šumařství, že mnoho zapomněl, že přišel ze cviku. Pak zase myslil na starého Butteaua, jak ze samé lásky otcovské lhal zatajiv, že Lotty prchla; myslil na paní Butteauovou, jak ho zítra přijme. A nejvíce na Paulu. Přečká-li to? Je slába a Tham řekl, že churavěla. Ubohá! Prve, když Butteau odešel, vyptal se na něj Věk hospodského a uslyšel více, nežli se nadál dle Thamových i tchána jeho slov. Slyšel, že bydlí na konci města v nějaké bídné chalupě, že je nikde nechtěli vzíti do bytu, jakou mají nouzi a bídu. V tom všem zastihla Paulu ta hořká chvíle žen. —

Tham byl dnes od rána z domu. Zvěděl o českém faráři v sousední německé vsi, i vyšel si k němu, aby domohl se u něho nějaké půjčky nebo podpory. Odhodlal se k tomu k vůli Paule. Přišel pozdě odpoledne nic nepořídiv, neboť farář na několik dní někam odjel. Proto neměl ani chuti vstoupiti přes práh svého bytu. Zastavil se v chalupě, kde ležel zemřelý člen společnosti, a zastal tam Bettynu, která ho šla již hledat, nemá-li nějakých peněz. Neměl, ale herec, kterého Věk obdaroval, se s ním rozdělil, půjčiv mu dvacetník. Tham ho Bettyně nesvěřil. Šel sám něco do hospody koupit pro Paulu. V tom setkal se s Věkem a zdržel se s ním dlouho, až přišel tchán s novinou.

Tham pospíchal domů, ač se v duchu lekal. Než vydechl si z hluboka a zaradoval se, když vstoupiv do jizby chatrného dřevěného domku, spatřil tchyni i Bettynu u bídné postele, kde na různých šátcích a cárech divadelních, přikryta bídnou peřinou ležela Paula bledá, všecka zemdlená, s víčky přivřenými a vedle ní děťátko zarudlé hlavičky a černého na ní chmýři, lecjak zabalené.

Vše odbyto! A šťastně! Tham chtěl přiskočiti k posteli, ale tchyně mu dávala znamení, aby zůstal, aby počkal. Poslechl, ač byl nedočkav. Jen na několik kroků alespoň se ode dveří přiblížil po špičkách a hrdlo napínaje upíral zraky na mladou matku a děcko. Bylo mu Pauly tak bledé a zemdlené z té duše líto, ale zároveň pocítil neskonalou radost a v ten okamžik zapomněl na všechen trud. Skloniv se ku tchyni, ptal se tiše, není-li se čeho obávati stran Pauly. Tiché hlasy pronikly až k loži mladé matky. Hnula sebou, a paní Butteauová poznavši, že se ohlíží po dítěti, které prve jen na okamžik spatřila, přistoupila a ukázala jí děcko tiše spící. Hleděla na ně chvíli okem plným mateřského blaha i radosti nad přestálým nebezpečenstvím. Pozorovala je všecka pohnuta. Když pohled od dítěte odvracela po matce, zahlédla muže, jenž stoje za tchyní radostně své dítě pozoroval.

Ve tváři Paulině živě svitlo. Oči její upřely se na Thama. Přistoupil k ní chvatně, líbal jí ruce, počal jí hladiti čelo i vlasy, něžně ji chlácholil, neboť zpozoroval, že se jí rty počaly prudce chvěti, že jí to kolem úst trhá. Než Paula se neutišila. Křečovité pohyby ve tváři a v hrdle se vzmáhaly, byly silnější a prudší, ze rtů ozvaly se nesouvislé zvuky a pak, jak oči na svého muže obracela, u velikém mysli pohnutí z blaha mateřského pracně vyrazila:

»Vi — díš — na — še dítě —«

To byla první její slova, jež po letech opět promluvila. Tham třásl se jako list a zapomenuv na nebezpečenství okamžiku, líbal svou ženu i dítě, až Bettyna, nejspíše se vzpamatovavši, upozornila matku, že ji udusí, že to Paule uškodí. Jak paní Butteauová odtahovala Thama

od lože, Paula ji zahlédla a mdle jí ruku podávajíc a blaženě se usmívajíc už plynněji, ale slabým hlasem promluvila: »Ma — minko.«

Více nemohla. Slabost ji přemohla. Ale Tham, jenž musil od lože, vyrazil ven a tu sepjav ruce pohlédl ku zachmuřeným nebesům, z nichž se sypal sníh; děkoval Bohu v ten okamžik němou, nejvroucnější modlitbou, spěchaje tmou a chumelenicí naproti tchánovi. —

Druhého dne odpoledne paní Butteauová upravovala velmi pečlivě svou velice sešlou garderobu, a Bettyna ještě více. Paní Butteauová byla velice šťastna. Byla babičkou, a Paula nabyla řeči. Z toho měla nesmírné potěšení, kteréhož ještě přibylo, když Bettyně napadlo, že teď bude o to lépe, že bude moci Paula vystupovati, že společnost jejich tím velice získá. Pak přinesl starý víno a — peníze. A hned bylo dobře. Hned zatopila i ve druhé světničce přes síň, hned opatřila nejprve, co Paule bylo nutno, co by ji sílilo, a pak jim kafíčko, a již pomýšlela na křtiny, že bude nutno něco udělati, něco lepšího. Teď očekávala hosta, pana Věka. Přišel pozdě odpoledne s Thamem. Zavedli ho nejprve do světničky přes síň, kdež ho chtěla paní Butteauová uctíti.

»Vědí, jako jindy, když k nám chodívali. Ó, to byly pěkné časy! Tak se tam pěkně vařilo — tak jsme všichni hezky pospolu sedali —«

Tham tu Věka dlouho nenechal. Zavedl ho k Paule. Srdce mladého obchodníka živě tlouklo, a když ji zahlédl na chudé posteli ležící, bledou, unylou, jímavě sličnou, nitro se mu sevřelo. Cítil, že ji má posud rád; a s láskou také hluboký soucit se ozval. Bylo mu jí líto. Nemohl hned ani promluviti. Mlčky přistoupiv podal jí ruku, a ona laskavě se usmívajíc, pravila:

»Děkuju — mám radost —«

Když jí Tham oznámil, že Věk byl tak laskav a přijal kmotrovství, o které ho požádal, podala mu ruku a vděčně tisknouc jeho pravici řekla:

»Příteli!« —

Druhého dne byly křtiny a na podiv všech sousedův dosti hlučné. Paní Butteauová si nedala vymluvit, a uchystala hostinku, ovšem že z peněz, jež Věk muži jejímu dal. Chtěla pozvati všechny členy nebohé jejich společnosti; ale v tom Thamovi povolila, když ji upozornil, že by to kmotrovi nebylo milo. Ředitele však si přece pozvala a ostatním poslala výslužku...

Když tak o křtinách v sedničce všickni seděli, vytratil se Tham na chvíli ven a zašel ke své ženě. Sedl k ní na pelesť lože, hladil ji, díval se s ní na dítko vedle ní ležící, a ona pak chopivši se jeho ruky řekla blaženě se usmívajíc, dosud slabým, ale jímavým hlasem:

»Jak jsem šťastna! Budu moci na dítě mluvit a jemu zpívat. A s tebou mluvit. A budu vám teď pomáhat, budu hrát, zpívat, všechno.« — Zamlčela se na okamžik, pak oči s muže nespouštějíc, pravila tišeji: »A ty se na mne nezlobíš, žes k vůli mně se dostal do takové nouze? Máš mne ještě rád?«

Tham místo odpovědi, nedada jí ani domluviti, rychle se k ní sklonil a líbal ji i dítě —

Čtvrtého dne večer potom seděl Věk sám v sedničce, již měl najatou v zájezdní hospodě. Pět dní již meškal v Králíkách i v nejbližším okolí, kamž za obchodem vyjížděl. Dnes už měl býti doma. Čekají ho, matka nejvíce. A on tu sedí ještě. Vše, co mu otec nařídil, vykonal. Teď zbývalo mu ještě vykonati, co si sám byl ustanovil. Příliš dlouho se na to připravoval a rozhodoval. V dlouhém tom rozhodování nebylo skalopevné jistoty. Od onoho večera, kdy se s Thamem setkal, viklal se. Po všechny ty dny, co tu meškal, zápasil. To, co viděl, co mu pak Tham řekl, účinkovalo velmi. Tohoto večera, nejdéle do rána, měl se rozhodnouti. Buď se vrátí domů, nebo se vydá na cestu do Prahy.

Ze zamyšlení ho vytrhl Tham, jenž věda, že se Věk na večer vrátí ze své kupecké vyjížďky, přišel ho navštívit. Líce spisovatelovo nebylo tak zachmuřeno, jako ono prvního večera. Tham se usmál, když

se ho Věk zeptal na svého kmotřence a na Paulu. Oznámil, že se dítě mák světu a matka, třeba že ještě slabá, že se také pomalu sbírá.

»Měl jsem veliký strach o ni. Byla tak slába a pak to pohnutí mysli! Ale to štěstí ji myslím udrželo. Ó, jak je šťastna, že má dítě a že může mluvit. Mluví pěkně, zřetelně. A mně je to tak vzácné a milé, a má takový hezký, dojímavý hlas. O nich přes tu chvíli mluví. Je jim vděčna a říká, jak jsou hodný a šlechetný. A já to také cítím.«

Tham se odmlčel a tiskl Věkovi obě ruce. Pak se pojednou zeptal: »Kdy pojedou domů?«

Věka ta otázka zarazila.

»Domů?« opakoval bezděky, a pojednou jako by se rozhodl, dodal: »Abych se přiznal, já nechtěl, já nechci domů. Chci zrovna odtud —«

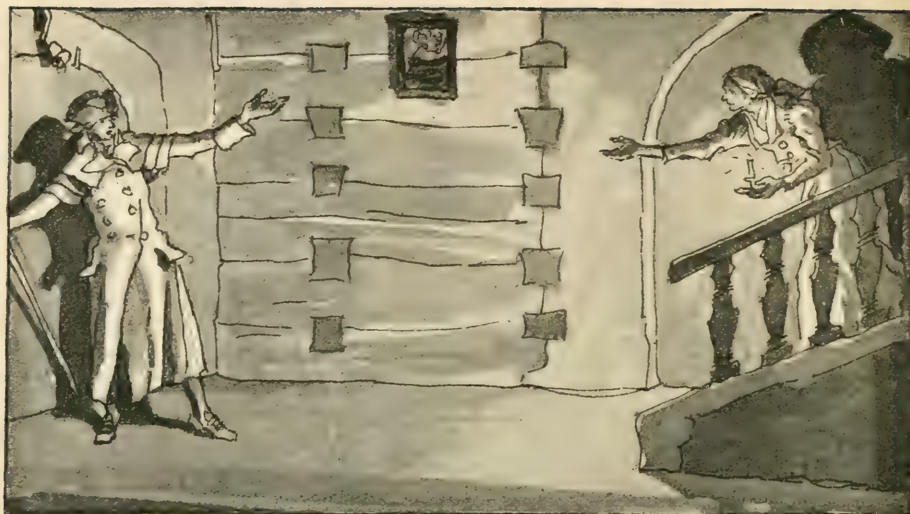
»Ne, příteli, pojedou domů. Poslechnou mne. Všimnou si toho, co tu na nás viděli. A kdyby se jim zrovna tak zle nevedlo, budou

přece zápasit, aby se ve světě udrželi. A mají jistotu, že dosáhnou toho, čeho chtějí? A pak stálo by to vše za zármutek jejich rodičů? Naříkali, že by rád něco více pracovali, nežli stát za pultem. Vzpomenou si na našeho Vydru, jak vždycky říkával, že každý může vlasti své posloužit. A oni studovaný člověk na malém městě budou mít váhy dost, můžou poučovat, můžou více účinkovat ve svém okolí pro věc vlastenskou, nežli kdokoliv. Podívají se na mne. Co jsem dělal dřív — a co teď? O holý život zápasím — nemohu nic — nic... To oni ze svého krámu více zmohou nežli já teď. A dojdou spokojenosti. Ale já úplně nikdy, příteli, nikdy! Teď se na mne štěstí pousmálo v rodině. Ale tady ten červ zůstane,« a Tham se uhodil na prsa — »že jsem ztracený člověk pro naši věc, jestliže se brzo z toho nevypletu — A já tuším, že ne...«

Sevřel rty a hleděl zamračen před se. Pak jako by se vytrhl, chopil se náhle Věkovy ruky a živě pravil:

»Tedy zítra odjedou; a domů, rozumí se. Domů k otci a k matce, která na ně beztoho již v úzkosti čeká. Ráno přijdu pro ně, zavedu je k nám, aby jim Paula mohla dát s Bohem, žádala mne o to. Pak sednou do vozu a odjedou domů. Tam budou řádným kupcem, sousedem a prvním vlastencem, a budou poučovat a působit, aby zmoudřeli zhloupělí a pošetilí, aby více nepotupovali a nezavrhovali svého přirozeného jazyka. Pak ostudilí a ve zvelebování země své zlenilí Čechové nastoupí na jejich šlépěje a opravdově si připílí a dokáží se věrnými a opravdovými vlastenci. A na mne, na nás nezapomenou, vědí?« —

XXVI. SKONČÍ SE DOBŘE, ALE BEZ SVATEB.

Toho dne na večer, kterého měl František domů přijeti, Věková v jeho světničce zatopila, aby měl pěkně vyhřáto. Ale netěšila se, nýbrž byla v trapné nejistotě. Ty dny měla pořád takové divné tušení i sny; dnes, když počala v synově světničce poklízeti, všimla si, že tu není jeho houslí. Když tím postrašena bedlivěji se počala rozhlížeti, shledala, že to a ono je pryč. František si to vzal patrně s sebou. Kam by se dělo! Ale on těch věcí nepotřeboval. Proto s úzkostí zatápěla, s úzkostí čekala, ozve-li se venku ve tmě zvonec jeho povozu. Čekala s pantátou, naslouchala — nikde nic. Už pantáta usnul, už půlnoc minula, a nikde po synovi ani slechu ani dechu. Věková zalomila rukama. Než ráno, když se pantáta mrzel, že František nepřijel, že něco asi vyvedl, chlácholila jej, ač byla sama plna úzkosti. Když František nepřijel ani dopoledne, ani odpoledne, říkala si v duchu všecka se třesouc: »Už to tak je. Že on ujel! Nač by

bral housle s sebou?« Proto však na večer přece zase zatopila; ale když hořící louče do nístěje na podpal strkala, ani na ně pro slzy neviděla. Když ji pantáta pak poslal přiložit, vzdychla a teskně myslila:

»Pro koho topím! Na prázdno František se tu už nebude ohřívat! Nešťastný hoch! Nešťastné dítě!«

Ale když sestupovala dolu na síň, ozval se venku zvonec, a v tom vcházel František. Chvatně k němu přistoupila, chytla ho a objímala ho volajíc: »Tys přišel! Tys se navrátil! Buď Pán Bůh pochválen!«

František se divil, co že matka tak mluví, ví li snad něco. Starý Věk se dotazoval, proč se o celý den omeškal; když syn mu oznámil, jak pořídil, byl jak náleží spokojen. Dobře to vyvedl, jen v tou ho otec upomenul, když ještě téhož večera účtovali, že má trochu velkou útratu, že musí šetřiti nebo býti na lidi opatrný. Netušil, že něco na řad útraty přidal k tomu, co měl zašetřeno na cestu do Prahy a na první pobyt v Praze, a což všecko dal panu Butteauovi a půjčil paní Butteauové, když jej o malou půjčku »jen na krátký čas« prosila, a co dal Paulinu synkovi ve zlatě do vínku. Mladý Věk byl vážný, ač ne zasmušilý. Matka si toho dobře povšimla, netušíc, jaký boj syn dobojoval. Ale pak, když vstoupil do své světničky mile prohřáté, když se rozhlédl po okénkách ověšených plátěnými záslonkami jako sníh bílými, po světničce čistě urovnané, vydrhnuté, pěkně poklizené a tak tiché, milo útulné, tu se mu uvolnilo v jejím klidu a vyjasnil líce, když vstoupila matka. Usedla proti němu; hleděl jí do ustarané, milé tváře, do laskavých, dobrých očí.

V ten okamžik cítil, tu že má nejkrásnější náhradu. Ptala se ho starostně na cestu, jak mnoho zkusil, jaká byla pohoda (před otcem o tom nemluvili), a pak se ho pojednou, ale mírně zeptala, měl-li s sebou housle. Začervenal se a přisvědčil. Odtud byl ku přiznání se jen krůček. Matka mu nadhodila, co tušila, čeho se lekala. A on se vyzpovídal... Vypravoval, co zamýšlel, co se přihodilo v Králíkách, s kým se tam shledal, kdo ho tam nejvíce zvrátil a přiměl, aby se domů navrátil.

»Pán Bůh ho pozdrav!« děkovala polekaná i rozradovaná Věková. A pak ho těšila, konejšila, slibovala, že pantáta je teď s ním spokojen a teprve bude, že už teď je jinačí a pak že mu nebude v ničem bránit, co ho těší.

»Nakoupíš si knih, co budeš chtít, a muziku budeš moci také provozovat pro své potěšení. Pořídíš si klavír — však on si pantáta dá říci. Budeš si pěkně krátit chvíli a nám budeš dělat radost. Vidíš, pantáta je stonavý. Pán Bůh ti za to požehná a vynahradí ti zas jinak to, cos nám obětoval. No, a časem také zapomeneš na tu — a oblíbíš si jiné, hodné děvče. Svobodný nezůstaneš —«

Při těchto slovech se však František nějak smutně usmál a zakroutil hlavou —

Osaměv hleděl ven do noci a myslil na pohorské město. Viděl na bídném loži v chudé jizbě Paulu a její dítě, viděl Thama zachmuřeně

před se hledícího. V tom z dola ozval se zpěv necvičeného, ale příjemného hlasu, trochu již slábnoucího a se třesoucího. To matka, jak se všecko uložilo na lože, přecházela z opatrnosti stavením a zpívala po dávném způsobu starobylou, po dědovi zděděnou: »Kdo ochrany nejvyššího v skrýši jeho požívá —«

František bezděky sepjal ruce a pohlédl k nebesům —

Druhého dne, hned z rána, napsal dva listy. Jeden známému hudebníkovi, oznamuje mu, že do Prahy již nepřijede, že zůstane na dobro doma, objednal si při tom nové noty. Druhý list příteli Hněvkovskému, jemuž podobně psal a prosil jej, aby mu všecky nové české knížky vždycky obstaral a posílal po starém Šulcovi, a aby také vyřídil professoru Vydrovi úctu nejhlubší a vděčnost, a že na jeho slova nikdy nezapomene, též aby byl jist, že i tu na venkově zůstane pořádným Čechem a že se, jak jen bude s to, vždycky vynasnaží o zvelebení jazyka přirozeného v tomto svém zákoutí a bude proti všeliké lhostejnosti a nedbanlivosti, aby byla jak náleží ututlána.

OBSAH.

GET A

